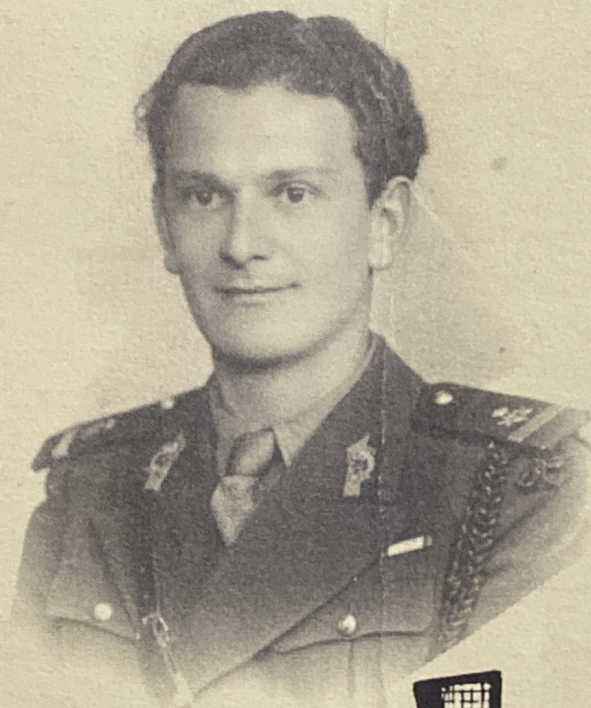

“PRO BASARABIA ȘI BUCOVINA”

eroi

martiri

EDITURA NISTRU

ALEXANDRU CRISTESCU
EROU ȘI MARTIR

LA 30 DE ANI DELA MOARTE

Carte îngrijită de Nicolae Lupan sub
egida "Pro Basarabiei și Bucovinei" și a
Uniunii Românilor Liberi

Editura Nistru
Bruxelles
1987

DESPRE
ALEXANDRU
CRISTESCU

Stegar dârz
Frate bun
Camarad neîntrecut
Om de omenie
Erou și martir
Străin printre străini

STEGAR AL ȚĂRII

L-am cunoscut în Decembrie 1948, la Paris, în casa unui prieten. Prezența unui mare invalid de război în exil m'a surprins. Văzându-l fără brațul drept, l-am întrebat dacă era ajutat.

Mi-a răspuns zâmbind: "Este foarte greu. Sunt alți exilați și mai nefericiți ca mine, bolnavi de piept, incapabili să muncească. Mă descurc. În definitiv, exilul este o așteptare și fiecare trebuie să ne mulțumim cu puțin".

M'a impresionat contrastul dintre zâmbetul oarecum ștrengăresc și adâncă tristețe a privirii lui blânde. Mi s'a părut că ochii lui făceau o mare efortare să oprească lacrimile. L-am întrebat unde locuia și dacă mi-ar îngădui să-l văd din când în când. O mare mulțumire îi iriză figura. Spunându-i că sunt în căutare de o cameră mobilată, mi-a dat răspunsul: "Dacă vă va conveni, puteți găsi chiar acolo unde locuiesc eu".

Așa m'am mutat în 6, rue Laborde, unde am stat cinci luni în aceeași modestă pensiune cu Alexandru Cristescu. Începuse să lucreze ca ucenic zugrav. Se întorcea seara frânt de oboseală, dar nu se plângea niciodată. Povestea întâmplările unei zile de lucru cu o vervă jucăușă; descria pe șeful lui, un fost ofițer rus, de un rar pitoresc, pe ceilalți lucrători, atmosfera de voioasă camaraderie, sentimentul emoționant de solidaritate umană pe care îl găsisse la lucrători. Mă asigură că se câștigă bine ca zugrav și spera să ajungă și el lucrător, după trecerea stagiului de ucenic. Mărturisea că era o muncă grea pentru un om cu un singur braț, dar era plăcută pentru că prietenia sinceră a lucrătorilor îi încălzea inima. Fiecare căuta să-l ajute, să-l inițieze în tainele meseriei de zugrav.

Alexandru nu bea, ori Sâmbăta, după luarea plății, ca și când ar fi un ritual, lucrătorii beau cu frenezie. Nu a vrut să-i jignească refuzând să participe la aceste agape care durau de Sâmbătă până în zorii zilei de Duminecă. Mai ales șeful echipei, fostul ofițer din garda imperială, s'ar fi mâhnit dacă ucenicul ar fi făcut opinie separată. A cedat odată; dar "când m'au văzut ce nevolnic sunt la băutură, au renunțat să mă aibă părtaș la chefurile de Sâmbătă. Nu am numai brațul invalid, ci și gâtlejul. Incapacitatea mea, însă, la băutură nu va fi o piedică să devin un Rembrandt al zugrăvelii". Odată mi-a făcut elogiul profesiei de zugrav

cu o vervă pe care ar fi invidiat-o cel mai bun scriitor. Importanța zugrăvelii în viața modernă, zugrăveala ca artă de a acoperi zbârciturile feței și ale zidurilor, utilitatea zugrăvelii în inițierea politică, înlesnind ascensiuni amețitoare pe schela unei ideologii în care bidineaua ține loc de dialectică pentru uzul maselor. Pictorul folosește penelul, zugravul bidineaua și când este mânuită de Hitler, bidineaua devine un factor istoric de proporții apocaliptice. "Ce înseamnă tablourile lui Rembrandt față de tablourile de un tragism unic, făcute din bidineaua lui Hitler? Crede-mă, tată Pamfil, că meseria de zugrav deschide largi perspective celui care se consacră cu entuziasm. Eu m'am consacrat cu entuziasmul brațului stâng".

Și în timp ce spiritul lui născocitor dădea povestirilor o culoare bogată, afla neprevăzute imagini, apropieri comice de noțiuni, privirea lui blândă, de o tristețe grea, arăta adevăratul sens al acestei artificiale exuberanțe. Avea o pudoare a suferinței, voia să azvârle peste mizeria vieții lui, ca o acoperitoare înflorită, inventivitatea lui hazlie.

Într-o zi mi-a explicat cu multă reticență, că lucra clandestin, deoarece nu avea cartea de lucru. Se prezentase în fața unei comisii care i-a respins cererea.

— "Mi-am dat seama că fusesem operat anticipat, după felul cum mă privea șeful comisiei. Îmi simțeam surda ostilitate împotriva mea, și nu înceta să-mi privească ciotul brațului drept. M'a întrebat dacă sunt invalid de război. I-am răspuns afirmativ. A urmat a doua întrebare la care mă așteptam și care a fost făcută cu un zâmbet ironic: "unde ai pierdut brațul?" În tonul cu care a fost rostită întrebarea, am văzut că sentința era dată. L-am privit țintă în ochi și i-am spus: "la Stalingrad, contra armatei sovietice". Nu-mi pot da seama cum am rostit aceste cuvinte, dar am văzut pe fața onorabilului președinte efectul și am fost încântat".

Nedumerit, l-am întrebat de ce credea că președintele comisiei îi era ostil; în definitiv, el era un exilat care voia să muncească.

— "I se spusese că sunt un nazo-fascist. Fusesem voluntar în război și lipsa brațului era o dovadă irefutabilă. I-am dat răspunsul pe care îl căuta. Nu ar putea spune că n'am fost amabil cu el..."

Și râdea, în timp ce tristețea din priviri îi era și mai grea, și mai adâncă.

Ce se întâmplase? Invalidul de război, căpitanul Alexandru Cristescu, fusese denunțat ca fascisto-nazist de bunii Români aflați în exil și constituiți în sindicat de apărare a democrației române. În 1949, și mulți ani mai târziu, era suficient ca un exilat să fie denunțat ca nazisto-fascist serviciilor franceze de informație, spre a-l face suspect și indezirabil. Alexandru Cristescu s'a dus pe front ca voluntar, deci nazismul lui era cert, iar brațul drept lăsat în Rusia, era stigmatul infamiei lui de a aparține unei ideologii unanim detestate. În 1948, Alexandru Cristescu nu se manifestase în nici o publicație a exilului, nu era anti-mihăist. Când a plecat din țară și-a luat ca act de stare civilă fotografia în care se vedea cum regele Mihai îl decora într'un spital. Păstrase acea fotografie ca unic bun ce merita să fie cu el în pribegie. Încadrată, fotografia sta, ca o melancolică chemare a trecutului, pe un birou. Adesea l-am surprins privind îndelung fotografia ca într'un dialog mut cu propriul lui trecut. Un fel de pudicitate a emoției, a sentimentelor îl făcea să se refugieze în tăcerea pe care o păstra în tot ce forma patetica lui dezamăgire.

M'am întrebat de ce îl denunțaseră ca nazisto-fascist, făcându-i anevoioasă, dacă nu imposibilă, obținerea cărții de lucru? Un fel de mârșav mimetism a împins pe mulți exilați să adopte un radicalism anti-fascist și să-și denunțe conaționalii, acuzându-i de naționalism antisemit, de anti-democratism, de hitlerism. Era un mijloc de a se desolidariza de războiul dus de România contra Rusiei sovietice, de a se identifica cu climatul Franței care păstra amintirea invaziei și a ocupației naziste. Prezența unui mare invalid român în Paris li se părea un ultragiu adus Franței, patru ani după ocupația germană. Armata română luptase alături de armatele germane care înfipseșera steagul cu svastica pe înălțimile Caucazului, deci ideologic era compromisă. Și un ofițer de rezervă, voluntar, care luptase contra Rusiei, nu putea fi decât un nazist turbat. Dacă n'ar fi fost mare invalid, Alexandru Cristescu s'ar fi putut strecura neobservat, ca mulți alții, dar ciotul care rămăsese din brațul lui drept părea un act de protest împotriva acestei renegării a războiului, împotriva mimetismului ideologic al exilaților cu mimetisme politice.

Se spera atunci de pontifii politicianismului capitular o inversare a tablei de valori. Spionul devenea patriot, dezertorul învârtiții rezistenți și România în luptă pentru frontiera Nistrului, o țară ocupată de Germani, mareșalul Antonescu un simplu Gauleiter care mânase oastea țării până pe câmpiile calmuce și în Caucaz, ca turme de sclavi. Așa zișii mandatarilor ai partidelor democratice române terfeleau steagurile țării pentru a obține certificate de autenticitate democrată. A fost o frenetică renegare a nației; purtătorul de steag și simbol al acestei bande era Rică Georgescu.

* *
*

Prezența lui Alexandru Cristescu irita, el amintea de eroismul nației risipit pe stepele rusești, el era purtătorul altui steag și era simbolul neamului care nu capitulase, așteptând să-și ia revanșa teribilă contra maestrului destin. El trebuia să sufere consecințele reprezentării unei idei considerate inoportune. Și contra muștrătoarei lui prezențe, capitularii s'au răzbunat cum au putut: l-au împiedicat să aibă carte de lucru. Monstruos? Dar ce nu a fost monstruos în această abjectă renegare a războiului nostru contra Rusiei sovietice? Nu-mi este îngăduit să lipsesc istoricii de mâine ai exilului de această ilustrare a celei mai dezonorate rătăcirii morale: un mare invalid de război, silit să-și câștige existența cu brațul stâng, lucrând clandestin și împiedicat să-și obțină cartea de lucru.

Fie că lucra peste puterile lui, fie că neîndemânările firești a oricărui începător într-o meserie, se adăuga și greutatea adaptării mâinii stângi, într-o seară s'a întors dela lucru cu unica lui mână toată o rană. Lucrase cu niște acizi pentru curățirea lemnului înainte de a fi vopsit. S'a dus la spital și medicul care l-a examinat s'a îngrozit; Alexandru risca să piardă și mâna stângă. Întrebându-l de ce nu-l ajută conaționalii lui, Alexandru a declarat că i s'a oferit ajutoare, dar el nu voia să fie o povară atunci când sunt alții și mai nenorociți ca el.

Șeful lui, ofițerul rus, observându-i lipsa dela lucru, a venit să-l vadă. Când i-a văzut mâna bandajată, bietul om a început să plângă. A dispărut un moment și s'a întors cu brațele pline

de bunătați. Mi-a explicat că-l prevenise să nu lucreze cu acizi, fiind și greu și riscant pentru el care nu avea decât o mână. Dar teama de a nu-și pierde locul, îl împingea să lucreze mai mult decât un muncitor valid. Priveam pe fostul ofițer din garda imperială, priveam pantofii lui galbeni stropiți cu var, mâinile lui fine care mângâiau mâna bandajată a lui Alexandru și în această camaraderie de foști ofițeri, deveniți zugravi, vedeam cea mai emoționantă ilustrare a unei epoci de prăbușiri. Zugravul rus m'a uimit prin bogăția lecturilor, prin siguranța și finețea aprecierilor.

Evocându-l pe Alexandru, revăd acele luni trăite în tovărășia lui. Am descoperit la el atâta gingășie sufletească, în gest, în cuvânt, în privire; avea nevoie de căldura prieteniei și o întorcea dogoritoare de iubire. Un dar de povestire cum rar se întâlnește, una observația realistă cu bogăția de culoare a imaginației, notația ironică cu un discret lirism. Straniu: Alexandru Cristescu a fost primul ofițer român luat prizonier de Ruși. Era în 1940, după ultimatum-ul dat de Rusia sovietică și acceptat de România care se găsea, politic, izolată. Unitățile noastre primiseră o hartă pe care se notase exigențele sovietice, adică noua linie de frontieră. Alexandru Cristescu se găsea în Bucovina la un regiment de vânători de munte. Trupele rusești aveau ordin să nu se oprească pe linia fixată pe harta care însoțea ultimatum-ul dat în Iunie 1940, ci să exploateze eventuala zăpăceală a unităților românești, înaintând până ce va întâmpina rezistență serioasă. Ordinul dat trupelor românești era să evite provocările; unii comandanți de unități mai grijulii de nota calificativă, n'au opus nici o rezistență înaintării trupelor rusești. Dacă nu a fost ocupată decât o mică porțiune din județul Dorohoi — plasa Herța — faptul se datorește comandantului unui regiment de artilerie care a tras cu tunurile în tancurile rusești. A fost de ajuns o salvă de artilerie, ca trupele sovietice să-și amintească de linia de oprire fixată pe harta ultimatum-ului. Aceiași mișcare s'a petrecut și în Bucovina. Sectorul în care se afla unitatea lui Alexandru era în munți, într-o regiune păduroasă; înaintau, deci, numai trupe de infanterie, fără tancuri. Când soldații ruși au depășit linia fixată pe hartă, Alexandru Cristescu a comandat foc, provocând panică printre Ruși. Imediat a venit un sol dela Ruși, care a cerut să se confrunte hărțile între comandanții de

unități, pentru a stabili exact noua frontieră. Întâlnirea a fost în mijlocul distanței dintre cele două fronturi. Alexandru era întovărășit doar de un sergent și doi soldați, nebănuind mârșăvia Rușilor. În momentul când Alexandru și ofițerul rus confruntau hârtiile, din desișul pădurii, strecurându-se după arbori, și-au făcut apariția mai mulți Ruși care, înconjurându-l, i-au declarat că este prizonier. Un soldat român a izbutit să scape și să ducă știrea unității. Așa a început calvarul lui Alexandru, calvar care a durat cinci luni. La început, așa cum le este obiceiul, Rușii au negat existența unui ofițer român prizonier și abia pe la începutul lui Noiembrie hărțuiți de insistențele dela București, l-au cedat. În aceste cinci luni i-a fost dat lui Alexandru Cristescu să cunoască îngrozitoarea realitate a dominației comuniste. L-au purtat prin satele românești, de curând ocupate și pretutindeni auzea aceiași plângere: "de ce ne-ați lăsat în mâna tâlharilor". Și aceste cuvinte i s'au întipărit în minte, au rănit sensibilitatea lui. Când a terminat de povestit tot ce a trăit și a văzut în timpul cât a străbătut orașe și sate din Bucovina și Basarabia, l-am rugat să aștearnă pe hârtie acele impresii puternice pe care le păstra cu o halucinantă fidelitate. M'a privit uimit: "dar eu n'am talent literar. Cum m'aș putea încumeta să scriu o carte când eu în domeniul literaturii nu am citit mai nimic. Cultura mea literară? Romane polițiste. Am scris chiar un roman polițist pe care l-am trimis la "Cartea Românească", al cărui comitet de lectură mi l-a acceptat. Dela romanele polițiste la literatură este așa o mare distanță, că nu mă pot aventura s'o străbat".

Mi-a trebuit multă răbdare să-l conving că nu avea nevoie decât să pună pe hârtie, fidel, ceea ce mi-a povestit mie. Să nu se gândească la literatură, adică să nu încerce a îmbrăca în haine de sărbătoare evenimentele trăite; cu cât va fi povestirea mai simplă, mai naturală, cu cât impresiile vor fi spuse mai direct, fără nici o preocupare de alambicare literară, cu atât valoarea va fi mai mare. Artificialul, grija excesivă de stil, prețiozitatea strictă autenticității emoției pe care trebuia să o redea. Mă asculta cu atenția lui încordată de elev cuminte.

A doua zi mi-a adus primul capitol; m'a surprins siguranța cu care construise fraza, precum și prospețimea vocabularului; dar se lăsase furat de tendința unei propagande prea accentuate. Când i-am făcut analiza a ceea ce scrisese, arătându-mi surpriza

pentru realul lui talent, m'a privit cu nedumerire. El nu credea în însușirile lui de scriitor; pentru el scrisul nu trebuia să aibă altă menire decât să atragă atenția Occidentului asupra tragediei poporului român. A mai scris câteva capitole în care se vedea că a ținut seama de sfaturile mele și pe urmă a renunțat. S'a întors la meseria de zugrav-ucenic, ca să-și câștige existența.

Seara, dacă nu era prea obosit, îi plăcea să stea de vorbă, evoca anii îndepărtați ai copilăriei, pe mama lui pe care o pierduse când era încă copil, apoi pe tatăl, mort și el încă tânăr, rămas doar cu un frate. Exuberanța firii lui, vioiciunea cu care reda impresiile, spiritul lui glumeț erau de suprafață, în adâncul sufletului se ascundea o mare tristețe pe care se ferea să o arate. Avea pudicitatea suferințelor îndurate, așa cum evita să vorbească de faptele lui de pe front. Din fiecare camarad el făcea un erou, dădea amploare faptelor lor, dar de faptele lui nu pomenea niciodată.

— "Bine Alexandre, tu îmi povestești numai de camarazii tăi; am ajuns să-i cunosc, să-mi fie familiari, dar de tine nu-mi spui nimic, că doar ai fost cu ei în toate luptele".

Răspundea răsând:

— "Eram și eu, dar mai codaș la fapte mari".

— "Se și vede".

— "Nenoroc. Acum să-ți povestesc o întâmplare..." și începea seria de întâmplări poznașe de pe front, ca să nu vorbească de el.

O delicateță adesea exagerată și o mai și mai absurdă rețineră atunci când trebuia să-și apere chiar cele mai evidente drepturi. Era capabil să se înfrunte cu oricine pentru a apăra un prieten, pentru a împiedica o nedreptate, sau pentru a restabili un adevăr, dar nu afla nici o energie ca să-și apere dreptul lui. Din primele zile după sosirea la Paris, această sfială în apărarea drepturilor pe care i le dădea situația de mare invalid de război, i-a creat o existență vitregă. Trebuia să fie ajutat de "Caroman" și n'a fost ajutat; bătaia lui timidă în ușă nu a fost convingătoare, iar calitatea lui de invalid de război pleda în defavoarea lui. Înțelesese și suferea, fără să o mărturisească; nu-l durea atâta ostilitatea pe care o simțea față de el, cât renegarea războiului dus contra Rusiei, acea lașă adaptare la rătăcirea Occidentului care, până la războiul din Coreea și chiar mai târziu, până la revoluția

ungară și sinistra represiune executată de armata rusă, era dispus să ratifice statu-quo în Europa. El nu justifica prezența Românilor în exil decât pentru a continua o vehementă protestare împotriva robirii patriei, o continuare a luptei contra năvălitorilor. Venise cu sufletul plin de iluzii, imaginația lui idealizase pe toți cei care răzbisera printre patrulele comuniste să ajungă în lumea liberă; erau pentru el solii României implorând ajutor. Și la fiecare pas verifica aceeași demoralizantă realitate: în loc ca depărtarea să le exalte dorul de țară, ștergea imaginea, acoperea cu o pătură de uitare oameni și locuri. Auzea la diverse festivități cuvântări înflăcărâte, dar în dosul cuvintelor simțea golul, absența emoției și retorica banală îl durea ca parodia profanațoare a unei rugăciuni. Se simțea, adesea, singur și căuta exilați care să simtă ca și el, să creadă ca și el într-o înrolare posibilă sub un steag de luptă împotriva cotropitorilor. Dar își ascundea des dezamăgirile, își ascundea rănile sufletului.

Își dădea seama că prezența lui în exil era supărătoare, invaliditatea lui amintind de ceea ce strategii exilului românesc voiau să uite: războiul dus de România contra Rusiei comuniste. Mă întovărășea câte odată când mă duceam la editura Andre Bonne, unde se tipărea cartea : "Dotla — Rien que des cendres". Străbăteam grădina Tuilleries și treceam pe malul stâng al Senei. Într-o seară s'a oprit, aproape de balustrada podului.

— "Aici, în noaptea de Vinerea Mare, eram gata, de desperare, să mă asvârl în Sena. Eram de două luni la Paris. Căutasem tot timpul de lucru, dar invaliditatea mea era o recomandatie care mă deservea. Găsisem să dorm la un exilat, iar mâncarea o aveam la căminul din rue Ribera. Nu voiam să fiu sarcină nimănui și tot nădăjduiam să găsesc undeva de lucru, indiferent ce. Este drept că mi se spusese că nu puteam rămâne la infinit pensionarul căminului, deoarece era destinat studenților. Și într'o zi, ducându-mă la cămin, părintele Todoriciu și-a întrerupt jocul de ping-pong ca să-mi spună cu brutalitate: "Nu-ți mai putem da ajutor. Și începând chiar de azi. De altfel, eu te-am prevenit mai de mult. Orice insistență este de prisos". Și liniștit s'a întors să-și continue partida de ping-pong. Era în Vinerea Mare. Am simțit că se prăbușește ceva în mine. Nu am putut rosti un singur cuvânt. Am plecat ca un vinovat. Eram un om inutil. Ofeream singurul braț pe care-l aveam, dar parcă aș fi fost un lepros.

Am rătăcit năuc pe străzile Parisului; simțeam mai puțin mușcătura foamei, cât durerea declasării mele. Nu știu pe unde am umblat, mergeam în neștire, mergeam fără nici o țintă; numai gândurile se țineau de mine ca o haită înfuriată. Era așa de umilitor să nu-mi pot câștiga existența, să trăiesc din mila altora. Când am ajuns aici, începuse să înopteze. În aerul nopții simțeam adierea de ramuri înverzite ale primăverii. Eram așa de singur în imensitatea Parisului! Parcă un gând vrăjmaș îmi tot repeta: un om inutil, trebuie să te resemnezi și să nu te mai amăgești. Ești un om inutil. Cuvântul inutil mă obseda, repetându-se așa cum se repetă acelaș cuvânt pe o placă stricată de patefon. Mi-am rezemat fruntea de stâlpul acesta și am simțit piatra rece, ostilă, ca și oamenii care nu-mi iertau invaliditatea, respingându-mă când le ceream de lucru. La ce bun să mai rămân în viață, dacă sunt un inutil. Și gândul sinuciderii își făcu drum, ispititor și viclean. La picioarele mele curgea Sena liniștită. Era unica scăpare. Și rezemat cu fruntea de stâlp, plângeam. Ezitățile erau învinse, dar înainte de a sări în apă am simțit o bătaie ușoară pe umăr. M'am întors. Era un bătrân care după îmbrăcăminte părea un om bogat. M'a întrebat cu blândețe dacă sunt bolnav, dacă sunt sub apăsarea unui necaz. M'a luat de braț și m'a condus până am lăsat în urmă podul de pe Sena. A privit brațul lipsă și m'a întrebat dacă sunt invalid de război. I-am răspuns simplu printr'un oui. Și o întrebare a dezlănțuit alta. I-am spus că sunt Român, că am luptat contra Rusiei sovietice și că mi-am pierdut brațul în stepa Kalmucă. Că în Paris caut de lucru, dar este greu de găsit pentru un om invalid.

— "Vei găsi. Nu ai dreptul să-ți pierzi curajul. Adesea ni se pare că nu mai aflăm nici o ieșire și desperarea este totdeauna rău sfătuitoare. Îți voi ajuta eu să-ți găsești ceva potrivit posibilităților dumitale. Uite cartea mea de vizită. Și până atunci, uite și acest mic ajutor".

"Eu am mulțumit, vrând să-l conving că nu duc lipsă. Bătrânul a surâs ca un bunic care ascultă minciunile unui nepot. Mi-a pus în buzunar câteva hârtii; mi-a întins mâna, repetându-mi: "să nu uiți să vii. Și eu am făcut războiul din 1914, vii deci la un camarad..." L-am privit îndepărtându-se cu mersul lui calm, mi-a făcut semn prietenos cu mâna. Îmi citise gându-

rile și probabil că-i era teamă că mă voi întoarce din nou pe podul de pe Sena. Îmi strecurase în buzunar cinci mii de franci; dar se vedea că norocul se joacă cu mine de-a v'atăi ascunselea. Am căutat cartea bătrânului și n'am mai găsit-o. Câte odată mă îndoiesc că acel binefăcător a existat într'adevăr. Sigur că norocul trece pe lângă mine și-mi dă ștregărește cu tifla. Fiecare ne mișcăm pe linia destinului și ne tot sbatem cu iluzia că putem schimba ceva din ce ne este rânduit. A fost sortit să nu mor înecat în Sena. Să mor mai demn, undeva pe pământul României și cum se cuvine, luptând contra cotropitorilor".

Nu-l interesa nimic în afară de dorința de a fi folosit într'o formație de guerilla. Situația din 1949 nu îngăduia nici o speranță; cu o ipocrizie ce nu făcea cinste, Occidentul afecta o convingere, că regimurile comuniste instalate de trupele sovietice de ocupație fuseseră ratificate, astfel că republicile populare corespundeau voinței acestor popoare. Democrațiile se amăgeau voit ca să-și liniștească muștrările de conștiință. Iar vechile lozinci ale luptei pentru libertate, ale luptei contra totalitarismului erau uitate. Aceste uitări își găsiseră o justificare: Rusia sovietică este o democrație, dar nu o democrație politică, ci numai socială.

Seara, când se întorcea dela lucru, Alexandru își învingea osteneala ca să citească cu nesaț ziarele; spera să întrezărească într'o informație o cât de vagă speranță. Sfârșind lectura, rămânea abătut ca un condamnat care își caută numele pe o listă de grațiere. Încercam să-l învioriez făcând examenul situației internaționale, căutam să pun în evidență contradicțiile dintre Rusia comunistă și lumea liberă, tendințele imperialiste ale Kremlinului care fatal va face inevitabilă ciocnirea. Mă asculta cu atenția încordată, hărțuindu-mă cu întrebări, toate formulate cu un impecabil bun simț; se agăța precis de punctele slabe ale argumentării.

Într'o seară m'a întrebat cu o oarecare sfială: "Nu crezi, tată Pamfil, că și Rușii albi au făcut și ei ani în șir aceiași acrobație a argumentărilor ca să-și amăgească dorul de țară? Adesea mă mușcă, veninoasă ca o viperă, îndoiala, mai ales când mă aflu printre Ruși albi, prietenii meșterului meu. Unii sunt în pribegie de treizeci de ani; au îmbătrânit așteptând întoarcerea. Nu vom ajunge și noi ca ei? M'a invitat într'o sâmbătă, meșterul

la o cină cu foștii lui camarazi. Cei mai tineri aveau cincizeci de ani. Atmosfera a fost la început veselă. Mă așezase pe mine în fruntea mesei, ca invalid din lupta contra comuniștilor și au fost plini de gingașe atenții. Îi cam supăra, sau mai exact îi cam încurca faptul că eu abia terminam un pahar când ei erau la al zecelea. Și când s'au încălzit au început să cânte, întâi cântece ostășești, apoi romanțe rusești și cu cât cântau cu atât ochii li se umpleau de lacrimi. Cântau și plângeau. Cumplit este dorul de țară și este mai sfâșietor când îți dai seama că nu te mai poți întoarce. Să nu ajungem și noi biete sfărâmaturi; nefericiți condamnați să facă mătânii la zidurile plângerii, adică la ceea ce a mai rămas din patrie: o sfâșietoare amintire. Astăzi suntem niște exilați proaspăt sosiți și pripășiți pe unde ne-a dus vântul întâmplării. Dar peste douăzeci de ani nu vom fi ca Rușii albi?"

I s'a părut că evocarea bieților Ruși, porniți din 1919 pe drumul pribegiei mă impresionase și, cu obișnuita ușurință a spiritului lui, a trecut brusc să-mi povestească nu știu ce istorie plină de haz. Ca la urmă să încheie: "Nu avem dreptul să ne îndoim; când înotătorul pierde speranța că va ajunge la mal, se îneacă. Ai să vezi cum o să scăpăm de ei..."

Seara, ieșeam să facem câțiva pași în jurul unei grădinițe în care se găsește monumentul lui Paul Deroulède. M'a rugat să-i spun cine era personajul care semăna cu N. Iorga. Cum Paul Deroulède, acest fanatic al revanșei, îmi era drag, mi-a fost ușor să-i satisfac curiozitatea. I-am povestit de înfrângerea Franței din 1870, de sguduirea produsă în rândurile intelectualilor francezi, cum de durere s'a sinucis la Washington ambasadorul Franței, Prevost-Paradal, iar Ernest Renan și H. Taine își revizuiau ideile. În această atmosferă se formase tânărul locotenent, Paul Deroulède, pentru care revanșa a fost ideea dominantă a vieții lui. I-am vorbit de amintirile anarhistei Séverine, intitulate "Notes d'une frondeuse" în care a evocat figura acestui fanatic al revanșei cu o surprinzătoare emoție, i-am rezumat cartea fraților Tharaud "La vie et la mort de Deroulède". Și i-am repetat ultima frază cu care se încheie cartea: "Il est grand, grand comme la fumée". Alexandru mă asculta, așa cum știa el să asculte: concentrat, căutând să prindă în întregime conținutul întregii fraze. Mă întreba: "Și Deroulède a trăit să vadă Alsacia și Lorena liberate?" Din nefericire nu; a murit în 1914, cu câteva

luni înainte de a începe războiul revanșei. După câteva minute de tăcere îmi spuse: "Să știi, tată Pamfil, că și pe mine mă paște aceeași soartă; voi muri cu câteva luni, poate cu un an înainte ca țara să fie liberă; sunt eu sărac de noroc".

— "Bine, Alexandre, eu voi împlini curând 55 de ani și totuși nu mă las doborât de asemenea gânduri negre. Tu ești tânăr, ai în fața ta viitorul, cum îți poți închipui că tu vei muri înaintea mea? Ori, eu sunt sigur că mă voi întoarce în România liberă..."

— "Dar pe matală nu te urmărește neîndurata umbră a nenorocului. De mine se ține scai".

Și mai în fiecare seară Alexandru îmi spunea: "Haide să-i spunem noapte bună lui Deroulède cel fără de noroc".

Când am plecat din Paris, în Mai 1949, Alexandru era tare emoționat; încerca să pară vesel, dar ochii îl trădau; era cotropit de tristețe.

— "Voi rămâne iarăși singur în imensitatea aceasta a Parisului. Cine știe când vei mai veni. Ai tulburat apele și nu te vor mai lăsa să te întorci. Tare sunt ticăloși... Presimt eu că nu vei putea reveni curând". Și ochii lui purtau roua părerilor de rău.

În fiecare săptămână primeam dela Alexandru o scrisoare lungă, amestec de glume și duioșie, de culoare și de cuminte judecată. Eram și eu așa de singur, dar găseam refugiu în lumea ideilor. Lectura este întotdeauna un mijloc de evadare din aspra, din nemiloasa strângere a prezentului. Scrisorile lui Alexandru îmi mențineau contactul cu prezentul. Frazele lui jucăușe, în care un rar spirit de observație se complăcea să-și caute o cât mai pitorească expresie în imagini neașteptate, în expresii de o ingenioasă noutate, erau străbătute de atâta căldură, de atâta duioșie, că vor rămâne unul din cele mai prețioase documente asupra stărilor sufletești ale exilului. Le-am păstrat pentru frumusețea lor literară și adevărul omenesc care le cuprind. Când străbăteam acele descurajante fraze de îndoială sau de amărăciune, scrisorile lui, îmbibate de lirism, păreau elogii în proză.

După începerea războiului în Coreea, am primit o scrisoare de un entuziasm bizar. Îi adusese soluția pe care o căutase cu atâta înfrigurare: ceruse la Ambasada americană să fie primit ca voluntar în război. Cererea era de natură să uimească venind dela un om fără brațul drept; și cu atât mai mult a surprins

această ofertă, cu cât serviciile americane erau deprinse să primească denunțuri formulate de unii Români contra altora. Cu multă delicateță i s'a arătat că invaliditatea îl face impropriu pentru front, dar Alexandru nu a cedat. Revenea cu noi argumente pentru a înlătura obiecțiile și fertila lui imaginație era inepuizabilă în născocirea celor mai neașteptate justificări ale cererii. Se simțea vrednic să arunce granade și în sprijinul afirmației lui a amintit de un caporal român, Mușat, invalid și el de brațul drept, care revenise pe front ca voluntar, fiind neîntrecut în aruncarea de granade. Îmi explica Alexandru că văzuse o statuie a caporalului invalid, mort la Mărășești și îi rămăsese neștearsă amintirea lui Mușat. Era convins că prezența și eventuala lui moarte pe frontul din Coreea ar fi un mijloc de a se vorbi în presa americană despre România. Aceasta era tot ce el urmărea.

Dar în afară de ceea ce el prezenta ca justificare a surprinzătorului lui demers, mai exista și altceva: un fel de nemărturisită nostalgie a morții. Din mândrie ascundea suferința morală pe care i-o provocase invaliditatea; se simțea diminuat ca om și cu toate că apriga lui voință îl făcuse să reducă mult din incapacitatea firească, sentimentul de inferioritate fizică rămânea intact și asta îl durea. Își ascundea orgolios durerea, dar o simțea chiar din glumele amare pe care le făcea asupra invalidității lui. Odată mi-a spus: "Pentru mine, problema se simplifică: ori brațul rătăcit prin stepa Kalmucă mă va căuta și mă va găsi, ceea ce nu-i cu puțință, ori eu voi porni să-mi caut brațul. M'am gândit adesea că estrophiații, după ce mor, devin oameni întregi. Sigur, lui Dumnezeu îi place ca oamenii să fie așa cum i-a conceput divina lui înțelepciune, nu ciopârțiți. Cum vrei să prezint în fața lui Dumnezeu ciotul meu așa de comis? Deci, va trebui să-mi găsesc brațul pierdut..."

Mult a fost amărât când i s'a comunicat răspunsul atașatului american, că cererea îi fusese respinsă. I se spulberase orice speranță.

A venit, în 1951, la Palma de Mallorca. Era tot trist că nu izbutise să fie primit ca voluntar pentru Coreea. "Dacă aveam norocul să mor sub steagul Națiunilor Unite, eram un Român care luptase pentru dreptul de libertate al popoarelor. Anunțam lumii libere că există o națiune oprimată de Rusia sovietică. Dar eu n'am noroc".

Ne plimbam pe malul mării; valurile se loveau de țărnamul parcă ar fi cadentat singurătatea. Alexandru își continua meditația lui care se reflecta pe figură, sculptând o adâncă tristețe. Ca și când voința lui neînduplecată ar fi căutat să se opună concluziilor la care ajunsese, îmi spuse cu hotărîre: "Și totuși trebuie să existe un mijloc de a face ceva care să impună România atenției Americanilor. Eu cred că sunt singurii care pot să ne vină în ajutor spre a salva nația din ghiarele Rușilor. Nu ne-au cunoscut, de aceea ne-au sacrificat cu atâta ușurință în negocierile cu Stalin. Și dacă au cunoscut Români, au fost sub aspectul prea puțin demn al celor care s'au oferit să le servească interesele de moment contra intereselor de viață ale propriei lor țări. Vei recunoaște că un Rică Georgescu nu este o carte de vizită pentru un neam. Și din exil ce au cunoscut? Ofertanți de servicii, denunțatori, alergând desperați după dolari. Ai văzut cum se reped golanii când se svârlă banii la o mormântare sau când se împarte coliva? Ce îmbrânceanță fără rușine. Așa aparam noi serviciilor americane care, pe bună dreptate, ne disprețuiesc. Trebuia să fi văzut mirarea lor când am prezentat cererea de voluntariat; m'au cercetat în toate felurile ca să descopere ce se ascunde în dosul acestei cereri. După ce mi-au radiografiat conștiința, au fost sinceri cu mine, spunându-mi că dintre toate emigrațiile cea care se ponegrește cu mai mare înverșunare este cea românească. "Nu știm ce să mai credem". Bieții oameni sunt zăpăciți. Deservim, în loc să servim cauza țării noastre. Ambiții și mărunte interese acoperite de sforăituri patriotice. Americanii au bunăvoință; ei sunt singura noastră speranță. Eu nu cred că statuia Libertății care străjuiește intrarea portului New York, să fie numai o firmă a unei întreprinderi, ci simbolul unui popor care este sinteza tuturor neamurilor Europei. Dacă este doar o minciunoasă emblemă comercială, datoria noastră ar fi s'o facem să sară în aer ca să apară numai hidoasele capete de zarafi, proxeneții idealurilor de libertate ale popoarelor sacrificate geambășește la Teheran și Yalta. Dar eu cred în Americani, și vei vedea că evenimentele îmi vor da dreptate. Statuia Libertății reprezintă idealul poporului american. Și libertatea ne cere să fim demni de ea; este un bun suprem care nu se obține târându-ne ca reptilele. Rămân neclintit în credința mea că Americanii nu vor trăda cauza

libertății; au devenit un Stat sfărâmând lanțurile colonialismului și nu pot să ajute stabilirea colonialismului sovietic în Europa. Până la războiul din Coreea erau sub narcotic. S'au deșteptat". Pentru Alexandru Cristescu nu exista nimic care să-l pasioneze în afară de problema libertății țării, restul nu avea nici o importanță.

Într-o zi cu soare, priveam întinsul mării și ne lăsam învăluiți de căldură ca șopârlele. Era după Bobotează, termometrul arăta plus 15 grade. Mă privi cu ochii lui triști: "În țară este zăpadă și poate 15 grade sub zero; n'au lemne și în coșul pieptului le bate moartea toba. Este înspăimântător să nu putem face altceva decât să ne văităm. Când suntem mai mulți, uităm de cei rămași acolo, dar când rămânem singuri, noaptea, stând de taină cu gândurile noastre, sub potopul amintirilor, nu avem curajul s'o mărturisim, ne vine să urlăm de durere. Durerea neputinței, aceasta este. Ne dăm fiecare seama în acea adâncime a propriei noastre conștiințe, că exilul nostru nu are o justificare morală, că suntem simpli dezertori atunci când uităm obligația pe care o avem: să dăm, prin acțiunea noastră o justificare... Eu îmi caut o justificare. Să mă întorc la ideea mea, să găsesc un drum spre inima poporului american, să le putem stărni revolta împotriva robiei pe care, fără vrere au dat-o atâtor popoare libere. Mă muncesc să aflu ceva. Ideea plecării ca voluntar în Coreea era bună, dar n'am avut noroc".

Privea întinsul mării și bănuiam nostalgia care-l cotropise.

— "Știi, tată Pamfil, că ori de câte ori mă găsesc pe malul mării, uite, îmi pornește gândul pe întinsul albastru și se oprește la Mangalia, la Constanța, la Mamaia. Într-o vară la nenea George Paladi, la Cannes, nu mi-am putut deslipi gândul de locurile de pe coasta Mării Negre. Ciudat, dorul ne dogorește inima și ne doare, dar este o durere infinit de dulce. Plin de taine este sufletul omenesc".

În fiecare zi făceam același drum pe malul mării, iar Alexandru, inepuizabil; își lăsa în voie gândurile să-și afle expresie. Într-o zi pe o stradă, Calle de las Palmas, trecea un batalion de infanterie. Privi emoționat soldații, ofițerii.

— "Sunt exact ca și ai noștri. Vrei să-i întovărășim? Îmi va da impresia că merg alături de un batalion românesc". Și fără să mai aștepte răspunsul meu, m'a luat de braț, silindu-mă să

merg în direcția batalionului spaniol. Luase cadența unității; simții că mă trage de mână. "Cadența, tată Pamfil, prea ai devenit civil, ce Dumnezeu..."

Așa era Alexandru Cristescu.

S'a întors din nou la Paris. Nu mai era ucenic zugrav, fusese angajat plasator de vinuri, cutreerând Nordul Franței. Menținea cu asiduitate legătura epistolară. În colțul din stânga al scrisorii punea ca o lozincă: LIBERTATE ȘI DREPTATE. Ce fericit a fost când, în 1953, am pus titlul unei publicații în limba engleză: Liberty and Justice.

În 1949, în nesfârșitele noastre dialoguri, i-am făcut o analiză a problemei fundamentale pentru noi, a reorganizării Statului. Căutând să rezum principiile care vor trebui să ne călăuzească, le-am redus la două: libertate și dreptate. Fără ideea de justiție, libertatea se descompune în anarhie care este, invariabil, prielnică formării dictaturii; și invers, fără ideea de libertate, justiția nu constituie decât o simplă fațadă a tiraniei. Din fragilul echilibru al libertății și dreptății rezultă perioadele de liniște, de prosperitate ale popoarelor. Câteva seri în șir, biruindu-și osteneala trupului trudit de lucru, m'a silit să-i dezvolt ideea libertății în raport cu ordinea de Stat. A meditat el în orele când mânuia bidineaua sau cojea zidurile de vechea lor zugrăveală, că după câteva zile, ca și când ar fi făcut o descoperire de mult râvnită, mi-a spus fericit: "Libertate și dreptate" este lozincă tuturor raliilor românești.

Și scrisorile au continuat pline de acea cuceritoare sinceritate, care este farmecul lor, punându-mi întrebări la care cerea răspuns, amestecând în acea spontaneitate a ideilor, a sentimentelor, a imaginației de o seducătoare prospețime, o duioșie care părea o lacrimă prelinsă printre rânduri.

În 1955, am primit o scrisoare ca o trâmbiță, anunțând o mare victorie: găsisse drumul spre inima Americanilor. În drumurile pe care le făcuse pentru plasarea vinurilor, descoperise un cimitir american. Pentru el, cele 10.500 de cruci aliniate, reprezentau imaginea adevăratului popor american căruia i se puteau adresa cei fără de țară. Trusturi, Wall Street, Departamentul de Stat, Casa Albă, sunt, desigur, opace, fiind cuprinse în carapacea celui mai miop egoism, al cărui rezultate se văd. Mi-a mărturisit planul lui: să plece dela acest cimitir american, ca să facă istoria

războiului. La început, planul lui era confuz, exista numai intenția propagandei; apoi, treptat, treptat, ideea cărții-album a luat contur. Nimic n'a mai avut importanță pentru el, s'a concentrat cimitirului acela din Moselle. Cu acea energie tenace, care era trăsătura dominantă a caracterului său, a început să copieze inscripțiile de pe fiecare cruce, să întocmească fișe, să fotografieze mormintele. Mi s'a părut lucrarea și temerară și inutilă. Mi-a fost peste putință să-l conving să renunțe.

— "Acești soldați americani au căzut luptând pentru libertatea popoarelor. Ei singuri pot fi apărătorii popoarelor robite de Rusia sovietică", îmi scria răspunzând obiecțiilor mele. Și imaginația lui creia argumente cu acea bogăție pe care o avea într-o măsură cum rar se întâlnește. Pe ploaie, pe vânt, pe frig, conștiincios, Alexandru Cristescu intra în cimitir să-și noteze pe fișe inscripțiile de pe cruci. Și nu o zi, o lună, ci mai bine de doi ani a îngenunchiat la fiecare cruce, pentru a citi și a transcrie exact numele, ziua, anul, localitatea unde soldatul american căzuse. În fiecare dimineață Alexandru își găsea "le blanc troupeau de mes tranquilles tombes" (Pau! Valery "Cimitiere marin"). În timp ce mâna lui nota grăbit inscripția de pe cruce, se urma dialogul mut între el și cel mort. Vor fi trecut, în acest dialog al tăcerii, rând pe rând problemele care îl mânaseră pe invalidul român în cimitirul american. Din aceste dialoguri va fi simțit Alexandru cum i se întărea credința că era pe drumul cel bun și că morții vor vorbi Americanilor de România.

Sur les maisons des morts, mon
ombre passe...

Vom putea măsura sensul pateticului simbol al unui Român, mare invalid de război, căutând într'un cimitir militar american pe apărătorii cauzei poporului român? Ideea lui Alexandru era ca această carte-album, destinată propagandei, să ralieze, în primul rând "American Legion", puternica organizație a tuturor foștilor combatanți americani.

Venea din când în când la Paris, își îmbrăca haina de lucrător zugrav, lucra cu disperare ca să strângă ceva bani și se întorcea la cimitirul american. La sfârșitul lui Iulie 1956 s'a angajat să zugrăvească singur o tipografie în schimbul tipăririi fișelor. Lucra dela 7 dimineața până la 10 seara cu o întrerupere de o

jumătate de oră. Când am sosit eu la Paris, zugrăvitul era pe terminate; dar nu-i plăcea lucrul de mântuială și cum i s'a părut că era nevoie de o altă zugrăveală, a mai prelungit zilele de lucru, spre uimirea tipografului care găsea lucrul destul de bine executat. Acesta îl iubea pe Alexandru ca pe un frate și îi admira vrednicia. "Ce face Alexandru cu mâna stângă, nu pot face doi oameni cu amândouă mâinile". Alexandru, însă, voia să-l convingă că față de ceilalți Români era un nevolnic. Și tipograful, în afară de tipărirea fișelor, i-a dat bani de întoarcere și o motocicletă ca să nu mai facă 5 kilometri pe jos până la cimitirul american.

M'am dus într'o seară să-l caut la tipografie. Terminase lucrul și Arsene îi spăla brațul stâng de petele de vopsea. A întors fața, mi-a zâmbit; pe fața lui se reflecta oboseala pe care încerca să o acopere cu acel surâs neisbutit, accentuând parcă și mai mult imaginea de muncitor trudit. I-am cerut să intrăm în "La cour de Rome", o berărie în care, în 1949, fusesem de câteva ori, lăsându-ne mângâiați de visuri pe care ni le creiam ca un-fel de opium dătător de paradise artificiale. Abia a putut rămâne o oră; îl răzbea somnul. "Mâine trebuie să mă scol înainte de ora 6, ca să pot fi la lucru la orele 7. Când voi fi terminat, sunt liber.

Apoi s'a întors la cimitirul american.

Et vous, grande ame, esperez-vous un songe
Qui n'aura plus ses couleurs de mensonge?

("Cimitière marin", Paul Valery)

Își procurase o serioasă documentare privitor la al doilea război mondial și citea ca un student sânguitor. Între cimitir și odăița lui se strecurau zilele, triste, înfringurate de atâta singurătate. Mi-a scris, fericit că a reușit să intereseze, pentru traducere în limba engleză și tipărire, pe doi Români extraordinari, maiorul Bumbăcescu și poetul Novac, care îmbrățișaseră cu entuziasm ideea cărții. Acum nu mai lucra în necunoscut, știa că nu consacrase în van doi ani de trudă; maiorul Bumbăcescu îi scria: "Am citit copia manuscrisului și după umila mea părere, nu pot decât să remarc — cu tot entuziasmul — stilul romanțat în care redați episoadele cele mai tragice ale războiului politic. Vă admir forța și ingeniozitatea studierii documentelor și vă felicit pentru măiestria cu care combinați austeritatea istoriei cu seducțiunea narațiunii".

Era fericit, el care a avut așa de rare prilejuri, în exil, să simtă o mulțumire care să-i mângâie inima. Scrisoarea prin care îmi comunica această bucurie, era datată 10 Octombrie, dar ea continua o altă scrisoare începută la 21 Septembrie, întreruptă brusc. Avea un fragment plin de tristețe, ca și când simțea unele sumbre prevestiri: "Vă scriu și este prima zi de toamnă. O toamnă care pentru mine durează exact de șaisprezece ani! Adică din ziua în care mi-am văzut brațul sburând undeva în stepa Nogailor. Ori de atunci și până azi, câte dușmănoase toamne s'au înscris pe o ciosvârtă ce mi-a rămas! Mi-e dor de casă și pentru că azi dorul mă doare mai mult ca oricând, vă scriu Dumneavoastră. Doamne, când vom putea oare săruta pământul sfânt lăsat în urmă?"

"Când vom ajunge din nou acasă, primul lucru care îl voi face, va fi acela de a vagabonda, din Câmpulungul Bucovinei până în Delta Dunării, din țara Oașului până la Porțile de Fier. Să umblu luni, luni pe jos, să mă bată ploaia, să mă ardă soarele, să-mi umplu sufletul cu ceea ce a fost el văduvit de zece ani, și cine știe câți alții de aici înainte. Să poposesc trudit de atâta pace, pe la stâncile Marghitei, Făgărașului, Bucegilor, ale munților Bucovinei, spre a regăsi anii pierduți în veninul exilului".

Aceste rânduri nu erau scrise spre a fi publicate, ele redau direct, fără nici o preocupare de fraza literară, o stare sufletească de o intensă melancolie. Doi ani de singurătate, în tovărășia mormintelor din cimitirul St. Avold, dăduse sensibilității ceva din vibrația violoncelului. Ce putea oare să-l totureze în tăcerea cimitirului unde transcria inscripții de soldați căzuți în serviciul Patriei, decât imaginea țării lui?

I-am scris trei scrisori, una după alta, rugându-l să vină la Madrid, să stea la noi, să se smulgă singurătății. Ne-a răspuns emoționat de "gingășia propunerii". "Cu imensul drag răspândit cu atâta dărnicie în cele trei epistole ale Dumneavoastră, mi-am scuturat sufletul de toată rugina tristeței. (Nu vă îngrijorați, este aceeași tristețe pe care toamnele exilului o coboară, cu regularitate, și peste sufletele Dumneavoastră). A sosit însă clipa de a mă scutura de sentimentalism. Altcum vă voi apărea sub imaginea unei salcii (și aceea plângătoare). Și mă scutur cum se scutură câinele de purici. (Nu-i oare tristețe puricele exilului?) Deci, "Bonjour tristesse", cum spunea Sagan..."

"Încep, deci, cu un argument măciucă: Cartea. Până n'o termin, îmi voi refuza orice bucurie. (Chit că după aceea "opera" se va dovedi la înălțimea... cornetelor de semințe). Începând cu anul 1939, am ajuns "târâș grăbiș" la 1943. Deci încă doi ani de istorie (istoria dracului) și pe la 15 Ianuarie 1958 sunt la Madrid."

"În luna Ianuarie, când voi scrie "sfârșit" pe cimitireștile mele măzgălituri, voi veni să vă strâng în brațe (pentru mine "licență poetică", braț sună sărăcăcios) și să vă spun atâtea!"

Și în locul lui a sosit vestea morții, neașteptată, sfâșietor de dureroasă.

Un exemplar uman cum rar întâlnești în această oribilă junglă care este viața. În el toate formele interesului personal se topiseră sub dogoarea pasiunii lui de a se dăruia unei idei, unei prietenii. Era întreg într'o atitudine, într'un sentiment, fără reticențe, fără nici o alterare de cuminte cumpănire a riscurilor. Entuziasmul lui nu cunoștea poticnelile oportunistului.

Privesc mereu o fotografie din 23 August 1954. Un grup de Români duc o coroană la mormântul soldatului necunoscut dela Etoile, ca o tăcută procesiune de protestare cu prilejul împlinirii a zece ani dela capitulare. În fruntea acestei procesiuni, Alexandru Cristescu poartă steagul țării; se vede pe trăsăturile feței, în felul cum face pasul, energia unei credințe pe care nimic și nimeni nu o poate clătina; omul și steagul țării fac o singură ființă. Am găsit în "Maximes sur la guerre" ale lui René Quinton (autorul cărții "L'eau de mer, milieu organique", apărută în 1904, o dată în biologie) explicația acestui exemplar uman de o puritate în credința românească emoționantă.

"Les héros sont crucifiés d'avance; ils marchent au risque suprême, jusqu'à la mort; ils sont les aspirants de la mort".

"Le héros est celui qui s'oublie et se donne".

"La nature ne crée pas les héros pour vivre, mais pour servir".

"Le tragique est l'élément naturel du héros".

"Le héros fait bon marché de son corps, parce qu'il lui est étranger. L'âme et le corps ne font qu'un chez les hommes; ils sont distincts chez le héros. Le corps du héros n'est que son valet d'armes".

"Une âme indomptable dans un corps dompté fait le saint ou le héros".

Întorc, cu tristețe, paginile din cartea lui René Quinton. Le recitesc din ziua când mi-a venit știrea morții lui Alexandru ca să-l înțeleg, să-l simt aproape pe cel care a păstrat cu atâta mândrie credința în dreptatea nației lui.

Și mi-am amintit de ceea ce mi-a spus într'o seară, în fața monumentului lui Deroulède, mort cu câteva luni înainte de a începe războiul revanșei pe care îl așteptase 44 de ani: "Să știi, tată Pamfil, că și pe mine mă așteaptă aceeași soartă; voi muri cu câteva luni, poate cu un an, înainte ca țara să fie liberă. Așa sunt eu un sec de noroc".

Am sub privirile mele scrisoarea din 9 Decembrie, trimisă de poetul Novac, care îi anunța hotărârea de a face traducerea cărții "imediat după Crăciun și sper într'un timp mai accelerat în așa fel, ca în câteva luni să o dăm gata". Scrisoarea a sosit a doua zi după ce el plecase să-și regăsească camarazii rămași prin stepele rusești. "De mine se ține scai nenorocul..."

A închis ochii într'un sat, departe, în Alsacia. Va fi presimțit, oare, apropierea morții când scria acele rânduri îmbibate de tristețe fără seamăn? Să fie adevărat ce spunea René Quinton: "eroul vrea să sufere; el are orgoliul suferinței?"

Sufletul lui se încovoiaie sub suferinți nebănuite, așa cum se încovoiaie un ram sub povara zăpezii.

S'a sfârșit; viața l-a demobilizat.

Pe lespede mormântului lui aș săpa aceste două strofe de Villiers de l'Isle Adam, care poseda ineputabile tezaure de consolări imaginative:

"Je m'envolerai dans les profondeurs

Je fuirai la vie et ses lois moroses

Et je cueillerais d'immortelles roses

Loin de vos hideurs.

Je m'élancerai vers vous, ô Silences!

L'oublis loin d'ici m'attend, vaste ner.

Pour mon coeur percé de vieux coups de lances

Plus rien n'est amer..."

PAMFIL ȘEICARU

("Curentul" Nr.5968, Iulie—August 1984)

FRATELE DESPRE FRATE

Sunt rânduri adresate fiului meu Gelu-Alexandru din Montreal care, în repetate rânduri, mi-a cerut să-i vorbesc mai pe larg de unchiul al cărui nume îl poartă. Încerc, deci, să-i satisfac dorința, deși îmi este foarte greu să fac o biografie documentată, pentru că uraganul războiului a împrăștiat nu numai acte și dovezi materiale, dar și pe martorii oculari ai acelor timpuri, rude și prieteni de mult plecați dintre cei vii.

Din numeroasa noastră familie a Cristeștilor, bunici, părinți, unchi, mătuși, și copiii lor, azi au mai rămas doar trei veri, și ei, acum, un fel de ruine a ceea ce au fost odată. Cum am norocul ca mințea să-mi fie încă lucidă, iar amintirile copilăriei să-mi fi rămas în memorie ca niște faruri luminoase, voi încerca să reconstitui câte ceva din trecutul fratelui meu "Bebe", cum era mângâiat în familie. Un trecut care în mare parte este și trecutul meu.

Și pentru ca să evit confuzii voi vorbi despre Bebe nu ca despre unchiul lui Gelu-Alexandru, ci ca despre fratele meu. Regret numai că ceea ce eu doresc să fie o biografie a lui Bebe, va cuprinde multe, foarte multe goluri, greu de umplut azi, cum ar fi cele legate de anii turburi de dinaintea și din timpul războiului sau cele legate de viața lui de pribegie, deziluzii și speranțe atât de brutal sfărâmate în Franța.

ÎNCEP CU BUNICII noștri dinspre mamă, pe nume Nicolae și Chiriachița Ionescu, oameni cu o bună situație materială în comuna Valea Nucetului, case cu hambare și pivnițe mari, pentru depozitarea vinului, o frumoasă gospodărie cu grădini, livezi de pruni și vii bogate în vestitul centru viticol Dealul Mare, de unde și numele sub care era cunoscut bunicul de locuitorii satelor din jur, acela de Nae Podgoreanu. El era nu numai un om harnic și gospodar, dar și darnic cu cei în nevoi și suferință, credincios și generos, judecând după școala primară și biserica din sat, ridicate cu banii și strădaniile lui, sau după respectul și dragostea sătenilor care-l porecliseră "Mălai Mare", pentru că înfometajii găseau totdeauna la el mâncare și odihnă.

În timpurile de mare băjenie de dinaintea primului război mondial, când foametea, ca urmare a secetei mari și prelungite,

Alexandru Cristescu (Bebe) la vârsta de un an (1915)

au golit de oameni satele din Moldova ce-și căutau salvarea spre Muntenia, unde câmpiile fuseseră mai norocoase în ploii salvatoare, "Mălai Mare", bunicul nostru nu stătuse cu mâinile în sân. El strânse femeile din sat și, ajutat de bunica, umplu zeci din căruțele satului, cu mămligă fiartă în ceăune-uriaeșe și cu putini de brânză, scoase din cămărilor lui, parcurse cei 10—15 kilometri, până la orașelul Urlați, la șoseaua pe care se scurgea convoiul nesfârșit al Moldovenilor înfometateți, bărbați, femei și copii, în căruțe și pe jos, care-l răsplăteau cu lacrimi și binecuvântări. Și tare era fericit și mândru, bunicu, pentru porecla "Mălai Mare". Eu nu am trăit acele timpuri pe care mi le-a povestit mai târziu, cu amănunte înduioșetoare, Veta, tușa Veta, o bătrânică trecută de 80 de ani, vlăguită de putere, dar cu o minte uimitor de limpede, ce-și târa zilele pe lângă casa bunicilor, unde-și găsisese un bun refugiu, când eu și Bebe, de 4 și 2 ani eram lăsați în grija bunicii.

Dar anii de atunci s'au scurs încet, încet și odată cu ei s'a dus și tinerețea și puterea bunicilor noștri, ca și frumoasa lor avere, parte moștenită, parte agonisită cu sudoarea frunții și a brațelor. Căci bunicii, care erau darnici cu străinii, nu puteau fi zgârciți tocmai cu copiii lor, 4 fete și 3 băieți, pe care i-au crescut, trimis la școli și i-au pregătit pentru viață, după care i-au ajutat să-și întemeieze familii și să-și organizeze gospodării, răspândite prin țară. Apoi crizele economice ce au lovit și țara noastră și multe calamități naturale, ce au afectat deopotrivă câmpiile cu cereale și dealurile cu podgorii și livezi, au ajutat și ele la destrămarea gospodăriei bunicilor.

Mama noastră, Măicuța cum o numeam noi, era o ființă modestă, blândă, harnică și cu trăsături fine și frumoase. Când i-a venit sorocul s'a căsătorit cu Gheorghe Cristescu, om pe măsura ei, bine făcut, frumos la chip dar și mai frumos la suflet.

Din viața părinților noștri nu știu prea multe. Cunosc însă necazurile și suferințele lor, la care am luat parte și eu, în măsura în care, la cei câțiva ani ce-i aveam, puteam să le recepționez. Din câte mi s'a spus mai târziu, am aflat că în primii 8—10 ani de căsătorie, ei au avut parte de multă liniște și fericire, când au apărut, mai întâi cele două surori, Virginia și Pia, apoi eu și pe urmă Bebe, diferența de vârstă dintre

copii fiind în general cam de 2 ani. Ca șef al unei uzine din Pitești și cu bunurile primite ca zestre de Măicuța, pot spune că viața familiei noastre era mai mult decât îmbelșugată și bogată în armonie și bucurii. Dar prețul acestei fericiri a părinților va trebui să fie scump plătit cu suferințele și durerile crunte de mai târziu.

Prima poliță a fost prezentată familiei noastre, de soarta cea rea, atunci când ne găseam cu toții la Glodeni, Județul Dâmbovița, unde cu un an în urmă, la 15 Iunie 1914, se născuse fratele meu Bebe. O epidemie de scarlatină declanșată în județ, a dus și la îmbolnăvirea ambelor noastre surori, Virginica de 8 ani și Pia de 6 ani. Intervențiile medicilor s'au dovedit zadarnice și cele două fetițe s'au stins în liniște, ca două candelă rămase fără untdelemn, în numai 3 zile, spre disperarea părinților și bunicilor, martori neputincioși ai tragediei.

Pentru a nu ne molipsi și noi, Tanti Atena, sora cea mai mare a Măicuții, ne-a dus imediat, pe mine și pe Bebe la locuința ei din București, unde mai târziu au venit și părinții, ce și-au aranjat apoi o locuință într'una din casele de pe Calea Griviței, chiar lângă Podul Grand, casă astăzi dispărută. Încă nu înfloriseră florile semănate pe cele două morminte, proaspăt aranjate și alte lovituri au căzut pe capetele părinților noștri, parcă pentru a le verifica puterea de rezistență la durere. Tăticu a fost mobilizat și încadrat la C.F.R. unde i s'au dat sarcini de răspundere, pentru că începuseră și pentru Români, grijile și apoi ororile primului război mondial, iar Măicuța a rămas acasă să-și îngrijească cei doi copii ce i-au rămas, la care s'a adăugat și Nicușor, cel de al 3-lea frate, ce se născuse între timp. A urmat spargerea frontului din trecătorile Carpaților și retragerea trupelor românești în Moldova. Înainte de ocuparea Bucureștilor de către Germani, Tăticu ne-a luat pe toți cu el și ne-a dus mai întâi lângă Galați și mai apoi la Iași, părsindu-și toată bruma de avere ce-o mai avea la București.

Dar și la Iași, soarta cea rea nu a încetat să-și arate colții. Aici am cunoscut și noi copiii ce înseamnă foamea și frigul, spre deznădejdea bieteii noastre Măicuțe. Tot din cauza acestor lipsuri, micuțul Nicușor, ce nu împlinise încă vârsta de un an, n'a rezistat și s'a stins ca o lumânare, împlietrind inima Măicuței și așa înghețată prin dispariția celor două fetițe, dragi ei.

Și pentru ca nenorocirea și destrămarea frumoasei noastre familii să fie completă, la foarte puțin timp după terminarea războiului, când refugiații din Moldova se reîntorceau pe la casele lor și rănilor din sufletele părinților noștri încep să se închidă, iar speranțele într'un viitor mai blând și mai bun să le încolțească în inimi, odată cu pacea ce se anunța frumoasă, Tăticu nostru se îmbolnăvește de congestie pulmonară și este secerat în 9 zile, la sfârșitul iernii lui 1919, când avea doar 38 ani.

A fost o ultimă grea încercare a Măicuței noastre, care de atunci n'a mai cunoscut râsul. Doar ochii ei albaștri se mai limpezeau de lacrimi și un zâmbet șters părea că-i mai luminează fața, când ne îmbăia și ne culca sau când privea la năzdrăvăniile lui Bebeluș-Ciuș, prichindelul cel frumos, ce semăna cu tăticul lui și care, ca și el, împăștia cu dărnicie, tuturor ce treceau pe lângă el, râsul, veselia și dragostea de viață.

Noi, copiii ei, eram ceea ce-i mai rămăsese în această lume, singura avere și mângâiere care să mai umple golul din sufletul ei. Căci în speranțele viitorului nu mai putea crede, după atâtea lovituri primite. Privea cu disperare în jurul ei. Sprijinul familiei dispăruse, ca și bruma de avere, lucruri, haine, bani, casă. Totul se pierduse, spulberat de viforul războiului. Iar cei doi copii mici de lângă ea, trebuiau hrăniți, îmbrăcați, îngrijiți.

Găsise un adăpost provizoriu, după reîntorcerea din refugiu, în casa surorii ei Atena, dar aci nu putea rămâne mult, pentru că și aceasta avea o familie numeroasă. Avea cunoscuți și prieteni ai soțului, unii cu funcții mari și personalități politice cu influență, cum era Alex. Marghiloman, ce îl botezase pe Bebe, un mare om politic al timpului său. Toți aceștia i-ar fi sărit în ajutor, ca și surorile și frații ei. Dar Măicuța, cu mândria și demnitatea ce ți-o dă suferința, a refuzat orice ajutor, în care vedea un act de milă, de milostenie, de pomană.

A preferat să-și ia cei doi copii de 5 și 7 ani neîmpliniți, tot ce-i rămăsese din frumoasa ei familie și avere, și cu ei de mână să bată la porțile Orfelinatlui CFR din Burdujeni, proaspăt înființat pentru sutele de orfani ai CFR-iștilor, căzuți ca și tăticul nostru, la datorie.

Aici și-a internat cei doi copii, iar ea s'a angajat mai întâi ca supraveghetoare, până la deschiderea școlii primare, când

La moartea lui Tăticu (1918): Bebe — 4 ani, Puiu — 6 ani

Bebe la ieșirea din Orfelinat

după două luni și-a luat în primire atât funcția de învățătoare, cât și pe aceea de "Măicuță" pentru mulțimea de orfani de lângă ea.

Și tare era fericită Măicuța noastră la Orfelinatul CFR din Burdujeni, pe care nu-l părăsea niciodată, pentru că în locul celor trei copii ai ei, dispăruți atât de fulgerător, găsise aici sute de fetițe și băieți, ce-și pierduseră și ei părinții și căroră un Moș Crăciun bun, le adusese ca dar o nouă mamă, o "Măicuță", poate mai bună pentru unii, mai grijulie pentru alții, dar o "Măicuță" ce-i iubea ca și pe copiii ei adevărați, le spunea basme cu Ilene Cosânzene, le făcea păpuși din cârpe și fel de fel de jucării, nu-i certa și nu-i bătea când făceau vreo năzbâtie mai mare.

Aci am rămas noi 8 luni, până când Casa Muncii CFR a mai înființat încă un orfelinat la Predeal, unde au fost transferați băieții, și odată cu aceștia, și noi cu Măicuța.

Mi-aduc aminte de jalea și lacrimile curse din belșug pe obraji palizi ai fetițelor, rămase din nou orfane odată cu plecarea Măicuței, zi care a marcat pentru toți, actul plecării noastre din Burdujeni. Nu pot spune că la Orfelinatul din Predeal era mai bine decât în Burdujeni. Aceleași lipsuri, normale într-o țară distrusă, după un război greu ce abia se terminase. În orfelinate am cunoscut noi, cu simțurile și pe pielea noastră, la frageda vârstă ce-o aveam, noțiunile de "orfan" și "orfelinat", de "frig" și "căldură", de "sătul" și "flămând".

În primii ani ne lipsea îmbrăcămintea și ceea ce se aduna ca haine vechi prin colecte publice, ne erau ori prea mici, ori prea mari. Pantalonii dăruiți erau rupți și fără nasturi, dar avea grijă Măicuța să-i coase noaptea, căci ziua era ocupată cu predarea lecțiilor, la școală. Iar cum aceste haine rupte se numărau cu sutele, iar frigul iernii mușca, nu glumă, pe buna noastră "Măicuță", de multe ori, o prindeau zorile, cârpind pentru numeroșii ei copii. Și tare era mulțumită dânsa în mijlocul zecilor de pitici ce alergau în jurul ei. Căci toți erau copiii ei, pe care-i oblojea cu grijă, când veneau la ea cu zgârieturi sau vânătăi, îi împăca când se certau pentru cine știe ce chestie, îi îmbăia și-i îmbrăca pe cei mici.

Eu și Bebe ne simțeam cam părăsiți de Măicuța, care se ocupa mai mult de ceilalți, decât de noi. Cred că atunci am simțit pentru prima dată sentimentul geloziei.

Îmi aduc aminte de excursiile pe care le făceam noi, cei mai răsăriți din orfelinat, împreună cu Măicuța, care ne ducea vara de-a lungul căii ferate ce cobora spre Timișul de Sus și ne opream lângă "Tunelul Mare". Aici ne umpleam burțile cu multă zmeură, suplimentul necesar, atât de cerut de chiorăiturile ce nu le puteam ascunde și pe care Măicuța le auzea foarte bine, încă dela plecare. Tot Măicuța era aceea, care după lecțiile de gramatică sau aritmetică, ne învăța să ne facem, singuri, mingi din cârpe vechi, cu care jucam oina, și tot dânsa avea grijă să scoată din cazanele dela bucătărie coastele de vită, curățite de zgârciurile ce dădeau gust ciorbei dela masa de prânz, coaste pe care băieții mai puternici reușeau să le găurească și să facă din ele "patine" și "schiuri" bine legate de picior, cu care Duminica, sub supravegherea atentă și grijulie a Măicuței, ca niște veritabili campioni, ne dădeam la vale, pe pantele muntelui Susai, aflat de partea cealaltă a căii ferate ce trecea pe lângă Orfelinat.

Și aceste "schiuri" treceau pe rând, la toți băieții din grupa noastră. Și așa reușeam noi să uităm de toate și de foamea ce nu se astâmpără ușor, de frigul, ce ne amorțea picioarele și mâinile, de viscolul și nămeții mari de zăpadă ce ne înghețau dormitoarele, dar și de tristețea grea a orfanilor, când vara, priveau cu nesaț prin rosturile gardului, la domnișorii frumoși și grăsuți, ce se plimbau cu prăjituri și ciocolăți în mână lângă părinții lor, pe șoseaua ce trecea aproape de Orfelinat.

Dar nici Bebe și nici eu nu ne-am plâns de nimic, pentru că ne simțeam bogați, cu Măicuța lângă noi, pe care bucuroși am împrumutat-o celorlalți băieți, care chiar se simțeau orfani și părăsiți, fără o mamă lângă ei.

Între timp condițiile materiale de aci s'au mai îmbunătățit, căci mâncarea a devenit mai bună și mai multă, purtam uniforme, aveam cărți și rechizite școlare, iar personalul dela bucătărie se făcuse mai omenos, pentru că nu ne mai spârgea capetele cu polonicurile, pentru a potoli năvala zecilor de copii, spre cazanele cu ciorbă de fasole, în speranța obținerii vreunui supliment cât de mic.

Existând îngrijitoare suficiente față de numărul copiilor, Măicuța s'a putut ocupa numai cu predarea lecțiilor și cu organizarea de excursii pentru școlarii ei, căroră le dăruise tot timpul ei liber.

O scurtă, foarte scurtă perioadă de liniște pentru dânsa! Încercările grele prin care a fost nevoită să treacă odată cu pierderea a mai mult de jumătate din frumoasa și marea ei familie, în mai puțin de cinci ani, spulberarea averii ca și lipsurile din timpul războiului și a perioadei ce a urmat, munca istovitoare din orfelinat și mai ales desnădejdea și pustiul din inimă, toate acestea au reușit s'o doboare repede, prea repede chiar.

Pentru a nu-și speria copiii, un timp și-a dus boala pe picioare, ascunzându-și cu grije chinurile trupului și urletele de durere, dar curând a căzut, fără putere, la pat. Dar nici atunci nu am auzit vaiete sau văzut vreo lacrimă pe obrajii Măicuței. Numai surâsuri calde și dulci, de îmbărbătare pentru noi.

Dusă la spital, în București, i s'a constatat natura bolii: "cancer" — formă avansată. De aici a fost transportată acasă la Tanti Atena unde, după aproape două luni de crunte suferințe, și-a dat suflul, la 12 Decembrie 1922, perfect lucidă, ultimele ei cuvinte fiind: "Fetelor, fetelor, aveți grije și de copiii mei!" Astfel Măicuța și-a găsit, în sfârșit, odihna, în cimitirul Sfânta Vineri, lângă cel ce-i fusese iubit, soț, prieten și sprijin la greu, necaz și durere.

Îmi vine în minte o frază spusă de Bebe înainte de a muri în Franța, tot într'o zi de 12 Decembrie: "De mine s'a ținut scai nenorocul!", frază valabilă pentru întreaga noastră familie, care în numai 8 ani a pierdut pe rând 2 fetițe de 6 și 8 ani, un băiat de 1 an, apoi tatăl și la urmă mama, lăsând într'un orfelinat, resturile ce mai rămăseseră, doi puști de 8 și 10 ani încă neîmpliniți.

Trista veste sosită la Orfelinatul din Predeal a fost întâmpinată cu plânsete de jale. Începutul l-am făcut noi, copiii din sângele ei, apoi s'au molipsit și ceilalți copii de acolo, pentru că Măicuța noastră fusese și Măicuța tuturor, chiar a îngrijitoarelor și a învățătoarelor.

Dar timpul ce s'a scurs cu facerea lecțiilor, cu școala și cu joaca, s'a dovedit un bun medicament, căci a început să usuce rănilor durerii noastre. Astfel am intrat în rândul celorlalți orfani cu care semănam, căci nu mai aveam nici noi vreo mamă sau tată. Numai seara, când ne culcăm și trebuia să ne desbrăcăm, noi simțeam cumplita lipsă a Măicuței, căci nu era nimeni care să ne mângâie, să ne spună vreo poveste, să ne sărute și

să ne înveselească. Atunci, vârați unul în celălalt ca să ne încălzim, pentru că dormeam în același pat, cu capetele sub pătură, ca să nu vadă ceilalți colegi, noi dădeam drumul lacrimilor și în gând vorbeam cu Măicuța, până adormeam. Iar uneori, în vis, ea ne apărea vie, așa cum o știam, blândă și zâmbitoare, ca o rază de lumină.

Ca frate mai mare, mi-am luat o parte din atribuțiile Măicuței, așa cum puteam la acea vârstă de nici 10 ani, ajutându-l pe Bebe la îmbrăcat, la făcutul lecțiilor și apărându-l de bătăuși, căci erau mulți cu acest nărav. Și astfel ocupați, plânsul după Măicuța foarte rar mai avea loc. Numai când priveam fotografia, simțeam câte un nod în gât și apoi lacrimile ne curgeau șiroaie pe față, căci uitam sfaturile ei: "Purtați-vă astfel ca să nu-i fie nimănu milă de voi!"

* *
*

MOȘTENIND FRUMUSEȚEA, talentul și îndrăzneala tatălui, dar și bunătatea și gingășia mamei, BEBE devenise răsfățatul orfelinatului. Nu era rușinos, nici timid ca ceilalți copii, iar prin felul lui îndrăzneț, în limitele bunului simț, intrase în inima personalului administrativ și învățătorilor.

Dicțiunea înnăscută, memoria și talentul de a recita poezii, la care se adăoga degajarea, frumusețea lui fizică, pe cât de caldă și veșnic surâzătoare, pe atât de naivă, făcuseră din el vedeta serbărilor ce le da Orfelinatul în scopul străngerii de fonduri necesare îmbunătățirii situației noastre. Era îndrăgitul spectatorilor din Predeal, care de multe ori deschideau poarta Orfelinatului cu bunătăți, pe care Bebe le împărțea frățeste cu ceilalți băieți.

Cum serbările noastre aduceau un aport bănesc, mereu crescând, și "artistului" nostru i se creiase o atmosferă mai deosebită, copiii îl iubeau și-l respectau și rareori vreunul din ei încerca să-l mai atingă cu o palmă, fără ca ceilalți să nu sară pentru a-l apăra.

Învățătoarele îl sărutau și mângâiau cu duioșie, mai ales după moartea Măicuței, bucătăresele îi dădeau porții mai mari la prânz, îngrijitoarele se ocupau mai mult de el. Purta acum

haine curate și nepeticite, iar năzbâtiile lui nu mai erau sancționate așa de sever, cum se întâmpla cu noi, ci făceau obiectul unor discuții hazlii, uneori interminabile, nu numai între noi, dar și între îngrijitoare și învățătoare. O astfel de ispravă a lui Bebe, mi-a fost adusă în memorie acum câțva timp când, cu ocazia unei vizite, colegul meu de orfelinat, Ionel Parapeanu, azi și el inginer-pensionar, de 71 ani, m'a întrebat dacă îmi amintesc de stafiile, pe care nu le poate uita, ce tulburau noaptea liniștea dormitoarelor...

Când i-am spus adevărul ce-l păstrasem până acum numai pentru mine, a rămas surprins, deși faptele, prin însuși conținutul lor, ca și rezultatele obținute, ele singure puteau desvălui adevărul.

Încă dela înființarea lui, Orfelinatul cu băieți de 3—8 ani, își începuse activitatea în fostele pavilioane ale Batalionului de Vânători de Munte, mutat la Sinaia după primul război mondial, batalion, unde peste ani, tânărul Alexandru Cristescu, adică Bebe, își va face stagiul militar și va fi concentrat ca sublocotenent de rezervă, înaintea celui de al 2-lea război mondial.

Situat în imediata apropiere a gării Predeal, pe un teren mare, bine îngrădit, orfelinatul dispunea de 6—7 pavilioane, distanțate unul de altul, ce adăposteau dispensarul cu camerele bolnavilor, sala de gimnastică cu magaziile și depozitele de alimente, bucătăria și sălile de mese, pavilionul cu camerele personalului administrativ și a familiilor învățătorilor, cel cu sălile de cursuri, pavilionul rezervat birourilor și cancelaria și, în sfârșit, pavilionul cu cele 8 dormitoare dela parter și etaj, care satisfăceau nevoile celor 400—500 copii.

Pe atunci lumina electrică nu pătrunsesese încă la noi, așa că ne serveam de lămpi cu petrol, ce se așezau seara, pe pereții culoarelor, la WC și câte două în dormitoare, una stingându-se după ultimul control al supraveghetoarei, când toți copiii dormeau.

După moarța Măicuței, noi, copii ei, am fost mutați la un loc cu ceilalți orfani, într'unul din dormitoarele dela etaj, fiecare cu 50—60 paturi, așezate pe 3 rânduri, două din ele cap în cap, iar celălalt lipit de perete, pentru crearea unui culoar de trecere de-a lungul dormitorului.

Îngrijitoarea și supraveghetoarea dormitorului nostru era o femeie cam de 40 de ani, pe nume Eufrosinia sau pe scurt Frosa, care dormea cu noi, într'un pat așezat mai departe, în dosul unui paravan, aproape de ușă.

Avea un trup lung și uscat, un chip veșnic posomorât și o inimă înghețată de cine știe ce necazuri sau nenorociri. Față de noi se purta ca un jandarm; mereu la pândă, pentru a avea prilejul să ne găsească în greșală, pentru ca apoi să ne poată "educa". Așa cum creierul și sufletul ei o îndemneau.

Fire irașcibilă, rea, crudă, nu găsea liniștea până nu-și satisfăcea nevoia organică de a ne bate. Atunci când de față se găsea vreun martor din personalul orfelinatalui, vinovatul scăpa ușor, cu câteva nuiete la palmă sau la spate și era pus în genunchi "la colț", ca "să se învețe minte". Dacă de față eram numai noi, copiii, vinovatul era apucat de urechi și tras în cel mai apropiat dormitor, și acolo bătut zdravăn. Tocmai pentru firea ei crudă și tratamentul ce ni-l aplica, noi îi mai ziceam și "Pacostea", poreclă care mai apoi a împrumutat-o și personalul administrativ, fapt care a îndârjit-o și mai mult contra noastră. Nimeni n'a văzut-o vreodată pe Pacoste glumind sau râzând. Numai după ce ne aplica vreuna din "lecțiile" ei, figura i se mai lumina, iar buzele i se lungeau a mulțumire. Toți o ocoleau, mai ales noi, copiii, căci grozav ne era frică de ea. Doar Titi, coleg de clasă și cel mai bun prieten al lui Bebe, avea curajul s'o înfrunte. Și asta în fața tuturor, în ciuda bățăilor primite.

Mai mărunțel la trup ca noi, firav și slab de i se vedeau coastele, dar cu un curaj ce sfida teama, era greu de domesticit, mai ales când blândețea era înlocuită cu nuiua din mâna Pacostei. Când aceasta trecea pe culoar, iar noi ne lipeam sfioși de perete, viteazul Titi, de parcă pândea acest moment, trecea în fugă pe lângă ea, cu o mască nepăsătoare, indiferentă, de parcă Pacostea nu ar fi existat, dar având grijă să n'o atingă. Numai că ea înregistra și această obrăznicie și căuta cu înfrigurare prilejul de a-și vărsa veninul și a-și răcori mândria și onoarea rănită, cu lovituri grele pe corpul și capul viteazului nostru Titi.

Dar nici el nu se lăsa. Pentru că, în timp ce-și primea răsplata, pentru așa zisa lipsă de respect, Titi avea grije să răspundă

și el, după putere, nu cu lacrimi, gemete sau urlete de durere, ci cu zgârieturi, cu lovituri de picior și chiar cu mușcăături, ce lăsau și ele urme vizibile pe mâinile și picioarele Pacostei, pe care apoi noi le căutam, cu discreție, pentru a le comenta între noi sau cu Titi.

Cu lipsurile de atunci din Orfelinat și mai ales după tratamentul special, aplicat cu atâta grijă de neobosita noastră îngrijitoare, nu este de mirare că sârmanul nostru viteaz n'a mai putut rezista mult timp și într'o noapte a plecat, cu același curaj, să-și caute liniștea într'o altă lume, mai bună și mai miloasă cu orfanii.

Îmi mai povestea Ionel Parapeanu că-și amintește cum Titi, la culcare, în chiar seara când ne-a părăsit, spunea colegilor, în timp ce-și pipăia tâmpla care tare îl mai durea: "Cred că până mâine eu am murit!" Și a avut dreptate!

Deși la autopsie s'a constatat că avea o fisură în țeastă, nimeni n'a fost tras la răspundere, socotindu-se că aceasta se datorează vreunei căderi în timpul jocurilor.

Cu toții am fost afectați de această pierdere a viteazului, dar cel mai tare a fost Bebe, care-l iubea pe Titi, ca pe nimeni altul. Pentru un timp zâmbetul și voia bună dispărură, pentru a face loc unei tristețe adânci, spre îngrijorarea personalului și mai ales a învățătoarei Jipa, care nu mai știa cum să-i îndulcească durerea, căci tare mult îl iubea. Dar peste un timp veselie a pus din nou stăpânire pe el, parcă pentru a ascunde gândurile ce-l frământau tare.

Trecuseră multe zile dela dispariția lui Titi, dar noi continuam să vorbim de el, căci ne lipsea cel ce ne dădea curajul să înfruntăm pe Pacoste. Acolo, în marele nostru dormitor, unii câte doi în paturi, înveliți până la gât în păturile vechi și roase, pentru că și vara trupurile noastre, lipsite de grăsime, simțeau frigul Predealului, priveam patul din fundul încăperii, rămas gol, al lui Titi, și vorbeam în șoaptă de sufletul lui, de strigoi, fantome, până ce intra Pacostea și ne striga "Liniște".

Într'o astfel de noapte, când până și luna dispăruse de pe cer, și noi eram cu toții scufundați într'un somn adânc, rar vreo sforăitură, geamăt sau vorbă spusă în somn, spărgeau liniștea profundă din dormitorul nostru. Deodată niște bubuituri și miorlăituri ascuțite ne treziră. În bezna adâncă, de nu

puteai vedea nici chiar pe colegul din patul vecin, pentru că până și lampa de gaz, de pe perete se stinsese, probabil, din lipsă de petrol, căci cu intenție nu vedeam cine putea face asta, noi așteptam înlemniți și cu sufletul la gură. Urmă o liniște adâncă și apoi din nou aceleași miorlăituri se porniră din fundul dormitorului și ne încordară pe toți. Alarmată și ea, Pacostea, aprinse o lumânare cu care se îndreptă spre locul de unde veniseră zgomotele ciudate, urmărită de zeci de ochi, curioși și speriați.

Nu trecuse Pacostea de mijlocul dormitorului, când din patul gol al lui Titi se ridică brusc o făptură albă, o fantomă ce-și fâlfâia aripile cu frenezie.

Un strigăt: "Stafia lui Titi", apoi urletele și țipetele se porniră furtună. Mișcarea bruscă a supraveghetoarei stinse și pâlparea micuței lumânări. Bezna adâncă amplifică panica din dormitor și dădu naștere unor scene de groază, ce nu le pot uita, și în care miorlăiturile ca și țipetele Pacostei, sculară din somn și pe ultimii adormiți.

A urmat o nebunie, o panică de nedescris, în care unii din noi încă buimăciți de somn, căutau salvarea prin fugă, se loveau între ei, de paturi și pereți, căutând ieșirea pe ușă, care nu mai știau dacă se găsește în față, la dreapta sau la stânga noastră.

Când celelalte supraveghetoare, alarmate de strigăte și țipăte au apărut cu lămpi aprinse în dormitorul nostru ne-am mai liniștit puțin. Ele au găsit-o leșinată pe Pacoste și pe alți doi copii, care și-au revenit în fire după câteva minute.

Astfel, stafiile, strigoii și fantomele deveniseră principalul subiect din discuțiile noastre. Ele nu ne mai speriau, poate pentru că stafia lui Titi, ce ne vizitase, era prietenul nostru drag. La scurt timp el a mai venit odată, când a încuiat-o pe Pacoste într'o magazie, unde ea intrase ca să ridice niște lengerie. Numai că n'a văzut-o nimeni, doar miorlăiturile i le-au auzit mai mulți dintre noi.

De atunci, biata Pacoste s'a schimbat mult, poate din cauză că se simțea vinovată față de Titi. Era mai bună cu noi, nu ne mai bătea, ci ne dojenea cu blândețe, și cu timpul a devenit pentru noi, mătușa Frosa, pentru că începuse să ne zâmbescă și simțeam că nu ne mai urăște.

Cheia misterului am aflat-o întâmplător, a doua zi după ce Fantoma încuiase pe Pacoste în magazie. Eram cu Bebe într'o

recreație, pe culoar, când D-ra Jipa, învățătoarea, ne-a oprit și serioasă, cu un deget ridicat în sus, ca un avertisment, i-a spus lui Bebe cu glas scăzut, dar poruncitor: "Gata! Ajunge!"

Bebe a înțeles repede, s'a înroșit și a lăsat capul în jos. Atunci, numai atunci mi-am amintit că în noaptea aceea sinistră, Bebe se sculase din patul nostru și își mutase culcușul într'unul din paturile goale din fundul dormitorului, iar dimineața, când după regula din orfelinat, paturile trebuia să ni le aranjăm singuri, am găsit ascunsă sub perna noastră o bucată mare de cearceaf, care după aceea a dispărut și ea.

Speriat, după descoperirea adevărului, am ascuns în mine tot ce aflasem, fără să discut ceva cu Bebe. Dar am fost de acord cu acțiunea lui.

Până azi mă tot întreb, fără să aflu un răspuns: cum a aflat D-ra Jipa adevărul, dânsa, o învățătoare tânără de 20 ani, ce nu fusese martoră și nici nu anchetase cazul?

Și așa, cu jocurile, cu școala și cu năzdrăvăniile noastre, anii s'au scurs fără să știm cum și rareori ne mai aduceam aminte de Măicuța sau Titi. Devenisem mai mari, mai maturi și începeam să ne gândim la viitorul apropiat și la drumul ce-l aveam în față, căci eu absolvisem școala primară, iar Bebe trecuse în clasa IV.

* *
*

CONFORM UNEI DECIZII a Casei Muncii CFR, instituție care se îngrijea și de viitorul orfanilor ce-i avea în primire, absolvenții școlii primare erau trimiși la școli profesionale, iar premianții clasei a IV la gimnaziu. Ca atare, eu, împreună cu un alt coleg am fost înscriși, ca bursieri ai gimnaziului, devenit mai târziu Liceul Voevodul Mihai, Bebe rămânând mai departe la orfelinat, ca elev în ultima clasă a școlii primare.

Înștiințate de această hotărâre, care însemna despărțirea mea de Bebe, mătușile noastre au decis la rândul lor să îndeplinească ultima dorință a Măicuței, aceia "de a avea grijă de copiii ei". Așa că, am fost aduși amândoi la București. O altă soră a Măicuței, văduvă de război, ca soție a căpitanului N. Șomănescu, l-a ales pe Bebe, iar pe mine m'a luat Tanti Atena

și soțul ei unchiul Georgescu, un mic funcționar, care mai avea doi copii, mai mari ca noi. Și astfel, după un stagiul de 4 ani petrecuți la Predeal, așa cum se poate petrece într'un orfelinat, noi ne-am luat rămas bun dela cei ce ne-au fost învățători, supraveghetore, prieteni și colegi, și am plecat pe noul drum hotărât de soartă. Cu bagajele noastre ce nu erau prea mari — fotografia Măicuței și scrisorile primite dela ea și cu amintirile bune și rele, căci altceva nu mai aveam, ne-am mutat speranțele într'un București necunoscut, gălăgios, fără aerul, fără munții și brazii ce-i îndrăgisem și al căror dor mult timp ne-a urmărit cu tenacitate.

Aveam însă norocul că nu am fost despărțiți unul de altul, pentru că ambele mătuși locuiau pe aceeași stradă "11Iunie", eu la casa cu Nr. 65, Bebe la Nr. 22. Cu excepția orelor de noapte, a meselor și timpului petrecut în școli diferite, noi eram mereu împreună, la joacă, la plimbări și hârjoneli prin "Parcul Carol", azi "Parcul Libertății" și chiar atunci când eram trimiși să cumpărăm zarzavaturi în "Piața Mare" de pe cheiul Dâmboviței, unde azi se găsește magazinul "Unirea". Ne așteptam unul pe altul, ne luam la întrecere pentru a vedea care ajunge primul până în vârful Dealului Mitropoliei, intram apoi în biserică și ne rugam pentru sufletele părinților, pentru a coborî domol până în piață, unde ne plimbam printre tarabe și căruțele țăranilor. După ce ne informam despre prețuri și alegeam ce era mai frumos și mai ieftin, din ceea ce aveam notat pe listă, Bebe era cel ce intra în rol, căci era mai bun de gură ca mine, mai îndrăzneț și avea mereu succes. Se târguia ca un om mare, mereu zâmbind și glumind și până la urmă câștiga inima celui din față, care lăsa mult din preț, ca un fel de ofrandă adusă piticului drăgălaș și isteț din fața lui. Și mare bucurie făceam mătușilor cu cei câțiva bani, astfel economisiți, ce luau apoi drumul pușculițelor noastre. Când Bebe a terminat clasa a IV primară, a fost înscris la același liceu al CFR-ului, unde eram și eu, și tot ca bursier al aceleiași Case a Muncii, dela care primeam cărțile cu rechizite școlare și, anual, câte un costum de haine, adică uniforma de liceu. Dar acest liceu, înființat doar cu 2 ani mai înainte, nu avea un local propriu, ci funcționa în două localuri, distanțate între ele. Astfel că, pentru a ajunge la școala unde aveam clasele, prin apropierea

Podului Basarab, noi trebuia să venim cu trenul din Gara Filaret, azi dispărută și să coborîm după 4 opriri, la Halta Regie, iar după terminarea cursurilor să ne întoarcem pe același drum acasă, unde soseam pe la ora 15–16.

Acum ne făceam lecțiile împreună, jucam fotbal cu alți băieți prin Parcul Carol, de unde culegeam flori de pădărie, căci de trandafiri și plante ornamentale nu ne atingeam, pentru a le depune pe mormântul Eroului Necunoscut, gândindu-ne că împodobim cu ele mormintele părinților noștri.

Ne plăcea să mergem la Biserica Sfântul Niculae, din apropiere, unde profesorul nostru de religie, părintele Popescu, ținea slujbe și predici Duminica dimineața. Aci începeam să învățăm ceva nou și ceea ce înțelegeam, tare ne încălzea sufletele.

Îmi amintesc zilele acelor ani ai copilăriei, când cu lumânările aprinse, alergam, ne ascundeam și ne căutam în marea mulțime de lumini ce pâlpâiau în jurul bisericii, în noaptea Învierii. Dar și de ajunul sărbătorilor Crăciunului, de care ne pregăteam: învățam colinde, care să ne ajute să ne umplem pușculițele, casele noastre de economii, cu care mai târziu să putem cumpăra și noi, mici cadouri pentru mătuși, unchi și veri, pe care le așezam sub pom, pe ascuns, ca să le facem și noi bucurii, după puterile noastre.

La colindat plecam cu Bebe, după aprobarea convenită, cu mult înaintea celorlalți copii. Ne opream la geamurile sau ușa cunoscutilor și cu câte-o crenguță de brad în mână, pentru că "steaua" era prea scumpă pentru noi, începeam să le cântăm "Sus, boieri, nu mai dormiți", "Steaua sus răsare", "Domn, Domn să'nălțăm", "Florile dalbe" și alte colinde.

Claritatea glasurilor noastre, fața luminoasă și caldă a lui Bebe și mai ales cunoașterea situației noastre de orfani, făceau ca recoltele noastre de covrigi, nuci, bani și alte daruri, să fie foarte bogate, în comparație cu ale celorlalte grupe de băieți.

Târziu de tot, spre frământarea rudelor ce ne aveau în grije, ne întorceam acasă, mâncam și culcându-ne oboșiți, adormeam în gând cu Isus și Fecioara Maria, care repede lua chipul Măicuței noastre dragi. Clipe și ani fericiți, căci nu mai știam ce-i foamea și frigul, durerea și spaima.

Când unchiul Georgescu, cu o mână de oameni, a înființat în Parcul Carol, asociația creștin-otodoxă "Patriarhul Miron",

condusă de părintele Teofil Ionescu, am început și noi să ne formăm vocile în cadrul corului de copii ce a luat ființă aci. Și ce mândri ne simțeam noi, Duminicile, după amiază, de parcă am fi fost cu adevărat soliști ai operei Metropolitan din New York.

Dar nici de bucuriile acestea n'am avut mult timp parte, pentru că spre desamăgirea unchiului și a multor altor oameni, ce găseau aici alinare și bucurie, asociația a fost desființată, iar după război părintele Teofil Ionescu a plecat și el în Franța, să slujească în biserica românească din Paris, unde a murit mai târziu.

Parcă pentru a ne compensa pierderea, soarta a făcut ca același unchi, o adevărată inimă de aur, să găsească, după căutări îndelungate, într'o biată cocioabă părăsită, pe jumătate îngropată în pământ, în mahalaua dintre str. Cuțitul de argint și Gara Filaret, pe bătrânul Dumitru Solomon, aghiotantul personal al Domnitorului Alexandru Ion Cuza.

Prin acei ani, 1926–28, socotesc că vârsta colonelului Dumitru Solomon era în jur de 90 ani. Slab, bătrân, neputincios, abia se putea mișca ajutat de un baston. Nu avea rude sau vreo persoană să-l ajute, nici pensie sau vreun venit cât de mic, care să-i asigure chiria sau pâinea cea de toate zilele, așa că trăia din ceea ce putea primi din mila vecinilor. Avea însă o minte nesclerozată și o memorie uimitor de clară, privind trecutul tinereții și al maturității sale.

Lui îi aduceam zilnic, după ce ne întorceam dela școală, în sufertașe, mâncarea pentru masa de prânz și seara, îi căram apă de băut și spălat și-i făceam focul, toamna și iarna, căci era singur și părăsit.

Pentru aceste servicii, moș Dumitru ne răsplătea, povestindu-ne cu lux de amănunte evenimentele istorice ale timpului său, la care luase parte și el, despre actul Unirii, despre Domnitorul Cuza, al cărui aghiotant fusese, despre ceilalți eroi și fruntași ca V. Alexandri, despre reformele realizate, etc. Ne-a arătat fotografiile îngălbenite și unele șterse de timp, făcute împreună cu Domnitorul, fotografiile pe care, tot cu Bebe, le-am văzut mult mai târziu, când eram deja bărbați, prin muzeele din Iași.

Dar mai avea moș Dumitru și o mică bibliotecă, cu cărți foarte vechi și altele tipărite în timpul tinereții sale, care pentru

noi deveniseră comoara mult visată, care ne lărgea sfera cunoștințelor și ne introducea într-o altă lume, parcă mai frumoasă, mai atractivă decât aceea pe care o trăiam. Alexandria cu isprăvile lui Alexandru Machedon, Fabulele lui Esop, Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, Avram Iancu, isprăvile lui Iancu Jianu și ale altor haiduci, ne ungeau inimile și, citindu-le, simțeam cum le trăiam și noi aievea. Și astfel am început să descoperim altfel, decât la școală, granițele și trecutul Țării noastre, care cu timpul a devenit pentru noi un fel de drog de care aveam nevoie ca să ne simțim bine.

Din păcate l-am pierdut și pe Moș Dumitru Solomon, la puțin timp după ce unchiul nostru l-a prezentat la Camera Deputaților de pe Dealul Mitropoliei și la alte autorități și a reușit să-i obțină până la urmă pensia de care a fost lipsit și la care avea dreptul.

L-am plâns amândoi, când îl duceam să-și odihnească trupul obosit de ani și singurătate, lângă gardul de zid al Cimitirului Belu, unde mai apoi unchiul Georgescu i-a ridicat o mică cruce de marmură cu fotografia lui, ce se mai poate vedea și azi.

În cei 2-3 ani trecuți dela ieșirea din Orfelinat, deși crescuserăm în ani și statură, Bebe continua să se țină de năzdrăvănii, născute de o fantezie și imaginație ieșite din comun. Năzbâtiile făceau parte din însăși firea lui, motiv ce o făcuse pe mătușa ce-l creștea, să se autoporeclească "Martira", din cauza "suferințelor", zicea ea, ce i le provoca "diavolul" de Bebe.

Numai că atunci când nu era și "diavolul" de față, "Martira" era tare mândră de acest "drăcșor" și chiar se lăuda cu năzdrăvăniile lui, în care nu vedea nimic rău sau urât, și uneori erau născute spontan, de un gând bun, ce încolțea în inima lui Bebe și uneori aducea bucurii altora.

Iată două din aceste multe năzdrăvănii, care pot spune mult. Măicușoara, cu fata ei Aurora și cu Bebe locuiau într-un apartament cu 2 camere și dependințe, la etajul I al imobilului, în care se intra printr-o curte-gang, îngustă și mică. Aci, la parter locuiau separat, în câte o cameră, două femei rele de gură, ce cășunaseră, pentru cine știe ce motiv, pe o biată bătrână ce locuia la etaj, pe care o ocărau cât era ziua de mare, dar

care nu răspundea niciodată la mojiții. Într-una din diminețe, când bătrâna dela etaj era plecată din București, iar Bebe era demult dus la școală, una din cele 2 mahalagioaice găsi spânzurat pe ușa ei un șobolan mort.

Neplăcut surprinsă, a căutat cu înfrigurare pe dușmanul ce-i făcea "farmece". Dușmanca dela etaj nu putea fi, pentru că de mai multe zile era în provincie. Negăsind pe nimeni, își aduse aminte de o mică neînțelegere cu vecina de lângă ea și amenințările acesteia că-i va face farmece bătrânei dela etaj. Deci aceasta era vinovata care-i spurcase ușa. Și după două zile, o pisică moartă atârna spânzurată, de data asta, de clanța ușei vinovatei.

Scandalul ce s'a iscat, oferă un spectacol de neuitat vecinilor, prin păruiala ce și-au tras-o cele două vecine, dar care a dus la liniștea mult dorită de "Martira" și celorlalți colocatari ai imobilului dela Nr. 22.

O altă ispravă a lui Bebe s'a consumat mult mai târziu când, în timpul unei vizite făcute mătușei dela Nr. 65, unde locuiau și eu, aceasta ne-a povestit despre soțul spălătoresei, care locuia cu noi în aceeași curte. Caporal, într-un regiment de infanterie, Mușat fusese rănit la brațul drept, care la spital i s'a amputat. Deși invalid de război, în loc să se întoarcă lângă familia lui, caporalul Mușat a preferat să se prezinte la unitatea lui de pe front, luptând cu o singură mână, la aruncat grenade, până ce a căzut răpus de gloanțe, în luptele dela Mărășești.

Atunci ne-am dat și noi seama de mizeria cruntă în care se găsea Ioana Mușat cu cei 3 copii, care locuiau în subsolul clădirii, într-o cameră unde nu intra lumina soarelui, iar din ceea ce ea putea câștiga din munca de spălătoreasă și servitoare cu ziua, pe unde găsea, nu putea crea condiții mai omenești de trai, pentru ea și copii.

Întors acasă, ca și în alte nopți când fugărea pisicile pe acoperișuri, Bebe a așteptat până ce toți dormeau adânc. A coborât ușurel din pat și tiptil, pentru a nu deștepta pe "Martira", s'a strecurat pe ușe, a intrat în bucătărie și pe geamul deschis a coborât pe acoperișul casei cu Nr. 24, așezat la jumătate metru sub fereastră. De aci, a trecut pe acoperișul casei cu Nr. 26, aflată la intersecția a 2 străzi, unde în 3 camere, plasate în

spatele simigeriei, locuia proprietarul acesteia, un grec de vreo 45—50 ani, singur și fără familie, pe cât de zgârcit și nesociabil, pe atât de superstițios.

Acolo, în liniștea nopții, pe hornul locuinței, care era și coș de fum al cuptorului, se porniră niște stridente miorlăituri, ce aminteau de strigoii dela Predeal. Acompaniate de bubuituri, ce veneau parcă de sub pământ, și de pietricele ce cădeau ca grîndina, speriară teribil pe amărătul nostru grec.

Repetate în mai multe nopți la rând, ele aduseră în pragul nebuliei pe bietul om care cu gândul la păcatele cu care-și încărcase sufletul, nu mai știa ce să facă ca să potolească duhurile bune sau rele, care-l pedepseau acum.

Lumânările aprinse, rugăciunile și acatistele dela Biserică și chiar slujba cu sfințirea simigeriei, făcută cu același preot Popescu dela Biserica Sfântul Niculae din apropiere, rămăseseră fără rezultat, pentrucă strigoii continuau să-l chinuiască noaptea. Numai când porunca "duhului", transmisă clar, prin aceeași voce și prin același horn, "de a ajuta cu bani, pâine și vorbe frumoase", pe o femeie nevoiașă, văduvă cu trei copii mici, de pe aceeași stradă, a început să fie tradusă în fapt, numai atunci cel chinuit de duhuri, a reușit să-și găsească liniștea și pacea nopții.

Dar și mai mare a fost surpriza vecinei noastre Ioana Mușat, văduva de război, atunci când s'a pomenit cu un coș plin de prăjituri, bomboane, covrigi calzi și alte bunătăți, ce făceau mai bogată și mai gustoasă sărăcăcioasa lor masă. Și toate astea aduse de același necunoscut, prietenosul și politicosul simigiu din colț, căruia niciodată nu-i spălase rufe și nici curățenie în casă nu-i făcuse.

Și astfel, tot vizitând cu daruri familia văduvei Mușat, grecul cel ursuz și singuratec, tare s'a legat sufletește de cel mai mic dintre copii, de Ionel, care era nu numai foarte vioi, cuminte și drăgălaș, dar și tare lipicios și pe placul lui. Mai întâi simigiul l-a luat cu dânsul acasă, pe Ionel, care dornic de un tată, s'a atașat repede de el, iar după o lună l-a și înfiat. Și cum puștiul trebuia spălat, hrănit și supravegheat, după ce s'a gândit bine, a adus în două din cele 3 camere ce le avea lângă cuptorul simigeriei și restul familiei Mușat.

Așa a devenit grecul nostru nu numai liniștit, ci și bucuros pentrucă ducea și el acum o viață normală. Pe lângă un fiu

ce-i purta numele, mai găsisese și o tovarășă de viață, bună gospodină, foarte vrednică, încă tânără și drăguță, cu care se putea sfătui, care-i gătea, îl spăla, îi ținea casa curată și-l ajuta totodată în munca lui de simigiu și negustor, ale cărui afaceri începuseră să prospere, ca niciodată mai înainte.

Trecuseră câteva luni dela mutarea familiei Mușat în noua locuință, a cărei încăperi se umpluseră acum de viață, de răsese și cântece, care-l făcuseră pe grec să întinerească și să iubească viața. Dar într'o noapte, când copiii dormeau și simigiul își încheiase socotelile zilei și ajuta pe soție la frământatul aluatului și coacerea covrigilor, liniștea nopții fu întreruptă de niște zgomote curioase, bubuituri și miorlăituri, ce făcură pe cei doi oameni să tresară speriați. Urmă apoi o voce clară, pițigăiată: "Pentru sufletele morților voștri, dăruiți câte o sarailie primului copil ce va deschide ușa".

Ce noapte grea și ce mărturisiri și-au făcut cei doi soți, Dumnezeu știe. Dar când, dimineața, au descuiat ușa simigeriei și primul copil a intrat înăuntru, acesta s'a pomenit, nu cu una, ci două sarailii în mână. Dar Bebe, căci el era copilul, a refuzat cu mândrie prăjiturile oferite, pentrucă el venise să "cumpere covrigi". Până la urmă, munca de lămurire dusă, l-a convins să primească cele două sarailii, iar ca răsplată, covrigii doriți nu mai trebuia să-i plătească.

A doua zi, spre mirarea simigiului și a soției lui, același Bebe a fost primul copil ce le deschidea ușa și care după același târg, pleca spre școală bucuros, cu covrigii și sarailiile în ghiozdan.

În a 3-a dimineață, tot Bebe juca rolul primului copil ce intra în prăvălie. De data asta, cu o mască zâmbitoare, în timp ce-i împacheta sarailia, simigiul l-a întrebat unde locuiește. "Aici, alături, la etajul I", a răspuns cu naivitate Bebe, ieșind din prăvălie cu sarailia, din care mușca cu plăcere.

Nu le-a fost greu, grecului și soției sale, să înțeleagă misterul strigoilor, iar după o verificare a topografiei locurilor, să bată la ușa "Martirei", când Bebe era încă la școală, căreia i-au împărtășit descoperirea lor. Și când Măicușoara s'a încruntat, auzind de isprăvile "diavolului", amândoi au sărit tare îngrijorați: "Să nu-l bateți", s'a rugat fosta spălătoreasă,

“căci dacă nu era această fantomă, eu și copiii mei trăiam și acum în mizeria de dinainte”. “Iar eu mi-am găsit o familie și nu mai sunt singur”, a complectat grecul.

La reîntorcerea lui Bebe dela școală, Măicușoara n'a scos un cuvânt despre cele relatate de victimele fantomei, pentru că voia să verifice, cu ochii ei, cele ce i se povestise. Așa că s'a așezat la pândă.

Cunoscându-se acum identitatea fantomei, când același Bebe a intrat tot primul pe ușa simigeriei, porunca dată de strigoii nu a mai fost ascultată, astfel că el a trebuit să plece spre școală supărat, numai cu covrigii cumpărați. Dar el era ferm hotărât să impună respectul ce i se cuvenea stafiei lui. Era în joc și mândria lui, doar. Așa că seara, la culcare, și-a făcut un plan de acțiune, așteptând ușorul sforăit al Măicușoarei. Când semnalul de plecare spre câmpul de luptă s'a dat, Bebe a coborât din pat, s'a strecurat pe ușă și prin fereastra bucătăriei a pornit pe drumul cunoscut, spre coșul de fum al simigeriei.

Numai că miorlăiturile și amenințările cu “chinurile iadului pentru păcătoși” nu au provocat decât hohote de râs din partea grecului și soției lui, care așteptau cu nerăbdare dojenile stafiei. La rândul ei, Măicușoara, care cu sforăitul ei a reușit să-l păcălească pe Bebe, s'a convins până la urmă, că povestea fantomei nu era o născocire, ci un adevăr-adevărat.

De aceia, a închis geamul bucătăriei, ca sperându-l pe Bebe, să-l învețe minte să nu mai facă astfel de năzbâtii, gândind ca după 10—15 minute să-i permită intrarea în casă. Doar că suindu-se în pat a adormit și s'a trezit numai dimineața. Când speriată a fugit la bucătărie și a deschis geamul, l-a găsit pe bietul Bebe, galben de frigul nopții, dârdâind sub fereastră, în cămașa lui de noapte.

Îngrijorată tare, l-a dus în casă, i-a făcut o frecție bună, l-a culcat în pat, veghindu-l cu grijă să nu se îmbolnăvească. Nici nu l-a mai certat, socotind că pedeapsa și-a luat-o singur. Și într'adevăr, Bebe a renunțat pentru totdeauna să mai facă isprăvi cu fantome și strigoii, de care nici nu mai voia să audă.

Anii ce s'au scurs dela venirea noastră în București n'au lăsat prea multe amintiri în mintea noastră, pentru că semănau prea mult unul cu altul. Aceleași lecții, aceiași profesori, aceleași jocuri, plimbări și năzbâtii, puțin diferite unele de altele, în care

erau puține oaze luminoase în viața noastră, ca cea găsită la Moș Dumitru Solomon.

O schimbare importantă a raporturilor dintre mine și Bebe a intervenit în anul 1928, după ce eu am absolvit ultima clasă gimnazială, când conform regulamentului Casei Muncii CFR, înceta orice obligație de acordare de burse școlare și alte ajutoare orfanilor ce-i avusesse în grije. Ca atare eu aveam de ales între internarea într'o școală militară, pentru a ieși ofițer, sau continuarea liceului. Familia mătușei, care mă îngrijea, a ales soluția ultimă, înscriindu-mă la examenul de admitere dela Liceul Gh. Șincai, de lângă Parcul Carol, pe care l-am luat cu o notă mare, câștigând astfel o bursă. Bebe a rămas să termine și el clasa IV la Liceul Voievodul Mihai, după care Măicușoara l-a trecut la Școala de Comerț.

Aceasta a constituit marea cotitură din viața și relațiile dintre mine și fratele meu, pentru că nu mai aveam același drum spre școală, nici aceiași profesori, colegi și prieteni de joacă și povestiri. Școlile noastre aveau acum alt profil și materii diferite, ceea ce făcea ca și preocupările noastre pentru prezent și viitor să fie diferite.

Dar și noi ne schimbaserăm mult. Crescurăm la trup, judecând după hainele ce ne strângeau sau mustățile ce începeau să ne mijească la cei 15—17 ani, dar și la minte. Aveam acum mai multă personalitate, discernământ, simț de observație și voință care începea să se afirme, ca și un țel de viață ce se cerea atins și diferea mult în preocupările noastre.

Întâlnirile noastre deveniră rare. Doar Duminicile și la câte o onomastică sărbătorită în familie, ne mai puteam întâlni, pentru că timpul liber al unuia nu mai coincidea cu al celuilalt. Însă sentimentele de dragoste dintre noi rămaseră aceleași, poate mai puternice, pentru că ne vedeam mai rar.

Bebe devenise cu timpul un adolescent frumos, armonios dezvoltat trupește, mai înțelept, mai puțin nărăvaș, spre liniștea “Martirei”, cu același suflet deschis și fața veșnic luminată și zâmbitoare.

Bun observator a ceea ce se întâmplă în jurul său, a văzut urmele lăsate pe obrajii Măicușoarei de mulțimea anilor scurși și mai ales a greutăților din ce în ce mai mari ale vieții și ale grijilor zilnice. Pensa ce o primea ca văduvă de război, devenită insufi-

cientă pentru a hrăni, îmbrăca și ține în școli, pe fata ei Aurora și pe Bebe, copilul surorii, scos din orfelinat, a obligat-o astfel să-și caute un serviciu, pe care l-a găsit ca directoare a unui cămin de fete.

Conștient de sacrificiile ce le făcea Măicușoara, ca și de balastul și problemele ce i le ridica persoana lui, la terminarea anului școlar, după o matură consultare cu conștiința lui, și-a tradus în fapt hotărîrea, luată cu multe luni în urmă, de a reduce cu o treime cheltuielile casei, prin plecarea lui de acasă.

Vocea i se îngroșase. Se simțea bărbat capabil de eforturi fizice, rezistent la lipsurile și greutatea inerente începutului de drum nou, în care voia să se descurce singur, în lupta cu viața. Trecuse doar de 16 ani, vârstă la care alți tineri, mai slabi ca el în putere, își câștigau singuri pâinea de toate zilele.

Și-a strâns cuminte lucrurile personale, cărțile și caietele de care mai avea nevoie și printr-o scrisoare lungă, duioasă și plină de recunoștință, i-a explicat cauzele care l-au împins la acest pas, ca și promisiunea de a-și continua studiile în condițiile de corectitudine și de cinste pe care le-a învățat acasă și în care credea.

Așa a fost despărțirea lui de "Martira", de aceea care i-a fost nu numai o îngrijitoare și îndrumătoare desinteresată, dar și o a doua mamă iubitoare și bună, cu toată masca de jandarm, pe care uneori o lua, și în care nici ea nu credea. O despărțire grea, cu lacrimi amare și tristețea multor zile cenușii, plătită și de biata Mătușă, care — nu din vina ei — își pierdea băiatul, pe care încă din tinerețe și-l dorise cu pasiune, dar pe care nu-l muștra acum, ci îi dădea dreptate în hotărîrea ce o luase, de a o ajuta astfel.

Nu mai că Bebe, după ce și-a șters lacrimile, la ieșirea pe ușă a uitat apoi de durere, căci afară era soare, păsărelele cântau prin parcuri și florile îmbălsămau aerul cu parfumul lor. Singura problemă ce-l frământa era aceea de a-și duce lucrurile lui la un adăpost sigur. Și l-a găsit ușor, în Parcul Carol, într'un fel de peșteră — și ea dispărută azi — străjuită de doi giganți sculptați în piatră, plasați în apa ce se scurgea în peșteră spre lacul cel mare din parc. Dormitorul și l-a făcut în dosul unui mare boschet de trandafiri, unde iarba era mare, deasă și grasă, iar un gard des de liliac înflorit, îl ascundea de privirile indiscrete ale îndrăgostiților, ce se plimbau pe alee. Și ce nopți minunate, de neuitat a petrecut Bebe aci, mai ales când luna își arunca razele ei argintii pe

bătrânul tei din apropiere, în care o privighetoare cu trilurile ei fermecătoare, făcea să amuțească pe ceilalți cântăreți, mierle, cintezoi sau sticleți, căzuți și ei, ca și Bebe în extaz. Doar un cuc, invidios pe privighetoare, sau prea plin de el, încerca să-i întrerupă simfonia, cu un "cu-cu" ce suna bolnav și urât.

Aceste adevărate pagini de poezie mi le-a povestit Bebe, mai târziu, când ne-am putut întâlni, dar le-am trăit și eu, tot în același decor minunat, când l-am urmat o primăvară mai târziu. Diminețile erau frumoase și ele, deși răcoarea nopții se făcea simțită, iar haina cu care Bebe se învelea, nu-l încălzea ca o plapumă. Dar el era foarte fericit în acea libertate, pe care n'o cunoscuse la Măicușoara. Mai greu era atunci, când stomacul își cerea cu insistență drepturile lui. Atunci își amintea Bebe cu duioșie de "Martira" și de gustoasele ei mâncări, ce-i lipseau acum, când foamea îl obliga să descarce, noaptea, căruțele cu zarzavaturi ale țaranilor, din Piața Mare, ce-i asigura pâinea necesară pentru 3—4 zile. Însă foamea, dar mai ales grindina ce a căzut într-o noapte, începută cu cer senin și lună plină, la căderea serii, ce numai că nu i-a spart capul cu boabele ei de ghiață, mari cât nucile, ca și ploaia, care l-a udat până la piele, în olimpicul lui dormitor, i-au dat de gândit poetului nostru, aducându-l cu picioarele pe pământ. A început să caute culcușul, ce l-a găsit la un fotograf "à la minute", care lucra în Cișmigiu, și căruia nu-i prea mergeau treburile. În schimbul obligației de a-l ajuta în muncă, fotograficul Dick i-a oferit una din cele două canapele din atelierul său, unde și el dormea și își păstra uneltele de lucru. Începuse Bebe să învețe și această meserie. Și cum figura lui luminoasă, degajată și plăcută, reușea să atragă pe clienți, afacerea începu să prospere spre bucuria celor doi fotografi.

Nu mai că această muncă nu i-a prea plăcut lui Bebe, pentru că îl ținea captiv, într'un singur loc, ori el voia cu ardoare să cunoască Bucureștiul, pe toate fețele, să vadă și să înțeleagă oamenii, locurile, muzeele și monumentele istorice, de care-i vorbea Moș Dumitru Solomon și le aflase din cărțile citite.

De aceea ziua umbla hoinărind prin toate cartierele orașului, iar seara lucra, vânzând ziare pe stradă, mânjit pe față cu cărbune și cu haina întoarsă pe dos, pentru a i se vedea peticele cusute înapoi, ca să nu fie recunoscut de colegi, prieteni sau rude.

* *
*

SPRE SFĂRȘITUL LUI IULIE 1931 își găsi de lucru seara, în unul din cele mai mari și mai elegante restaurante din București "Athene Palace", ca spălător de vase. Era un serviciu ușor, ce-i convenea pentru mai multe motive. Prezența zilnică nu era obligatorie, nu-i cerea eforturi fizice, personalul de serviciu era binevoitor, iar bucătăresele, ca răsplată pentru vrednicia lui, dar mai ales pentru glumele și cântecele lui, care le gonea oboseala, plictiseala și aducea voia bună, în încăperea aceea îmbâcsită de atâtea mirosuri și căldură, aveau grijă să-l servească cu porții mai mari și mai gustoase.

Când vreunul din chelneri, atras și el de timbrul vocii și frumusețea romanțelor, simțea nevoia de a introduce cu discreție, în buzunarul puștiului, o mică parte din bacșișul ce-l primise și el, Bebe, cu capul sus, mulțumea pentru gest, dar refuza cu demnitate ceea ce el considera drept pomană.

Dar toate aceste activități nu-l puteau ajuta pe elevul nostru, ca să-și poată strânge banii necesari continuării școlii superioare de comerț. Atunci s'a angajat ca piccolo, în restaurantele mai mari din stațiunile importante din Valea Prahovei, căutate cu preferință de turiști. Aci stătea doar atâta cât avea nevoie, ca să vadă și să cunoască tot ce era mai frumos, mai important și mai caracteristic, din localitatea respectivă și împrejurimile ei, după care își lua zborul mai departe, spre regretul patronilor, ce-l apreciau pentru corectitudine și demnitatea lui.

Așa s'a scurs și toamna, culoarea ruginie a pădurilor de stejar și fag, de pe dealuri, făcând loc albului zăpezii ce începuse să acopere totul. Anul Nou 1932 l-a găsit angajat, ca practicant și curier, în birourile administrației Cazinoului din Sinaia, în ale cărei săli mari, bogații timpului și acoliții lor se distrau mâncând, dansând și aruncând banii la jocuri de noroc.

Aci, pe lângă un salariu modest, i s'a asigurat masa și o cameră modestă, chiar în localul Cazinoului, la mansardă. Așa cum mi-a scris, era tare necăjit că, în ciuda severelor economii făcute, nu reușise până în toamnă să strângă banii necesari, dar că nu se descurajase și continua să învețe toată iarna, pentru a se putea prezenta în Iunie, să dea, în particular,

toate examenele pentru anul III. Și acest lucru l-a și realizat în Iunie 1932, la Școala Superioară de Comerț din Satu Mare, unde fusese îndrumat să se ducă, de către unul din clienții Cazinoului. După examenul luat s'a reîntors la Cazinoul din Sinaia, unde i s'au creiat aceleași condiții ca mai înainte, pentru că voia să cunoască Sinaia și munții din jur. Și trebuie să spun că s'a pus bine pe treabă, în orele și zilele lui libere, când după un timp, și-a descoperit și talentul de "călăuză" pentru zecile de turiști, dornici de senzațiile ce le dau Munții Bucegi, vara, când poteca trece pe lângă prăpastii.

Și era tare mulțumit Bebe, acolo, la Sinaia, pentru că tot colindându-i împrejurimile, singur sau însoțit, în timpul său liber, începuse să iubească cu pasiune ceea ce descoperise: Vârful cu Dor, Furnica, Babele, Piatra Arsă, Jepii Mari și Jepii Mici, Coștila, Caraimanul cu marea și frumoasa lui Cruce și mai departe Omul și Bucșoiu, cu cabanele lor, cu peisajele minunate, cu aerul curat, cu liniștea adâncă și cu sălbătăcia văilor, despicate de timp și ape.

Cu skiuri și echipament împrumutat și închiriat, învățase să schieze destul de bine, factor care a contribuit la hotărîrea de mai târziu, de a-și face armata la Vânătorii de Munte. Legăturile dintre mine și fratele meu se făceau regulat, prin scrisori, până în Iunie 1932, la sfârșitul căruia, imediat după absolvirea ultimei clase de liceu, am luat hotărîrea de a urma exemplul lui Bebe.

M'am suit în tren și m'am pornit la Sinaia, spre marea lui bucurie. Aci am primit de la el primele lecții de orientare turistică. Tot el a fost cel ce mi-a deschis fereastra frumuseții din jur și mi-a fost călăuză în primele mele excursii prin munți, când m'a condus, nu pe drumuri marcate, ci prin locuri sălbatece, știute doar de ciobani, pentru a vedea cioporul de capre negre, fugind, alertate de prezența noastră; pentru a ne spăla fețele și a ne răcori cu apa izvoarelor, ori pentru a ne tăvăli pe tufe de ienu-păr sau colț de stâncă, lăsându-ne privirile să alerge și să rătăcească în voie, pe albastrele întinsuri dela picioarele noastre.

Și astfel, Bebe, a reușit să mă îmbolnăvească și pe mine de acea dragoste curată și adâncă pentru natura înconjurătoare, fie ea munți cu văi și piscuri înalte, dealuri și câmpii și râuri, dragoste pe care, la rândul meu, am reușit s'o transmit și copiilor mei.

Dar Sinaia mi-a mai rezervat o surpriză. O întâmplare la care am fost martor, venită ca un dar ceresc, a dat un nou impuls aspirațiilor lui Bebe, ajutându-l în realizarea dorinței lui de a-și continua studiile. Mai întâi câteva explicații.

Prin felul lui amabil, binevoitor, ce nu avea în el nimic slugarnic, indiferent de poziția socială a celui din față, ca și a degajării și fizicului său deosebit de plăcut, a feței mereu zâmbitoare și luminoase, a glasului catifelat și expresiv și a ochilor ce știau să râdă ștregărește, el reușise să devină drag tuturor angajaților dela Cazinou, fie el Director sau femeie de serviciu, bărbat sau femeie, tânăr sau bătrân.

Simpatia cu care fusesem și eu înconjurat, mă făcuse să mă împrietenesc cu mulți din acești oameni, cu care făceam plaje pe malurile râului Prahova, aproape de Vadul Cerbului, sau ne plimbam în parcul din centrul orașului în timpul lor liber.

La o astfel de plimbare cu unul din Crupierii Cazinoului, om de vreo 40 de ani, la cererea acestuia i-am împărtășit greutatețile cărora fratele meu trebuie să le facă față, pentru a-și termina școala, întreruptă nu din vina lui.

Probabil, că povestea aceasta l-a impresionat, pentru că la câteva zile dela această discuție, l-a chemat pe Bebe la el, înainte de începerea jocurilor dela ruletă și i-a spus ca exact la ora 11 noaptea, după ceasul din sală, să pună sumă mai mare de bani pe numărul 13 dela masa de joc unde el lucra, pe care să o lase pe loc, fără să ridice câștigurile, la 3 aruncări succesive de bilă. Apoi să ia toți banii strânși și să plece imediat din sală, fără să privească sau să vorbească cu cineva. Vreo oră dela aflarea acestei vești, noi ne-am tot sfătuit dacă e cumințe să-i ascultăm sfatul, eu socotind acest act drept o nebunie. Până la urmă Bebe, care avea încredere în acel om, a hotărât să-și riște jumătate din economiile, atât de greu strânse, pe care le-a schimbat în fișe de joc.

Exact la ora fixată, cu mâna tremurândă, căci era vorba doar de munca lui, fratele meu a împins teancul lui de fișe pe numărul 13, cel atât de ocolit de ceilalți jucători.

Bila odată aruncată de Crupier, după ce s'a rostogolit de mai multe ori, măturând toate numerele ruletei, s'a oprit apoi exact pe Nr. 13, spre bucuria lui Bebe, care a văzut cum i s'au dublat sau triplat economiile. A urmat o a doua aruncare a bilei

cu același rezultat, ce a provocat rumoare în sala de jocuri, mulți dintre spectatori îl sfătuiau pe Bebe să ridice imediat câștigul și să plece. Dar el, cu o figură de milionar blazat, pe care pierderile de bani nu-l deranjau cu nimic, nu a dat ascultare acestor sfaturi și numai când, după a treia aruncare bila tot pe Nr. 13 s'a oprit, numai atunci, cu aceeași mască de om blazat, și-a ridicat grămada de fișe câștigate, și cu calm și indiferență față de fierberea din jurul său, a plecat să schimbe fișele în lei.

În noaptea aceea, somnului nu s'a putut lipi de noi, care numărăm și tot numărăm acei bani, pe care, comparându-i cu ceea ce putusem realiza până atunci, ni se părea o sumă fabuloasă.

Și tare eram fericiți, pentru că minunea din sala cu rulete asigurase deja plata cheltuielilor școlare necesare lui Bebe pentru terminarea școlii superioare de comerț, inclusiv a taxelor de internat pentru un an întreg. Ne mai puteam cumpăra, fiecare, câte un costum de haine și pantofi și ne mai rămâneau și ceva bani pentru două rucsacuri și excursia mult dorită prin mănăstirile și pe la monumentele frumoasei Bucovine.

A doua zi toți banii s'au depus la CEC, ne-am cumpărat câte un rucsac, pe care l-am încărcat cu alimente și lucruri strict necesare unei excursii de lungă durată, iar Bebe și-a încheiat socotelile cu administrația Cazinoului și și-a luat rămas bun dela prieteni și cunoștințe.

Apoi am trecut și pe la locuința omului, Sas de prin părțile Brașovului, care cu atâta generozitate și desinteres deschisese larg porțile viitorului pentru fratele meu. Cu ochii ușor umeziți, el ne-a mărturisit că făcuse acest gest — riscându-și postul dela Cazinou — în amintirea și pentru sufletul singurului său fiu, ce aducea ca statură și lumina ochilor cu Bebe, dar care murise într'un accident, cu câțiva ani în urmă.

Cu rucsacurile în spinare și voioși ne-am suit în tren, spre Bucovina, dulcea Bucovină, și nici nu știu cum a trecut timpul cu cântecele noastre, ce au molipsit întregul compartiment. Am coborât în Suceava, unde setea de a vedea și cunoaște ceea ce citisem prin cărți, ne-a purtat pe la toate monumentele istorice de aci, cetate, biserici, edificii publice, muzee, căutând urmele lui Ștefan cel Mare, ale urmașilor și strămoșilor lui.

Și astfel cu trenul, autobuzul, căruța și foarte mult cu piciorul, peste câmpii, dealuri și obcine, noi am uitat și de timp,

căci și vrerea noastră de a vedea era greu de potolit. Dar ne-am săturat de minunățiile dela Gura Humorului, Voroneț, Frasin, Vatra-Moldoviței, Sucevița, Moldovița și Câmpulung-Moldovenesc, căci am văzut tot ceea ce căutam să vedem, ba și mai mult, toate acele bogății ce se cheamă picturi murale, icoane, turnuri, clopotnițe și chilii, porți și ziduri străbune, dar și oameni, călugări și țărani, porturi și cântece, fie ele hore, doine sau strigături, pe care le-am prins în memoria noastră, pentru a ne fi, mai târziu prieteni, balzame eficiente și oaze cu imagini calde, care să ne mângâie inimile, când boala, bătrânețea sau singurătatea și dorul de țară, ne vor mușca sufletele și vor umfla pustietatea, cum au fost și ultimii ani din viața fratelui meu, Bebe.

Când am ajuns la Pojorâta, oboseala din oaze s'a făcut simțită. Ne-am oprit aci vreo două zile, după care, cu pas domol, am luat calea munților, spre Vârful Rarău, pentru a vedea și Pietrele Doamnei, și-apoi am coborât pe partea cealaltă spre Valea Bistriței. De aci, cu ocazii, pe șosea, dar și pe Bistrița, cu o plută ce ducea buștenii la vale, am ajuns în Poiana Teiului, dela capătul lacului Bicaz și pe jos, prin comunele Bistrițioara și Ceahlău, la frumoasa mănăstire Durău, unde călugării ne-au oferit — cu plată — o chilie pentru o odihnă de 2 zile, de care aveam nevoie. Apoi, tot domol, am luat calea muntelui Ceahlău, urcând pe potecile străjuite de brazi falnici, dar și de stânci semețe, spre cabanele Dochia și Ceahlău, pentru ca de pe Varful Toaca, să putem vedea "toată Moldova, până la Marea cea Neagră", cum scria Dimitrie Cantemir.

În toate aceste excursii, timpul ne-a fost un bun și credincios prieten, pentru că ploaia nu ne-a udat, frigul nu a făcut să ne tremure măduarele, iar zilele erau mereu însorite și călduroase, chiar și spre finele lui August, când serile începeau să se răcorească. Apoi peste tot, prin munții Rarău, Giumalău și Ceahlău, am avut norocul unor gazde excepționale, care nu știau ce să mai facă, pentru a ne reține cât mai mult la stâncile lor. Și cum Bebe era un adevărat as în arta de a povesti, eram din plin recompensați cu balmoș, un fel de mămliguță fiartă nu în apă, ci în zer de lapte și amestecat cu bucăți mari de unt și brânză de burduf. Dar și cu cocoloașe de mămligă, în care se găseau bucăți de brânză de oaie, puse în străchini, umplute cu lapte de vacă.

Iar seara, când ciobanii terminau mulsul oilor, iar amurgul începea să-și arunce umbra neagră peste munți și dealuri, noi, bine înfășurați în cojoace lungi, ne așezam cu toții roată, în jurul focului cel mare din fața stâniei, ale cărui flăcări ce pâlpâiau, ne luminau fețele. Acolo, pe iarba grasă, vegheați de dulăi lăptoși, ce ne erau de-acum prieteni, începeau poveștile cu haiduci sau descrierea unor lupte adevărate cu haite de lupi, ce atacau în iernile geroase animale și oameni, din curțile caselor dela margine de sat, răzlețite pe dealuri și izolate de nămeții de zăpadă. Poveștile erau urmate de doine și hore cântate din fluiere și cimpoaie de către gazde, la care, același Bebe, le recita balade și poezii de Eminescu și apoi, acompaniat cu vocea de mine, le cânta romanțe, cum numai el știa.

Spre regretul nostru, îngălbenirea frunzelor de mestecăc și roua ce se așternea pe iarbă seara, ce anunța sfârșitul de toamnă, ne aduse aminte, că trebuia să punem capăt minunatei noastre excursii, adevărată pagină dintr'un basm frumos, pentru că alte încercări se făceau așteptate: examenul de bacalaureat și cel de intrare în facultate, pentru mine; depunerea actelor, taxelor de intrare și înscriere pentru ultima clasă la Școala superioară de comerț din Lipova, Jud. Arad, pentru fratele meu.

Luna Octombrie 1932, a marcat pentru noi satisfacția înclinării cu succes a primelor noastre aspirații: eu eram student al anului I al Institutului Electrotehnic din cadrul Universității din București, unde obținusem și o bursă, modestă, căci însemna doar scutirea de taxe de frecventare și examene, iar fratele meu urma, ca elev internat, ultima clasă a unei școli, care-i dădea dreptul să urmeze apoi Academia Comercială.

Odată cu această despărțire a drumurilor noastre și legăturile dintre noi s'au rupt vreme îndelungată. Rareori câte o scrisoare ne mai una. Preocupările comune se estompaseră. Grijile pentru ziua de mâine, mai ascuțite și mai aspre pentru mine, îmi scoaseră pe fratele din preocupări, căci îl știam asigurat cu locuință, masă și cu toate condițiile pentru a-și termina școala din Lipova, iar voința, inteligența și dârzenia de care de atâtea ori dăduse dovadă, erau garanțiile mele. Că viitorul mi-a dat dreptate, s'a văzut în vara anului 1933, când Bebe a venit la București cu certificatul de absolvire.

Toamna, când Bebe devenise, la rândul lui, student al Academiei Comerciale din București, eu îmi făceam armata ca tânăr cu termen redus, adică T.T.R.-ist, la un regiment de Roșiori din Roman. De aci am fost apoi mutat la un alt regiment de cavalerie din București, de unde m'am eliberat în 1934, cu gradul de sergent TR. Redevenit student, am avut posibilitatea să stăm mai mult timp împreună și deci ocazia de a-i admira spiritul de întreprindere, puterea de muncă și tenacitatea de a realiza ceea ce își pusese în minte, în ciuda greutăților ce-i stăteau în cale. Deși ocupat cu frecventarea cursurilor și pregătirea examenelor, el își făcuse și timp suficient, în orele libere, seara și după masa de prânz, pentru a ține la zi registrele contabile la vreo patru negustorași de mâna doua, cărora le câștigase încrederea. Apoi a început niște atente și minuțioase cercetări printre colegi, legate de posibilitățile lor materiale, de dorințe și mai ales de nevoile lor zilnice și a ajuns la concluzia că principala lor preocupare era foamea, pe care cu greu o puteau potoli, din cauza săracilor ajutoare ce le puteau primi dela părinți sau realiza prin meditații.

Atunci hotărîrea lui de a-și deschide o întreprindere a fost luată. A început să caute un local propice nevoilor și l-a găsit chiar peste drum de intrarea studenților în localul Academiei Comerciale, de pe str. Povernei, sub forma unei prăvălii micuțe, cu geam și cu ușă la stradă, pe care a închiriat-o cu creditele obținute dela negustorii cărora le era contabil.

Cu ajutorul unor prieteni a zugrăvit-o, iar de-a lungul pereților a montat câte o poliță sau raft suficient de lat și la înălțime potrivită, pentru a fi folosite drept masă, numai stând în picioare, pe care le-a vopsit. A mai adus niște mese de aceeași înălțime, un dulap pentru veselă și o masă ascunsă în dosul unei perdele, reșouri, oale și ceainice de mărimi diferite.

O firmă intitulată "Lăptărie Studențească" și un afiș scris cu litere de o șchioapă "Clienții noștri — prietenii noștri", au complectat inventarul micuței prăvălii, în care cu greu puteau mânca 16 oameni în picioare.

Rămăsese de rezolvat problema coasociatului, care să preia sarcina de deservire a clientelei, care abia aștepta deschiderea lăptăriei. Până la urmă acesta a fost găsit în persoana unei colege din anul II, ceva mai sărăcuță decât el, dar tare bogată

în frumusețe fizică, în modestie, cinste și vrednicie, cu care s'a înțeles să împartă câștigul pe din două. Ziua inaugurării a fost simțită prin flori în vitrină, alături de borcane cu iaurt și sticle cu lapte, dar și prin puternicul miros de cârnați fripți și cafea, ce ieșea pe ușa larg deschisă, folosite ca momeli puse în cârligul un-dițelor, de agățat în nasurile zecilor de studenți înfometați.

Cănila mari cu lapte cald, borcănașele cu iaurt și chiflele proaspete, toate la prețuri scăzute față de celelalte lăptării, (căci cârnații erau cadouri pentru primii 30 clienți, de ziua inaugurării), au constituit o surpriză pentru toți, mai ales prin grația cu care studenții erau serviți de drăgălașa lor colegă, ca să nu mai amintesc de veselia, glumele și râsul de după obo-sitoarele ore de cursuri, ce săturau și ele sufletele clienților.

Afacerile se pare că au prosperat, judecând după coada des-tul de mare a celor ce așteptau afară, nerăbdători, eliberarea de locuri în mica și ieftina lăptărie și mai apoi, după mutarea ei în alt local mai mare, din blocul vecin, și angajarea unei femei de serviciu pentru spălarea vaselor și curățenie. Când m'am întors din provincie, unde făcusem o practică de atelier, l-am găsit pe Bebe tare mulțumit, pentru că atrăsese atenția profesorilor, pen-tru examenul practic dat în fața lor, dar și pentru că mai găsea timp să frecventeze regulat cursurile și să mai ia și examenele cu note mari.

* *
*

CÂND A VENIT TIMPUL să-și facă datoria către Țară, adică stagiul militar, el și-a încheiat socotelile, a predat altora prăvălia și cu câștigul pus la bancă, după achitarea tuturor obligațiilor și datoriilor, s'a prezentat bucuros, în toamna lui 1936, la unitatea care-l chemase. Aci, după o selecție, a fost trimis la Școala de Ofițeri de rezervă din Ploiești.

Plecarea mea din București, cam în aceeași perioadă a însem-nat pentru noi ruperea completă a legăturilor, pentru că, după ce mi-am luat toate examenele anului III, mi-am căutat de lucru la Societatea de Telefoane, întreprindere cu capital american, unde oameni cu studii universitare neterminate, ca mine, trebuiau să înceapă cu munca "de jos".

Când am ajuns cu linia telefonică la Pitești, întreaga coloană a fost trimisă la Bacău, pentru a construi linia dintre Bacău și Brașov. În aceste condiții, cu domiciliu flotante prin satele pe unde trebuia să trecem cu lucrările, foarte rar mai primeam vreo scrisoare dela Bebe. Una din acestea mi-a adus târziu vestea că el terminase Școala Militară și că a fost repartizat ca plutonier TR la Batalionul 1 Vânători de Munte dela Sinaia, unde el, ca adolescent, visa să se vadă. Mai târziu, când coloana noastră a ajuns cu lucrările lângă Brașov, o altă scrisoare mă anunța că după câteva luni de concentrare, fusese lăsat la vatră și că era dornic de a-și termina studiile.

Abia prin Mai—Iunie 1938 când mi-am înaintat demisia dela Telefoane, pentru a-mi da ultimele examene și obține diploma de inginer electrotehnic, am reușit să ne vedem în București, să stăm mai mult timp împreună și să ne facem bilanțul realizărilor, care s'a dovedit mai mult decât satisfăcător pentru posibilitățile noastre materiale.

Mă uitam la el și mă miram cât de mult se transformase de când nu-l mai văzusem. Era frumos, bine legat la trup, hotărât în ceea ce făcea și sigur pe sine, cu voință și o gândire matură, ce făcea contrast cu figura încă de copil mare și ochii jucăuși, ce-mi demonstrau că bărbatul din fața mea, tot Bebe rămăsese ca suflet și temperament nestăvilat.

Renunțase deocamdată la ideea de a avea un comerț al lui, fie el cât de mic. Lucra contabil la o întreprindere, urma mai departe cursurile Academiei Comerciale și-și dădea examenele, restante din cauza serviciului militar și concentrărilor. Îl obseda însă o idee, care tare mă îngrijora și pe care căuta să mi-o insuflă și mie, aceea de a se pune o cruce la mormântul Eroului Necunoscut din Parcul Carol. Degeaba i-am explicat că aceasta nu se poate realiza fără aprobarea guvernului.

Dar Bebe, același înfocat Bebe pe care-l cunoșteam demult, nu înțelegea să renunțe la o idee, care i se părea dreaptă, aceea lăsată moștenire dela străbuni și cântată de poeți: "Și bun e Domnul de-oi avea la cap o cruce!" Dar nu am fost ascultat. S'a tot frământat, a agitat și pe alții și cu puterea lui de convingere, a reușit să găsească ascultători și susținători ai acestei idei nu numai la Academia Comercială, ci și la celelalte facultăți: Medicină, Drept, Politehnică și Universitatea noastră.

Mai târziu Organizațiile Studențești și-au însușit și ele această idee, ca și unele partide de dreapta. Dar încercarea de a se pune o cruce la Eroul Necunoscut a eșuat. Rolul fratelui în această acțiune nu l-am putut afla niciodată, pentru că de câte ori căutam să atac această problemă, pe fața lui se așternea o umbră întunecoasă, zâmbetul dispărea, iar o amărăciune cruntă îi cuprindea întreaga ființă. Știu numai că nu făcea parte din nici o mișcare sau partid politic. Iar când spiritele se liniștiră, Bebe mi-a mărturisit foarte fericit, că împreună cu alți doi colegi, s'au strecurat într'o noapte în Parcul Carol, și fără să fie observați, au reușit să împlante o mică cruce, la căpătâiul Eroului Necunoscut.

A doua zi pe la orele 12 — era Duminică — când lumea se plimba în Parcul Carol, ne-am dus și noi cu niște cursuri sub braț, pe aleile însorite și prin locurile ce ne serviseră odată drept dormitoare. Apoi, cu pași liniștiți, am suit scările străjuite de cei doi giganți și am trecut pe lângă mormântul plin de flori al Eroului Necunoscut.

Cu ochi înfrigurați căutam micuța cruce de lemn dela cap, dar ea dispăruse fără urmă. Într'un târziu ne-am așezat tăcuți pe o bancă și privind pe Bebe, i-am văzut fața tristă, întunecată și ochii umezi. Scriind aceste rânduri, simt că și mie mi s'au umezit ochii, pentru că mi-am amintit cum, în vara lui 1985, când în excursia mea am trecut prin cimitirul Merlebach-Forbach din Franța, să aprind o lumânare la mormântul aceluiași Bebe, am dat de un loc, ce nu semăna deloc a mormânt.

Inconjurat de morminte îngrijite și împodobite cu flori, locul unde se odihnea fratele meu purta pe el doar gunoaie de tot felul, crengi și flori uscate, borcane sparte. Nici o cruce sau piatră cu inscripție la căpătâi, bordură de piatră, iarbă sau flori. Doar gunoaie! Multe gunoaie!

Aceasta să-i fi fost oare răsplata pentru suferința, pentru faptele și gândurile lui frumoase, pentru credința și dragostea de Patrie, căreia el i-a jertfit tot ce avea mai de preț, familie, tinerețe, trup și suflet? Oare acolo, lângă mormântul Eroului Necunoscut din Parcul Carol, când ochii i s'au umplut de lacrimi, să fi presimțit că aceeași soartă îl așteaptă și pe el, când va deveni erou? De ce soarta cea crudă, știindu-l cu

adevărat erou, i-a îndepărtat mai întâi crucea dela căpătâi, cu inscripția de pe ea, făcându-l astfel erou necunoscut? Voia aceeași soartă ca peste câțiva ani, să dispară orice urmă despre el, prin scoaterea osemintelor rămase și aruncarea lor în groapa comună?..

* *
*

DAR SĂ REVENIM LA BEBE CEL VIU, de dinaintea celui de al doilea război mondial, cel care uimea lumea, dar pe mine mă speria cu dinamismul și viața ce clocotea în el. Cât despre mine, după obținerea diplomei de inginer electrotehnic, am fost concentrat și trimis la Școala de Ofițeri de Cavalerie din Sibiu, de unde m'am întors cu gradul de plutonier TR și avansat apoi la gradul de sublocotenent. Cu astfel de situații, concentrări, urmate de lăsări la vatră, legăturile dintre noi au fost rupte. Nu mai știam nimic unul de altul, căci nu ne mai cunoșteam adresele, ce se tot schimbau și nu din vina noastră. Pe la sfârșitul lui 1939 sau începutul lui 1940, când concentrat fiind fusesem trimis în Vama-Frasin să conduc niște lucrări de fortificații pe valea Moldovei, am avut norocul să dau de Bebe, care se afla cu unitatea lui de Vânători de Munte la Frumosul, pe valea Moldoviței, lângă Vama. Bucuria noastră a fost mare.

La scurt timp s'a mutat cu întreaga Divizie în nordul Bucovinei, unde i-am și făcut o vizită la Straja. Aci l-am găsit tare frământat, din cauza evenimentelor ce se precipitau cu cedarea nordului Bucovinei și Basarabiei, hotărâte de Stalin și Hitler. A fost ultima noastră revedere, pentru că la scurt timp, un curier mi-a adus vestea, că Bebe a devenit "primul prizonier român la ruși". Cu învoirea unității mele m'am repezit la Straja. Ce am aflat aici? Că Bebe a îndrăznit să oprească cu foc, mutarea forțată a graniței dincolo de linia fixată, îndrăzneală plătită apoi cu libertatea și încercările grele prin care a trebuit să treacă.

Nu mai spun ce am simțit la auzul acestor tragice vești, ce se refereau la singura mea rudă de sânge, aflată în viață. Îmi amintesc însă cum ostașii, aflând că sunt "fratele lui domn

sublocotenent Bebe" m'au înconjurat cu zecile și, pentru a-mi dovedi dragostea față de el și durerea că nu se mai află între ei, îmi jurau, cu lacrimi în ochi, "că-l vor elibera", chiar dacă vor trebui să răpească și ei "nu sublocotenenți, ci maiori și colonei de dincolo de graniță". M'am întors la unitate cu speranța de a-l revedea odată în viață. Apoi a început și pentru noi războiul și cu aceasta n'am mai aflat nimic despre Bebe.

* *
*

ÎNCEP UN ALT CAPITOL despre viața fratelui, al cărui nume îl poartă fiul meu Alexandru. Personal n'am cunoscut ororile războiului pentru că, datorită unor împrejurări străine de viața mea, imediat după obținerea diplomei de inginer în specialitatea "aviație și armament", am fost trecut din cadrele "cavaleriei" la "aviație". Mobilizat la rândul meu la Baza Aeriană de lângă Brașov, după un scurt instructaj, mi s'a dat în primire o coloană de auto-ateliere și am fost trimis la Tighina. Aci am reparat avioanele avariate în lupte până la căderea Odesei, după care am revenit la unitatea dela Cristian și am fost lăsat la vatră. Reîntors la București, am aflat că fratele meu Bebe se află grav rănit la spitalul Z.I. 303 de pe Splaiul Independenței, lângă Podul Cotroceni.

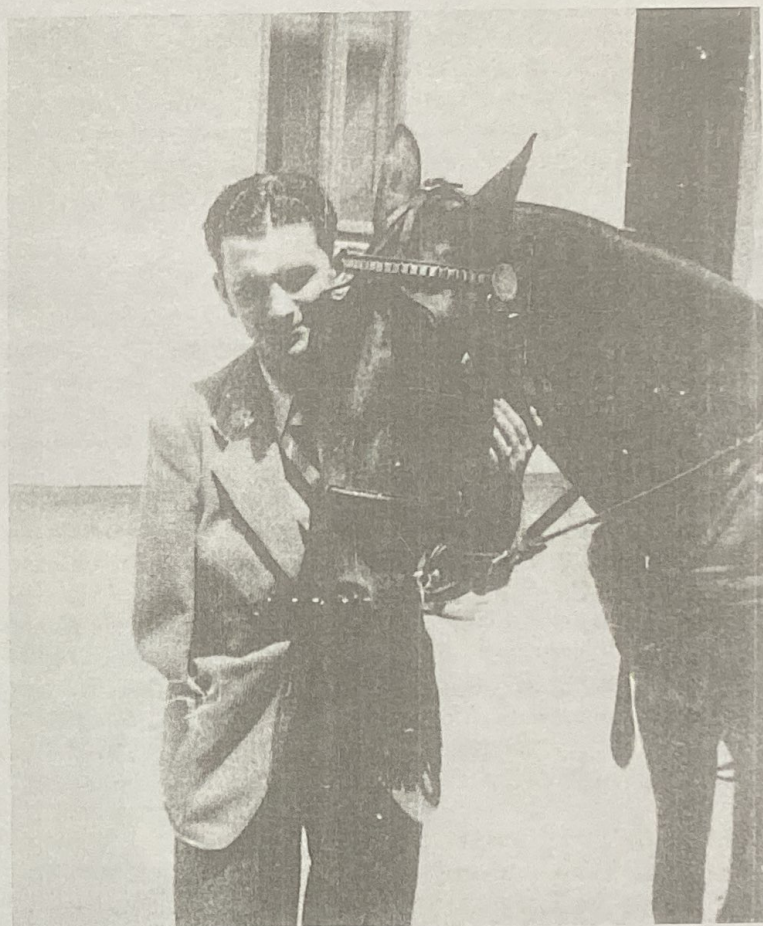
Revederea dintre noi, după atâta amar de vreme, a fost duioasă, ca aceea dintre doi frați, pierduți în furtuna acelor vremuri, ce de ani nu mai știau nimic unul de altul. În ciuda zâmbetului ce încerca să-i înflorească pe față, era palid, slăbit și cu o culoare a pielii galbenă, ca de mort, normal la un om cu un braț smuls, la care, doar o sfoară strânsă deasupra răni, i-a putut opri scurgerea ultimelor picături ale vieții, acolo, în sălbateca stepă a Nogailor. Moralul lui nu pot spune că-i era ridicat. O apatie grea îi stăpânea ființa, provocată de convingerea că ajunsese un fel de balast, o povară căzută pe umerii altora, o nulitate, un schilod, asemănător celor ce stăteau pe la colțuri de stradă. Nu-și putea ierta neputința și invaliditatea ce-l țineau departe de front, unde vitejii lui Vânători de Munte se luptau eroic pentru gloria și reîntregirea Patriei, în timp ce el zăcea pe un pat de spital și era condamnat să stea cu copiii și bătrânii.

Dar ziarele timpului au început să facă cunoscut câte ceva din eroicile fapte de pe front ale sublocotenentului Alexandru Cristescu. Și asta a dus la schimbarea de atitudine a personalului medical și a celorlați răniți din spital, din bunăvoință și milă pentru invalidul 100% — în admirație și gesturi de recunoștință. Vizitele reporterilor de război îl scoaseră și ele din apatie, căci îi dădură posibilitatea să le povestească și să le demonstreze, că nu el, ci soldații lui și ceilalți ofițeri din "Cercetarea" Batalionului de Vânători de Munte sunt adevărații făptași ai isprăvilor de pe frontul din răsărit.

Dar cel mai eficace medicament menit să-i vindece rana din suflet nu s'a lăsat mult așteptat. Mai întâi unul din comandanții lui, venit să-l viziteze la spital, i-a adus știrea că a fost propus pentru cea mai mare decorație, Ordinul Mihai Viteazu. Apoi la scurt timp, în același spital Z.I. 303, a sosit Regele Mihai, care într'un cadru festiv, l-a decorat personal pentru vitejia sa. Acest eveniment, fotografiat și comentat mult timp după aceea, i-au redat eroului nostru speranța în viață, încrederea că mai poate fi util. Redevenise din nou Bebe, izvorul de veselie și bucurii pentru cei din jur, mutilatul care, spre ămirea și mulțumirea medicilor, reuși să scape de toată durerea, tristețea și vaietele, pentru a face loc cântecelor, glumelor și râsetelor.

După ieșirea din spital se reîntoarse acasă, lângă soție, unde găsi înțelegere, căldură și devotament. Cu exerciții de gimnastică încercă să-și regăsească forța fizică pierdută. Avea probleme grele cu mâna stângă, care nu-l prea asculta, în special la scris, și căreia îi dorea îndemânarea mânei drepte, pierdute pe front, căci îl mai frământa dorința întoarcerii lângă Vânătorii de Munte. Se vedea asemenea caporalului Mușat, acel erou al primului război mondial, care după ieșirea din spital, fără brațul drept, se reîntorsese pe front, unde-și dăruie și viața pentru gloria și întregirea Patriei, și a cărei familie necăjită, o ajutase când era copil, după puterea și priceperea lui. Dar spre regretul său, drumul făcut la Partea Sedentară a Batalionului său, dela Brașov, și insistența de a fi trimis din nou pe front, s'a lovit de refuz categoric, care nu a făcut decât să-i sublinieze invaliditatea.

Au urmat alte luni de depresiune, din care până la urmă l-a scos firea lui năvalnică, dornică de viață și activitate. Și-a

București 1942 — O fi el cal de birje, dar ne înțelegem de minune

adus aminte că în vremuri de pace își deschisese, ca student, o lăptărie, care prin prosperitatea ei îi dăduse, în acele timpuri, încredere în posibilitatea și capacitatea lui. Terminase apoi Academia Comercială cu bine, deci ușa afacerilor, pe cont propriu, îi era deschisă, și-l putea ajuta să-și uite infirmitatea de invalid 100%. Începu să caute cu înfrigurare "ceva". Ce anume? Orice, care să-l poată ajuta și să-i încurajeze eforturile. Începu să citească ziarele, anunțurile de vânzări-cumpărări, reviste economice-financiare și până la urmă se decisese. Cu modestele lui economii, cu împrumuturi și credite ușor obținute, începu să cumpere mici terenuri din zona lacurilor din apropierea capitalei, pe care le vindea apoi proaspeților îmbogățiți de război, pentru construcții de vile și case de odihnă. Cu câștigurile astfel realizate, a început apoi să colinde prin țară, în căutare de depozite cu materiale sau semifabricate, uitate sau nesolicitate, pe care le cumpăra, oferindu-le firmelor care aveau nevoie urgentă de ele. Și astfel, succesele lui financiare creșteau repede, pentru că din cauza războiului, fluxul normal al materialelor prime și semifabricatelor fusese întrerupt și în haosul de atunci se înnodau greu legăturile dintre producător sau furnizor cu întreprinderea care avea nevoie de ele. Istețimea minții și dorința de a-și înfrânge invaliditatea fizică îl ajutase nespus de mult în reușita afacerilor.

Începu să vadă lumea cu alți ochi, ochii omului de afaceri, sigur de sine. Astfel, cu ocazia unui drum făcut prin Bucovina, descoperi la Burdujeni o mare cantitate de amidon, în parte degradat, pe care nimeni nu-l solicita. La cererea sa, acest depozit a fost scos la licitație dar, cu toate anunțurile din ziare, nu a trezit vreun interes, așa că singurul solicitant era doar proaspătul nostru om de afaceri. Acest fapt m'a îngrijorat mult pe mine pentru că, cu ochii minții, eu întrezăream falimentul fratelui meu. Dar zâmbetul de pe buze, strălucirea ochilor și siguranța ce-i iradia, mi-au redat încrederea în planurile și capacitatea lui. Și până la urmă a reușit, pentru că la scurt timp, acest depozit de amidon era încărcat în vagoane de cale ferată și lua drumul unei firme din Italia, care conform unei înțelegeri scrise și acotul dat, expedia contravaloarea lui, cu alte mărfuri fabricate în Italia și căutate în România. Dar câștigurile astfel obținute trebuiau investite de urgență în ceva sigur și nu în

depuneri de lei la bănci, pentru că frumoasele lui realizări erau pândite de inflație. Bebe își dorea demult o întreprindere, o fabricuță a lui. În acest scop face o nouă călătorie prin Bucovina, unde statul dădea în arendă întreprinderi preluate dela foștii ocupanți, unde constată că a cam întârziat, deoarece cele mai aducătoare de beneficii dintre întreprinderi, fuseseră deja date. Descoperi însă în Cernăuții eliberați o mică fabrică de textile, încă închisă, la a cărei licitație luă parte, și o obținu la un preț acceptabil, din lipsă de amatori. După încheierea actelor, fratele meu îmi ceru concursul pentru a o repara și pune în funcție, treabă foarte grea, pentru că piesele de schimb ca și mecanici pentru reparații și muncitori pentru deservirea utilajului erau greu de găsit în Bucovina, din cauza războiului, iar specialiștii evrei în această ramură erau demult duși și ei, undeva prin lagărele din Transnistria.

Și în timp ce eu mă ocupam cu căutarea de piese lipsă la războaiele din fabrică, și cu reparația acestora, neobositul Bebe colinda Basarabia și lagărele de evrei din Transnistria, în căutare de textiliști. Perseverent, ajutat de brațul lui lipsă, de figura luminoasă și mai ales de mulțimea decorațiilor de pe piept, printre care și "Crucea de fier", el a reușit să convingă până la urmă pe unii din șefii lagărelor, între care mulți naziști, să-i elibereze pe muncitorii evrei de care avea nevoie. A sosit apoi obosit la Cernăuți cu circa 30 de bărbați, mulți din ei cu soții și copii, pe care i-am cazat provizoriu chiar în localul fabricii din str. Balș 2-4. Și tare m'am bucurat de rezolvarea acestei probleme, dar când am stat de vorbă cu ei, am rămas surprins, pentru că doar zece puteau fi repartizați pe mașini, restul fiind foști funcționari, negustorași de mâna doua, contabili și chiar un medic-stomatolog.

Bebe mi-a mărturisit că el știa dela început acest adevăr, dar cum avea asupra lui aprobarea de a ridica un număr de 30 muncitori, i-a luat pe aceștia din ultimul lagăr vizitat. Acest act umanitar a fost mai apoi recompensat, pentru că și recunoștința lor a fost pe măsura ajutorului dat și asigurării condițiilor umane de trai, locuințe, masă și libertate, care i-a transformat după un timp în niște țesători, de care nu ne-a mai fost rușine. Desigur după o perioadă de instruire practică, pentru că printre textiliștii adevărați, recuperați de dincolo de Nistru,

se găseau și doi specialiști, un maestru țesător, Bonaparte, și un subinginer textilist al cărui nume nu-l mai rețin, pe care-l poreclisem Ițig, care au fost dascăli pricepuți și răbdători pentru muncitori, meșteri buni pentru fabrică, iar nouă sfătuitori buni și prieteni credincioși.

Nu mai amintesc de greutățile începutului pentru niște tineri, care nu aveau de partea lor decât îndrăzneala și entuziasmul, dar le lipsea capitalul, experiența și legăturile comerciale cu furnizorii de materii prime și clienții "en gros", care să le vândă produsele. Dar Bebe care-și asumase această sarcină grea s'a descurcat de minune. De un prim și mare ajutor ne-au fost cele 1.000 kg de perdele, preluate odată cu fabrica, care din cauza defectelor de fabricație n'au putut fi vândute ca atare. Acestea au fost însă prelucrate și transformate în fulare și jachete călduroase, care în iarna friguroasă a aceluși an, s'au vândut ca pâinea caldă și la prețuri foarte convenabile. Și astfel, cu ajutorul muncitorilor noștri, în foarte scurt timp, activitatea fabricuței noastre, socotită de ceilalți industriași din Cernăuți ca o afacere proastă, a început să cunoască un avânt și o prosperitate ce a atras atenția autorităților de resort din Bucovina și apoi a ziarelor locale, care în articolele publicate au elogiât talentul, priceperea și spiritul întreprinzător al arendașului Cristescu Alexandru.

Cu beneficiile realizate își achită arenda fabricei și toate datoriile, mărește salariile muncitorilor, fapt care produce iritarea directorilor celorlalte întreprinderi de același profil. Dorința de a-i ajuta și pe alți invalizi de război, îl face să angajeze ca portari și paznici — de care întreprinderea nu avea nevoie de fapt — pe 3 invalizi fără mână sau picior, închiriază o locuință în str. Poincare în care intenționează să deschidă un cămin pentru acești necăjiți, în care scop face și demersurile respective pentru obținerea de ajutoare materiale, mobile, obiecte de uz casnic, îmbrăcăminte, cărți, etc., care să le ridice moralul.

Dar toate acestea nu-i satisfăceau nevoia de activitate intensă. De aceea, la propunerea unui cunoscut, Romașcanu, un fost moșier sărăcit, arendează împreună cu el dela Stat și moșia Vrâncenii Noi, din același județ Cernăuți, cu o suprafață de aproape 1.000 hectare de teren arabil, cu magazii, acareturi,

unelte și tractoare, precum și cu o mică fabricuță de spirt, plasată lângă conacul moșiei. Nu începuseră bine lucrările agricole pe această moșie, când asociatul Romașcanu, influențat de vaietele arendașului de dinainte al aceleiași moșii, care dăduse faliment din cauza secetei din zonă în cursul anului anterior, dar și din pricina nepriceperii, îl anunță pe Bebe că se retrage din această asociație de arendaș a moșiei Vrâncenii Noi.

Rămas singur cu problemele moșiei și fabricii de spirt și conștient de lipsa lui de experiență, el căută și găsi în București pe inginerul Călugăreanu, și el invalid de război, căruia, îi încredință conducerea lucrărilor și administrarea moșiei. Un contract cu fabrica de zahăr din județ pentru însămânțarea și predarea sfeclei de zahăr de pe 200 hectare îi asigură fondurile necesare începutului — un acout substanțial — pentru că beneficiile fabricii de textile erau încă mici. Mână de lucru a găsit ușor în cele trei sate din jurul Vrâncenilor Noi, atrași de avantajele cu mult mai mari aci, decât cele oferite de arendașii moșiilor din jur.

Au urmat însămânțările celor 200 hectare cu sfeclă de zahăr și altor 400 hectare cu cartofi, rezervate fabricii de spirt, pentru producerea alcoolului mult solicitat de români și mai ales de nemți. Și pentru ca borhotul rezultat dela facerea zahărului să fie și el folosit, cu împrumuturi dela bancă și beneficiile dela fabrica din Cernăuți, s'au cumpărat peste 150 vite slabe. S'au mai împărțit țăranilor angajați prin contract terenuri mărginașe, iar restul moșiei s'a arat și semănat cu grâu, orz, porumb, floarea soarelui și plante furajere pentru vitele moșiei. Și parcă pentru a sublinia și răsplăti în același timp eforturile depuse de noul arendaș și colaboratorii lui, ploile căzute la timp și din belșug, ce ocoleau parcă celelalte moșii din jur, soarele, prașila și celelalte lucrări agricole executate la timp, făcură ca la toate culturile recolta să depășească cele mai optimiste previziuni. Toamna, cu producțiile de cereale fură acoperite toate datoriile. Convoaiele de căruțe, încărcate cu sfeclă de zahăr, se întorceau dela fabrică cu borhotul necesar pentru hrana vitelor din grajduri, ce începeau să se îngrășe. Plățile muncitorilor zilieri și angajaților de pe moșie, rotunjite cu prime, au adus mulțumire tuturor. Apropierea timpului rece nu provoca îngrijorare, vitele având furaje pregătite, iar depozitele de cartofi, fiind bine protejate prin acoperiri cu paie și pământ.

Până aci, norocul a surâs din plin arendaşului Cristescu Alexandru, care-şi vedea deja, cu ochii minţii, cele 10—12 vagoane-cisterne de cale ferată încărcate cu spirt. Datorii nu mai avea, iar ca fonduri de rulment, o sumă relativ mică, cam cât avea nevoie pentru transformarea cartofilor în spirt şi cheltuieli de transport respective. Numai că ghinionul a început să-şi arate colţii. Invidia şi răutatea unora, ce s'a aliniat cu birocrăţia şi indiferenţa altora, au împiedicat punerea în funcţie a fabricii de spirt de pe moşie cu peste două luni. Poate că aci a greşit şi Bebe, care nu a început fabricarea spirtului, fără a mai aştepta aprobarea, deoarece el era arendaşul cu acte în regulă al acestei fabrici. Dar a voit să fie corect şi această corectitudine l-a costat scump, pentrucă în acest timp frontul german a fost spart la Uman. Vestea aflată dela posturile de radio ruseşti, confirmată prin masive rechiziţii de vagoane de cale ferată pentru transportul de trupe şi echipament militar din Bucovina, au dat naştere unei adevărate nebunii. În această panică, amplificată şi de retragerea trupelor române, că urmare a înaintării rapide a trupelor sovietice din Polonia, când prin gări munţi de bagaje abandonate şi mii de oameni aşteptau zadarnic vreun tren în care să-şi găsească loc pe scară sau acoperişul vagoanelor, asemenea celorlalţi industriaşi şi arendaşul fabricii de textile din Cernăuţi şi al moşiei Vrâncenii Noi îşi dădu seama că nu are nici o şansă de a mai putea salva ceva din bunurile lui, utilaje, produse textile, cereale, vite, căci despre spirtul aflat încă sub formă de cartofi nu mai putea fi vorba.

—'De mine se ţine scai ghinionul. Mai întâi braţul drept şi acum sărăcia! — a exclamat el într'un moment de amărăciune. Dar ceva trebuia făcut. Şi ca om de acţiune a făcut, în funcţie de posibilităţi. Evreii lui s'au dus, fiecare unde a crezut că-i mai bine, cu excepţia lui Bonaparte şi Iţig, pe care fratele meu Bebe i-a sfătuit să-şi adune bagajul strict necesar şi să-l aştepte la sediul fabricii, pentru ca după reîntorcerea dela Vrâncenii Noi să-i ducă cu camionul până la Bucureşti. S'a suit apoi în maşină cu 3 invalizi şi au plecat spre moşie, unde muncitorii şi ţăranii de pe cele trei sate, chemaţi prin curieri călări, îl aşteptau deja de câteva zile. Aci a încărcat cu grâu şi porumb trei căruţe cu cai, la care a mai legat câte 2 vaci, din cele mai frumoase, pe care le-a dăruit celor 3 invalizi,

cu dovezile respective, privind provenienţa acestor bunuri, dăruite de arendaş. Apoi, după o scurtă cuvântare adresată mulţimii, a cerut să se înşire pe 2 rânduri vădulele de război şi invalizii, cărora, tot cu dovezi semnate de el, le-a dăruit câte o vită, restul împărţindu-le familiilor cu mulţi copii şi muncitorilor dela moşie. A deschis apoi larg uşile depozitelor de cereale şi a cămărilor de pe moşie, pentru ca fiecare să-şi ia ce doreşte şi cât are nevoie pentru el şi familia lui, după care s'a suit în maşină şi a plecat, condus de bocetele femeilor şi lacrimile bărbaţilor, semn de recunoştinţă pentru generozitatea invalidului de război.

Când l-am văzut reîntors la Cernăuţi era senin, mulţumit în parte şi-mi zâmbea: "N'am muncit degeaba... Căci am făcut pe oameni fericiţi. Şi apoi, averea strânsă n'a căzut pe mâini străine. Poate doar spirtul din cartofi!" După cum am aflat mai târziu, modestul administrator Călugăreanu, originar de prin părţile Vasluiului, s'a mulţumit cu 2 căruţe pline cu grâu şi porumb şi cu 4 vaci de lapte.

Astfel, doar cu o satisfacţie de ordin moral, s'a încheiat aventura din Bucovina — vesela grădină — a întreprinzătorului invalid de război de care "s'a ținut scai ghinionul!" Căci nu şi-a dus la Bucureşti decât lucrurile personale şi de primă necesitate, lăsând acolo, la Cernăuţi, nu numai rezultatele muncii sale dar şi speranţele şi visele pentru care-şi dăruise chiar braţul: Reîntregirea Patriei!

* *
*

DUPĂ CÂT TIMP ŞI CUM AM AJUNS LA BUCUREŞTI, printre puzderia de oameni, miile de căruţe, maşini de tot felul şi convoaie militare, numai noi ştim. Dar am ajuns cu bine. Un timp am stat împreună, în vila lui din strada Clucerului, colţ cu strada Paharnicului, de lângă Arcul de Triumf, şi am fost martorii conştienţi ai acelor evenimente grave, terminate cu ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de armatele sovietice şi cu actul dela 23 August 1944, pe care Bebe îl trăia şi simţea altfel decât noi ceilalţi, căci vedea în el cât de zadarnic a fost sacrificiul Vânătorilor de Munte, cât de inutilă a fost moartea lui Pătru şi Bejan, ca şi a zecilor de ostaşi ai vitezei Companii de

Cercetare din Batalionul 23 V. M., căzuți prin Transnistria, Stepele Ucrainei și prin Caucaz.

Iar sufletul invalidului nostru era tare bolnav de aceea boală pe care ași numi-o "Bucovina și Basarabia". Ori de câte ori rămânea singur, gândurile îi întunecau fața, iar lacrimile îi udau obraji. În treburile noastre de prin oraș, de multe ori justifica câte o problemă urgentă de rezolvat pentru a se putea despărți de mine, pentru a intra în câte o biserică goală, ca să aprindă câteva lumânări și să se roage pentru sufletele celor căzuți departe de țară și lipsiți de crucea sau piatra dela căpătâi, de parcă simțea că-l aștepta aceeași soartă.

Când armata română "aliată" cu cea sovietică a trecut Carpații, pentru a elibera nordul Transilvaniei, cedat Ungurilor în urma dictatului dela Viena, speranțe noi au început să-i încolțească în inimă, căci întrezărea acea Dacia-Felix din hotarul României Mari. Atunci veselia lui a devenit mai adevărată, mai vie, nu mai ocolea invitațiile ce i se făceau de către rude și prieteni, spre bucuria acestora, care revedeau înviind pe vechiul și adevăratul Bebe, cel ce împrăștia cu prezența lui mohoreala, necazul și deznădejdea.

Pentru a vâna vești îmbucurătoare, dătătoare de speranțe, când era singur, asculta posturile de radio române și străine, pentru a culege din comunicate și informații ceva, care să-i confirme ceea ce el dorea din toată inima. Își îndesea vizitele la prieteni și cunoscuți cu pregătire politică superioară lui, ca spre exemplu la colonelul Zaharia, fostul aghiotant al Mareșalului Antonescu, la căpitanul Costică Antohie, fost secretar al aceluiași Mareșal sau la nașul nostru din Dobrești, de unde se întorcea de multe ori deprimat.

La îndemnul îngrijoratei lui soții își căută o ocupație, care să-i consume timpul liber și să-l sustragă dela gândurile negre ce-i măcinau sufletul. Se hotărî să-și scrie gândurile dar renunță apoi, căci acestea erau tare grele. Își cumpără o mașină de scris, căci dreapta îi era pierdută demult și se apucă să scrie un roman intitulat "Europa în revoltă" pe care, pentru motive politice îl transformă într'un roman de aventuri. Primul volum apărui în 1945, purta titlul "Haita", a fost editat de "Cartea Românească" și s'a bucurat de un succes deosebit, judecând după elogiile critici din ziare și epuizarea primei ediții într'un timp record.

Dintr'o modestie exagerată, zic eu, acest roman a fost scris sub pseudonimul "Alexander O'Cristal" ce sună a nume englezesc, dar ascunde chiar numele lui Alexandru, Oscar, cel de al doilea nume de botez și Crist(escu) Al(exandru).

Grija pentru mine, ce împlinisem 32 ani fără să mă fi căsătorit, îl făcură pe fratele meu și pe soția lui să ducă "muncă de lămurire" și văzând nepăsarea mea, să înceapă ei să-mi caute o tovarășă de viață, potrivită firii și gustului meu. Și au reușit până la urmă, pentru că la 16 Noiembrie 1945 eram deja la Ofițerul de stare civilă al sectorului 1 București.

Intuind parcă evenimentele ce aveau să se declanșeze la scurt timp, Bebe vându vila cu etaj dela Șosea, ce o despărțea doar un gard de aceea a Mareșalului Antonescu. Și bine a făcut, căci în curând a apărut și decretul de naționalizare a imobilelor cu mai multe apartamente, între care și vila proaspăt vândută. Odată cu cumpărarea celor două apartamente ale noastre, al meu lângă Bariera Vergului și al lui în centrul Bucureștilor, în apropiere de Palatul Telefoanelor, s'au despărțit și drumurile familiilor noastre, pe unde le-a împins furtuna acelor timpuri. Lupta cu greutatea zilnică și a lipsurilor de tot felul, frământările politice ale acelor vremuri și a liniei pe care acestea se plasau, inflația ce atinsese cote de necrezut, toate acestea și multe altele au făcut ca legăturile dintre noi, atât de strânse până atunci să se slăbească și să se rupă chiar. Rareori ne mai puteam vedea. Câte un telefon sau o scrisoare mai aducea vești dela unul la altul. Astfel, am aflat că zgomotul orașului, lipsurile alimentare din acea perioadă și mai ales spulberarea ultimelor rămășițe ale visului, pe care nu înțelegea să-l piardă, îl făcu să se mute pentru un timp la Odorhei, orașul de baștină al soției sale Bobi. Aci își găsi liniștea, studiind oameni și obiceiuri, colindând munții, dealurile și satele din jur în căutarea anestezicului de care avea nevoie, care să-l ajute să-și uite durerea din suflet și zădărnicia sacrificiului vieții atătora din Vânătorii lui de Munte. Punea pe hârtie ceea ce culegea cu ochii și urechea de prin locurile ce le vizita și era mulțumit când aceste articole apăreau în ziarele locale sau cele din București. După un timp renunță și la această mulțumire, care nu-i putea aduce liniștea în sufletul lui sfâșiat ca și granițele Patriei sale.

La rândul meu, grijile pentru asigurarea vieții copilului ce urma să se nască, condițiile foarte grele din acele timpuri de după război în care seceta, ce mușcase adânc în holdele din țară, împingea în bejenie zeci de mii de Moldoveni spre apus, m'au gonit și pe mine cu soția gravidă mai întâi la Sângeorgiu de Pădure, unde mi s'a născut Gelu-Alexandru la 8 Martie 1948 și mai apoi la Brașov, unde mi-am găsit serviciu ca inginer. În tot acest răstimp, dela ultima întrevedere dintre mine și Bebe dela Odorhei din primăvara lui 1947 și până după mutarea noastră la Brașov din August 1948, n'am mai primit dela fratele meu nici un fel de veste, telefonată sau scrisă, în ciuda fotografiilor primului său nepot, scrisorilor noastre de încurajare și invitației ce i-o făcusem de a fi nănașul copilului nostru...

Dar, spre stupefacția noastră, o ilustrată trimisă din Viena, purtând același scris cu mâna stângă și aceeași semnătură aducea urările de sănătate și noroc nepotului dela unchiul plecat să caute "dreptatea". Ne întrebam uimiți, cum a putut acest invalid 100% să ajungă peste două granițe, când după știința noastră, nu avea nici mijloacele, nici cunoștințele necesare de limbă sau legături pentru o astfel de încercare.

Am mai primit mai apoi și alte scrisori dela Salzburg, Strasbourg și dela Paris, semnate toate — probabil pentru a nu ne creia probleme — cu numele de "Martha" și expediate pe adresa soției lui din București.

Când, la 2—3 luni dela primirea ilustratei expediate din Viena, aceasta ne-a vizitat la Brașov, am aflat ceea ce nu știam de Bebe. Că în ultimele luni înainte de plecarea din țară, Bebe se schimbase de era de nerecunoscut. Se închisese în el, nu mai râdea și nu mai voia să vorbească sau să vadă pe cineva. Părea, închis într'o cușcă cu zăbrele de fier, din care nu-l puteau scoate nici lacrimile soției, nici glumele, râsul și veselia forțată a prietenilor îngrijorați. Apoi o bruscă schimbare îl readuse pe pământ, fără însă să-i redea veselia și tinerețea. Își găsi o ocupație în studiere de hărți, de dicționare, până noaptea târziu. Își trecu pe numele soției apartamentul din str. Sfântul Ionică din București și toate bunurile ce le avea, fără să dezvăluie cuiva gândurile și intențiile, desigur pentru a nu creia probleme și necazuri. Sub motivul că se duce să viziteze un prieten la

Cluj, unde — zicea el — dorește să stea un timp, își luă un călduros rămas bun dela soție, nu înainte de a lua cu el doar fotografiile celor dragi. Conducându-l la gară, era deosebit de vesel și mulțumit, pentrucă, mărturisindu-i înainte de pornirea trenului: "trebuie să-mi îndeplinesc datoria de a lupta pentru dreptate", fără însă să precizeze despre ce "datorie", "luptă" sau "dreptate" era vorba. Și dus a fost pentru totdeauna!

Și-a lăsat aci soția, fratele, casa, pensia, bunăstarea și locul de veci din Cimitirul "Sfânta Vineri", unde i se odihneau părinții în morminte frumoase amenajate de el. Și toate acestea pentru a-și urma calea hotărâtă de ursită în realizarea unui vis absurd, căruia îi dăruise și mâna dreaptă. A ales, fără să stea în cumpănă, drumul singurătății, al pericolelor de tot felul, frigul, foamea, suferințele fizice și sufletești, cu mult mai grele pentru un mare mutilat de război, cum era el. Avea însă aliați credincioși: bucuria de a trăi și veselia ce făceau parte din însăși ființa lui, tinerețea sufletului și vigoarea trupului ce nu trecuse de 33 ani, prietenii ce l-au ajutat în zilele negre ale exilului său...

Despre bucuriile și suferințele de care a avut parte după 1947, despre viața ce o ducea în Franța, despre aspirații și speranțe, nimic nu ne-a comunicat în rarele lui scrisori sau ilustrate trimise. Câte un pachet cu cadouri de sărbătorile Crăciunului sau de Paște și multe poezii compuse de el și expediate din Paris lui Bobi, soția sa, din care transpirau dorul de meleagurile străbătute de el, dragostea pentru pământul strămoșesc și speranța realizării visurilor sale, privind reîntregirea Țării "dela Nistru până la Tisa". Toate acestea ne linișteau, când colții îngrijorării pentru Bebe al nostru ne mușcau uneori. Mai ales că știam cât de bine se descurcase el în luptă cu greutatea vieții, mai ales după ce devenise și invalid de război. Așa că certificatul de deces, din 12 Decembrie 1957, eliberat de Primăria orașului Cocheren-Forbach, Franța, prin care se înregistrase moartea lui, a fost pentru noi, rude și prietenii, o cruntă și dureroasă lovitură, îndulcită totuși de unele scrisori trimise din Paris, prin care eram încunoștiințați că "prieteni credincioși din Franța, Spania, Germania și USA strâng bani pentru ridicarea unui monument Eroului Cristescu Alexandru".

Despre suferințele și dezamăgirile lui, nu am aflat decât în urma unei excursii făcute în Mai—Iunie 1985 prin Franța,

când i-am vizitat mormântul din Cimitirul Merlebach-Forbach, (un loc părăsit, fără cruce și fără piatră la cap, pe care se strângeau gunoaiile dela celelalte morminte) și mai apoi când am citit și necrologul lui, scris de marele Pamfil Șeicaru și publicat în "Curentul" din Iulie-August 1984, la mai bine de 27 ani dela decesul lui...

Nenorocul care s'a ținut de el scai a reușit să-l jupuiască și de ultima dorință ce și-o vedea deja realizată: "Cartea". Un infarct repetat în decurs de 3-4 minute l-a dus să se întâlnească cu Pătru, Bejan și ceilalți Vânători de Munte ai lui, rămași să-i păzească brațul drept, smuls de brandt undeva prin stepa Nogailor. "Carte", din care s'au putut salva, dacă se poate spune așa, doar 57 pagini dintr'un capitol, păstrat în semn de respect de poetul Novac.

Aceasta a fost viața unui om curat, demn, modest, idealist și naiv, zic eu ca frate al lui, dar pe care cunoscătorul de suflete și caractere, care a fost talentatul jurnalist Pamfil Șeicaru, îl caracteriza în necrologul său ca "un exemplar uman cum rar întâlnești în această oribilă junglă care este viața. În el toate formele interesului personal se topiseră sub dogoarea pasiunii lui de a se dăruia unei idei, unei prietenii. Era întreg într'o atitudine, într'un sentiment, fără reticențe, fără nici o alterare de cuminte cumpănire a riscurilor. Entuziasmul lui nu cunoștea poticnelile oportunistului.

Privesc mereu o fotografie din 23 August 1954. Un grup de Români duc o coroană la mormântul soldatului necunoscut dela Etoille, ca o tăcută procesiune de protestare, cu prilejul împlinirii a zece ani dela capitulare. În fruntea acestei procesiuni, Alexandru Cristescu poartă steagul țării; se vede pe trăsăturile feței, în felul cum face pasul, energia unei credințe pe care nimic și nimeni nu o poate clătina; omul și steagul fac o singură ființă..."

PETRE CRISTESCU

CAMARAZI DESPRE CAMARAD

1

De mult pierduse noțiunea timpului. Mersul îi devenise mecanic. Nu mai observă unde pune piciorul: în groapă, noroi, băligar sau iarbă. Nu mai simțea arsura soarelui și nici ploaia ce-l răcorea câte odată. Un singur gând îi dirija pașii, acela de a-și găsi batalionul. Când tălpile rănite nu-l mai țineau, se suia în căruțele ce-l ajungeau din urmă. Când acestea apucau pe alt drum, o lua din nou pe jos pentru a se arunca în alte căruțe ce le întâlnea sau pe chesoane de tun, camioane și chiar pe cai fără șea, luați de prin colhozuri. Mânca ce găsea și pe unde putea afla ceva, morcovi sau foi de varză, strânse de prin grădini, sau fructe culese de prin pomi. Rareori își odihnea oasele prin satele pe unde trecea, căci prefera clăile de fân care îi aminteau de plaiurile și poenile Bucegilor și Bucovinei, atât de des colindate și îndrăgite de el.

— V'am căutat cu disperare și iată v'am găsit. Nu mai sunt singur! Acum simt că am pentru ce trăi și sunt fericit!

Când Cristescu a tăcut, tăcerea lui ne amuți și pe noi. Îi priveam profilul de copil, cu obrații slabi, supti de atâtea încercări, de eforturi fizice și sufletești. Îmi inspira atâtea simpatie și respect, acest om cu inimă de viteaz, ce clocotea de nerăbdare de a-și jertfi trupul și sufletul unei cauze, pe care mulți din noi nu o înțelegeau.

Revederea dintre mine și Bebe a fost pentru amândoi o mare veselie, din care n'au lipsit îmbrățișările, râsetele, glumele și întrebările, care s'au terminat cu cererea insistentă de a face și el parte din Compania de Cercetare. Astfel, odată cu venirea în "familia noastră" a feciorului ce eu personal l-am cumpărat dela Sovietici, cu acte în număr de șapte, râsetele și glumele nu au mai luat sfârșit, îndepărtând din sufletele noastre îngrijorarea și teama. La scurt timp, cu Cristescu Bebe lângă noi, Compania și-a recăpătat vechea poreclă, dată de Batalion, de "Companie veselă", ce a înlocuit denumirea veche de Companie de Cercetare. Iată câteva întâmplări, scoase din carnetul meu de însemnări cu file îngălbenite de timp.

3 AUGUST 1941. În urmărirea dușmanului ce se retrăgea, ne-am continuat drumul de-a lungul apei Suvranca, o salbă de

lacuri cu stuf și pește, pe ale căror sclipiri de argint, nuferii își etalau potirile îndreptate spre cer. Ne apropiam de linia frontului. Ca urmare a marșului forțat, oboseala începe să muște din noi, care continuam să ne târâm picioarele, prin praful gros de-o palmă și nu mai vedeam frumusețile naturii din jur. Dar a fost suficient ca glasul cald al lui Bebe să se facă auzit cu "Flori de nufăr porți în plete, ca o zână din povești" pentru ca să dispară oboseala din oase și îngrijorarea din inimile noastre. Ca prin farmec, casetele cu glume și râs s'au deschis, mai întâi la ofițeri și apoi la trupă. Toți începură să cânte melodia ce o aveau în minte, fără ca cineva să observe notele false ale celui de lângă el. Și cu hore, cu strigături și doine de tot felul, cântate de-a valma, am reușit să scoatem pe locuitorii satului Slahovo de prin casele împrăștiate pe dealul din dreapta și de-a lungul pârâului mocirlos, cu biserica dărămată până la ferestre. Când cotirăm la dreapta și urcam panta lină, plantată cu pomi fructiferi și vii lăsate în paragină, și ajunserăm sus, pe dealul semănat cu grâu și floarea soarelui, din stânga satului Raculova, în direcția căruia lupta Divizia 76 Germană, am primit ordin să ne oprim.

În seara ce se lăsase, comandantul de companie Pătru fixă plutoanele de serviciu, inamicul ce părea hotărît să primească lupta, aflându-se la o distanță de 8 km. Apoi trebuia să ne refacem forțele după marșul forțat. Un avion inamic apăru din spre sud-est, spionând mișcările trupelor noastre. Artileria anti-aeriană îl luă în primire, încadrându-l cu noruleți de fum, până ce acesta, probabil atins, țâșnește foarte grăbit în direcția de unde venise, urmărit de aceleași explozii. Ne-am chircit sub foi de cort pentru a ne apăra de ploaia care începuse, iar după trecerea ei — ne-am întins corturile pentru noapte în lanul de floarea soarelui. Dar glasurile aduse de vânt de pe linia avânturilor ne-au trezit spre dimineață. Bătea un vânt rece și umed ce mâna norii, aflați aproape la un stat de om de pământ. După ceaiul luat în fugă, ne-am aruncat în direcția inamicului ce nu dădea semne de viață. Ne-am luat măsurile de siguranță impuse de situație pentru a nu fi surprinși. Înaintam cu multă precauție, ca niște șopârle prin lanurile de grâu, în frunte aflându-se Slt. Cristescu Bebe, cu plutonul lui. Când am ajuns la marginea satului Plosca, ne-am oprit. Bebe cu 3 soldați s'a furișat

în sat pentru cercetări, dar s'a întors cu: "M'am săturat tot alergând ca după iepuri. Inamicul n'a primit lupta. O fi aflat că-l caut să-i plătesc polița și a șters-o".

Am reînceput marșul ce deveni tot mai greu, căci făceam sforțări mari pentru a ne menține cât mai aproape de el. Mergeam în pas și la nivel cu motorizatele. Ne simțeam sleiți de drum, de foame și sete, de durerea rănilor dela picioare, căci dela plecarea din țară nu cunoscusem trenul sau căruța, ci doar praful și noroiul drumurilor. Dar nu ne văitam, căci îl vedeam în față pe Bebe, mergând voios și cântând, de parcă mergea la nuntă, iar tălpile lui rănite, pe care chiar eu le-am pansat, nu-l deranjau cu nimic. Am ajuns pe înserat în Malaya. Ne-am oprit în fața căsuței unui ucrainean care ne primește cu nespusă prietenie și ne mărturisește că a dezertat din armata sovietică. Căii deshămați și oamenii abia au intrat în tufișurile și păduricea de salcâmi din vale și nici nu apucaserăm să ne instalăm pe poziție mitralierele antiaeriene, când de după muchia dealului din față, aflat la circa 400 metri, apar în zbor razant patru avioane sovietice "Rata", care încep să mitralieze și să arunce grenade. Oamenii noștri au dispărut care încotro. Noi, ofițerii Companiei de Cercetare, ne aflam pe veranda căsuței de pe coastă cu gândul să ne spălăm de praful drumului. La apariția avioanelor, Bejan se trânteste, cât era de lung, în cartofii din fața casei, Sturzu intră grăbit în casă, iar eu dispar în dosul unei tufe de liliac. Pătru rămâne, ca fixat în cuie de peretele casei, în picioare, cu fața la avionul ce zbura cu viteză redusă pe de-asupra casei. Numai Cristescu fuge spre mitraliera instalată la 30 metri de noi, pe un dâmb, pentru a trage, dar în fuga mare se împiedică și cade într'o groapă de gunoi. Se scoală însă repede și apucă să tragă într'unul din avioane. Un chiot de bucurie și o dâră de fum negru ce ieșea din coada avionului, dispărut dincolo de deal, marcă reușita lui Bebe. Ne strângem la un loc și hazul începe în Compania Veselă.

Dimineața ne-am continuat activitatea, urmărind și hărțuind fără răgaz inamicul. Când am intrat în satul Vorobiovca, o puternică salvă de foc ne întâmpină din dosul unui parapet de pământ. Zeci de explozii de grenade și o furtună de foc de mitraliere ne ținură pe loc câteva ore bune. Suficiente, pentru ca Bebe Cristescu al nostru, aflat în prima linie, însoțit

de grupa sergentului Călugăreanu și a majorității ostașilor din plutonul lui, să se strecoare neobservați și, fără vreun ordin dat, să învâle prin dreapta satul Vorobiovca pentru a cădea în spatele liniei de rezistență inamică. A fost o acțiune cu rezultate deosebite pentru noi: peste 80 de prizonieri căzuți în mâinile noastre, între care 6 ofițeri, ce au depus armele când s'au văzut înconjurați fără șanse de scăpare. După această acțiune Slt. Cristescu Alexandru a căpătat decorația "Steaua României" și admirația noastră pentru curajul, inteligența și ingeniozitatea de a se descurca în situații grele, fără să riște viața soldaților ce-i avea în grije. După lichidarea punctului de rezistență, ne-am continuat urmărirea câte 35—40 km pe zi, și hărțuirea inamicului pe care nu-l lăsam să se reorganizeze.

28 AUGUST. Batalionul nostru își continua marșul în direcția Sud. Soarele ne arde din ce în ce mai puternic. Norul de praf ce ne înconjoară se lipește de obraji, de mâini, ne intră în urechi, nas și ochi. Ofițerii Companiei de Cercetare merg în grup, tăcuți, dar gândurile lor caută odihna, în cine știe ce oaze ale trecutului, fără să tulbure cadența automată a pașilor. O voce ne aduce pe pământ:

— Să știți, fraților, că mergem în Crimeea! — zise Cristescu. — Acolo-i de noi, căci sunt munți, umbră și izvoare ce țâșnesc din stânci. Și căprioare, capre negre, stânjenei și floarea reginei. Acolo, în munți, ne vom simți ca acasă și vom putea lupta cu plăcere, căci în munți e locul unde Vânătorii de Munte doresc cel mai mult să-și arate vrednicia.

Și, parcă pentru a-și încheia gândurile și profetia, Cristescu Bebe începu să cânte: "Românașului îi place sus la munte, sus la munte, la izvor!" Acesta a fost semnalul ce a gonit din sufletele noastre morocăneala și oboseala pentru a face loc veseliei. Odată tonul dat de ofițeri, întreaga trupă începu să fredoneze și apoi să cânte, de parcă mergeam la nuntă și nu spre moarte pentru mulți din noi. Invidioși, parcă, de buna noastră dispoziție, sovieticii trimiseră o escadrilă de avioane care ne mitraliară, lansară grenade și bombe asupra noastră și altor unități din jur. Pentru noapte ne-am oprit la Susanovka, unde ne-am întins corturile pe sub pomii din jurul casei. Seara s'a împărțit soldaților câte o jumătate de litru de vin și câte un pachet de tutun, iar ofițerii s'au strâns în cortul

lui Pătru la povești. Numai Cristescu lipsea. Am plecat să-l aduc, dar nu l-am găsit nici în cort, nici la trupă. Am aflat apoi dela unul din soldați, că împreună cu doi din sergenții lui plecase spre inamic, într'o cercetare, pentru asigurarea securității noastre. L-am așteptat vreo 2 ore, după care m'am înapoiat la comandantul companiei, Lt. Pătru, căruia i-am raportat cele aflate. Eram îngrijorați și alarmați totodată, știind cât de nărăvaș era Bebe al nostru. După miezul nopții s'a întors și el obosit, dar vesel. Ne-a povestit că la circa 10 km, dincolo de linia noastră, rușii construiesc o linie de apărare cu sute de locuitori aduși din satele din jur, că profitând de întunericul nopții și lipsei lunii de pe cer, s'a apropiat până la circa 100 m de ei, că regretă că nu cunoaște limba ucraineană și că s'ar fi amestecat printre țărani dacă nu s'ar fi gândit că uniforma militară de pe el îl poate da de gol. Ne-a mai spus că șoseaua pe care urma să mergem este minată pe o distanță de circa 2 km dela marginea satului și pe o lățime de 60—80 m în stânga și dreapta drumului, ostașii ruși și populația civilă continuând să îngroape și să armeze minele respective. A cerut permisiunea să se infiltreze în sat printr'o pădurice, pentru ca, împreună cu plutonul lui, să atace unitatea dușmană care, preocupată doar de misiunea ei, nu a luat măsurile de asigurare a propriei ei siguranțe. Informațiile s'au transmis mai departe, iar după 20 minute, prin același telefon ni s'a comunicat că s'a aprobat propunerea Slt. Cristescu, plutonul meu având sarcina de a-l însoți și a asigura spatele ostașilor lui Bebe, cărora li se încredințase periculoasa acțiune. Mai primisem ordin de a interveni, dacă situația celorlalți devenea critică, iar unitatea de cercetare să stea în alertă.

Soldații de sub comanda lui Bebe erau deja îmbrăcați și înarmați lângă ofițerul lor. Greu mi-a fost să-i mai rețin până îmi strâng și eu plutonul pentru a-i însoți. Conduși de Bebe, nu știu când am ajuns la păduricea de salcâmi și tufișuri. În bezna nopții ne-am strecurat prin ea târâș, ajungând în spatele celor ce săpau de zor la șanțuri. Aci mi-am lăsat o parte din oamenii mei, bine camuflați în poziție de tragere, cu ceilalți urmărind dela distanță plutonul lui Bebe, ce se îndrepta spre o clădire lungă — probabil vreo fermă — ce se profila ca o umbră întunecoasă pe cer. Anume acolo, Cristescu cu oamenii lui,

a găsit scufundați în somn santinelele și militarii sovietici ce-și terminaseră lucrul. Dezarmarea lor a fost ușoară și fără zgomot. Legați bine și cu călușe în gură, aceștia au fost încuiați în unul din beciuri, după care s'au instalat mitralierele în podul clădirii, îndreptate spre sovieticii din afară. Începuse să se lumineze de ziuă, dându-ne posibilitatea de a ne orienta bine și de a ne lua măsurile proprii de securitate, când la semnalul dat de Cristescu mitralierele și puștile noastre automate au început să clănțâne, mai întâi în aer, ca un fel de somație de predare, și apoi în cei ce încercau să răspundă cu foc. În panica iscată și neașteptată, majoritatea civililor și o parte din militarii sovietici s'au îndreptat în fugă spre păduricea de salcâmi, căutând salvarea, dar au fost opriți de focul ostașilor din compania mea. Cei ce plantau mine pe șosea și câmp au căutat să dispară prin câmpul minat, mulți sărind în aer. Lupta nu a durat mai mult de o oră, pentru că cuiburile de rezistență sovietice, încolțite din toate părțile, s'au predat...

30 AUGUST. Sfântul Alexandru, onomastica lui Cristescu, pe care noi, ofițerii Cercetării, am hotărât să o sărbătorim în clădirea unei foste infirmierii, fără să-l anunțăm în prealabil. Pentru a-i face o surpriză și mai mare sărbătoritului nostru, eu cu Giony am colindat prin tot satul unde am pescuit doi tineri ucraineni, un acordionist și un chitarist. Când s'a înserat și am aprins lămpile, în camera împodobită cu flori, am adus pe Cristescu, care a fost întâmpinat cu muzică, cântece și urări. Cu ochii umezi de bucurie, ne-a mulțumit cum numai el știa s'o facă. Am lăsat perdelele, am chemat la noi pe toți șefii de grupe, pe care i-am cinstit cu câte un păhăruț de lichior și câte o sărutare, dată de Bebe, apoi cei șase ofițeri ai companiei, împreună cu "bunica", plutonierul major al companiei, ne-am așezat la masă. Râdeam, ne bucuram și viața ne părea atât de frumoasă și de bogată! Și parcă atrași de bucuria noastră, ușa se deschide și cu cântecul "Mulți ani trăiască" apar ofițerii dela "Armament greu": căpitanul Bayer, Lt. Teodorescu, cel sfios ca o domnișoară, Slt. Stănescu Mircea, Slt. Plosca Brașoveanu. Îi primim cu explozii de bucurie. Alte urări și felicitări adresate lui Cristescu și sincere mărturisiri de simpatie. Abia le facem loc la masa noastră și iată-l în ușă pe Maiorul Mareș, simpatia ofițerilor și soldaților din Batalionul 23 Vânători de Munte.

Alexandru Cristescu (cu chipiu, rândul de jos)
în mijlocul camarazilor.

— Trăiască decanul nostru! — strigă Eugen Bejan, când îl văzu că intră. Îmbrățișat din toate părțile și luat pe sus, maiorul e așezat cu forța în capul mesei.

— Dar lăsați-mă, oameni buni. Am venit pentru a-l felicita pe Cristescu de ziua lui și pentru isprăvile sale. Vino încoace, dragă Bebe, să te sărut, băiatule!

Privim înduioșați îmbrățișarea celor doi camarazi iubiți, unul cu părul cărunț, celălalt cu figură de adolescent, în timp ce muzicanții umpleau camera cu melodii nostalgice. Și în această atmosferă caldă, de duioșie și bucurie, se cântă, se glumește, parcă pentru a uita sângele scurs, răniții noștri și dureroasele pierderi în crâncenele lupte duse cu un dușman puternic care știe să dea lovături. La urmă sărbătoritul este rugat să ne cânte. Și a făcut-o cu glasul lui cristalin și duios, transportându-ne la noi acasă cu doinele, romanțele, iar cu acel "Cruce albă de mesteacăn, rătăcită printre creste,/ Cine te mai știe oare, cruce fără de poveste", ne-a adus lacrimi în ochi, pentru că știam și simțeam că mulți dintre noi vor avea parte de o astfel de cruce, pe aceste meleaguri, atât de străine și îndepărtate de țara noastră.

DUMINICĂ, 7 SEPTEMBRIE 1941. Batalionul nostru a primit ordin să se deplaseze spre Nipru. Compania de Cercetare este în fruntea Batalionului și face siguranța lui. În capul companiei pășește Ionel Tirmonea și Giony Pătru, care acum este comandantul plutonului 1. Ostașii calcă apăsat, pe direcția Sud, pentru a trece acel Nipru despre care de atâtea ori ni s'a pomenit că îl vom trece. S'a lăsat noaptea, o noapte întunecată, înecată într'o ceață groasă din care vântul cerne picături mărunte. Ajunși la Nipru ne oprim, întindem corturile și, după luarea măsurilor de siguranță ne permitem să ne scufundăm într'un somn adânc.

Dimineața coborâm panta spre plaje. Cu Pătru, Bebe și sergentul Chioc ne suim într'o barcă, ce era cu capul în nisip, ne luăm niște grenade ofensive și începem să vâslim pe apa Niprului, unde căutăm să prindem pește. Bebe care nu avea răbdare să stea liniștit, se dezbracă și se aruncă în apă, unde rămâne timp de trei sferturi de oră, încercând să prindă pește cu mâinile, mânăndu-i cu pieptul spre mal. La un moment dat încercă să prindă un peștișor cu gura. Acesta-i năvălește spre gâtlee și este gata să-l sufoce. Bebe tușește, strănută, scuipe

și scapă de bucluc, în timp ce noi făceam haz și un tărăboi de am alarmat soldații ce se spălau pe malul Niprului. Am prins cam 5 kg de pește.

9 SEPTEMBRIE 1941. Înspre răsărit se aude glasul tunului. Se pare că, în fine, ne apropiem de dușmanul, care de atâtea vreme se mulțumea să organizeze numai izolate puncte de rezistență, ca să întârzie înaintarea armatei române, evitând lupta decisivă. În aer se simte "ceva" ce se apropie, ceva care să ne scoată din situația de urmăritori. Se iau măsurile pentru ciocnirea cu inamicul ce plutește în aer și în suflete. Mărșăluim de 4 ore și foarte multe avioane ne-au vizitat, ne-au deranjat, ne-au bombardat. Sunt mai multe ca niciodată, ceea ce denotă că ne-am apropiat de bârlogul ursului. În direcția Batalionului nostru, ca și a Batalionului 24 de Vânători de Munte din dreapta noastră, același cumplit zgomot, același clocot de iad umple văzduhul, iar norii groși și înalți marchează linia frontului. Adversarul face adevărată risipă de muniții și întrebunțează toate mijloacele pentru a zdruncina linia pe care ne-am fixat-o bine.

11 SEPTEMBRIE 1941. Încercarea rușilor de a sparge frontul românesc nereușind, în ciuda bombardamentului neîntrerupt de zile și nopți, atenția lor s'a îndreptat spre zona din stânga noastră unde lupta o divizie italiană. Același violent bombardament, aceleași atacuri ale infanteriei sovietice, oprite un timp de italieni. Dar când au apărut tancurile, frontul a fost spart și un șuvoi neîntrerupt de sovietici a început să se scurgă prin spărtura de circa 150 metri din stânga Companiei noastre de Cercetare. Sublocotenentul Cristescu Alexandru cu ostașii lui privesc cu surprindere fuga italienilor și trecerea prin spărtură a tancurilor și puzderiei de soldați sovietici. Linia telefonică ce-l lega de comanda Cercetării este de mult timp distrusă de bombardamente. Intuind pericolul învăluirii batalionului nostru și consecințelor grave ce se pot ivi, el iese din șanțurile de apărare și urmat de ostașii lui încearcă să închidă breșa. O nebulie, ținându-se seama de mulțimea năvălitorilor, raportată la numărul ostașilor de sub comanda sa. Și Dumnezeu îl ajută să-și instaleze mitralierele pe linia părăsită de italieni. Cu ajutorul acestora și cu armele automate părăsite, ei au reușit să închidă breșa, mulți luptând cu carnea mușcată de gloanțe. Avertizat de Bebe, eu cu oamenii mei am complectat, mai exact am ocupat

poziția de apărare a companiei sale. Cum au putut acești eroi să pătrundă pe acest șuvoi dușman, în care stăpânea moartea, să se instaleze pe poziții și să tragă nu înainte, cum făceam noi, ci și înapoi și lateral? Cristescu Bebe reușește să reziste, nu într'un șanț apărat de malurile lui, ca noi, ci în câmp deschis, unde parapetele lor de apărare în cerc se formaseră din trupurile atacatorilor.

Când după 3 zile de lupte crâncene, nemții reușiseră să lichideze forțele inamice ce pătrunseră în spatele liniilor lor și să înlocuiască divizia italiană, Slt. Cristescu Alexandru reveni din nou între noi. Era de nerecunoscut. Și nu din cauză că nu dormise, nu mâncase și nu băuse vreun strop de apă în cele trei zile de iad, ci din cauză că pierduse o treime din "frații lui", cum îi considera el pe ostași. Se dusese și Dick Călugăreanu caporalul care se aruncase pe pușca-mitralieră a unui sovietic, îndreptată spre "Dom sublocotenent Bebe", salvându-i astfel viața cu prețul vieții lui.

— A închis ochii în brațele mele, nu înainte de a mă ruga să nu plâng!" — mi-a mărturisit bunul meu prieten Cristescu. Când mai târziu i-a fost înmănată "Crucea de Fier", dată de nemți, el a refuzat-o, insistând ca această decorație să fie dată "post mortem" viteazului caporal Călugăreanu.

— Aur curat acest sublocotenent, frumos la chip ca un Adonis și la suflet ca un înger!" — a exclamat ofițerul german, prezent la festivitatea decorării.

Și avea multă dreptate. Nu se lăuda niciodată cu faptele lui de vitejie și se rușina parcă atunci când cineva îi aducea vreun merit care, după el, aparținea ostașilor lui. Nu se văita când vreo suferință fizică îl încerca, cum a fost cu rana din brațul stâng, primită în ziua când a căzut și caporalul Călugăreanu. De această rănire am aflat întâmplător, într'o seară, când intrând în cortul lui, l-am văzut cum își dezinfecă cu iod rana de care nu spusese nimănui. În urma ultimei lui isprăvi a fost chemat de Lt. colonel Constantinescu Traian care l-a felicitat de eroismul de care a dat dovadă. Cu această ocazie i s'a comunicat că a fost propus pentru Ordinul "Mihai Viteazu", dar el căuta să ne demonstreze că nu are nici un merit deosebit în această acțiune și că oricare ofițer al Companiei de Cercetare ar fi procedat la fel.

MARȚI, 23 SEPTEMBRIE 1941. După eșecul lor din zona diviziei italiene, înlocuită acum de una germană, sovieticii au întetit bombardamentul în sectorul Batalionului 23 V.M. de sub comanda Lt. col. Constantinescu, care s'a îmbolnăvit tocmai acum când era mai mare nevoie de el. Zeci de obuze scormonesc, răcâie și frământă pământul metru cu metru, în special pe sectorul Căpitanului Gigi Rosescu, ofițer care, ca și Bebe Cristescu, a cerut cu insistență să fie trimis pe front. Îmbărbătată de curajul acestui brav ofițer, întreaga lui companie îndură cu stoicism infernul abătut asupra ei. Dar rușii, încludați parcă de acești Vânători care stau neclintiți ca granitul pe pozițiile lor, și-au pus în gând să sfârșească cu noi. Un atac de baionetă pornit de sovietici în sectorul Batalionului 23 V. M. a fost oprit de tunarii batalionului conduși de Lt. Teodorescu ce a semănat moarte în rândurile lor. Rușii au dezlănțuit un furios bombardament cu branduri și artilerie grea în sectorul Batalionului 24 V. M., situat în dreapta noastră. Pierderile acestora fiind mari, comandantul Batalionului 24 V. M. ne cere ajutor. În noaptea târzie, străpunsă de mii de trasoare, Compania de Cercetare 23 V. M., care aștepta în rezervă, pornește în ajutorul camarazilor din dreapta. Ostașii se mișcă cu precauție de pisică spre locul cumplitei zvârcoliri, călăuziți de Maiorul Mareș. Ajunși în sectorul lui 24 V. M. Căpitanul Tirmonea Ion îmbrățișează cu privire caldă plutoanele și pe ofițerii lor și scăpat parcă de o mare îngrijorare dă ordinele cerute de împrejurări. Locotenentul Pătru și Slt. Bejan Eugen, cu soldații lor, sunt trimiși în prima linie și după puțin timp trec la contraatac. Se cucerește astfel șanțul anticar din mâinile sovietice ce constituia un bun punct de sprijin și de rezistență pentru noi. Dar acest șanț făcea un cot ce dădea posibilitate sovieticilor de a controla vizual și de a trimite proiectile pe fundul șanțului anticar, unde vânătorii noștri erau nevoiți să-și sape găuri individuale în pereții laterali.

Slt. Cristescu își dă seama de situație și în zorii zilei ce a urmat, când acalmia domnea pe câmpul de luptă, se strecoară cu ai lui prin lanul de porumb, surprinde pe rușii ce dominau șanțul anticar și le ocupă poziția. E tare mulțumit pentru că a reușit, fără să plătească pentru aceasta un tribut prea mare. Numai un rănit și acela ușor, la o mână, care pansat de un

infirmier, și-a luat postul în primire lângă mitraliera sa. Cu gurile sale de foc, bine așezate în locuri potrivite, el va putea bate în lung și în lat porumbiștea din fața sa, pe unde inamicul se poate strecura neobservat și totodată asigura flancul batalionului când acesta va porni la atac.

Eu cu plutonul trei fuseserăm opriți ceva mai retrași față de linia frontului pentru a putea interveni imediat acolo unde nevoia o va cere. Odată cu acțiunea amintită mai sus a lui Cristescu, rafalele mitralierelor și brandurilor inamice nu se mai opresc. Pe la 4 dimineața rușii dezlănțuiesc un alt atac de artilerie asupra sectorului Companiei II de sub conducerea Căpitanului Rosescu din Batalionul 23 V. M. ca și asupra flancului stâng al Batalionului 24 V. M. Puternicul uragan de fier și foc zguduie cerul și pământul, fără să ne sperie. Și iadul acesta durează mai bine de 5 ore, când observatorii noștri raportează că nu mai văd nimic din cauza norilor de fum, iar de auzit — nimic altceva decât exploziile neîntrerupte. Pe la ora 9, prin perdeaua întunecoasă de fum apar primele valuri de ruși, porniți la atac. De departe îl văd pe Slt. Cristescu Bebe cum se ridică în picioare și comandă începerea focului. Urmărește cum sub rafalele mitralierelor sale, valurile inamice sunt cosite și așternute la pământ. Îi aud glasul care sună a încurajare. Îi văd trupul drept ca o lumânare în picioare, de parcă ar sta pe cine știe ce colț de stâncă din Babele Bucegilor sau unul din plaiurile Obcinelor Bucovinei și nu pe un câmp de luptă, într-o ploaie de gloanțe. Am sărit ca ars când l-am văzut aruncându-se lângă mitraliera din apropiere, căci am crezut că a fost cosit la rândul lui. M'am liniștit însă când l-am văzut ridicându-se, cu ceva în mână și alergând spre altul din cuiburile mitralierelor sale, care-și încetase cântarea, deservanții ei fiind scoși din luptă de explozia unui brand. Șuvoiul potopului rusesc este copleșitor. Pentru o clipă doar, pentru că glasul mitralierei, manevrate doar de Slt. Cristescu se face din nou auzit și simțit.

Clătinat de lovitură, inamicul pare că se oprește. La comanda căpitanului Tirmonea, contraatacul nostru se dezlănțuie. Ca zvârliți de un resort uriaș, plutoanele conduse de Lt. Pătru și Slt. Bejan Eugen ies din șanțul anticar și izbesc cu furie în inamicul de zece ori mai numeros. Dar iată că Compania II a lui 24 Vânători de Munte care ne ceruse ajutor și își pierduse

comandantul în ajun, având rândurile rărite, se clătină sub uriașa presiune a dușmanului. Sublocotenentul Cristescu Alexandru, viteazul nostru Bebe, observă pericolul spargerii frontului și teama din sufletele ostașilor. El acționează rapid, lăsând comanda mitralierelor în seama bravului sergent T.R. Popescu Constantin și se aruncă între ostașii acestei Companii II, printre care deja se creiaseră culoare de trecere pentru sovietici. Curajul său extraordinar, zâmbetul de pe buze, figura lui luminoasă și caldă, calmul întregii lui ființe, siguranța ce o radia, disprețul față de moarte și cuvântul lui blând dar hotărât, toate acestea ajută la restabilirea liniei frontului.

Încurajați de acest ofițer tânăr, necunoscut, picat ca din cer, ostașii Companiei II din Batalionul 24 V. M. își recapătă încrederea și curajul; pornesc la contraatac și reușesc să oprească revărsarea puhoiului sovietic. Încăierarea este crâncenă pentru că rușii sunt mulți, puternici și știu să lupte. Lupta se desfășoară corp la corp și-i aprigă, pe viață sau pe moarte, baioneta și pistolul având cuvântul greu. Condușă acum de Sublocotenentul Cristescu Alexandru din Batalionul 23 V. M., Compania II a lui 24 V. M. face adevărate minuni de vitejie. Odată muniția terminată, ostașii apucă țevile puștilor încă fierbinți și fac din ele buzdugan, precum odinioară strămoșii lor la Lipnic și Codrii Cosminului, la Călugăreni și la Rovine. Amestecați, vânătorii celor două batalioane de Vânători, izbesc teribil. La fel ca și Bebe Cristescu, Lt. Pătru și Slt. Bejan se mișcă cu repeziciune în toate direcțiile unde apar sovieticii și urmați de ostașii lor, culcă la pământ pe toți cei ce cutează să le stea în cale.

Dar în focul luptei, vitejii ofițeri Pătru și Bejan cu plutoanele lor, neascultând decât de bravura lor vitejească, înaintaseră prea mult în liniile inamice și erau pe punctul de a cădea în mâinile acestora. Alarmat, Căpitanul Tirmonea alergă spre locul unde se afla Slt. Cristescu și-i atrage atenția: "Uite, Pătru și Bejan sunt în primejdie de a fi încercuiți!" A fost suficient ca bravul nostru Bebe și soldații ce-l urmau peste tot, să alerge spre cei doi, prin ploaia de gloanțe, pentru a le transmite ordinul de retragere. Cum însă fumul exploziilor bătut de vânt a început să se destrame, rușii i-au putut remarca și au încetat să tragă în ei, conform tacticii lor de a ucide mai întâi pe ofițeri. Sergentul Luca observă aceasta și rugă pe ofițeri să se culce la pământ,

dar Lt. Pătru care nu cunoștea decât bravura lui, continua să lupte în picioare. O rafală de automat în piept îl culcă la pământ, pentru ca apoi un proiectil de brand să-l facă bucăți. După câteva minute se prăbușește și Slt. Bejan, grav rănit.

Slt. Cristescu, martor la aceste sacrificii, preia comanda și dispune retragerea, misiunea de respingere a atacului sovietic fiind îndeplinită. Cu un gest, el arată direcția de retragere, dar soarta cea rea face ca brațul drept să-i fie sfărâmat din cot de un glonț dum-dum. La tânguirea ostașilor ce-l însoțeau: "Ați căzut și Dumneavoastră!" Bebe, eroul de bronz, a strigat: "Nu-i nimic. Legați-mi strâns brațul cu o sfoară! Trăiască România!", pentru ca apoi să se prăbușească și el, leșinat, la pământ. Unul din soldați găsește o sfoară și o dă sergentului Buzoi, care leagă brațul mai sus de cot, peste haină, pentru a-i opri hemoragia, după care îl ia în spate și încearcă să se strecoare cu el printre cocenii de porumb, rămași încă în picioare, dar cade la rândul lui secerat de gloanțe, după 10 metri.

Când s'a risipit fumul exploziilor a încetat și năvala dușmanului și odată cu ea și lupta extrem de crâncenă dintre cele două tabere, atât de inegale la număr. Totuși inamicul a fost înfrânt, pentru că trebuia să fie înfrânt, pentru că Vânătorii noștri de Munte, priviți prin pâcla groasă a fumului proiectilelor aruncate peste luptători, păreau nu oameni, ci niște arhangheli uriași, prin vitejia lor. Datorită lor puhoiul rusesc a fost nevoit să se oprească ca să-și regroupeze forțele, pentru a încerca în altă parte ofensiva ce nu i-a reușit în zona Batalioanelor de Munte românești.

Mi-am notat în carnetul meu data de 26 SEPTEMBRIE 1941, cea mai neagră zi din viața mea și a Companiei noastre de Cercetare. Aci, pe această blestemată Stepă a Nogailor, pe câmpia Ciornâi-Pad de lângă localitatea Timoșevca, în marele lan de porumb presărat cu flori de câmp și udat din belșug cu sânge, stau întinși la pământ în repaus veșnic vânjosul Lt. Pătru Gheorghe din Dioștii Romanașilor, aprigul Slt. Bejan Eugen din Tecuci, alături de fruntașul Baichios Gheorghe din Râul Alb — Dâmbovița, fruntașul Bădescu Constantin din Colibași — Dâmbovița, soldatul Bărcuteanu Iosif din Femer — Făgăraș și mulți, foarte mulți de-ai noștri. Ochii deschiși ai unora din ei privesc cerul albastru. Alții își dorm somnul cel din urmă de parcă n'au

trăit furtuna care i-a luat cu ea. Fețele tuturor sunt fără urme de încordare, iar mulți dintre ei au pe buze un fel de surâs, ca atunci când ești mulțumit de ceva. Și au de ce să fie mulțumiți. Și-au făcut din plin datoria pentru Țară, căreia i-au dăruit cu generozitate trupul și viața lor, fără să ceară ceva în schimb. Doar întregirea României. Acesta era țelul luptei lor.

Printre cei 29 ostași ai Companiei de Cercetare răniți se află și cei doi ofițeri nedespărțiți Cristescu Alexandru și Gică Sora, căzuți amândoi în contraatac dat în sprijinul Batalionului 24 Vânători de Munte. Iar prin pierderea lui Pătru și Bejan, se poate afirma că a murit și "Compania Veselă", mândria Batalionului 23 Vânători de Munte. Cumplit și dureros tribut al veseliei noastre! Din cauza distanței mici dintre linia noastră și cea a inamicului, ce nu depășea 50—60 metri, evacuarea răniților de pe câmpul de luptă nu se putea face, fără riscul primirii vreunui glonte. De aceea cei răniți trebuiau să stea nemișcați și să facă pe morții ziua, iar noaptea, cei mai ușor loviți, ce se puteau mișca, fie ei români sau sovietici, se târau pe burtă, încet, cu grije, spre liniile lor, conștienți că fiecare mișcare ce se putea observa prin lanul de porumb, se termina cu o rafală de mitralieră.

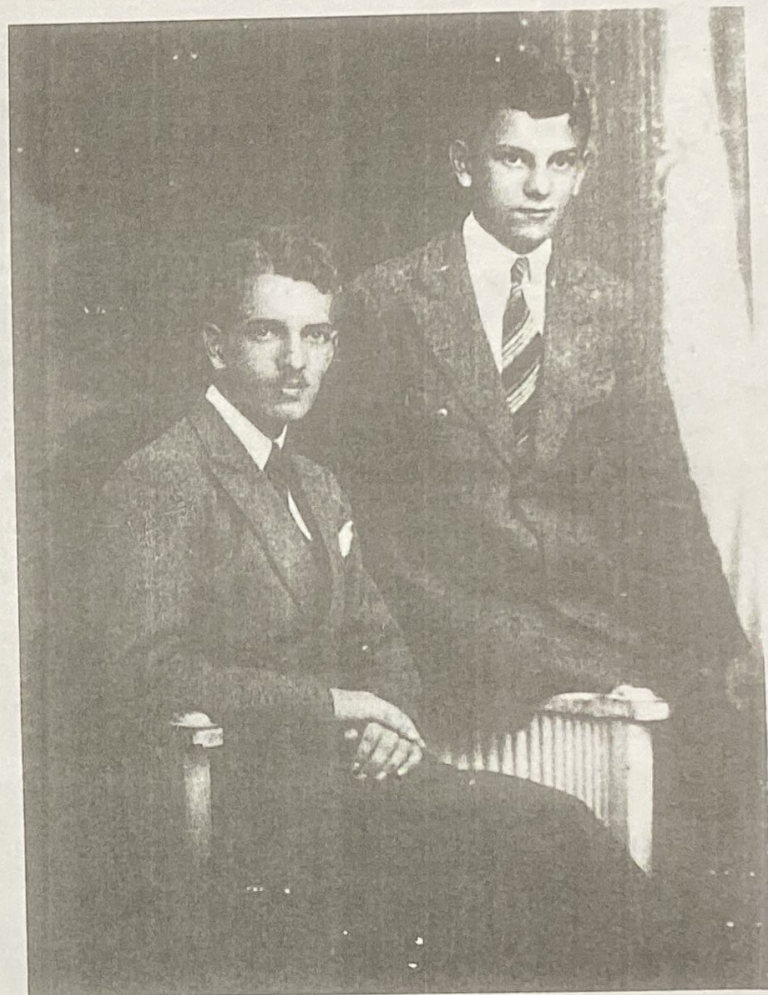
În liniștea adâncă a nopții de 27 spre 28 Septembrie 1941, când doar greierii se mai auzeau, caporalul Nichita Vasile, sanitarul Companiei de Cercetare, își luă riscul de a se târi pe câmp, pentru a căuta și a aduce pe "Domnu Slt. Bebe", risc destul de mare, pentru că luna plină de pe cerul fără vreun nour, lumina ca ziua lanul de porumb. Norocul i-a fost călăuză, pentru că înaintând pe coate, a dat peste un caporal din Cercetarea noastră, care i-a spus că "Domnu Bebe este leșinat, grav rănit, la vreo 10 metri, că a încercat să-l târască spre linia noastră dar că n'a putut, fiind rănit la braț și el". Caporalul Nichita s'a întors cu caporalul rănit, a luat o brancardă pe care a tras-o după el și pe brânci, ajutat de unul din ostași ce s'a oferit să-l însoțească, au căutat și au reușit să găsească pe Slt. Cristescu Alexandru. Trăia încă, dar era în stare de leșin. L-au răsturnat pe brancardă, l-au legat cu o curea scoasă dela pantaloni și trăgând încet targa după ei au reușit să-l aducă în șanțul anticar, cucerit de Vânătorii de Munte, lăsându-l acolo.

Apoi Nichita, cu alți ostași, s'a reîntors în lanul de porumb și cu un șoptit: "Care ești, măi frate, în viață? Care ești rănit?"

a mai adus și pe alții, între care și doi soldați sovietici. Printre cei culeși de Nichita de pe câmpul de luptă, am fost și eu și sergentul Buzoi, cel ce încercase primul să-l transporte pe Slt. Cristescu spre punctul de prim ajutor. Când l-am văzut pe Bebe era încă leșinat și plin de sânge. În cele 2 zile și o noapte cât a stat pe câmpul de luptă fără vreun ajutor pierduse mult sânge. Răsufla greu, cu întreruperi, ochii întredeschiși, galben la față și doar zâmbetul înflorește pe buzele lui. Hainele pline de sânge miroseau și ele a mort, ca și brațul drept ce-i atârna în mână sfârtecată și ea. Curând și-a revenit, a cerut o cană cu apă și a dat să se ridice. Când cu ajutorul sanitarului l-am dezbrăcat de haină, am văzut că brațul drept îi fusese sfărâmat de deasupra cotului. Bandaje n'aveam la noi, astfel că la sugestia sanitarului mi-am dezbrăcat cămașa care era mai curată ca a lui și am tăiat-o în fâșii, cu care să pansăm și pe ceilalți răniți de lângă noi. Am legat mai întâi strâns brațul lui Bebe, ciotul ce-i mai rămăsese din mâna dreaptă, ceva mai sus de rană, pentru a-i opri hemoragia ce începuse, pentru că cheagurile de sânge fuseseră îndepărtate în timp ce-i scoteam haina. Cu briceagul unuia din răniți am tăiat cei cinci centimetri de piele care mai țineau brațul mort, ce intrase de mult în descompunere, după mirosul greu ce-l împrăștia. Și la toată această scenă greu de descris, Bebe privea zâmbind de parcă n'ar fi fost vorba de propriul lui trup. Nici un geamăt, nici un vaiet sau strigăt de durere. Și în fața acestui exemplu de tărie și curaj, la care răniții din jurul nostru asistau au încetat pe loc toate văcărelile și gemetele.

A doua zi Bebe a fost evacuat la infirmeria din spatele frontului. Pierderile noastre grele s'au făcut auzite repede și la vecinii și aliații noștri germani care când au aflat că Slt. Cristescu Alexandru este grav rănit, ne-au pus la dispoziție un avion cu care Bebe a fost transportat de urgență la un spital militar din Tiraspol, unde i s'a făcut transfuzie de sânge și a fost operat. Toate acestea le-am aflat mai târziu, când m'am întors pe front după vindecarea rănilor mele.

M'am reîntors în Batalionul 23 V. M. care lupta acum în Crimeea unde ofițerii cercetători mi-au înmănat o scrisoare scurtă, expediată din Tiraspol de unul din medicii spitalului de acolo, scrisoare ce a rămas la mine, ca mai bun prieten al lui Bebe Cristescu. Iată conținutul acestei scrisori, îngălbenite de timp:

Puiu și Bebe — în prag de intrare la Facultate

În anul 1937 am fost încorporat în Batalionul 1 Vânători de Munte din Sinaia și trimis la Școala de Ofițeri de Rezervă dela Ploiești. Era prin luna Noiembrie. Acolo l-am cunoscut pe Bebe: eu eram în Compania I, iar el la Compania II ce avea comandant pe Lt. Jercan, cel mai aspru ofițer din școală. Terminând școala am fost trimiși la unități cu gradul de Plutonieri-încheietori de pluton. Astfel a apărut și Bebe în aceeași unitate cu mine. Comandant de Batalion era Colonelul Focseneanu Gheorghe. În Aprilie 1939 am fost avansați în gradul de Sublocotenenti, continuând să facem instrucție cu soldații la acest Batalion. În Septembrie 1940, mai mulți ofițeri tineri au fost vărsați la Brașov pentru a complecta noile unități ce se formau. Împreună cu mine în Batalionul 23 V. M. fusese mutat și Bebe.

Foarte curând, Divizia noastră a primit ordin să se deplaseze în Nordul Bucovinei, căci în Apus începuse războiul. Eu eram cu plutonul la Brodina, iar Bebe cu soldații lui la Straja, mai spre munte, la 7 km de Falcău. Prin cedarea Nordului Bucovinei satul Straja fusese împărțit în două, o parte trecuse la Sovietici, iar alta rămăsese la Români. Sovieticii mutau granița după bunul lor plac: luau în brațe stâlpul pe care era scris "Aici este granița cu U.R.S.S." și îl înfingeau unde le abătea. Foarte multe conflicte și incidente a avut cu ei Bebe, care nu se lăsa cu nimic intimidat. Așa se face că atunci, când s'a ivit un nou conflict, din cauza țărănilor din Straja, a căror rude și copii rămăseseră dincolo, iar Rușii nu-i lăsau pe părinți să meargă la ei să-i vadă, Colonelul Nicolescu s'a adresat ofițerilor, întrebând cine ar vrea să se ducă să discute cu "comandirul sovietic" care nu voia să lămuirească această problemă decât cu ofițerul român din zonă.

— Domnule Colonel, vă rog să-mi permiteți să mă duc eu, ceru voie Slt. Cristescu Alexandru, neastâmpărat ca un șuvoi de munte în curgerea lui printre stânci. Tot am eu plutonul în zona aceea...

— Du-te, Cristescule, dar fii cu ochii în patru, căci rușii sunt mai perversi decât îi credem noi.

— Domnule Colonel, nu mi-e frică de ei, chiar dacă ar trebui să parlamentez cu Molotov în persoană. Și, râzând, a salutat scurt, cum îi era firea și a plecat grăbit.

Ajunse la locul de întâlnire de lângă podețul pe sub care curgea un pâraiaș, lângă o margine de pădure, unde erau strânși mai mulți țărani care i-au atras atenția lui Bebe să nu treacă podul, să nu se încreadă în cuvântul lor, ci să discute cu ei dela distanță. Dar Cristescu, cu firea lui cinstită și blândă, încrezător în cuvântul "comandirului" din față a trecut podețul, adică granița, fără să ia cu el câțiva ostași din plutonul ce nu era departe de locul cu pricina. Atunci au apărut pe neașteptate opt soldați sovietici bine înarmați care s'au năpustit asupra lui Bebe, l-au trântit jos, legându-i mâinile la spate. Apoi unul i-a pus baioneta în piept pentru a avertiza pe ostașii români, martori la această cursă bine pregătită, să nu intervină dacă vor să le scape ofițerul cu viață.

Între timp, un ostaș de-al nostru mi-a telefonat, relatându-mi în câteva cuvinte întâmplarea, astfel că tot telefonic am cerut voie colonelului să mă duc cu plutonul meu și al lui Cristescu ca să atacăm pichetul sovietic pentru a-l elibera. Răspunsul a fost categoric: "Să nu faci nici o mișcare, pentru că așa este ordinul venit de sus!" Mi-a cerut însă un raport detaliat cum s'au întâmplat faptele, lucru ce l-am și făcut pe loc, după ce am luat declarații dela martorii oculari.

Dar Bebe era de acum prizonier: primul prizonier român la sovietici! L-au ridicat de jos și l-au silit să mergă, împins din urmă cu baioneta, atrăgându-i atenția că la cel mai mic gest de fugă va fi împușcat pe loc. Comandanții de grupă și ostașii plutonului său au vrut să treacă podețul pentru a-și elibera ofițerul, dar comandantul Companiei nu le-a dat voie. A fost alarmată imediat Divizia care a ordonat și ea să nu se întreprindă nimic până la noi ordine.

Mai târziu, după eliberarea sa din prizonierat, Bebe ne-a povestit multe din suferințele sale: cum a voit să fugă la un alt podeț, dar a fost doborât cu un pat de armă în cap și dus mai departe, legat, la pichetul sovietic și predat din comandament în comandament a ajuns la Cernăuți istovit după aproape 80 km de mers pe jos. Aci a fost supus la nenumărate interogatorii asupra armatei, a dispozitivelor ei, asupra armamentului, comandanților, etc., la care el a preferat să tacă. Întărâtați de atitudinea sa sfidătoare, anchetatorii l-au bătut în repetate rânduri, aruncându-l apoi într-o celulă murdară, rece și cu

mucegai pe pereți. Drept pat îi dădură un mănunchi de paie putrede. Din când în când era scos din celulă, cercetat cu aceleași metode sălbatice, amenințat cu moartea și chinuit fizic. Dar el tăcea, zâmbea mereu, chiar și atunci când lacrimile îi curgeau pe nevrute. Când i s'a poruncit să-și dea jos epoletii, el a refuzat și drept pedeapsă i-a fost suprimată rația de pâine și mâncarea în general. Abia după câteva zile i s'a dat doar o supă de ovăz în două cu gândaci. A fost ținut neprimenit, adică fără rufe de schimb, fără baie, fără săpun până ce a contractat o răie cumplită care, împreună cu sutele de păduchi îi făcură viața un calvar. Ajunsese un schelet și pe zi ce trecea simțea cum se stinge.

În urma raportului meu, Batalionul a făcut o intervenție la Marele Stat Major al Armatei. Au urmat cercetări, anchete, pentru ca apoi să se solicite prin Ambasadă eliberarea Sublocotenentului Cristescu Alexandru în schimbul a trei prizonieri sovietici: un colonel și doi căpitani de care se făcuse rost între timp. Așa se face că, după multe luni de așteptări febrile, în urma acestor intervenții, Bebe a fost scos din celulă, spălat, frezat, bărbierit, îmbrăcat cu haine curate și pregătit în vederea schimbului de prizonieri. Schimb, ce a scos în evidență valoarea lui Bebe în acest aranjament de unul contra trei.

În primăvara lui 1941, prin Martie sau Aprilie, căci afară era încă frig, am primit din partea Diviziei ordinul de a mă duce la punctul de graniță ca să-l primesc pe Slt. Cristescu Alexandru. Am fost instruit să-i pun întrebări formulate de ofițerii noștri superiori, ca un fel de parolă, care să mă ajute să identific dacă este el și nu vreo altă persoană ce ar fi adus cu Bebe la chip. Punctul de schimb se afla lângă un sat de lângă Dolhasca, iar ora fixată a fost 10 dimineața. N'am dormit toată noaptea, căci îmi puneam tot felul de probleme, cum să fac să-l recunosc pe Bebe, dacă cumva era schimbat. În sfârșit, a sosit și momentul "să-l cumpăr" pe neastâmpăratul meu prieten. În acest scop am luat legătura cu pichetul de grăniceri din zonă care, prin semnalizări cu fanioanele, a intrat în legătură cu grănicerii sovietici. Când s'a dat așa zisul start, eu am plecat cu cei trei ostateci sovietici, iar de dincolo — Cristescu al nostru, fiecare grupă fiind însoțită de un număr anumit de ostași. Ajunși pe linia de demarcație, făcută din 3 brazde de pământ

proaspăt arat și trei țărushi vopsiți în culori respective, română și sovietică, hotărâtă ca loc de trecere a graniței ne-am oprit, păstrând între noi o distanță de 3 metri. Unul din grănicerii români mi-a luat hârtiile din mână și s'a dus cu ele la șeful pichetului sovietic care le-a semnat. Am fost apoi întrebat dacă-l recunosc pe Cristescu, iar după răspunsul meu afirmativ, s'au îndeplinit aceleași formalități cu cei trei ostateci sovietici. Am făcut apoi stânga împrejur și cu mâna pe după gâtul lui Bebe am pornit spre unitatea noastră, cu o fericire atât de mare în suflete, că la amândoi ochii ne erau umezi, iar nodul din gât ne împiedica să vorbim. Pe drum ne-am mai liniștit și Bebe mi-a mărturisit că se simte că s'ar fi născut din nou, știindu-se pe pământ românesc, necălcăt de cizme străine, și că tare-i este dor de ostașii lui și de toți cei ce-l iubesc și-l stimează.

Târziu seara, aproape de miezul nopții, am ajuns la Argel și ne-am oprit la popota Batalionului unde toți ofițerii, în frunte cu Colonelul, așteptau nerăbdători. Nu se poate descrie bucuria și glumele ce au urmat toată noaptea. Bebe al nostru trona pe scaunul din capul mesei, răspândind din nou în jurul său râsul și voioșia. Și în ciuda feței lui uscate de foame și suferințe, ca și a râiei pe care și-o potolea uneori prin scărpinături puternice, era același tânăr frumos și viu, după care toți întorceau capetele, fie ei tineri sau bătrâni, bărbați sau femei. A fost una din cele mai duioase, mai calde și mai frumoase sărbători ale Batalionului nostru, dintre toate pe care le țin minte și la care mă gândesc cu nostalgie. După o îngrijire de câteva zile în infirmeria Batalionului, Sublocotenentul Cristescu Alex. a fost desconcentrat și trimis acasă ca să se refacă, sănătatea lui inspirând îngrijorare la toți. Ne-am despărțit cu promisiunea că se va întoarce curând.

Luni întregi s'au scurs dela această despărțire fără să fi primit vreo veste cât de mică dela sau despre Bebe al nostru ce ne aducea bucurie și veselie în suflete acolo, în Bucovina. Și mare nevoie am fi avut de el și de optimismul lui acum când Batalionul întreg trebuia să treacă prin atâtea încercări și primejdii după 22 Iunie 1941 și mai ales după trecerea Nistrului din 17 Iulie, când Compania din Cercetare din care făcea parte și el primise multe însărcinări și care sub comanda bravilor ofițeri Sturzu, Bejan și Columban, a făcut multe acte de eroism, plătite cu mult sânge și pierderi dureroase.

În fața unui adversar puternic, bine înarmat și dârz, Batalionul înainta și ducea lupte grele în Ucraina având în frunte Compania de Cercetare, cea mai vitează dintre companii, care alături de celelalte unități de Vânători de Munte, faima Armatei Române, cucereau poziții după poziții. La finele lui Iulie, înfierbântați de soarele ce începuse să coboare spre orizont și sfârșiți de oboseală, după atâtea marșuri făcute pe jos în urmărirea dușmanului, am ajuns în satul Berșadska din Ucraina. Aci ne-am oprit pentru o noapte, ne-am întins corturile, după ce ne-am luat măsurile impuse de situație, ne-am spălat în râulețul din apropiere și ne-am pregătit de odihna mult dorită, mai ales că vâlul serii începuse să acopere case, copaci și oameni, iar pe cer se aprinseseră făcliile stelelor. Și în timp ce eu mă aflam într-o delegație la Brigadă, un eveniment deosebit și neașteptat pentru noi toți avu loc la Berșadska.

Mi-am notat în carnetul meu data de 1 August 1941 ca și pagina din relatarea lui Columban pe care o redau aici: "La Compania de Cercetare și-a făcut apariția un tânăr cu față de adolescent care, însoțit de Lt. Pătru, mi s'a prezentat cu un hotărât: "Am onoarea să mă prezint Cristescu Alexandru, sublocotenent în timp de război, iar în timp de pace obscur funcționar la Societatea Mica pe care în prezent am lăsat-o bucuros în seama altora".

Mai târziu Pătru mi-a spus că vestea sosirii lui a făcut, ca un fulger, ocolul taberei și cu efectul unui narcotic al oboșelii și extenuării a sculat în picioare întreaga Companie de Cercetare, ostașii năvălind ca nebunii, cu îmbrânceli și strigăte de bucurie, ca să-l vadă, să-l pipăie, să-i mângâie hainele și să sărute mâinile lui "dom Sublocotenet Bebe al nostru" ce le surâdea fericit dar și sufocat în acea încleștare în care cei mai puternici puteau da mâna cu el. Când năvala s'a mai potolit, l-am văzut pe "Dom Bebe" cum le mângâia obrații și părul celor din imediata lui apropiere și le povestea încercările prin care a trebuit să treacă. Când aproape de miezul nopții ostașii s'au întors la corturile lor, au putut și ofițerii să-și continue discuția cu dragul lor prieten.

S'au retras pe prispa casei unui ucrainean, aleasă pentru cazarea ofițerilor Companiei de Cercetare, care asemenea ostașilor uitaseră și ei de oboseală și somn, voiși că au din nou în

mijlocul lor pe zburdalnicul și fermecătorul Bebe. Când Lt. Pătru l-a întrebat dacă a primit ordin de chemare, el a răspuns:

— Nu! Și tare eram amărât, mai ales după 22 Iunie, când întreaga armată pornise la luptă pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei. Au trecut multe zile de așteptare ce mi s'au părut veacuri, fără ca mult doritul ordin de mobilizare să-mi sosească. Atunci, printr'un raport înaintat recomandat, am cerut cu insistență să fiu chemat sub arme și trimis pe front unde aveam o poliță de plătit, mai ales că inima îmi râcăia știindu-i pe frații mei vărsându-și sângele pe câmpul de onoare, în timp ce eu trebuia să stau acasă cu moșnegii și copiii.

— Și ți-au trimis ordinul de chemare cerut?

— Nu mi l-au trimis și atunci m'am suit în tren și m'am prezentat personal la partea sedentară a Batalionului din Brașov dar nici de data aceasta rugămintea mea nu a fost ascultată, sub motivul că nu sunt suficient de refăcut după întoarcerea din prizonierat pentru a rezista la eforturile ce m'ar aștepta pe front. M'am înapoiat acasă, mi-am luat uniforma militară, m'am suit în primul tren de lași și de acolo direcția Chișinău. Cu o bicicletă primită cadou dela un subofițer pensionar, la care am înoptat, am trecut Nistrul.

Și în tăcerea adâncă a nopții, pe care doar greierii mai punctau povestirea lui Bebe, am aflat cum din cauza drumurilor proaste din Transnistria, cauciucurile bicicletei s'au spart în plină viteză, el fiind trântit puternic de pietrelele șoselei, rănindu-și mâinile, picioarele și rupându-și hainele în genunchi și la coate. S'a ridicat cu greu și a pornit târându-și anevoie bicicleta ce nu-l mai putea ajuta până la primul sat unde a și înoptat. Aci a reușit să schimbe bicicleta pe un cal ce era pe punctul de a fi rechiziționat de nemți. Dar, după câteva zile, a renunțat și la acest cal pentru a-l ceda unui convoi de căruțe ce transportau muniții pe front, convoi care, din cauza unui atac al aviației sovietice, pierduse multe animale de tracțiune.

Gică SORA

(Din amintirile găsite în arhiva soției lui Alexandru Cristescu, decedată și ea între timp).

UN FOST PROTEJAT AL DOMNULUI BEBE

Stimate Domnule Ziarist,

Întâmplarea a făcut ca în una din zilele dela sfârșitul lunii August 1985 să văd pe una din străzile Munchenului pe Dl. Cristescu, numele celălalt nu mi-l mai amintesc, căci au trecut peste 40 de ani de când lucrasem cu dânsul la Cernăuți. La început nu m'a recunoscut, dar începând să-i vorbesc românește de Cernăuți, de fabrica de textile unde lucram și mai ales când i-am spus că sunt Șloim, cum mă poreclise dânsul, zicând că sunt "descurcăreț la minte", atunci și-a adus repede aminte de mine.

M'a invitat la o cofetărie și aci, în fața unei cești de cafea, ne-am depănat amintirile dela Cernăuți, unde ca "inginer" l-am ajutat pe Cristescu Alexandru, mare invalid de război, la organizarea fabricii pe care o luase în arendă dela "Românizare". Acel Alexandru Cristescu care mi-a fost un mare binefăcător și mai târziu, prin 1946, când m'a ajutat cum a putut să pot pleca din țară și să ajung în Brazilia.

Așa se face că, la rugămintea domniei sale vă scriu ceea ce memoria mă mai poate ajuta să vă vorbesc despre acel om minunat ce era locotenentul sau căpitanul Alexandru Cristescu. În ce lupte a căzut rănit, pierzându-și brațul drept, nu știu. Ce isprăvi a făcut pe front de a primit atâtea decorații între care și "Mihai Viteazul", iarăși nu știu. Căci dintr'o modestie exagerată se ferea să ne povestească de isprăvile proprii dar cu multă mândrie ne relata de eroismul camarazilor săi de luptă.

Ne vorbea de Basarabia și Bucovina de parcă ar fi vorbit de părinții lui morți când nu avea nici zece ani, atâta foc și suflet punea în tot ce zicea. Lubea și ajuta oamenii năpăstuiți și în special evreii, tocmai pentru că aceștia erau tare chinuți în acele timpuri grele. Am fost dus ca evreu în Transnistria la săpat șanțuri și la alte lucrări. Nu mai știu cum a dat Alexandru Cristescu de mine, slăbit, jigărit, plin de râie și păduchi în unul din lagărele de lângă Odesa. Nu știu nici ce-a făcut dar, sub motivul că ași fi fost specialistul în textile de care avea nevoie la fabrică, domnul Bebe a reușit să mă elibereze și m'a adus la fabricuța ce o arendase în strada Balș din Cernăuți unde m'a și angajat pe loc, deși nu eram nici tehnician, nici

textilist, ci făcusem doar Școala de comerț fără de nici o practică în producție. Probabil că în această eliberare a mea îl ajutasese multe lui decorații primite și în special "Crucea de Fier" ce i-o acordaseră nemții pentru niște isprăvi săvârșite pe undeva prin Rusia.

Un gest, o faptă, pe care n'o pot uita și nu o voi uita toată viața mea, pentru că aceasta a însemnat pentru mine și familia mea mai întâi salvarea și apoi siguranța zilei de mâine, iar astăzi buna stare și libertatea de care mă bucur în Brazilia.

Ca angajat al fabricii dumnealui figuram pe statele de plată ca portar. Apoi după un timp am trecut la postul de economist, întrucât în locul meu fusese angajat un soldat, invalid sută la sută ca și el, cu un picior și o mână lipsă, dar care avea de întreținut o familie grea, cu mulți copii și toți mici. În fabrica la care lucram cam 20 de oameni nu erau decât vreo 7-8 textiliști de meserie, restul, în majoritate evrei săraci, salvați ca și mine de prin lagăre, care ne dădeam silința să ne descurcăm într'o meserie ce o învățam dela ceilalți textiliști și dela doi specialiști al căror nume, dacă îmi amintesc bine, era Bonaparte și Stepcovschi.

Ne dădeam cu toții silința să fim folositori, nu numai ca o răsplată pentru cel ce ne ajutase generos, dar și pentru că această fabricuța era pentru mulți din noi salvarea și azilul ce ne asigura hrana cea de toate zilele. Cât am lucrat aici eram ocrotiți și lăsați în pace, noi și familiile noastre, căci "patronul și exploataatorul" nostru era un mare invalid de război, cu multe decorații pe piept și ne sărea imediat în ajutor când eram puși la încercări.

Țineam cu toții la acest om nu numai pentru că ne salvase dela moarte și chin sau pentru că ne asigura o viață liniștită cu salarii și prime regulate, ci și pentru dragostea de frate cu care ne trata, pentru sfaturile și ajutorul efectiv pe care le primeam când eram la necaz, pentru alimentele ce se procurau cu greu și cu care ne pomeneam acasă, fără să le cerem și de care tare mult ne bucuram, căci erau atât de necesare copiilor noștri.

Acest om bun avea un dar extraordinar de a se face iubit. Copii, tineri sau bătrâni, femei ori bărbați, ne simțeam fericiți și bogați când el ne vorbea sau pur și simplu ne zâmbea. Toți ne-am fi dat sufletul pentru el. Fața lui luminoasă, zâm-

betul de pe buze, ochii ce râdeau și ei mereu, atenția cu care ne asculta necazurile și dezinteresul cu care ne sărea în ajutor, blândețea și căldura lui erau pentru noi curajul și puterea de care aveam nevoie în acele timpuri grele. Era teribil de dotat ca îndrăzneală, perseverență, voință, tenacitate și răbdare. Avea un talent înnăscut de a organiza, de a crea și pe tot ceea ce punea el mâna, cum se spune, în florea, prospera și dădea recolte îmbelșugate, ca să mă exprim astfel, deși aceeași afacere sau problemă, încercată și de alții mai înainte, însemnase pentru aceștia eșec sau faliment.

Fabricuța de textile ce o luase în arendă dela Stat era o ruină, fără utilaje, fără specialiști în branșe, cu instalațiile electrice distruse, a devenit, într'un timp record, model de organizare, prosperitate și obiect de publicitate pentru zilele timpului.

În scurtă vreme și-a achitat împrumutul și dobânzile la bănci, iar câștigul realizat nu l-a risipit în chefuri, distracții și plimbări prin străinătăți, ci în prime "grase" la salariați, procurări de materii prime pentru viitor și prin depuneri la bancă în vederea unor noi realizări.

Știu apoi că odată m'a luat cu el la o moșie aflată lângă comuna Vranci, sau așa ceva, căci nu îmi mai aduc aminte bine, că mult timp a trecut de atunci. Ce îmi amintesc clar este că această moșie se afla în același județ Cernăuți și îl adusesse la faliment pe arendașul de dinainte care nu putuse să-și scoată nici banii investiți în lucrări din cauză că pământul ei fusese secătuit printr'o exploatare excesivă de Ruși și mai fusese și secetă.

În plus, și asta cântărea greu, cel care ar fi acceptat să preia moșia ca arendaș, avea obligația de a investi bani și într'o fabrică de spirt ce se afla pe această moșie de cam 1.000 de hectare și să o pună în funcție. După ce am vizitat acest obiectiv, scos la licitație pentru arendare, Dl. Cristescu mi-a cerut sfatul de economist: eu i-am arătat riscurile, deficiențele și greutatea întâlnite de fostul arendaș, riscurile ce-l așteptau, vorbindu-i mai ales de capitalul ce trebuia investit în lucrările agricole pe o moșie atât de mare. I-am vorbit și de starea deplorabilă a fabricii de spirt, cu echipamentul ei stricat, lipsuri, fără curele de transmisie, inexistența personalului respectiv, ca să nu mai vorbesc de materia primă pentru fabricarea spiritului.

Ce socoteli și-a făcut, la ce s'a gândit el nu știu, căci nu m'a ascultat și a arendat și această moșie, deși știa că la bancă nu dispunea de prea mulți bani, iar fabrica ce o arendase mai înainte, fiind la început de drum, abia asigura existența celor 20 de salariați ai ei.

Îndrăzneala și inițiativa și-au spus repede cuvântul, mi-rându-mă și pe mine și pe ceilalți cunoscuți ai lui, unii evrei experimentați în afaceri de tot felul. Din perdelele ce le fabricasem noi și nu prea aveau căutare pe piață, a dispus să se facă fulare și flanele de corp, foarte solicitate în iarna aspră ce se anunțase deja cu zăpadă și ger. Produsele s'au vândut foarte repede pe o piață ce nu a putut fi satisfăcută complet. La beneficiul realizat s'au adăugat și împrumuturile dela bănci, ca și acionările dela o fabrică de zahăr, cu care el încheiase contract de predare a sfeclei de zahăr de pe mai mult de 400 sau 500 de hectare.

S'au căutat și găsit prin țară, desigur la prețuri pipărate, utilajele și specialistul necesar fabricii de spirt. Cu locuitorii din comunele învecinate moșiei s'au încheiat contracte pentru lucrările hotărâte pe moșie și li s'au asigurat toate condițiile necesare în vederea începerii lucrărilor de toamnă, acceptându-se fără discuții toate cererile lor.

Rezultatele clarviziunii domnului Cristescu Alex. și a perseverenței și executării la timp și bine a lucrărilor agricole s'au văzut în cele obținute la sfârșit de an, când bilanțul (eu eram cel care îi țineam contabilitatea) a fost mai bun decât toate pronosticurile făcute: fabrica de spirt a fost reparată și pusă în stare de funcționare; datoriile cu dobânzi cu tot s'au achitat la Bănci; fabrica de zahăr și-a primit sfecla în cantități mai mari decât cele prevăzute în contractul încheiat; locuitorii din comunele învecinate ce contractaseră să lucreze pe moșia arendată și-au primit toate drepturile aproape de două ori cât speraseră, plus produse de pe moșie (grâu, porumb, fasole, etc.), pentru că condițiile climaterice fuseseră foarte favorabile (ploi căzute la timp, căldură, ca și lucrările agricole bine executate în acea primăvară, vară și toamnă), pe moșie se aflau strânse în depozite bine apărate contra gerului, în vederea prelucrării lor și transformării în spirt, peste 200 vagoane de cartofi; din beneficii se mai cumpărase de prin

... cu bomota rezultat de la fabricarea granurului; toate reparațiile la clădirile de pe moșie, inclusiv grajdurile, au fost terminate, ca să nu mai amintesc de reparațiile pe care le făcuse la biserica din sat și la localul școlii din banii lui, generosul arendaș Cristescu; în sfârșit, salariile angajaților permanenți de pe moșie (muncitori, administrator, contabil) fuseseră achitate până la sfârșitul anului, ca să nu mai vorbim de premiile date chiar și celor ce nu le meritaseră.

Totul îi reușise excepțional arendașului Alexandru Cristescu, în afară de obținerea autorizației de punere în funcție a fabricii de spirt, pentru că birocrații dela județ, invidioși pe succesele acestui om deosebit de isteț, făceau tot ce puteau pentru a se amâna punerea în funcție a fabricii de spirt, în ciuda demersurilor făcute de arendaș și a criticelor aduse și de presa locală. Aprobare ce s'a dat numai după spargerea frontului german, când armatele rusești se aflau la câteva zile depărtare de Cernăuți.

Două luni de chin și zbucium inutil pentru invalidul de război Cristescu Al., care vedea cum i se prăbușește nu numai munca lui și familiei sale, ca și pentru cei ce-l ajutase în această acțiune, dar și visul ca din aceste beneficii să înființeze un cămin pentru mutilații de război, rămași fără familie, pe care să-i îngrijească. O tensiune cumplită, căci nu-i trebuiau decât 2 luni pentru a transforma cartofii în spirt, mai ales că circa 15-20 vagoane-cisterne îi fuseseră puse la dispoziție pentru transportul spiritului la București.

Nedreaptă-i uneori viața. Înfiorător de crudă tocmai cu oameni buni și generoși, cum era Alex. Cristescu, care a fost silit să predea munca lui, cinstită agonisită, dușmanului de moarte care îi furase și brațul drept.

În fața dezastrului ce-i stătea în cale, el nu s'a suit în tren ca să-și salveze viața, căci rușii se aflau la 2 zile depărtare de Cernăuți, ci s'a dus la moșia unde se afla toată averea și munca lui pentru a deschide ușile magaziiilor și a împărți la cei sărmani, la țărani care-l ajutaseră, tot ceea ce se putea salva din mâna rușilor ce se apropiau.

Înștiințați prin ștafete trimise de pe moșie s'au prezentat mii de oameni cu căruțe, cu coșuri sau saci și au dus cu ei cât au putut și cum au putut.

30 -
care tare mult ținea!
Tare greu îmi vine când îmi amintesc de această despărțire, care a fost și despărțirea mea de dânsul. Mi se umezesc și acum ochii și nu pot să uit pe acel ce m'a salvat și pe mine, ca și pe alții, care a dăruit tuturora din jurul său numai bucurie, siguranță, pâine și fericire.
-am întâlnit mai târziu la București. Era la fel de deschis la suflet, cu cămbotele pe buza, dar cu ochii umezi de un plâns ~~care~~ retinut, când ne-am amintit de "Bucovina, vesele grădini," și de Banarabia lui Ștefan Voda Cel Mare.
-pentru a-și plăti ultimele datorii, după încercarea și experiența de la Cernăuți, și-a vândut vila de la Boceava Kiselef, mutându-se într-un apartament din strada Breccianu, și-și consuma timpul liber lucrând la un roman de aventuri ~~intempestiv~~ Europa în ~~secolul~~ pe care nu am apucat să-l mai citesc, căci a lansat ca intenție să mă refugiez în Occident, și-a rupt din modestele lui economii importantă suma de bani cu care am reușit apoi, eu cu familia mea, să trecem granița.
Este cam tot ce-luce îmi aduc aminte, căci au trecut de atunci peste 40 ani de adăul suflet minunat și cu adevărat mare: Cristescu Alexandru.

8 Septembrie 1985

Doel Abramovici.

Deși l-am sfătuit (căci eram martor la aceste tragedii) să ducă cu el pe jos în Țară sau să le treacă în Transilvania, unde putea vinde ușor cele 150 vite, mai ales că se și oferiseră oameni care să-i mână animalele, n'am fost ascultat. În generozitatea sa invalidul de război Cristescu Alexandru, după golirea hambarelor de cereale, a ales la recomandarea celor de față, un număr de peste 150 de familii sărace și cu copii mulți, cărora le-a dăruit câte o vită din cireada pe care o putea totuși salva cu puțină șansă.

Nu pot uita acele scene dureroase de pe moșie la care am fost martor ocular, când tineri și bătrâni, îngenunchiau înaintea lui, îi îmbrățișau picioarele și-i sărutau mâna rămasă, în semn de recunoștință pentru generozitatea cu care dăruia totul, fără să păstreze ceva pentru el, căruța sau calul de călărie, la care ținea foarte mult.

Tare greu îmi vine când îmi amintesc de această despărțire, care a fost și despărțirea mea de dânsul. Mi se umezesc și acum ochii și nu pot să uit pe acel ce m'a salvat și pe mine, ca și pe alții, care a dăruit tuturora din jurul său numai bucurie și siguranță, pâine și fericire.

L-am întâlnit mai târziu la București. Era la fel de deschis la suflet, cu zâmbetul pe buze, dar cu ochii umezi de un plâns reținut, când ne-am amintit de "Bucovina, vesela grădină" și de Basarabia lui Ștefan Vodă cel Mare.

Pentru a-și plăti ultimele datorii, după încercarea și experiența dela Cernăuți și-a vândut vila de la Șoseaua Kiseleff, mutându-se într'un apartament din strada Brezoianu. Aci își consuma timpul liber lucrând la un roman de aventuri despre Europa pe care nu am apucat să-l mai citesc, căci aflând că intenționez să mă refugiez în Occident, și-a rupt din modestele lui economii o importantă sumă de bani cu care am reușit apoi, eu cu familia, să trecem granița.

Este cam tot ceea ce îmi aduc aminte, căci au trecut de atunci peste 40 de ani, de acel suflet minunat și cu adevărat mare: Cristescu Alexandru.

Dofel ABRAMOVICI

8 Septembrie 1985.

EROU ȘI MARTIR

O sinteză ce întruchipează vitejie și curaj excepțional în lupta contra unui dușman de moarte. Vitejie și curaj împletite cu o rară abnegație în cele mai grele momente ale vieții celui ce a fost și va rămâne mereu în amintirea neamului Alexandru Cristescu: personalitate istorică dotată cu trăsături ieșite din comun ce, prin chinurile-i conștiente pentru convingerile sale românești, poate fi înscris pe drept cuvânt în rândul celor încondeiați ca mucenici. O sinteză a unei avalanșe de gânduri grele stârnite de lectura acelei zguduitoare relatări șecariene.

O parcurgeam cu sufletul la gură și vedeam parcă aieva furtuna acelu sfârșit de lunie a lui '40 când răbufnirile ei purtate pe șenile de tancuri rusești străbăteau nestingherite Basarabia și Bucovina. Tancuri care nu s'ar fi oprit pe granița de azi din trupul Bucovinei dacă nu era acel brav Sublocotenent în rezervă Alexandru Cristescu.

Înțeleg, poate ca nimeni altul, durerea și supărarea Eroului pentru ușurința și naivitatea cu care Oștirile Țării de pe frontiera de răsărit abandonau pământurile lui Ștefan și Mihai cu săbiile și baionetele în teacă. Să se fi retras ele, la urma-urmei, dar cu lupte și vărsare de sânge, cum observa adesea și un alt ostaș al neamului, pe nume Ion V. Emilian care, în treacăt fie zis, un an mai târziu, îmi elibera satul natal.

Iar faptul că Alexandru Cristescu își pierdu mai apoi mâna dreaptă în stepa calmăcă mă duse cu gândul la românii din lungul malurilor Prutului care aveau impresia că pierduseră și ei câte o mână: unii dreapta, alții — stânga. Frați și surori care se priveau neputincioși dela distanța lățimii râului dar nu mai puteau să-și strige păsul ca în ajun. După cum, prin girul dat de Roosevelt și Churchill lui Stalin la Yalta și Teheran, nu pot să și-l spună nici până în ziua de azi.

Sunt gânduri ce mă frământau și în momentul când mă așezasem să le aștern pentru Europa Liberă în cadrul unei emisiuni intitulate "Români cu trup și suflet", emisiune care, după câteva luni, îmi aducea această scrisoare din Franța:

"Stimate Doamnă Lupan, îmi este bine fixată în memorie vocea Dumneavoastră cu timbrul ei cald, când ați relatat, la

12 Noiembrie 1984, o întâmplare petrecută în 1940. Veți înțelege, sunt sigur, frământarea din sufletul meu și al familiei mele provocată de această relatare, căci eroul povestirii, acel sublocotenent din Vânători de Munte, era chiar fratele meu, singurul meu frate, de care nu mai știam nimic încă din anul 1948, când luase drumul Parisului.

Despre fratele meu cunosc doar acele fapte din război, publicate de ziarele timpului, articole ce le-am decupat, apoi fotografiile cu decorarea lui, la spital, de către M. S. Regele Mihai I și doar un singur decret de decorații din multele ce le-a primit pentru faptele de arme, acel semnat de Keitel, pentru Crucea de Fier. Ceea ce mai știu despre el este că a fost jurnalist, scriitor, că era socotit de familia Șeicaru, cu care se împrietenise, ca un fiu al lor și că a decedat la 12 Noiembrie 1957 (ce coincidență când te gândești că vorbeam despre el pentru prima dată la Europa Liberă exact în zi de 12 Noiembrie — N. L.), în vârstă de 42 de ani, la Cochereu—Farbach, Franța, de unde vă scriu acum. Mi s'a spus că avea mulți prieteni ce-l prețuiau, prieteni care s'au hotărât să strângă bani, acolo unde se găseau (Franța, Spania, R.F.G. și U.S.A.), pentru a-i ridica un monument — pe mormântul lui, desigur.

I-am găsit mormântul în cimitirul din Merlebach, oraș vecin cu Cochereu, mormânt care nu se mai vede, nu are nici o cruce sau vreun alt semn. Dar această problemă am rezolvat-o chiar azi, cu ajutorul lui Dumnezeu și a puținilor bani ce-i aveam la mine. Mâine, 26 Mai, plec spre Paris unde poate voi avea norocul să-i întâlnesc vreun prieten dela care să pot primi vreo lămurire despre el, despre cartea ce a scris-o și a încredințat-o altui "prieteni", de care nimeni dintre cei întrebați până acum nu știe nimic, pentru a o tipări. Și cum nici aci nu am vreo speranță de a afla ceva despre fratele meu, nu-mi rămâne decât aceea legată de D-voastră. Dacă mă puteți ajuta cumva în această problemă, vă rog să-mi scrieți... Petre Cristescu".

Terminând lectura scrisorii mă gândeam și eu cu indignare la acei "prieteni" ai răposatului care, știind unde i se află mormântul, au preferat tăcerea și abandonarea. Ca abia după 27 de ani dela dispariția Eroului și Martirului, o emisiune întâmplătoare să-l pornească pe "bădița Petre" la vârsta lui de frate mai mare în căutarea unui "ac în carul cu fân". Dar, fiind și el os din os de

Cristești, l-a găsit!.. Fără bani destui, fără coordonate precise. L-a găsit într'o "străinătate închisă și rece" unde a renunțat la multe lucruri visate și, cu economiile din modestul fond al excursiei sale, a reușit să îndepărteze gunoiul de pe mormântul pe care l-a împrejmuit cu o bordură de beton umplută cu pământ și în care a plantat flori ca și pe mormintele din jur. A comandat apoi crucea mult cântată de fratele său drag cafe însă nu fusese gata până la plecarea lui din Franța. Și plecă cu mare grijă: va fi oare pusă?

"Acum când mă simt atât de departe de el, îmi scria Petre Cristescu, mă gândesc mereu cu adâncă amărăciune în suflet la acest mormânt părăsit și uitat, azi cu flori ce vor muri și ele mâine, peste care se va așterne din nou nepăsarea și gunoariile anilor, când Bebe avea aci, la Cimitirul Sfânta Vineri un loc de veci unde se odihnesc părinții și frații lui". Și m'am gândit încă odată la scrisoarea trimisă din Franța, după moartea lui Alexandru, de acei "români și prieteni adevărați, români extraordinari, care au început să strângă bani pentru a ridica un monument eroului între eroi, care era Cristescu Alexandru".

"Români extraordinari și prieteni adevărați" care, cum a fost posibil, după ce au terminat cu strânsul banilor, dacă într'adevăr i-au strâns, să uite și de monument și de eroul mult iubit". Să nu fi voit bunul Dumnezeu ca Bebe Cristescu să aibă și el "la cap o cruce"?! Greu de conceput!..

În orice caz, era o scrisoare ce m'a mișcat și întristat profund. Pentru că nici eu nu-i puteam alina prea mult durerea ce-l rodea pe proaspătul meu corespondent de atâta amar de vreme. Căci, cele câteva pasaje din emisiunea mea din acel 12 Noiembrie despre Sublocotenentul de Vânători Alexandru Cristescu le luasem, după cum știm, din povestirea-necrolog a lui Pamfil Șeicaru despre acest brav ofițer român pe care marele nostru ziarist și publicist l-a iubit și ocrotit ca nimeni altul în exil. O povestire zguduitoare pe care o împrumutasem nu mai știam cui s'o citească. Nu-mi rămânea decât să-i promit lui Petre Cristescu că voi face tot posibilul să dau de urmele ei și să i-o expediez.

Până atunci, îi trimiteam doar fotocopia emisiunii și gândurile mele frățești de îmbărbătare și înțelegere românească pentru starea de părăginire a mormântului celui care a fost și va rămâne mereu Alexandru Cristescu: Eroul al Neamului.

Îl rugam să-mi dea coordonatele mormântului și părerea privind o eventuală strămutare a osemintelor la Cimitirul Eroilor Români din Soultzmatt, unde stau îngropați sute de ostași de pe tot cuprinsul țării noastre, victime ale primului război mondial, la ale căror morminte vin să se încline în fiecare an, de Ziua Eroilor, compatrioți din cele patru zări ale exilului românesc. Îl întrebam, de asemeni, că "ce-ar fi să adunăm tot ce se găsește scris de Alexandru Cristescu și despre el ca să fie înmănușiat într'o copertă de carte?", asigurându-l că sunt gata să pun umărul în măsura posibilităților mele editoriale și tipografice.

Așa, propriu zis, a început povestea editării acestei mult prea întârziate cărți, ca și a necrologului șeicarian, de altfel. O carte cu și despre Bebe Cristescu, dându-mi foarte curând seama că această inițiativă de zvâcnire românească era justă. Căci, următoarea scrisoare frățească pe care mi-o trimitea Petre Cristescu dela Montreal, unde locuiește acum fiul său, Alexandru și el, îmi dădu un imbold definitiv pentru ideia de a reînvia memoria unuia dintre cei mai zbuciumați martiri ai pământului românesc. O scrisoare-confesiune ce mi-o adresa cu un cald "dragă frățioare" și de atunci toate depeșele mi le încep și eu cu un sincer "bădiță Petre". O confesiune, deci, ce mi-o făcea sub impresia lecturii cărții mele "Scrisoare fratelui meu" în care, cum îmi spunea cu scrisu-i elegant, citise și chiar văzuse gândurile tinereții și ale vieții trăite cu adevărat, de fratele său adevărat Alexandru Cristescu:

"Aceeși dragoste pătimase pentru pământul strămoșilor, pentru Bucovina dragă, cu Vrâncenii, cu Cernăuții și cu Burdujenii, în orfelinatul în care amândoi am crescut un timp, căci părinții ne muriseră când aveam 5 și 7 ani. Același avânt, aceleași speranțe spulberate de indiferența, atât de bine mascată de unii, prin vorbe și gesturi teatrale. Aceleași frământări și zbuciume, urmate de ani de așteptare și suferințe sufletești, în numele unui "viitor" mult dorit de el. Lui, fratelui meu adevărat, începusem să-i adresez aceste rânduri, căci cu adevărat mă simțeam destinatarul "Scrisorii fratelui meu". Aceeași dragoste față de glia străbunilor l-a făcut pe fratele meu să se prezinte ca voluntar, în acele timpuri tulburi la unitatea de Vânători de Munte, unde s'a purtat așa cum D-voastră ați relatat în Noiembrie 1984..."

Parcurgeam cu emoție aceste bărbătești rânduri ale fratelui despre frate și, ca fost rezervist și eu al Regimentului 30 Dorobanți din Câmpulung-Muscel pe frontul dela Iași, vedeam parcă aieva cum acolo, în Calmucia, un puternic atac de tancuri și infanterie rusească a reușit să spargă frontul, în zona trupelor italiene, care fugiseră lăsând deschisă o breșă mare între liniile ocupate de germani și români. Și, după cum știm, întâmplarea făcuse ca anume Companiei de Cercetare a lui Alexandru Cristescu să-i revină sarcina închiderii spărturii cu prețul a multor vieți omenești, el devenind unul dintre primii mari mutilați ai Marelui nostru Război din răsărit.

Mai apoi, uitând că este invalid sută la sută, Alexandru Cristescu își alege un drum al lui, spinos, greu, plin de riscuri, lipsuri, suferințe de tot felul și pericole pentru a fi util, într'un fel, aceluși vis ce nu-i dădea pace și în care credea. Cum a reușit să ajungă la Paris, fără un ban, fără ajutor, pentru că nu a spus la nimeni gândurile sale, fără pașaport, fără cunoștințe, fără mâna dreaptă, doar bunul Dumnezeu știe!.. O ilustrată trimisă din Viena, spre sfârșitul lui '48, a surprins-o și pe soția sa rămasă la București și pe toți ai familiei. Nici mai târziu nu a scris despre el, despre activitatea lui, gânduri, speranțe, nimic. Desigur, pentru a nu le creia supărări celor rămași acasă. Uneori, foarte rar, câte un telefon, dat din București de către necunoscuți, îi informa pe cei apropiați lui că trăiește, că-i sănătos și că luptă pentru a-și vedea realizate gândurile și visurile.

Visuri!.. Gânduri!.. Destăinuie cu durere abia în 1985, la 28 de ani dela moartea eroului, de către Pamfil Șeicaru. Moarte de străin printre străini de care s'a aflat mult prea târziu din actul de deces în care îi sunt atestate meseria de "ziarist" și domiciliul "Paris, rue Vital 33". "Îmi amintesc de el, ca de un om excepțional, bun patriot, cu mult optimism, căruia i-am împrumutat și niște cărți care să-l ajute la elaborarea romanului la care lucra, dar de care nu mai știu nimic de mulți-mulți ani", îl informa Virgil Ierunca la telefon pe Petre Cristescu în vara lui '85.

Pamfil Șeicare care-l considera pe Alexandru ca și pe copilul său a dispărut și dânsul înainte de a fi putut afla ceva mai mult despre nefericitul dispărut. Doar câteva fotografii și mormântul din cimitirul franțuzesc dela Merlebach, mormânt pe care în

ciuda informațiilor culese dela românii din Europa și Statele Unite, cum că aceștia strâng bani pentru a-i ridica un mormânt, Petre Cristescu l-a găsit ca un loc de trecere spre celelalte morminte, fără piatră sau o cruce la căpătâi, fără o inscripție sau ceva care să arate a mormânt de Erou-Cavaler al Ordinului Mihai Viteazu. "Patrioții" și zișii "prieteni", îmi scria bătăta Petre, au dispărut și ei odată cu monumentul și banii strânși în acest scop. "Curat patriotism", ar fi zis și Carageale. A fost, probabil, un ghinionist, era singur cuc, căci rar găsea un om asemănător lui, cum a fost "tata Pamfil", ca suflet și dor, căruia să-i poată împărtăși gânduri și speranțe, bucurii sau dureri și care să-i poată îndulci amarul vieții din acea toamnă și iarnă a exilului voluntar în care se aruncase singur în speranța că va putea întoarce, într'un fel, roata norocului pentru țara sa. Crezuse într'un vis ce se dovedi până la urmă o utopie. Sperase într'o viață luminoasă care, până la urmă, s'a arătat mai urâtă decât cea mai oribilă junglă, unde dogoarea pasiunii lui de a se dăruie unei idei și unei credințe pe care le considera de neclintit, pieșise zdrobită de greutatea nepăsării celor din jur pe care, în curățenia și naivitatea lui, îi credea totuși buni, drepți, acceptându-i așa cum erau.

N'a avut noroc până în ultima clipă a vieții. Căci, invitat în Spania de Pamfil Șeicaru îi spuse acestuia, într'un moment de supremă destăinuire: "Încep deci cu un argument măciucă: Cartea. Până n'o termin, îmi voi refuza orice bucurie..." A trecut în rândul celor drepți, probabil, când carte era gata. Ce s'a făcut cu ea? Cu manuscrisul adică? Să se fi "pierdut"? Puțin probabil. Din articolul lui Șeicaru rezultă că un exemplar s'ar fi aflat la Colonelul Ion Bumbăcescu a cărui adresă era: 737 N. La Salle St. Chicago 10. Ghinionul a făcut însă ca în Decembrie 1964 Colonelul Bumbăcescu să-și anunțe cunoștii din Franța că se mută la altă adresă, fără a mai relua vreodată corespondența cu prietenii lui din această țară. Vreau să cred că, odată și odată, va ieși la suprafață manuscrisul întreg. Până atunci ne vom mulțumi cu o mică parte din el (dela pagina 25 până la pagina 81), pagini ce au supraviețuit în arhiva poetului Nicolae Novac din Statele Unite ale Americii căruia îi mulțumesc pentru bunăvoința de a ni le pune la dispoziție. E posibil ca un alt exemplar să fi fost trimis lui Pamfil Șeicaru

al cărui harnic și devotat depozitar sperăm să-l găsească până la urmă în vastă arhivă a lui "tata Pamfil". În schimb, e foarte bine că, grație lui Petre Cristescu, a fost salvat cel puțin mormântul fostului Sublocotenent de Vânători, ajuns mai apoi, se crede, până la gradul de căpitan.

"Ideia D-voastră privind mutarea în Cimitirul Eroilor dela Soultzmatt o împărtășesc din inimă, îmi scria dumnealui, pen-trucă erou fiind s'ar muta între eroi și nu ar mai fi singur între străini. Personal, vreau să cred, că prin mine sufletul lui ce se simțea singur și părăsit, vă mulțumește pentru gândurile frumoase chiar dacă, din motive străine de voința Dvs., aceste gânduri ar rămâne doar gânduri. Acuma nu mai este singur, căci și-a regăsit mai mulți frați: unul departe, în țară, care nu-l poate ajuta decât cu gândul, altul mai aproape de el, ca încercări și experiențe de viață, deosebit de asemănătoare, care, fără să-l cunoască, a povestit deja și la alții despre faptele sale, voindu-l alături de alți circa 700 de eroi. Va avea, sper, și el o cruce la căpătâi și poate i se va aprinde vreodată o lumânare. Cer iertare pentru lungimea prezentei scrisori și pentru moho-rîtele mele gânduri, dar am scuza celor 74 de ani împliniți și a greului din suflet care caută o ușurare ce întârzie să vină, mai ales la oameni bătrâni cu doruri neimplinite. Voi căuta să adun ceea ce mai pot găsi prin țară despre el: scrisori, foto-grafii care să poată fi înmănușiate într'o carte, cum ziceți..."

Și îndureratul meu interlocutor s'a ținut de cuvânt. Căci, dacă astăzi "Pro Basarabia și Bucovina", dimpreună cu Uniunea Românilor Liberi, poate, în sfârșit, realiza un vis neimplinit în timpul scurtei vieți a lui Alexandru, meritul cel mare este al fratelui său Petre. Cât despre elogiile ce mi le aduce, ar fi fost, pur și simplu, un bir cu fugiții dacă n'ași fi profitat de posibilitățile exilului, deși acestea, din punct de vedere financiar, sunt cât se poate de modeste.

I-am mulțumit, deci, pentru această scrisoare plină de zbu-cium sufletesc în legătură cu pierderea atât de prematură a frate-lui, în fața memoriei căruia mă înclin și eu, rugându-l să-mi tri-mită, pentru orice eventualitate, acordul lui legalizat privind stră-mutarea osemintelor eroului la Cimitirul Românilor din Alsacia. Încearcă, însă, să obții o astfel de "legalizare" dela autoritățile unui regim străin de orice aspirații cu adevărat românești!

Natural, deci, că visul reabilitării unui frate nedreptățit de soartă, chiar și pe lumea cealaltă, începu să-mi dea tot mai mult ghes. O pâlpâire alimentată de cele ce-mi scria în continuare interlocutorul meu dela București: "Poate, ca un caraghios bătrân ce sunt, toate acestea au fost și rămân visuri, dar eu voi continua să visez până ce sufletul meu se va întâlni cu al lui și vom fi împreună așa cum eram la orfelinat unde ne-am petrecut copilăria și visam... Dacă apare manuscrisul "cărții" lui, faceți ce credeți cu el. Mie mi-ajunge să știu că nu s'a pierdut și că și alții cunosc, cel puțin în parte, gândurile unui mare mutilat de război care, după 23 August, a lăsat tot ce avea pentru a suferi foame, frig și chin în lupta pentru un ideal utopic, vis între visuri, cum numai nebunii pot avea..."

Aceste legături epistolare au făcut că și eu, dela un timp încoace, am impresia că stau de vorbă cu fratele meu adevărat, mort între timp în Basarabia, fără să fi putut aduce la îndeplinire visul nostru de a ne mai vedea odată, pentru că la repetatele mele invitații de pe parcursul a 12 ani de înstrăinare forțată de a veni măcar pentru o lună de zile în oșpeție la Bruxelles, autoritățile sovietice i-au răspuns cu 19 refuzuri! Am doar o singură mângâiere, aceea că îmi asculta cu regularitate emisiunea dela Europa Liberă, dându-mi de înțeles în scrisorile ce-mi parveneau din când în când că nu trebuie să cedez cu nimic chiar dacă, drept pedeapsă, tovarășii nu ne vor da nicio dată posibilitatea de a ne revedea, după cum s'a și întâmplat.

În schimb m'am bucurat mult de bucuria lui Petre Cristescu care reuși, în sfârșit, să-mi comunice în August '85 din Montreal că primise dela Nicolae Novac "o parte din manuscrisul fratelui D-voastră, regretatul Alexandru Cristescu, ce se află în posesia mea, adică dela pagina 25 la 81. Primele pagini i-au fost înapoiate spre a le reface, dat fiind faptul că notele marginale erau ilizibile. Între timp, însă, a decedat, iar după cele comunicate de Pamfil Șeicaru, franțuzoica la care locuise a pretins o sumă mare de bani pentru a elibera manuscrisele ce-i rămăsese în urmă.

Cum însă îmi scrieți că DI Ion Dumitru caută, iar DI Nicolae Lupan încearcă să adune într'o carte ceea ce a mai rămas dela el, vă trimit ceea ce era la mine. Fără primele 24 de pagini nu știu ce anume s'ar putea face. Totuși ar fi bine să intrați în legătură cu dâșii, întrucât ambii au edituri.

Personal m'aș bucura mult dacă s'ar putea realiza ceva pe această temă, căci Alexandru o merită cu vârf și îndesat. A fost cu adevărat un om extraordinar și, cu toate că nu ne-am cunoscut personal, m'am bucurat de prietenia lui."

Desigur, lipsa a 24 de pagini dela începutul "cărții" împiedică, într'un fel, înțelegerea filelor ce urmează. Și totuși, un cititor cât de cât inițiat va putea reconstitui pentru el acea perioadă grea a istoriei. Dar cum se vor putea restabili paginile ce urmau după fila 81 pentru ca stilul povestirii să se păstreze? Asta-i întrebarea ce ne-am pus-o luni și luni de zile fără a găsi un răspuns plauzibil. Căci, hotărît lucru, la atâția ani dela sfârșitul celui de al doilea război mondial, când cei bătrâni aproape au uitat cursul evenimentelor de atunci, iar cei tineri de azi, care nu le cunosc decât în frânturi, ce n'au legătură între ele, cartea va fi utilă și pentru ei și pentru cei ce vor mai veni. De aci și rostul întregirii ei. Deci, unica speranță rămâne la arhiva lui Pamfil Șeicaru și a ziarului "Curentul" unde s'a strâns, credem noi, tot ceea ce a putut să lase ilustrul dispărut.

I-am propus, deci lui Petre Cristescu să adunăm și să reconstituim ceea ce se mai poate aduna și reconstitui. Și dâșul nu m'a înșelat în așteptările mele. Căci, dacă astăzi apare cartea, așa cum apare, meritul muncii de albină este numai și numai al lui. Lucru pentru care îl admir și-l felicit. "Cu materialul ce-l vom aduna, îmi scria el în August '85, vă rog să faceți ce credeți de cuviință că este bine. Singura dorință este de a demonstra că după moartea lui Alexandru, "nenorocul ce se ținea scai de dâșul " a murit și el. Iar dacă veți reuși să cuprindeți și ceea ce a scris el în manuscrisul în care și-a descoperit inima și gândurile, vă rog din suflet ca autor al cărții să fie trecut numele lui Nicolae Lupan. Aceasta nu numai pentru că strângerea materialului, redactarea și tipărirea vă aparține în întregime, ci și pentru că în seara zilei de 12 Noiembrie 1984 v'am auzit pentru prima dată la radio și asta nu o voi uita cât voi trăi..."

Redau pe larg pasaje din scrisorile lui Petre Cristescu, pe care n'am avut încă fericirea să-l întâlnesc, nu pentru "a mă lustrui", ci pentru a reda zbuciumul sufletesc al unui frate îndurerat de pierderea tragică a unicului său frate drag și iubit.

Cu atât mai mult că ultima lui scrisoare primită din Montreal îmi lăsa un vădit gol sufletesc. De aceea nu pot să nu redau câteva rânduri și din acest frătesc mesaj: "Acum când mă găsesc în ajunul plecării mele spre țară, mă gândesc cu strângere de inimă la generozitatea și sufletul cu care ați răspuns la durerea mea. Și în restul anilor ce mi-au mai rămas mă voi gândi la acel om străin, când tot căutând urmele fratelui meu Bebe, dispărut din 1957, pe care Dumnezeu mi l-a scos în drum și mi l-a arătat ca pe un adevărat frate de suferință, care a înțeles să-i ducă la sfârșit acea carte ce constituia visul lui, dar pe care nu apucase să o vadă tipărită. Un frate, căci fără să-l cunoască personal se frământă mereu cum să-l salveze pe Alexandru Cristescu dela uitarea adusă de "o groapă comună".

Un imbold, o nouă întărire în convingerea că acțiunea creștinească întreprinsă de "Pro Basarabia și Bucovina" constituie un act de dreptate postumă. O "reabilitare" pe care o merită cu prisosință pentru demnitatea și curajul cu care și-a dus, ca exilat, viața chinuită din Franța. Eram convins dela bun început că la "sclipiirea" materialului pentru o carte nu voi putea conta decât pe fratele lui Alexandru. Dar, optimist cum sunt, am lansat totuși în "Cuvântul Românesc" din lunie 1986 un apel, însoțit de o fotografie a Sublocotenentului Cristescu, un anunț special în care se spunea că "Pro Basarabia și Bucovina" intenționează să editeze o carte despre și cu Alexandru Cristescu ca "un act firesc de recunoștință națională adusă unui brav ostaș dispărut în floarea vârstei", rugându-i "pe toți cei care dispun de fotografii, manuscrise, articole, decupări sau amintiri despre marele mutilat al războiului româno-sovietic Alexandru Cristescu" să mi le trimită. "Un act ce va angaja mijloace considerabile de care nu dispune nici Asociația, nici Editura Nistru, îndreptându-mi gândul, în primul rând, "spre foștii ofițeri ai Armatei Regale Române, cât și spre alți compatrioți de bună credință". Compatrioți, pe care îi rugam să-și aducă o eventuală contribuție. Au răspuns doar trei români, toți trei de pe continentul american: generosul și săritorul de totdeauna Cezar Teodorescu — cu 200 de dolari, urmat de Aurel Cosma, Ladis Cristof și nepotul Eroului cu un total de 90 de dolari, pentru care "Pro Basarabia și Bucovina" le aduce mulțumirile ei cele mai sincere.

Vrem să credem însă că, odată apărută, cartea va fi cumpărată de cei mai mulți dintre militanții exilului nostru. Știm doar cu toții că în condițiile diasporei românești, orice manifestare scriitoricească națională angrenează în mod automat sacrificii financiare greu de susținut de unul singur. Cât despre munca depusă de scriitor, nimeni nici nu o mai pune la socoteală. De aceea o susținere materială, fie și cât de modestă din partea cititorului, este totdeauna binevenită.

Cât despre materialele solicitate prin "Cuvântul Românesc" nici în acest sens n'am avut prea mare noroc. Căci am primit doar o singură mărturie scrisă din Brazilia, dela D-I Dofel Abramovici, unul dintre mulții ajutoarați de Bebe Cristescu. În schimb, fratele acestuia, îmi scria la începutul anului '86 cu mult optimism: "Tare mult mă bucur că zicala românească "Pe unde iese cuvântul, iese și sufletul", nu-i o vorbă aruncată în vânt, ci adevărate frământări în curs de realizare, judecând după anunțul din ziarul canadian, care nădăjduiesc să aducă rezultatele dorite". Cu optimism, deși, sunt sigur, că de acum în acel moment știa deja că grosul materialelor îi va reveni lui: articole din zărele timpului, scrise de alții, dar și de Bebe, versuri, note de călătorie din "Universul" și alte ziare românești. Și toate acestea trebuiau să-mi parvină pe căi ocolite, prin America. Ca să nu mai vorbesc de roaderea pragurilor de arhive și biblioteci bucureștene.

E vorba, deci, de un profil biografic al lui Alexandru Cristescu făcut prin corespondență, sub formă de ștafetă a generațiilor, pe care Petre Cristescu i-o transmite fiului său Gelu-Alexandru din Montreal. Un profil biografic, deși nu e deloc ușor când se știe că uraganul războiului a împrăștiat și distrus nu numai dovezile materiale dar și pe martorii oculari ai timpurilor de răstriețe.

Răsfoiesc și eu cu tristețe fragmentele culese din periodicele timpurilor trecute în care se descriu actele de bravură ale Vânătorilor de Munte în frunte cu Sublocotenentul Cristescu Alexandru. Poartă titluri dintre cele mai sugestive: "Cum știu să lupte Vânătorii de Munte", "Însfârșit a sosit ora răfuelilor", "Bugul apă ce trebuie trecută", "Se încinge o luptă pe viață și pe moarte", "În urmă a rămas un vultur rănit", vulturul nefiind altul decât Alexandru Cristescu. Nu e cazul să mai

reproduc aceste articole, întrucât multe întâmplări redade pe parcursul capitolelor precedente au fost luate din ele. Redau doar sfârșitul unei schițe publicate în ziarul "Curentul" Nr.5204 din 12 August 1942 și intitulată: "Un epizod din lupta noastră din răsărit", autorul fiind același Grigore Sturzu, ofițer și martor ocular al acelor mari acte de vitejie: "Luna trecută am vizitat pe sublocotenentul Cristescu Alexandru la locuința sa aflată în capitală. "Recunoaște și dumneata, izbucni Cristescu când mă văzu, că sunt cel mai de plâns ins, căci în timp ce ai noștri se acoperă de glorie, vărsându-și sângele în Crimeia și la Doneț, eu stau cu moșnegii și copiii în zidurile astea care, am impresia, că mă strivesc!.." Apoi se posomorî. Și privirile ochilor săi întunecați păreau privirile unei acvile de după zăbrele de colivie..."

Iar în "Magazin", cotidian al ziarului "Ordinea" Nr. 2879 din 15 Noiembrie 1941, la "Fragmente de epopee", Lucrezia Kar a publicat sub titlul "Printre eroii răniți din spitalul 303" un alt articol închinat aceluiași Sublocotenent Cristescu. Articol din care reproduc doar introducerea: "Dacă este adevărat că, după proverbul românesc, "Omul sfințește locul", nu e mai puțin adevărat că locurile în care se desfășoară mari evenimente, locuri îmbibate de o cheltuială puternică de fluid, au asupra oamenilor o influență binefăcătoare și hotărâtă. Un câmp de bătaie este un loc în care mii de suflete au cheltuit forța lor violentă într'un paroxism de gesturi neobișnuite, neprevăzute, imense, iar în aerul lor plutește ceva din elanul lor sălbatec. Un război ca acela trăit de suflarea românească a dat puțința multor energii nebănuite să se releveze, le-a pus în lumină prielnică, le-a dat ocazia să se realizeze. Și astfel am asistat la desfășurarea unor fapte de o valoare, de un relief cu adevărat uimitor. Uneori cel mai neînsemnat, în aparență, dintre soldați, a dovedit că purta într'însul stofa unui erou și era capabil de gesturi înălțătoare, neașteptate, uimitoare.

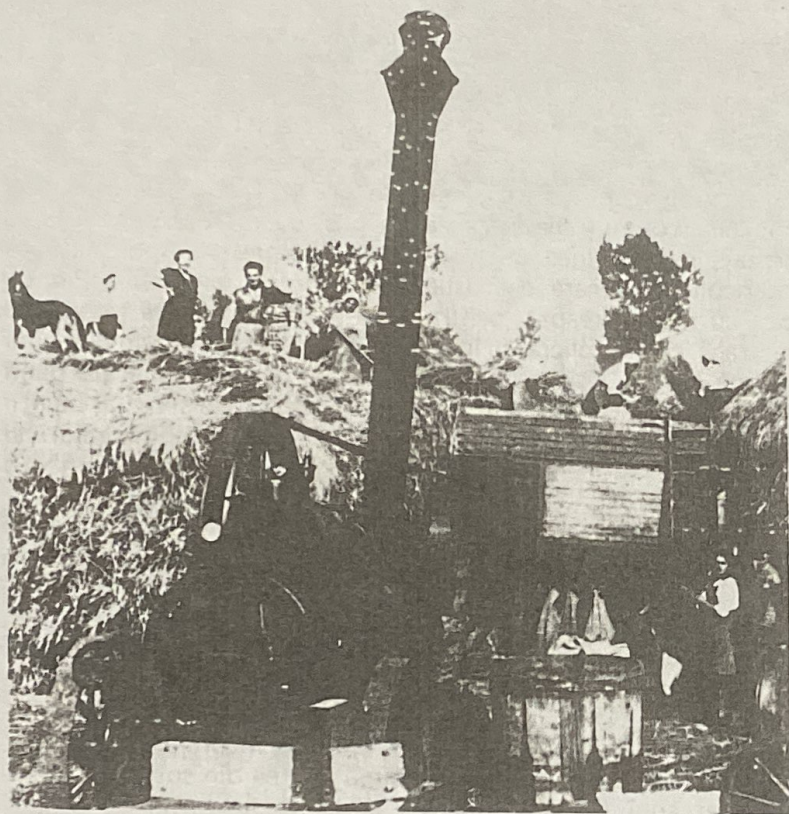
Este înfinit șiragul faptelor sublime ale soldaților noștri și nu știi — atunci când stai de vorbă cu dâșii — ce să admiri mai întâi, candoarea lor curată, dragostea pentru pământul strămoșesc, pasiunea dusă până la sacrificiul de sine și încrederea nestrămutată în norocul, care după dâșii, trebuie să fie mereu strălucitor și neîntrecut, al neamului nostru. Și în

interviul ce i se ia "simpaticului rănit", care s'a distins în chip deosebit în acest război, Sublocotenentul Cristescu Alexandru, face descriptiv și plastic un tablou al luptelor din fața localității Timoșevka, lupte de o strășnicie și de o cruzime nemaipomenită, în care el vorbește de "eroii între eroi" Lt. Pătru și Slt. Bejan, de bravura lor de a scoate pe sovietici din șanțul anticar și din pozițiile favorabile ce le ocupau, de unde puteau provoca mari pierderi Vânătorilor de Munte în elanul lor de sacrificiu suprem.

Alexandru Cristescu descrie eroismul soldaților săi ce luptau minunat în luptele corp la corp, în ploaia de proiectile a acelu "bombardament teribil". De toți vorbește cu entuziasm și admirație, numai de curajul și faptele sale nu suflă o vorbă: doar că "am scos mitralierele și le-am pus, cu tot bombardamentul grozav, pe marginea șanțului ca să-i ocrotesc". Apoi arată că "pericolul era mare dar ostașii mei luptau minunat... Fac un gest cu mâna dreaptă, pentru a arăta punctul unde trebuia să se tragă cu mitraliera și în clipa aceea un glonț dum-dum îmi sfarmă brațul. Osul este făcut bucăți și carnea sfărtecată până jos... Disperat că simțeam, cum îmi pierd forțele și-mi las băieții în încurcătură, mă grăbeam să le dau ultimile încurajări și sfaturi. În sfârșit, când n'am mai putut, sergentul Buzoi m'a luat în spate..."

Mai mult nu știa, căci era leșinat. Urlete de durere, vaiete și gemete ori poate alte sunete și gesturi firești prin care ființa își exteriorizează durerea. Nimic din toate acestea, de parcă sublocotenentul Bebe ar fi suferit o zgârietură mică și nu era vorba de un braț complex sfărâmat din care sângele i se scurgea șiroaie. Nu durerea fizică îl frământa, ci faptul că simțea cum își pierde forțele și își lasă ostașii în încurcătură. Iar cum timpul era scurt se grăbea să le dea "ultimile încurajări și sfaturi".

Când înapoiat la Batalion, după ieșirea din spital, își amintea mai apoi Grigore Sturzu, "stăteam de vorbă cu ceilalți ofițeri, într'una din zilele noastre liniștite, nu știu cum a venit vorba de Bebe, eroul Companiei de Cercetare. Și atunci Maiorul Mareș ne-a povestit la toți cei prezenți scena rănirii celui ce a devenit mai apoi eroul cunoscut în întreaga țară, caracterizându-l ca "cel mai viteaz dintre vitejii morți și vii ai acestui batalion".

“Arendașul” – la treierat de grâu pe moșia Vrâncenii Noi (1943)

Un destin vitreg ce i-a fost dat să se identifice și în civilie cu tragedia neamului. Un destin legat de Basarabia și Bucovina, fie și prin faptul că a fost botezat de unul dintre iluștrii protagoniști ai integrității naționale românești dela 1918 Alexandru Marghiloman care, după Actul Unirii proclamat cu 86 voturi de către Sfatul Țării contra 3, intră în sală și zise solemn: “...În numele poporului român și în numele Regelui României, cu mândrie iau act de declarația d-voastră pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe vecie cu România una și nedespărțită...”

Cuvinte, deci, rostite de nașul lui Alexandru Cristescu care în acele clipe istorice abia de se ținea copăcel dar căruia, prin ironia soartei, i-a fost dat să-și piardă mâna dreaptă pentru aceeași Basarabie plus Bucovina de Nord. Să fi fost vorbele primului ministru român o ștafetă transmisă prin telepatia generațiilor? Tot ce se poate. Fapt este că finul Bebe nu l-a dat de rușine nici în armată, nici în viața cea de toate zilele. Ne-o dovedește și o anchetă întreprinsă de “Gazeta Industriei și Comerțului din Bucovina” privind “Fabrica de tricotaje și țesături Alexandru Cristescu din Cernăuți, str. Balș Nr. 1–3... Arendaș al acestei fabrici este d. Alexandru Cristescu, absolvent al Academiei Comerciale. D-sa a luat parte la campania actuală contra bolșevismului cu gradul de locotenent, ... întorcându-se cu următoarele distincții de război: 1. Crucea serviciului credincios cl. III; 2. Coroana României cu spade și panglică de Virtute Militară în gradul de Cavaler; 3. Steaua României cu spade și panglică de Virtute Militară în gradul de Cavaler; 4. Coroana României cu spade și panglică de Virtute Militară în gradul de Ofițer; 5. Steaua României cu spade și panglică de Virtute Militară în gradul de Ofițer; 6. Crucea de Fier Germană cl. II; 7. Propus la “Mihai Viteazul”; 8. Citat de două ori prin ordin de zi în luptele dela Marea Azov.”

SCURT ISTORIC AL FABRICII

Fabrica de tricotaje și țesături ALEXANDRU CRISTESCU

In cadrul anchetei întreprinsă de “Gazeta Industriei și Comerțului din Bucovina”, răsunând azi “Fabrica de tricotaje și țesături Alexandru Cristescu”, din str. Balș Nr. 1–3, telefon 1317.

cu următoarele distincții de război:

1. Crucea serviciului credincios cl. III;
2. Coroana României cu spade și panglică de Virtute Militară în gradul de Cavaler;

de zi în luptele dela Marea de Azov.

**SCURT ISTORIC
AL FABRICII**

Inițiată în 1925 de erorii Grossmann și Rosner cu 5 ma-

Titlu fotocopiat din “Gazeta Industriei și Comerțului din Bucovina”.

Locotenentul invalid Alexandru Cristescu decorat de M. S. Regele Mihai I

...Înființată în 1925 de evreii Grossmann și Rosner cu 5 mașini de tricotaje Raschell, 2 Rundstuhl, 4 Spulmaschine, 1 Flaschenspulmaschine, lucra cu 20 lucrători articole de lână și mătase: lingerie de dame, jachete, pullovere, etc...

Pe timpul ocupației ruse, conform planului lor de unificare a întreprinderilor industriale, bolșevicii au scos mașinile din fabrică și le-au dus în altă parte... Cu retragerea rușilor fabrica a suferit stricăciuni serioase la mașini și clădiri, a fost scoasă la licitație și a revenit unui domn Niculescu-Cioplea cu 200.000 lei arendă anuală și cu avantajul în plus de asigurarea cotei de materii prime, pentru continuarea lucrului.

Cu ocazia predării, arendașul Niculescu-Cioplea se face vinovat de tentativă de mituire a unui funcționar al Economiei Naționale, astfel că drept primă sancțiune contractul se reziliază, iar fabrica se scoate din nou la licitație.

La noua licitație ținută la 11 Iunie 1942, fabrica revine actualului arendaș, locot. invalid Cristescu Alexandru, la suma de lei 700.000 anual și fără asigurarea cotei de materii prime. Până la 8 Oct. 1942 fabrica se află în reparație. Dela această dată întreprinderea începe să lucreze, mai întâi cu 3-5 lucrători, pentru ca azi, cu toată activitatea redusă, să aibă 32 lucrători.

Fabrica a început cu trei secții: secția Rosshaar, Raschell și depănătorie. Prima cuprinde 4 războaie Rosshaar, care țese așa zisa pânză de păr de cal, o furnitură de croitorie... Tot în această secție se mai găsesc mașini de răsucit păr de cal cu bumbac sau celofibră pentru a da un fir special... Secția se completează cu o mașină de scămoșat vatelină, cu un urzitor mecanic, o mașină de depănat și una de canetat.

Secția a doua cuprinde 8 mașini Raschell de tricotat. Această secție prelucrează mătase, celofibră, bumbac, lână și alte fire textile dând articole țărănești ca: basmale, fulare, câț și articole orășenești ca perdele, baticuri, jachete, pullovere, cămăși, ismene, articole de lux, cravate, stoffe de rochii, etc.

...Mai târziu, nevoile crescând, s'a înființat secția de confecție. Pentru ca munca lucrătoarelor să fie ușurată și lucrul să meargă mai cu spor, s'au construit mese de confecție, cu mașini de cusut simple și speciale. Tot în această secție se controlează din punct de vedere calitativ toată producția fabricii, se repara-sează și se repară stricăciunile și ochiurile scăpate de mașină.

Războaiele de mână sunt construite în întreprindere, tendința fiind de a se mări această secție, fie prin cumpărare, fie prin construire de noi războaie de lemn.

În afară de reparații la clădire, s'au demontat, reparat și curățat toate mașinile fabricii ce erau distruse sau aveau piese lipsă. La plecarea rușilor fabrica a suferit o distrugere carecum parțială. Mașinile demontate și stricate, zidurile găurite și dărâmate, instalația de lumină distrusă, geamurile lipsă, țevile de apă stricate, iar subsolul inundat cu apă. Azi fabrica continuă reparațiile la mașini, instalația electrică și motoare. Localul este reparat.

După zece luni de funcționare s'a simțit nevoia unei dezvoltări a întreprinderii, așa că în urma intervențiilor repetate la Primărie, Serviciul de Locațiuni și la Directoratul Economiei Naționale s'a obținut și imobilul vecin dela Nr. 1, iar prin deschideri în zid comun la cele două etaje s'a asigurat legătura directă între cele două clădiri Nr. 1 și Nr. 3.

În noul local s'au amenajat birourile fabricii, expediția și un garaj. Totuși ambele imobile fiind încă insuficiente, se intenționează mutarea secției țesătoriei de mână în altă parte, fie în Cernăuți, fie în alt oraș din Bucovina sau Nordul Moldovei. S'a mai alcătuit, tot în vechiul local al fabricii, un atelier mecanic înzestrat cu scule și unelte în valoare de peste 400.000 lei.

În ceea ce privește piața de desfacere, aceasta este Cernăuțiul și provincia. Prin agenți, mărfurile au fost făcute cunoscute și în restul țării, astfel că s'au stabilit legături comerciale cu Sibiu, Timișoara, București, Iași, ca să nu vorbim de Nordul Basarabiei și Moldovei. Modalitățile de desfacere sunt cele indicate de starea actuală de război: prin rambursuri, prin bancă cu aconto-uri anticipate, creditele fiind refuzate. Piața de aprovizionare cu materii prime și mărfuri este București, Timișoara și Sibiu..."

Am reprodus aproape integral ancheta "Gazetei Industriei și Comerțului din Bucovina" ca, prin această frântură biografică imparțială, cititorul să-și dea mai bine seama de excepționalele capacități organizatorice ale lui Alexandru Cristescu.

Cât despre biografia lui Bebe în general, putem susține că ea se împletește organic cu cea a fratelui său Petre, o biografie pe care nu ar fi putut-o scrie un străin, și încă dela primii ani ai copilăriei lor până la vârsta bărbăției. Într'adevăr, cum îi scrie Petre Cristescu fiului său "dacă unchiul tău era un Bethoven

ar fi fost altceva, căci sute de oameni i-ar fi răscolit până și praful din viața lui". Întocmai, căci de un copil crescut prin orfelinăte, modest și fără avere sau rang social, ce nu a cunoscut decât suferința, cine să-și piardă vremea. Numai un frate sau un om de suflet ca Pamfil Șeicar, impresionat de noblețea, modestia, curajul și frumusețea caracterului celui "de care s'a ținut scai nenorocul". Și nu greșesc mărturisind, că biografia ce i-a scris-o Petre fratelui său Bebe este neîntrecută prin limbajul ei înaripat.

"Ehei! — îi scrie Petre Cristescu fiului său din Montreal, dacă Nicolas (adică eu — N. L.) ar reuși să-l convingă pe Dumitru sau Dumitrescu să caute scrisorile lui Bebe către "tata Pamfil", multe lucruri s'ar putea afla din viața unchiului tău, bucurii și suferințe ce ar constitui material pentru un roman întreg. Oricum, eu nu am nici un fel de pretenții — glorie sau bani — în această problemă, care aparține exclusiv lui Lupan. Conținutul prezentei i-l poți transmite, pentru ca hotărîrea s'o ia el așa cum dorește și socotește că e mai bine. Eu sugerez doar să cuprindă în cartea ce o va scoate și capitolele ce crede că sunt mai bune din cartea lui Bebe, adică, atât cât a putut salva și păstra poetul Nicolae Novac din Statele Unite ale Americii"

E vorba, deci, de o biografie reconstituită, picătură cu picătură, din pagini pe cât de răzlețe și diferite ca realizare scriitoricească, pe atât de retrăite și durute, cum sunt și niște rânduri dintr'o scrisoare a lui Gelu-Alexandru Cristescu din Canada pe care nu pot să nu le reproduc așa cum mi le așterne acest tânăr, încercat și el de dorul despărțirii de locurile pe care s'a născut și a crescut, ca tata Petre, ca unchiul Alexandru: "Vă mai trimite tata o fotografie de-a lui nenea Alexandru pe care a luat-o dela icoană. Această fotografie eu am văzut-o în casa noastră timp de 25 de ani! Tata îl iubea mult pe Bebe al lui, îi ținea fotografia ca o icoană cu candelă ce ardea întruna. Acuma, vă dați seama prin ce a trecut el, tata adică, dacă a sacrificat "icoana" trimițându-v'o Dumneavoastră! Chiar și eu mă despart greu de ea".

În ceea ce mă privește, n'am putut să-mi asum, cum sugerează bădița Petre, gânduri și idei ale unor oameni ce l-au cunoscut pe Eroul Alexandru Cristescu, găsind că e mai logic să le redau în capitole semnate de purtătorii lor.

C U
ALEXANDRU
CRISTESCU

Reporter
Romancier
Poet
Istoriograf

Alexandru Cristescu — prin stepa Nogailor și în curtea spitalului

Iarnă pe Moldavița...

STAȚIUNEA BALNEO-CLIMATERICĂ HARGHITA

Odorhei, 1 Sept.

Puțin cunoscută, chiar în Ardeal, Harghita, cu vilele, cu izvoarele de ape minerale, cu aerul ozonificat de respirația înviorătoare a brazilor, cu cerul limpede de mare potolită, apare dela început vizitatorului ca un surâs blând al naturii.

O liniște de basm plutește peste tot și o pace care vindecă rănile sufletului, se lasă depe culmi. La o mie șase sute metri altitudine stațiunea privește de jos în sus spre stânca Cucuvelei (1801 m.), cu care masivul Harghita și-a împodobit vulcanica și istorica sa frunte, de zămislior al viforosului Mureș, al apri-gului Olt și al cumintelor Târnave.

Te îndrepti spre localitatea Harghita cu sufletul în panică. Te biciue senzația călătorului ce a vagabondat pe valurile șoselelor țării. Dar, după primii kilometri, fie de pornești din Odorhei spre Miercurea Ciucului, buna stare a drumului te face mai înțelegător. Un val de optimism te cuprinde și țara de mâine începe să se desvăluie.

Călătoria te poartă prin păduri de fag, ce luptă să-și păstreze supremația. Dar șoseaua urcă și bradul crește, până când fagul rămâne învins.

Din șoseaua Odorhei—Miercurea Ciucului se desface drumul Harghitei. Un drum pietruit, fără gropi, ce se avântă în serpentină, spre culmi. Mașina urcă în pantă lină, pârâul ce străjuește șoseaua joacă în "opt"-uri gălgâitoare și înspumate, pe sub poduri. Cei șapte kilometri nu știi când i-ai făcut, decât în clipa în care, la capătul ultimei curbe elegante a drumului, orizontul se deschide ca un splendid răsărit de soare.

Este stațiunea balneo-climaterică Harghita.

Pe un platou puțin înclinat se răsfață hotelul și restaurantul, o clădire mare, de piatră și lemn, înzestrată cu o imensă terasă. Arhitectura se completează cu peisajul, izbutind să-ți creeze iluzia pitorescului elvețian.

De aci până la băi, alea de brazi se precipită ușor spre al doilea platou. În stânga aleii, vilele cochete flutură zâmbet și lumină. Suntem în centrul stațiunii. Alte vile se prelungesc

pe latura stângă a drumului ce coboară spre Ciceu. Acest mic platou constituie așa zisul parc. Denumirea apare ca o mușcătură de ironie, pentru că este singura porțiune de teren lipsită de brazi și de verdeață. Pe bănci de lemn, înnegrite de ploile și zăpezile munților, se odihnesc, cu cârjile sprijinite pe genunchi, câțiva reumatici. Intru în vorbă cu o parte din ei. Sunt țărani de prin împrejurimi care au fost aduși cu căruțele sau purtați pe brațe. După numai câteva săptămâni de cură, sănătatea a prins culori vii în obraji lor supti. Aflu astfel "miracolul vindecării". Îmi descriu durerile simțite până la venirea lor în Harghita. Brațe și picioare anchilozate, paralizii reumatice au cedat. Băile calde pentru unii, reci pentru alții, cele patru izvoare din care bolborosește borvisul, nămolul sau numai apa minerală, aplicate pe ochii lor bolnavi, le-au turnat în trupuri sănătate și în ochi lumină.

Cobor spre băile calde. O cameră despărțită în cabine de un culoar. Sunt în total nouă cabine. Cinci dintre ele prevăzute cu cade de faianță, restul din aluminiu. Apa unui izvor de munte, captat în jghiaburi, învârtește o roată, punând astfel în mișcare pompa ce aduce apa minerală din basin la cazane. Sistemul de încălzire păstrează aceeași notă primitivă. Apa este încălzită prin trecerea ei dintr'un basin într'altul, printr'un cuptor în care ard lemne. De aci este trecut în fiecare cabină. Aceasta este totul. Și lumea se vindecă. O afirmă cu tărie, cu mișcări de brațe și d-na Ana Liposz din Miercurea-Ciucului și tânărul Sobo Dionisie din Comăneștii Odorheiului, deplin vindecați.

Trec pe la izvoare. Aci bolnavii își ung ochii cu nămolul borvisului. Beau și nu mă mai satur. Apa este plăcută la gust, puternic aciditată și rece de aburește paharul. În drum spre parc îmi atrag privirile două barăci așezate față în față. Pătrund în prima, îmbiat de glasurile dinăuntru. În mijlocul încăperii, o simplă groapă dreptunghiulară, adâncă de aproape un metru, căptușită cu lemn, a primit vre-o zece persoane. O bară susținătoare, tot din lemn, traversează în lung încăperea. Bolnavii stau în picioare și se sprijină de ea. Printre crăpăturile dușumelilor își fac loc din adâncuri gaze fierbinți, ce-ți învăluie trupul, pătrunzând prin haine. Obțin și aci informații dela cei suferinzi. Îmi plec fruntea și un puternic val îmi pătrunde în nări. Ochii-mi lăcrimează. Înainte de a coborî, îmi depun ceasul spre a nu risca să-l văd oxidat.

Latura opusă băilor calde, în capătul celălalt al parcului, o formează basinul, în care apa minerală se primenește continuu, prin captarea unui întreg izvor de apă sulfiodată rece, ce smulge țipete celor ce se afundă în ea.

Toate acestea fac din Harghita o oază, în care sufletul și trupul își găsesc liniștea și sănătatea. Nimic nu întinează atmosfera de calm ce respiră din toate amănuntele. Păduri, pâraie de munte, cer, aer, totul te învăluie, iar când părăsești localitatea, regretul te urmărește ca un gând frumos, în care licărește speranța unui mâine, când Harghita va fi o mică perlă strălucitoare pe fruntea României.

CRISTAL *)

("Universul", 10 Septembrie 1946)

HOMOROD—ODORHEI

Odorhei, 10 Sept.

Coborând din munții Harghita în drumul Odorheiului, peisajul, de o frumusețe ireală, mi-a adus în amintire sfârșitul unei povești auzite în ținutul Maramureșului. Pe nesimțite, adevărul rostit cu ani în urmă de moș Mihu Sigheteanul s'a desprins din legendă. Pufăind din lulea, bătrânul cu plete și port dac, se avântase, oarecum agitat:

— "No! Batăr că pă la noi prin Ardeal, o fost scuturat Dumnezeu drăguțu' traista cu minunătăți rămase după zădăria lumii!.."

Se vede că din nenumăratele minunății pierdute prin fundul traistei, "drăguțu' de Dumnezeu", înduioșat de atâta frumusețe, de atâta liniște și atâta pace, a prins în mâinile lui sfinte balsamul durerilor omenești de mai târziu. A semănat Domnul izvoare de ape minerale reci sau calde și le-a dăruit omului spre vindecarea trupului.

De s'ar fi uitat atunci o clipă înapoi, ar fi văzut Domnul că toată această dărnicie a lui s'a înfipt în pământul românesc și anume în acela al actualelor județe: Odorhei, Ciuc, Mureș și Trei Scaune.

*) Pseudonim al lui Alexandru Cristescu.

Părăsim județul Ciuc, îndreptându-ne în serpentine înverzite și răcoroase spre Odorhei poposind într'un târziu în fundul unui cazan, pe marginile căruia s'au înrădăcinat de secole falnicii brazi.

E Homorodul Odorheiului.

De departe, versantul apusean al muntelui Harghita privește patern spre această localitate cu climat subalpin. E muntele care de mii de ani asigură stabilitatea climatului atrăgând pe fruntea lui uriașă ploile atât de obișnuite în regiunile muntoase.

La 760 m. altitudine stațiunea Homorod-Odorhei se scaldă în lumina zilelor și adoarme în amurg în susurul pâraelor de munte și în foșnetul rășinos al cetinelor de brad.

Stațiunea se întinde dealungul șoselei Miercurea Ciucului-Odorhei. Un pârâu gălgâie strivit între panglica șoselei și stabilitamentul băilor. Vile răslețe, pline de lumină, se pierd printre brazi pe vârfurile cărora veverițele, cu ochi de lucitoare mărgelă, se fugăresc în salturi acrobate sau stau cumiți, dar cu privirile scotocitoare.

Înainte de război se vorbea puțin de Homorod cu toate că această stațiune este cea mai bogată în emanațiuni de radium, din tot sistemul vulcanic al Carpaților.

Cele patru izvoare: Ana, Clotild, Maria și Homorod își dispută superioritatea terapeutică. Astfel izvorul Ana, cu efecte stimulente asupra bilei, îmbie pe cei bolnavi de ficat. Și boala nu rezistă, pentru că izvorul acesta e remediu chiar și pentru cea mai rebelă complicație. Iar dacă artrismul vreunui bolnav se încrâncenează, acelaș izvor Ana, în combinație cu izvorul de lithiu Homorod, îl vîndecă în cel mai scurt timp.

Izvoarele Clotild și Maria (lacrima Homorod) nu sunt cu nimic inferioare primelor. Efectul lor direct e binefăcător în nefrita cronică, în arterioscleroză și în obezitate. Aceste izvoare cu efecte curative mărite, grație prezenței moderate a fierului, combat stările de epuizare, anemie generală și chiar limfatismul.

Superioare multora dintre cele mai renumite ape minerale din Europa, ele posedă calități ce merită a fi menționate. Și anume: cu tot fierul și cu tot acidul carbonic, apele Homorodului nici nu constipă și nici nu balonează. Sunt calități ce dau posibilitate bolnavilor de inimă să beneficieze de lithiu, manganul și siliciul existent în apele celor patru izvoare.

Datorită radioactivității intense, suferinzii de sistemul nervos și endocrin își pot găsi în Homorod sănătatea trupului și seninătatea sufletului.

În centrul stațiunii, paralel cu pârâul și șoseaua, reumaticii se întâlnesc într'o modestă clădire din lemn. Sunt băile calde. Cabinele, despărțite prin scânduri subțiri de brad, lasă de dorit. În cade îngropate apa minerală curge fierbinte prin robinete. Interesant este sistemul de încălzire, ce nu se face direct, ci prin aburi, spre a nu se pierde calitățile radioactive. Un basin cu apă minerală rece te îmbie cu unde ruginii. Homorodul astăzi oferă însă prea puțin călătorului.

Confortul și asistența medicală lipsesc. Războiul a trecut și pe aci. Într'adevăr urmele lui se văd în entuziasmul atrofiat al comunei, proprietară a băilor. Și, pentru că nepăsării i se răspunde întotdeauna cu monedă egală, o imensă tristețe plutește peste Homorod. Întâlnești puțini vizitatori. Stațiunea îți apare părăsită ca o mină de aur căreia i s'a epuizat filonul.

Pârâul bodogănește și el nemulțumit, rostogolind învolburat pietrele. S'a lăsat noaptea, o noapte întunecată și răcoroasă. Fascicole luminoase ondulează când pe panglica șoselei albind-o, când pe vârfurile brazilor.

Sunt rarile mașini ce urcă și coboară spre Odorhei (19 km.) sau dinspre el. Luminile lămpilor cu gaz de pe la ferestre se sting ca lumânările în noaptea Paștelui. Se aprind în schimb pe bolta cerului stele tremurătoare de o frumusețe înghețată.

La casinoul stațiunii, la început timid, au prins să cânte lăutari pripășiți de prin secuime. Se tângue romanța și râde ceardașul.

De pe Harghita s'au pornit adieri de vânt prevestitoare de toamnă. Se încurcă o clipă prin cetinele brazilor și trece nepăsător în drumul lui, aidoma oamenilor.

Se pierde multă sănătate în țara aceasta!

Din nou șoapta lui Mihai Sigheteanu îmi pune stăpânire pe gânduri:

— "Și-o scuturat Dumnezeu drăguțu' traista cu minunății la noi în Ardeal".

Au căzut nestemate pe solul țării, dar localnicii nu s'au învrednicit să le ridice și să le șlefuiască pentru sănătatea lor și a semenilor.

Când se va pune inimă, pricepere și bani, Homorodul nu va întârzia să-și ridice semeț fruntea spre a-și scrie numele pe harta turistică a Europei.

CRISTAL
("Universul", 20 Septembrie 1946)

SATUL VLAHIȚA

Odorhei, 20 Sept.

O noapte neagră se lasă de pe înălțimile munților estompați în depărtare. Faldurile grele ale întunericului se furișează pe nesimțite, ștergând amănuntele peisajului transilvănean.

Satul Vlahița se pregătește de culcare.

Prin fața porților femeile termină ultimele taifasuri, retrăgându-se în căminuri. Doar bărbații adunați în mijlocul șoselei, mai continuă sfatul. Un fulger puternic a luminat o fracțiune de secundă, spre a se stinge, așa cum s'a născut. Dâra lui orbitoare joacă încă în pleoapele sătenilor în timp ce discuțiile au săltat înviorătoare de nădejde: va ploua nu va ploua!

Din Mai Vlahița n'a mai simțit pulberea șoselei înmuiată. Vitele s'au uscat, așa cum uscate au fost și holdele și pășunile. Sărăcia a mușcat adânc din gospodăriile și nădejile locuitorilor. Prin staule mugesc alene bovinele care au mai scăpat de cuțitul măcelarului sau de funia geambașului. În cumințenia lor mută, doar ochii le lucesc mai umezi și mai blânzi. Parcă ar înțelege neputința stăpânilor ce stau în întunericul de afară și se sfătuesc. Când decizia a fost luată, bărbații pornesc domol spre căminuri și în negura aceea înăbușitoare de căldură, te înfioară renunțarea grea a gospodarilor. Nu e puțin să dai la iernat trei vaci, spre a primi înapoi, spre primăvară, doar una.

Fulgerile s'au întetșit. Se încrucișează deasupra în zigzaguri frânte și satul apare în toată lungimea lui, deoparte și alta a șoselei ce duce spre Odorhei. În noaptea aceasta, bătrânul preot a depănat legenda satului, așa cum o auzise și el dela bunicul lui. Legenda satului Vlahița nu e o poveste de rând.

Adevărată sau nu, ea izvorăște totuși dintr'o realitate istorică. Aci, în Vlahița se spune că, în urmă cu sute de ani, Matei Corvin, regele Ungariei, ridicat din rândurile Românilor ardeleni,

și-a găsit un adăpost și o salvare. Era în urma înfrângerii dela Baia. Și Matei, cu trei săgeți adânc înfipite în trup de arcașii lui Ștefan cel Mare, trecuse munții purtat pe targă de Români maramureșeni. Era o noapte de Decembrie. De sus se cernea o ploaie mărunță și rece. Fugarii înaintau cu greu prin glodul drumurilor. Pe Matei îl încerca dușmănos febra, iar veșmintele lui ude nu izbuteau să-i stingă jarul ce-l mistuia. Despărțit de oaste care se împrăștiase, atâta cât mai rămăsese, după marea bătălie, purtat de Români, a poposit în Vlahița de azi. Atunci, (deși pare nefiresc pentru anotimp) ca și acum, continuă bătrânul, fulgerile luminau orbitor, deschizând calea mândrului Crai spre prima colibă a satului Vlahița. Au bătut la ușă și au pătruns înăuntru. Matei Corvin înțepenise de durere, dar nici un geamăt nu putea sparge învelișul voinței sale. La lumina opaițului și a fulgerelor de afară, rând pe rând, cele trei vârfuri de săgeți îngropate în carnea lui Matei au fost extrase. Când febra a cedat, și când rănilor au prins a se cicatriza, Matei Corvin a chemat la el pe fruntașii satului, spre a-i răsplăti pentru omenia lor.

Când a văzut intrând în camera aceia mică pe mai marii satului, dărnicia Lui a primit dușul rece al realității. Gândurile lui regești de înobilare au cedat în fața simplității țărănești. S'a încruntat Craiul Matei și în neputință de a găsi ceva pe placul țăranilor le-a lăsat acestora sarcina de a cere ceea ce le doreau inimile, își deapănă mai departe povestea bătrânul preot al satului Vlahița.

Sătenii au ieșit afară la sfat. S'au tocmit între ei câțva timp și când s'au prezentat din nou Craiului, nimic din atitudinea lor nu trăda surpriza ce o pregătiseră Regelui. Se aștepta Matei Corvin cu totul la altceva. Nu bănuise o clipă inteligența scăpărătoare a țăranului. Cel mai bătrân din delegația de săteni și-a dres glasul de câteva ori și a prins a glăsu:

— Mărite Doamne, ne-am chibzuit noi și am cere mila și îngăduința Măriei Tale pentru trei lucruri: mai întâi și întâi să ne dai hârtie la mână că de aici dela noi din Vlahița până la Cluj îi cale doar de o poștă.

S'a uitat Matei Corvin când la țăranul care vorbise, când la restul delegației și într'un târziu, înveselit s'a îndreptat spre sfetnici. Apoi din nou și-a pironit vultureasca-i privire asupra bătrânului vlahițean, întrebându-l:

— Dar știi tu, mă omule, că pe dreptate poșta ta face cât 20 de poște?

— Mărite Doamne, a glăsuț Vlăhițeanul, asta ni-i dorința!

— Să fie pe voia voastră, a spus Craiul Matei, adăugând: să-ți auzim vrerea a doua, omule!

— Mărite stăpâne, să ne dai de veci, nouă și urmașilor noștri câmpiile și dealurile și munții văzuți cu ochii noștri, de aici din sat.

Spune legenda că ajunsă aici vrerea Vlăhițenilor n'a mai trezit ironia Suveranului și când, după o clipă de ezitare, frunțașul satului și-a scuturat pletele-i de zăpadă și a privit drept în ochii lui Matei Corvin, întreaga asistență aproape nici nu mai clipea. Vocea țaranului se înălțase. Trupul lui gârbovit înțepenise ca un stejar de codru tânăr, drept și mândru, atunci când a treia vrere se făcu auzită:

— Și-acum, Măria Ta, n'om mai dori decât să ne faci nobili, că ne-am săturat de iobăgie.

S'a ținut Regele Matei Corvin de cuvânt: A plouat cu titluri de nobilime.

Dar când a prins piciorul în scări înainte de a încăleca, s'a întors curios și amuzat totodată spre moșneagul ce devenise nobil:

— Dar, măi omule, ce rost are poșta voastră Vlăhița—Cluj?

— Mărite Doamne, cu mila și iertarea Ta, om păstra numai pentru noi această taină, a răspuns, cu istețime, moșneagul.

A încălecat Craiul Matei Corvin și'n trap de cal înveșmântat cu aur și nestemate, a părăsit Vlăhița și pe nobilii ei locuitori, își termină povestea bătrânul preot.

Tăcerea poartă în ea parfumul duios al unui trecut demult stins. Afară fulgerile incendiau înălțimile. Stropi grei și mari de ploaie au ciocănit neregulat în geamuri și pe deasupra Vlăhiței ploaia, — prima dela începutul lunii Mai, — a muiat și colbul soselei și disperarea mută a sătenilor.

Într'un târziu am îndrăznit să-i turbur bătrânului preot alunecarea în visul amintirilor. Și taina de atunci a Vlăhițenilor mi s'a desvăluit prin vorba blajină a preotului:

— "Poșta lui Matei Corvin își are tâlcul ei. Nobilii aveau dreptul legiferat pe acea vreme să utilizeze gratuit toate mijloacele de cărăușie ale iobagilor pe cale de o poștă. Iar prin această

recunoaștere împărătească, Vlăhițenii noștri își transportau direct la Cluj toate bunurile avute de vânzare. Astfel prisosurile lor erau purtate zilnic, de alții pe distanța de peste 200 km., fără să-i coste un ban. Așa realizau o mare economie, care le aducea în chimire bani grei și strălucitori. Legea era iege și orice murmur se pedepsea cu asprime."

Când am părăsit satul Vlăhița, ploaia căzută în timpul nopții înviorase și limpezise atmosfera. Munții albastreai palid în ceața depărtării. Acolo poate că privise și Craiul Matei Corvin când i se desvăluise înflămânzirea de pământ a Vlăhițenilor de ieri.

CRISTAL

("Universul", 30 Septembrie 1946)

ODORHEI, ORAȘ PATRIARHAL

Odorhei, 1 Oct.

La 54 Km. de Sighișoara, la capătul terminus al liniei ferate locale, Odorheiul se arată călătorului chinuit trupește, ca o splendidă oază salvatoare.

De parcursi această distanță fie cu trenul, fie cu mașinile C.F.R.-ului, rezultatul este același: evadarea din Purgatoriu. Și cum aceste singure mijloace de locomoție se înfrățesc parcă în suprema lor rațiune de existență — panorama orașului Odorhei ți se desvăluie luminoasă ca o încoronare cu lauri pe fruntea martirajului.

Înconjurat de înverzite dealuri, orașul strânge în el, pe o mică porțiune, râul Târnava Mare, spre a-l părăsi, menținându-se totuși pe laturea lui stângă și înghesuindu-se în malurile dealurilor. În orașul acesta clopotnițele bisericilor concertează armonios la sferturi și jumătăți de oră. Vibrează odihnitor și cald dangătul acela de aramă în atmosfera patriarhală a orașului. Peste tot curățenie și liniște. Străzile mari și drepte întretaie centrul, în care impozantul edificiu al Prefecturii este străjuit de biserica reformată și de mănăstirea călugărilor ordinului sfântului Francisc. Pe muchea unui deal împung sfios înălțimile turlele bisericii catolice. Alături de ea, impresionează prin arhitectura colorată a clădirii și prin masivitatea lui gimnaziul

reformat. Pe "corzo" prăvăliile se țin lanț, înghesuindu-se unele într'altele. Pe aci trece drumul Brașovului. Ți-o spun indiciatoarele, dar și vitrinele în care se răsfăță puzderii de mărfuri. Porțiunea aceasta de trotuar, bătută în lung și în lat de atâția tineri, își are și ea menirea ei. Aci încolțesc primele surâsuri vinovate ale fecioarelor și tot aci apar primele licăriri de dragoste în inimile flăcăilor... Plimbările la braț, pe "corzo" au fost de când o știu bunicii, o repetiție generală a drumului spre căsătorie. Așa se scurge viața în Odorhei. Fără patimi arzătoare și fără de pasiuni incendiare. Totul decurge calm și dela sine. Liniștea din cimitirele cățarate pe maluri a împrumutat filozofia ei și celor din vale. De sute de ani se pare că odorheeni se întâlnesc pe aceleași locuri și trăiesc aceeași viață ca și a înaintașilor lor ce odihnesc sub cruci. În oraș un singur cinematograf își deschide porțile localnicilor. Și aceasta numai Sâmbăta și Duminica. Imaginile peliculelor de film proiectate pe ecran trezesc în inimile localnicilor dorințe noi, nemărturisite. Dar visurile se spulberă odată cu răsăritul primei zile lucrătoare. Aci nimeni nu se agită. În adevăr agitația nu se poate cuibări în orașul în care luminile caselor se sting odată cu apariția stelelor. Rareori se evadează din uniformitatea zilelor. Dar și atunci pe deasupra meselor din restaurantul Szabo, familiile își zâmbesc, în timp ce ceardașul, răscolitor de energii, le tremură în legănarea corpului. În dosul porților înalte și grele, viața de familie se deapănă ca apele aceluiași izvor. O cameră spațioasă cu vedere spre stradă, numită "casa mare", formează truda de o viață întreagă a familiei. Aci se adună, într'o risipă multicoloră fel de fel de obiecte ce constituie zestrea copiilor. Astfel de "case mari" sălășluiesc în cele mai umile bordeie. Nimeni nu poate pătrunde aci, nici prietenii și nici alți vizitatori. E sanctuarul în care fetele visează la feți frumoși.

Grădini mari înconjoară fiecare gospodărie și viața pentru gospodină aci se deapănă.

Orașul are și un ziar cu vești din alte părți deoarece ce Odorheiul nu abundă în fapte diverse. Nici crime, nici furturi și nici accidente, pentru că localnicul se mânia cu socoteală, se mulțumește cu ce e al lui și trece strada pe la colțuri și numai în linie dreaptă.

Pe lângă pitoresc, pe lângă izvoarele de ape minerale, pe lângă vicoara țiganului lanci ce a depășit frontiera, Odorheiul mai avea ca o curiozitate și un hoț de urma căruia nu se mai știe astăzi nimic. O viață întreagă se războiește acesta cu păsările gospodinilor. Intra prin curți ochia gâsca cea mai arătoasă și pleca cu ea la subsoară. De nu era prins imediat, a doua zi dimineața venea singur cu ea înapoi. Primea o bucată de pâine, vre-un "pac de duhan" și nu-l mai vedea gospodina până nu-i venea din nou rândul. Nebun era lanci, dar socotelile și le ținea la zi.

Acesta este primul aspect al Odorheiului. Când ochiul a îmbrățișat toată acea bogăție de liniște, de sănătate și de curățenie, se ridică din umbra trecutului zidurile cetății lui Buda, fost scaun domniei lui Atila și din adâncimea vremii, din negurile și luminile istoriei se desprinde adevărul: Ardealul, pământ românesc.

CRISTAL

("Universul", 7 Octombrie 1946)

ODORHEIUL MILENAR

Odorhei, 5 Oct.

Orașul acesta patriarhal, în care timpul își toarce din liniște și pace fuiorul zilelor la fel, s'a sbuciumat crunt, în trecutul lui de cinci ori milenar. De-ar putea vorbi grelele pietre ale cetăților în ruină, câte viforoase tragedii n'ar înfiora carnea pașnicilor odorheeni de astăzi! Câte râuri de sânge, câte trupuri de Daci sfârtecate în aprige bătălii nu s'or fi pulverizat în acest pământ, ce a legănat ființa neamului românesc! Și când, cu sfioșia în suflet, calci pe lespezile mâncate de vremuri, ghicești sbuciumul crunt al cetății Odorhei ce și-a împlinit menirea istorică.

Cum s'a înfiripat orașul Odorhei, nu se știe. Spun doar geologii și istoricii, tâlmăcitori de urme, că înainte de Hristos, cu trei mii de ani, s'au grupat primii coloniști. Se pare că îi aduna spiritul de conservare ce găsise în culmile dealurilor poziția naturală de alarmare și apărare a securității ființei lor. Treceau anii și generații de Daci vegheau la porțile câmpiei ardelene. Așa s'au scurs vremurile. Cu ochii ațintiți pe culmile munților, în așteptarea năvălitorilor barbari; cu mâinile încleș-

tate pe corzile arcurilor, din generații în generații, așa s'a perpetuat dragostea arzătoare de pământ și de familie a strămoșilor. Mureau pe metereze, scrâșnind de disperare, dar împăcați cu ei. Nu se mai refugiau în păduri, lăsând în urma lor, pustiului și sabiei, gospodăriile înghebate cu atâta trudă. Preferau să moară în vatra lor.

Așa s'a născut, nu legenda, ci însăși istoria. Istorie scrisă pe filele pământului cu râuri de sânge dac. Târziu de tot glia și-a desvăluit tainele. Au apărut în lumina zilelor noastre relicvii scumpe nouă, expuse însă prin muzeele Berlinului și Dresdei. Târnăcoapele acelea cu două vârfuli, săbiile cu mânere grele, dar minunate lucrări, vorbesc dela sine de rostul grăniceresc al Dacilor de pe meleagurile Odorheiului.

Când se dărâma cetatea, ea renăștea pe același loc, mai puternică, pentru că în inimile Dacilor se întipărise adânc sentimentul datoriei. În fața puhoiului de flăcări, porneau semnale de alarmă de pe culmile Odorheiului. Brazi întregi arzând ca lumânările, vesteau fraților din spate pericolul ce se apropia. Și ei rămâneau pe metereze, încercând, puțini la număr, cărările de jertfă a bărbăției lor. Cu cine nu s'au înfruntat ei? Când aci se întâlneau pohoaiile nimicitoare ale răsăritului și ale apusului! O spune pământul, scoțând din inima lui condeele cu care strămoșii Daci și-au scris paginile de istorie din era de bronz și de fier. Dar și aceste testamente îmbogățesc muzeele străinilor. Harnașamente asiatice, ca și săbii și lănci din regiunile mării Adriatice s'au rupt și s'au sfărâmat de piepturile eroicilor apărători ai cetății Odorhei.

Când au venit Romanii, cursul istoriei de până atunci s'a rupt. Mult timp pe câmpurile de bătălie s'au înfrățit morții taberelor adverse, până când să se poată cimenta trainica legătură a urmașilor de glia înaintașilor. Când au sunat din nou munții alarma și au prins din nou brazii să ardă a primejdie, alătura de Daci luptau Romanii. Sângele lor, amestecat în pâraie roșii, a însemnat prima pagină din cartea neamului românesc. S'a dărâmat târziu din temelii și imperiul roman. Dar pe urma pașilor daco-romani a pornit la lung drum poporul român. Pământul străbun, martor și deținător al adevărului, și-a spus din nou cuvântul. Era prin 1874 când se ridica târgul Odorheiului. Lopețile și casmalele au îndepărtat de pe fața

istoriei voalul uitării. Și-a pronunțat verdictul o nouă cetate neștiută de nimeni. Cărămizile pe care erau imprimate cuvintele latine **Cohors I Ubiorum** rezistase neantului, cum rezistase putrezirii harnașamente din timpul năvălirii Hunilor.

Alte săpături efectuate în Odorhei în anul 1894 întăresc dreptul de moștenire al Românilor, pentru că scheletele și urmele băilor romane vorbesc de o istorie mai veche de cât cea de o mie de ani a Ungurilor.

S'au stins Romanii, dar a rămas la răscrucea vânturilor dușmăncase tânărul popor român. Pe deasupra capetelor românești, fulgerile barbare s'au încrucișat și au trăznit. Cetatea a început să decadă și localnicii au pornit pe drumul spinos al pribegiei. Din clipa aceasta, în ciuda unui trecut de 4000 de ani, Odorheiul românesc devine "oraș mumă" al secuimii. În el și-a întins Atila corturile taberei, pe cenușa încă fierbinte a căminurilor românești. Domnia lui și veacurile următoare au fost răscolite de urmașii săi. Istoria începe a fi scrisă altfel: cu biciul pe spinarea robului. Și astfel Ardealul "a devenit pământ maghiar". Istoricii au pus vremurilor lacăte grele, însăilând mistificări și falsuri. De o mie de ani nu s'a vorbit de cât despre istoria maghiară. În acest timp s'a ridicat pe înălțimile din josul Târnavei o cetate nouă numită Buda, după numele fiului lui Atila.

Anii încep a defila pe foile calendarului istoric. Cetățile trec din familii în familii de grofi. Ele se cumpără pe aur sau se vând pe datorii contractate la jocurile de noroc. Așa începe prăbușirea. Pietrele se desprind rușinate și se prăbușesc în funduri de prăpăstii. Furtunile verii ca și viscoalele iernilor macină zidurile, așa că astăzi n'a mai rămas din splendida epopee de cât o umbră în care nostalgia se cuibărește tristă.

Cele trei cetăți au dispărut de mult. Acolo unde lespezile răsunau sub picioarele Dacului și Romanului, astăzi mugesc vitele, aduse în zi de iarmaroc, sau bocesc întunecate cucuvelele. Cetatea Buda dă și ea adăpost ciorchinilor de lilieci înaripați. Drumul subteran ce lega Buda de o altă cetate, printre ruinile căreia se înalță astăzi clădirea liceului românesc, s'a prăbușit de mult. Mărețele zile de altădată s'au stins și ele. Pe paginile de glorie ale istoriei se brodează doar povești de speriat copiii. S'au uitat legendele. A mai rămas doar una, pentru că de ea se leagă încă localnicii. Este o mică bisericuță din piatră încercuită de un zid

acoperit cu șindrilă. Se numește "Capela lui Hristos". În interiorul ei, răcoros, slujește odată pe săptămână câte un preot catolic. E veche tare, sărăcăcioasă și mică, răsărită ca din pământ, pe drumul Brașovului, la marginea orașului Odorhei. Legenda Capelei lui Hristos se leagă de istoria cetății Buda, așa cum se leagă între ele verigile aceluiași lanț.

Era prin secolul al XIII-lea și cetatea Buda străjuia, în fața muntelui frate Cicer, porțile șubrede ale Odorheiului când primădia acoperi cerul zilelor puțin mai liniștite. Tătarii trecuseră Carpații și se revărsau în podișul ardelean. În urma lor, orizontul se aprinsese roșu de sângele vărsat. Se scurgea potopul năvălitorilor, așa cum vine Târnavă, în primăverile ploioase. În această încercare, Odorheiul și-a plătit tributul în oameni și bunuri. Puținii locuitori ce se refugiaseră în cetatea Buda așteptau măcelul ce nu putea să întârzie. Vântul rupea tânguielile femeilor și copiilor, purtându-le pe aripile lor până în tabăra Tătarilor. Dar pe metereze vegheau bărbații încruntați cu mâinile pe arcuri. Aveau să lupte și să moară, pentru că erau puțini, iar Tătarii cât frunza codrilor. La o distanță de mai bine de sborul unei săgeți își ridicase hatmanul cortul, pe malul stâng al Târnavei, printre celelalte ale căpeteniilor. Soarele cobora prin asfințit și apărătorilor cetății nu le mai rămăsese decât așteptarea sfârșitului. Curând noaptea a înghițit în întuneric depărtările.

În tabăra Tătarilor se aprindeau focurile de cină și de sfat. În întunericul acela, ochii luptătorilor din cetate se ațintise asupra celui mai înalt foc — acela din fața cortului Hatmanului. La câteva minute, pe fondul aurului roșu al flăcărilor se profilă un trup masiv: trupul Hatmanului. Tentația a fost așa de puternică și disperarea atât de crâncenă, încât un tânăr luptător din cetate și-a prins arcul în mâini de oțel. Și-a ales din tolbă cea mai lungă săgeată, pe care a potrivit-o cu atenție în coarda arcului. În liniștea aceea mormântală, vocea lui hotărâtă și tăioasă a înfiorat asistența: — "Vorbește Hatmanul... dar... nu va mai vorbi!" În murmurul rugăciunii, și-a tras piciorul înapoi. A ridicat arcul la înălțimea umărului și a ochit, atât cât luminează un fulger. Încet-încet brațul drept s'a încordat. Lemnul arcului s'a curbat mult, mult de tot. Și în clipa în care coarda se destrăma ruptă, săgeata a țâșnit șuerătoare. În cetate inimile au încetat a mai bate. Cu sufletele la gură, cu ochii lucind în febră, rugăciunea a

tremurat pe buze stinsă. Minune. Trupul Hatmanului saltă în aer, ca ridicat de o forță nevăzută, și se prăbuși în para de scânteii a focului răvășit.

La urletul de spaimă și desnădejde al Tătarilor, doar vântul a răspuns. Și hoardele au încălecat, mănate dela spate de propria lor groază. Pe locul aceluiași foc, în care se prăbușise Hatmanul, s'a ridicat din piatră și din recunoștință, din lacrimi de bucurie și de durere pentru cei morți, Capela lui Hristos.

De mult s'au întâmplat acestea. În fața mărturiilor de glorie, te simți mic și neînsemnat. Și când părăsești Odorheiul, sentimentul curat al recunoștinței se îndreaptă spre Marile Puteri ce la Paris, în cadrul Conferinței de Pace, au dat Cezarului ce-i al Cezarului.

Pentru strămoșii de ieri și pentru urmașii lor de astăzi, dreptate s'a făcut. Ardealul, pământ de apururi românesc.

CRISTAL

("Universul", 16 Octombrie 1946)

LEGENDA SATULUI TĂURENI

Odorhei, 25 Oct.

Satul Tăureni, situat la numai 6 km. de Odorhei, este un sat la fel cu atâtea altele semănat de mâna omului. Cu case îngrijite aliniate dealungul șoselei Odorhei-Sighișoara și cu grădini și livezi ce se înfundă în muchea dealurilor. Biserica reformată, cu turla ei înaltă, privește de sus pe deasupra acoperișurilor, spre cele patru puncte cardinale.

Ca pretutindeni și aci timpul se scurge uniform ca tictacul unui ceasornic ale cărui minutare marchează trecutul doar pe pietrele ce străjuiesc mormintele cimitirului din deal.

E 25 Octombrie și totuși a nins puternic. Zăpada a albit bogat și dealurile și ramurile pădurii în care sângerase toamna, doar cu o zi înainte.

Nori grei de zăpadă acoperă jos depărtările și din când în când își scutură înghețatele steluțe. S'a lăsat și frigul, așa că prin sat, rar câte vre-un gospodar, strâns în cojoc, își poartă cismele prin lapovița drumului.

Vremea de afară te îmbie la poveste și astfel legenda satului Tăureni apare ca un surâs de toamnă târzie, pe fața iernii prea timpurii. În marea sufragerie a familiei Szakats s'au întâlnit în jurul mesei patru generații. În capul mesei albesc cei 96 de ani ai stră-străbunicului Peter Baci, alături de stră-strănepotul Zolti, micuțul de doi ani. În atmosfera aceasta de familie conversația se descătușează nesilită, așa că doar vorba colorată a bunicului Szakats Zoltan accentuează mai puternic aspectul legendei.

— "Când s'a ridicat prima biserică în Tăureni, — e tare mult de atunci, consilierii satului, la un an dela târnosirea ei, au fost puși în fața unei probleme cu totul noi. Cui aparține iarba din curtea bisericii? Preotul avea parohia într'un alt sat, așa că nu putea beneficia de acest drept. După discuții interminabile, într'un târziu s'a decretat: iarba aparține comunei.

Bun!.. Dar micuța curte a bisericii nu putea fi îndestulătoare pentru cireada satului și apoi locașul sfânt nu putea fi transformat în islaz comunal. Au urmat alte zile în sfătuirii îndelungate și în sfârșit s'a găsit soluția care să satisfacă simțul responsabilităților de care erau pătrunși consilierii comunali.

— Biserica fiind a comunei, iarba aparține incontestabil tot comunei. Și pentru că tot un bun comunal era și taurul, atunci numai taurul avea dreptul să pască!

S'au felicitat între ele măririle și au închis taurul în curtea bisericii până când n'a mai rămas fir de iarbă. Dar a venit ziua în care înțelepții au purces din nou la sfat, pentru că, vezi dacă nu mai era în curte iarbă, în schimb crescuse pe turla de șindrilă niște bălării în toată regula. Legea fiind în trecut decretată, decizia a fost luată imediat în unanimitate:

— Biserica fiind a comunei, iarba pe bună dreptate aparține tot ei. Deci tot taurul avea dreptul la ea. Greutatea era că numai înțelepții satului își dădeau seama că taurul nu se putea sui până acolo să o pască. S'au desbătut păreri care mai de care mai năstrușnice, până când și-a dat părerea un nevoiaș din sat. S'au mirat consilierii cum de nu le venise în minte deslegarea aceasta atât de simplă, și drept recunoștință l-au cooptat și pe acesta membru în sfatul satului.

Idea era atât de simplă!.. Dacă taurul nu se putea sui singur să pască și dacă satul nu acceptase să se dărâme cupola spre a putea coborî la botul lui bălăriile, nu mai rămânea decât să se ridice taurul cu frânghiile la iarbă.

S'a aplaudat înțelepciunea noului membru și s'a trecut la punerea în practică a soluției. S'a amânat doar pentru prima Duminică, când locuitorii satului se găseau pe la casele lor. Ține seama că taurul cântărea vre-o 500 kgr., adause povestitorul ca o completare.

În ziua fixată tot satul era în păr cu frânghiile în mâini. Le-au înodat și apoi au făcut un laț pe care l-au trecut de gâtul taurului. Unui copil i-a revenit sarcina de a trece capătul celălalt al sforii peste cupola bisericii și când treaba a fost gata, s'au opintit bărbații la tras. Au tras până când au ridicat în aer taurul și cum el prinsese a scoate limba de un cot, femeile nu mai pridideau să se minuneze:

— loii! loii! Cât îi place!.. loii! ce poftă are!

De aci i s'a tras satului numele de Tăureni și Tăureni a rămas, închee în explozia de râs generală, prietenul Zoltan!"

Afară s'a pornit un viscol de Ianuarie. Fulgi mărunți de zăpadă alergau pieziș mânați de furia vântului. Pe drum luase în piept furtuna, în drum spre cârciumă sau dinspre ea, un vechi cunoscut: Lukacs Pișta. Legenda satului legată de "spiritul practic al locuitorilor", precum și apariția aceia împletită a lui Pișta, mi-a amintit de o întâmplare trăită cu mulți ani în urmă tot pe meleagurile Tăureniilor.

Era tot într'o Duminică și în biserică reformată trei preoți solicitanți pentru parohie, dădeau examen în fața satului. Doi erau foarte tineri, probabil de curând hirotonisiți. Primul era de o statură herculeană. La cei doi metri înălțime se răsfața o greutate de peste 120 kgr. Al treilea preot pe care îl sprijinea de fapt prietenul Zoltan, era puțintel la statură, dar mare în temeinica lui pregătire intelectuală. Vorbise cald și în glasul lui blând se împleteau credința și logica cu o profunzime ale cărei izvoare se alimentau din cele trei licențe și două doctorate, cu care își înconjurase strădaniile. Urmase la predică preotul cel voinic. În biserică se așternuse o liniște adâncă ce se putea auzi, atunci când acesta a apărut în anvon. Fără experiență, tânărul Hercule a tușit odată de s'a cutremurat catape-

teasma. Apoi din adâncul plămânilor a început a răzni un început de predică neinteligibilă dar bubuitoare. Vibrau până și ferestrele.

Mă aplecasem îngrozit spre prietenul ce nu-și lua ochii de pe el și i-am șoptit părerea: — "A câștigat protejatu! tău!" M'a uimit peste măsură riposta categorică a acestuia: — "Te înșeli, a pierdut!" Sătenii în acest timp își dădeau coate și înclinau din capete admirativ.

După terminarea slujbei, sătenii s'au pronunțat așa cum prevăzuse prietenul, adică pentru muntele acela de popă. Și când, mâniaș, prietenul Zoltan isbucnise: — "Dar bine, Domnilor, noi angajăm un preot pentru biserică, nu cumpărăm un taur!" Pișta ce se lupta acum cu zăpada, răspunsese cu o seninătate demnă de admirat:

— "Noa! Că noi nu cumpărăm tauri mari, că-s, bată-i cucu, tare scumpi!"

Când am părăsit a doua zi dimineața Tăurenii și am trecut prin fața bisericii, zăpada de pe cupolă argintea orbitor sub razele soarelui. Mi-am amintit de chestia cu taurul. Am rămas pe loc și am privit mult timp de jos în sus, recapitulând întâmplarea. Alături de mine s'a oprit și un Tăurean. A stat așa până când, fără să vreau, m'am pomenit întrebându-l:

— "Baciule, aci a fost spânzurat taurul?" Când i-am gustat însă mușcătura ironică a răspunsului, m'am grăbit să mă îndepărtez, spre a nu-i răspunde la întrebare.

— "Apăi nu tocmai pe asta, că-i tare nouă. Da, mă rog frumos, matale ce cauți pă sus, Taurul?!"

CRISTAL

("Universul", 28 Octombrie 1946)

ALEXANDER O'CRISTALL

EUROPA IN REVOLTĂ

(HAÏTA)

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

EUROPA ÎN REVOLTA
(fragmente)

CAPITOLUL I

Era cu mult trecut de miezul nopții, când Bob Robby își părăsi biroul, nu înainte totuși de a-și fi recitit articolul, ce trebuia să apară în Daily Mail, încă în cursul aceleiași dimineți.

Era nemulțumit de el și de tot ceea ce făcea. Lipsa oricărei variații, în faptele ce trebuia să le aducă la cunoștința publicului, îl deprima.

Londra nu mai furniza nimic senzațional, în această lună, în timpul căreia până și termometrul leneș și sufocat, refuza să mai coboare, cel puțin noaptea, de acolo de unde îl cocoșase căldura.

Era cald, înăbușitor de cald și Bob mai avea de parcurs până la redacție mai bine de un kilometru. Ori, distanța trebuia parcursă în pas vioiu, pentru că ultimele corecturi, înainte de a lua drumul tiparului, se făceau până la orele trei și jumătate.

„La dracu!”, oftă el, stingând lumina și îndepărtând perdeaua, spre a da posibilitate aerului să intre din plin, în camera lui, situată tocmai la al 8-lea etaj.

— „Ce imbecilă e viața, oamenii și redactorul șef; — în special el „marele pisălog”! Parcă îl aud: „slab de tot”.

Iar oamenii, care nu au nici o fantezie, în crimele sau sinuciderile lor! Aceleași gesturi, acelaș tipic, acelaș decor: frânghie, mangan, lame de ras, Tamisa, sau etajul șase!..

A ajuns un eveniment aruncarea dela mezanin.

Și eu trebuie să le descopăr; să le înfloresc și să gădesc în imaginația mea fantasticul sau sentimentalul cauzei.

Să stau pe scaun și să înnebunesc transpirând, pentru ca să descriu pe trei coloane, că frânghia era de mătase japoneză liliachie, împletită în patru și că săpunul avea un „pătrunzător miros de sodă caustică”.

Ah! frânghie ordinară și cu noduri, tu trebuia să fii cauza cu efect atât de deplorabil pentru sinucigași și pentru mine.

Și când te gândești că alții stau să-și prăjească reumatismele pe plăji cu muzici, cu femei și... valuri. Valuri dantelate,

limpezi și reci, nu valuri de căldură caniculară, sudoare și nervi, pentru că X duhnind a whisky de un shilling, cade amețit, într-o gaură de canal, în reparație.

Ce dracu să-i fac eu și ce să scriu, pentru ca articolul să placă deopotrivă și marelui pisălog dela reacție și vânzătorilor din piață.

Și Bob, terminând de cugetat, își luă din marele lui garderob unica-i pălărie, după ce își strânse manuscrisul.

Eșind, trânti ușa cu atâta tărie că ar fi trezit din morți și mumia lui Tutmes al II-lea, dar-mi-te locatarii din bloc.

— "Na, ține scorpia dracului, să-ți îndulcească visele!" mormăi el, gândindu-se cu nespūsă bucurie, la blestemele văduvei vagmistrului dela al nouălea, care din douăzeci de reclamații pe zi la proprietar, toate douăzeci cuprindeau denunțuri și plângeri la adresa lui Bob.

Telefonul lui, radioul, mașina de scris, pantofii, tusea lui, toate erau motive de neurastenie a "scorpiei cu păr", cum o mângâia el în auzul locatarilor întregului bloc, când fatalitatea și țipetele ei îi aduna pe scară.

Ajuns la ușa de intrare, Bob constată lipsa cheilor. O altă serie de draci porniră din gura lui, pentru a proba astfel și a confirma totodată că Bob era nu numai un veșnic admirator a lor, dar și un reporter de pagină senzațională, ce se respectă.

Căci așa era el. Vesel sau trist, era darnic cu toți cunoscuții săi, împărțind dracii cu atâta lipsă de egoism, încât se făcuse remarcat cam în acelaș fel, în care nu i se constatase nici odată sărăcia. Și sincer vorbind, Bob nici odată nu avea bani. E drept că totuși câștiga cu reportagiile lui, care plăceau tocmai pentru că erau scrise ușor și cu vervă.

Se strecura atât de ușor la descinderi, la arestări, în casele unde familiile nu aveau să-și plângă în cel mai fericit caz decât un mort, încât la anchete, într'un cuvânt, peste tot unde poliția era prezentă, era acceptat sincer atât de anchetatori cât și de anchețați.

Era simpatic și plăcut Bob. Vesel, bun camarad și fără meschinării, împărțind reporterilor concurenți, tot ceea ce știa în vreun caz; nu rareori însă fusese înșelat în buna lui credință de ei. Dar el ierta ușor cu un "dă-l la dracu de cismar" și nu le purta pică. Căci marea lui calitate era aceea de a lua viața așa cum

era. Nu o dramatiza, dar nici nu o persifla. Pentru ei întâmplările erau bune pentru că nu erau rele. Și invers. La aceasta se rezuma toată filozofia sa; și-i ședea bine.

Înalt, puternic, bine legat, (la Oxford fusese căpitanul echipei de fotbal și canotaj), era neglijent în aparență, dar totuși ordonat prin firea lui excepțional de bine retușată de natură. Culegea frumosul din totul și numai frumosul îl reținea.

Și această "fossilă bătrână", cum îi plăcea să se numească, avea doar treizeci de ani. Brun, cu ochii negri luminoși și calzi, plăcea tuturor. Însuși marele pisălog nutrea pentru el o duioasă simpatie, pe care și-o ascundea cu o deosebită grijă părintească, sub o înfățișare aspră și veșnic nemulțumită. Se vedea în el cu 35 ani în urmă și-i dorea "băiatului" ceva mai mult decât primise el dela viață.

Continuând să-și scotocească buzunarele, constată și lipsa cheilor dela apartamentul său. Deaceea sună portarul și în așteptarea lui își aprinse ultima țigare.

Eșind în plină stradă, nemulțumirea începu să i se risipească, fără motiv și tot atât de simplu cum și pusese stăpânire pe el. Cu mâinile în buzunare, cu țigara în colțul buzelor, cu pălăria pe vârful capului, se îndreptă spre redacție. Prin orașul adormit, puținii trecători se strecurau pe lângă el fără importanță.

"La dracul!", gândi Bob, "pe căldura asta nici nu te poți îmbăta cum trebuie".!

La întretărirea lui Comercial Road cu Turner Street, primi în brațe un corp, care împleticindu-se era gata să-l doboare.

— "Ia-o încet cârciumă ambulantă, că nu ți-s doică să te primesc la piept", articulă și revenindu-și din surpriză !! apucă de umeri spre a-l îndepărta. Dar în acelaș moment, un șoc destul de puternic, precedat de o șuerătură, îl sguđui, în timp ce un val de sânge îl împrășcă. Buimăcit se îndepărta de individ printr-o mișcare de desprindere, respingându-l. Corpul din față își păstră câteva fracțiuni de secundă poziția la verticală, apoi se răsuci făcând o piruietă și se prăbuși. În acelaș timp, se zări ceva, ce bănuia a fi un pumnal înfipt în spatele individului.

În răsucirea sa, corpul căzu pe spate și contactul brutal cu caldarâmul făcu victima să scoată sunete neomenești. Îngenunchind, Bob prinse de pe buzele rănitului: presiunea atmosferică, Anglia, ceas, Honsu Tojo, apoi un ultim horcăit și...

liniște. Privind cadavrul din față, ceva alarmant puse stăpânire pe el. Simțea primejdia în aer fără să o poată defini. Ca mișcat de un resort se întoarse și această mișcare îl salvă. O masă cenușie îl fulgeră o clipă și imediat simți o durere atât de vie în umăr și în piept, încât parcă trupul îi era sfredelit de uriașe burghie.

Înainte de a cădea leșinat, mai putu prinde în ceața ce se lăsa peste pupile, o figură bestială de spectru, cu ochii oblici și buze subțiri, ce în leșinul lui, lua toate culorile curcubeului.

*

Târziu de tot își reveni. Cu ochii încă împăienjeniți, putu distinge ceva alb strălucitor. Închizând ochii și redeschizându-i, putu să observe încăperea în care se găsea. Pricepu că se afla în vre-un spital sau ceva similar și imediat totul îi reveni în memorie. Căutând să apuce șnurul soneriei, simți dureri în braț și o sfârșeală cuprinzându-i ființa.

Privindu-și ghipsul, lăsă să-i scape: "mama dracului, încep să mă îngraș"!

Peste câteva minute însă, ușa se deschise și o soră, după ce-l privi puțin, părăsi încăperea spre a se reîntoarce imediat cu un bărbat îmbrăcat într'un halat alb. Luându-i pulsul, la privirea întrebătoare a lui Bob, acesta i se adresă:

— "Sunt medicul șef al sanatoriului, dragul meu. Înfine bine că-ți văzui și culoarea ochilor"!

Bob clipind ștregărește îi răspunse:

— "Vai doctore, de nu mi-ai fi spus că ești medic, aș fi pariat că am plăcerea să fiu oaspetele Sanctității Sale Episcopul De Canterbury!" Amândoi isbucniră în râs. Doctorul ripostă:

— "A! Dumneata ești!? De data aceasta mă văd pus în situația destul de plăcută de altfel, să te opresc aici ca pacient, drept pedeapsă pentru hoțestele dumitale strecurări în sanatoriu, ca reporter!"

Bob tăie scurt:

— "Mulțumesc, doctore, dar n'avea grijă, îmi voi plăti polița în curând. Dealtfel ne este dat nouă să ne bucurăm de revedere numai individual. Mulțumirea este unilaterală și

de data aceasta, eu lipsindu-mă de plăcerea de a te primi la dumneata acasă, într'o poziție atât de lipsită de decență. Dar apropos, ce dracu mi s'a întâmplat?"

— "Mai nimic, prietene. O dislocare a umărului în urma unei lovituri, probabil cu un sac de nisip și un fleac de cuțit ce și-a strecurat lama la un milimetru de inimă".

— "Și cine m'a adus aici?"

Răspunsul doctorului nu se lăsă așteptat prea mult:

— "Salvarea, în urma descoperirii dumitale, de către sergentul din Whitechapel Road, ce se îndrepta spre post."

— "Dar?"...

— "Ei, mai încet, moaro! Nici un cuvânt mai mult. Ești tare slăbit în urma pierderii de sânge și de aceea îți interzic să mai vorbești. Destul că știm totul. Ziarele au scris pe larg aventura dumitale. Fii cuminte; eu te las. Trebuie să dormi."

Bob mulțumi cu un zâmbet și mai înainte ca doctorul să fi părăsit încăperea, adormi profund.

CAPITOLUL II

În afară de orice pericol, Bob primi vizita "marelui pisălog", însoțit și de o persoană înaltă și cu figura energică, dar prietenoasă. De prisos pentru Bob prezentarea. Pe Sir John Thompson îl văzuse de nenumărate ori și de el se lega o bănuială, pe care Bob și-o închisese într'însul. Bănuiala pusesse stăpânire pe el cu mult în urmă în timpul unei anchete ce nu transpirase în public și care curând fusese înăbușită în fașe.

Pe atunci Bob fusese tare înciudat pe Secretarul de Stat la Culte Sir John, care îi tăiase categoric posibilitatea de "a exploata științific" cazul, în serii întregi de reportagii cu "urmare în editorialul de mâine".

Era vorba de o crimă și o avalanșă de sinucideri în lumea diplomatică, căzută ca o mană cerească pe capul bietului Bob și din care era convins că își va completa garderoba și în plus o vilegiatură pe Continent.

Dar "secretul de stat", răspicat și hotărît interzis spre publicare de Sir John, tăiașe aripile bietului Bob.

După câteva momente în care s'au schimbat ceva banalități, marele pisălog se retrase. Sir Thompson privind adânc în ochi bolnavul, îi spuse:

— "D-le Robby, îți las acest ziar — și apoi zâmbind ușor, chiar acela la care scrii dumneata, în care se redă pe larg "adevă-rata" și apăsând apoi, adevărata aventură a dumitale. Este dorința Guvernului Majestății Sale și în cazul când vei desminți cele scrise, ne vom vedea puși în situația de a te deferi curților criminale, pentru omucidere în stare de ebrietate. Cunoaștem adevărata față a lucrurilor, dar în interesul Patriei, singura versiune rămâne cea publicată.

Este un avertisment sau o amenințare, — cum vrei să o iei. Personal, ai simpatia mea. Motivele acestei simpatii sunt de natură psihică, dar ele rămân strict platonice. Cum îmi consider misiunea încheiată, primește compasiunea mea pentru durerea de a te fi împiedicat pentru a doua oară de a comercializa o mică și banală aventură!"

Bob privi la rându-i în ochii de oțel ai interlocutorului. "Dracu", ce-i veni pe buze, fu strivit de data aceasta, înainte de a fi fost pronunțat complet. În ochi îi lucea o șagalnică sclipire.

— "S'a făcut, Sir John! De altfel a fost de prisos și amenințarea și avertismentul. Numai să nu mă fi scos confrății abrutizat de alcool, căci atunci Sir John, vă voi face răspunzător — natural că numai în fața lui Dumnezeu, — de progeniturile degenerate al căror tată, (în caz că se va găsi vre-o femeie să se căsătorească cu un asasin), voi fi eu". Lucirea metalică a ochilor din față își pierdu duritatea. Devenea albastră și râsul scânteia în ea.

— "Domnule Robby, mă voi simți onorat cu vizita dumitale la Minister. Sper că mă voi bucura de prioritate la eșirea din sanatoriu!"

Strângând mâna ce i se oferea și acceptând vizita, Bob se văzu aruncat într'o fantastică aventură care schimbă definitiv cursul existenței sale.

Bob părăsi spitalul de urgență complet restabilit. Nu-i rămânea din toată întâmplarea, decât o mică cicatrice lângă inimă și un pic de amărăciune în ea. Ziarul lăsat de Sir John îi cam scosese din sărite. Își spunea:

— "Pe dracu", epavă a societății, îți place alcoolul! Bei în

cârciumi ordinare, te încaeri cu marinarii beți, ca din bătae să ajungi pentru o prostituată, pensionar al spitalelor și vedetă de roman feuilleton.

Dar unde dracu s'a ascuns mortul? L-am îngrijit ca o mamă ce-și pierde unicul sprijin al bătrânețelor și sufletul meu de bestie alcoolizată își plânge nefericirea pe cadavrul dispărut. Și cine crezi că redă cu atâta lux de amănunte isprăvile mele degenerate!? Tocmai Daily Mail... Mi-o făcuși măgar bătrân!"

Ajuns acasă, scorpia pletoasă dela al nouălea strigă: "poli-ția". Măcelar și gangster erau termenii cei mai prietenesti cu care îl împrôca. E drept că și el a zis ceva ce suna a "insuficiență ovariană". Dar odată urgia deslănțuită, proxenetul care era Bob, la somațiunea categorică a proprietarului ce nu-și dorea pângărirea casei și dispariția locatelor prin speluncile din Buenos Aires, a trebuit să se mute. La întrebarea unde, răspunsul veni prompt: "la dracu"!

Într'o astfel de dispoziție sufletească își reaminti de promisiunea făcută lui Sir John, de a-l vizita la Ministerul Cultelor. Predând cartea de vizită ușierului, fu primit peste câteva minute în anticamera secretarului de stat, de unde directorul de cabinet îl introduse la ministru.

— "Fii bine venit, domnule Robby" îl întâmpină Sir John.

— "Excelență" — replică Bob, "aerul cabinetului atât de auster mă intimidează în așa manieră, încât cuvintele îmi lipsesc cu desăvârșire".

— "În schimb domnule Robby excelezi în debit — ironiză ministrul. — La cele câteva cuvinte ale mele, îmi răspunzi printr'o avalanșe, care denotă tocmai prin lipsa cuvintelor, gradul actual de timiditate care te stăpânește. Dar ia loc, te rog. Îți mărturisesc că mă simt bine alături de furtuna timidă, ce pare să fii dumneata"!

Trecând direct la atac, Bob reluă, așezându-se.

— "Excelență, vă atrag respectos atenția asupra trecutului meu. Defecte ca acela de: scandalagiu, afemeiat și — sclipind din ochi ștregărește — parlagiu, sunt tot atâtea obstacole pentru persoanele morale, de a nu se simți bine la contactul cu asemenea specimene. Martor mi-e Dumnezeu, Sir, că tare n'ași vrea să-mi mai încarc sufletul și cu păcatul convertirii dumneavoastră!.."

— "La dracu domnule Robby." Și Sir John surâse. "Pare justă observația, dar țin să te avertizez că sunt prea puritan spre a cădea atât de ușor victimă unor convertiri, cu atât mai mult, cu cât ele par a fi de natură viciată!"

— "Excelență", remarcă Bob, "Eva, spre a converti pe Adam, pe lângă fructul oprii, a avut nevoie și de un sfătuitor și o știți prea bine, că sub înfățișarea șarpelui, se ascundea tocmai acela, cu care ați început fraza!"

Isbucnind în râs, Sir John, cu brațele îndepărtate ca pentru o invitație, reluă:

— "Poftim roadele unui prim contact cu dumneata!" Apoi devenind relativ serios, persiflă în continuare:

— "Și acum domnule Robby, spune ce gândești relativ la intervenția mea, în cazul agresiunii asupra dumatăle?"

— "Sir John, este o întrebare la care pot răspunde fără ascunzișuri?"

— "De bună seamă", spuse acesta, dar fața lui se înăspri și ochii își schimbară culoarea.

— "Ei bine, Excelență, observ după figura dumneavoastră cât de mult v'a tulburat întrebarea mea și nu știu dacă fac bine sau rău de a continua. La fel, nu știu dacă întrebarea mea a fost admisă din complezență sau nu, dar ori cum ar fi, nu voi lăsa să-mi scape prilejul acesta. Gândesc, Sir John, că funcția dumneavoastră la Ministerul Cultelor, nu se potrivește nici cu firea dumneavoastră sau cu ochii aceștia și nici cu acest corp, care pare să spargă vestmântul cu mușchii. Chiar acum în privire vă lucește combativitatea. Stați ca o panteră gata să se repeadă. Deaceia Sir John, sunt convins că Departamentul Cultelor nu ascunde altceva decât activitatea dumneavoastră de..."

— "Taci!!!" șuieră vocea tăioasă a Excelenței, care peste câteva momente se apropie de el. Aproape gâfâind ordonă: "continuă încet și mergi direct la țintă!"

Bob reluă din locul exact din care fusese întrerupt:

— "Șef al Intelligence Service-ului!"

— "În plin, prietene, în plin!", șopti ministrul în prada unei mari nervosități. Apoi parcurse încăperea de nenumărate ori. Câteva minute o tăcere grea învălui cabinetul. Pașii ministrului erau înăbușiți de covoarele de Smirna. Apoi brusc, un țcănit

metalic aproape imperceptibil, îi făcuse să tresalte. Era bricheta lui Bob, care se declanșase, când acesta înconștient o frământa în mână. Ministrul se înfipse în fața lui. Ochi în ochi, negrul irisului înfrunța oțelul celuiilalt. Două forțe se ciocneau în această luptă tăcută, stâncile se înmuieră, ochii deveniră buni și fețele se destinseseră.

— "Bob, parcă te numesc prietenii?"

— "Exact Sir."

— "Bine Bob!" apoi: "ești inteligent și te felicit. De zece ani, în afară de Majestatea Sa, ești singurul care îmi cunoaște adevărata mea funcție. Și sunt convins că va rămâne aci", — adăugă bătând duios cu arătătorul fruntea lată a lui Bob. "Nu voi cădea în greșeala de a-ți mai cere discreție. Mi-ai servit o lecție și sunt puțin mâhnit. Este ceva ca timp de atâția ani să îmbraci o haină ce nu-ți aparține! Am îmbătrânit. Nu, nu, nu spune nimic. Mă credeam perfect. Nu am putut ascunde nimic din tot ceea ce vroiam să ascund. A fost suficientă o măsură ușuratecă, o strălucire a ochilor, un gest, ca tot ce a fost mândria mea și scopul vieții mele să se spulbere. Mă întreb, Bob, dacă n'ar fi cazul să prezint Majestații Sale demisia dintr'un post și Guvernului dintr'altul; și să plec, dragă băiete, undeva la țară, la agricultură."

În acel moment, umerii lui Sir John se încovoieră, iar pe fața lui se așternuse bătrânețea. Murise un crez.

Bob adânc impresionat, se simțea vinovat. Îi părea tare rău. Și iar tăcerea grea îi învălui. Mult timp au stat așa, până când tinerețea unuia învinse prăbușirea celuiilalt.

Când părăsi biroul lui Sir John, era târziu. Acelaș Bob, însă de data aceasta cu o adâncă cută pe frunte. Eșise un Bob tare schimbat, din Ministerul Cultelor.

CAPITOLUL III

În Daily Mail, la două zile după întrevvedere cu Sir John, pe ultima pagină într'un colț apăru o informație, în care se anunța publicului că din acel moment, delegația acordată de ziar redactorului Bob Robby, încetează, sus numitul nemai putând reprezenta editorialul, făcându-se culpabil de flagrantă călcare a moralității.

Rând pe rând, nenorocirile se abătură pe capul bietului Bob. Sindicatul Ziariștilor îl elimină din sânul său la câteva zile după apariția anunțului din Daily Mail. Ziarele cărora le oferea serviciile, îi închideau porțile în nas, iar colegii îl ocoleau. Era un proscris. Hoinărea pe străzi ziua, iar noaptea dormea pe unde se nimerea. Puținele-i rezerve se evaporau. E drept ar fi avut el locuința unui prieten, ce nu era în Capitală, dar nu voia să facă uz încă de ea. Pe o zi ploioasă, Bob, o zdreanță a celuilalt Bob, gustă din plin amarul primei nopți petrecute într'un azil de vagabonzi. Era darul ultimului shilling, pe care îl mai avea.

La o săptămână dela prăbușire, ziarele anunțau arestarea lui pentru furt. Obiectul: o pâine. Judecat și condamnat pe baza antecedentelor la o lună închisoare, îi fu suspendată pedeapsa fiind la prima condamnare. Abătut și rușinat, avu de îndurat batjocurile foștilor săi camarazi. Singur, "marele pisălog", strivind o lacrimă în colțul ochilor, veni drept la el. Îl bătut prietenește pe umăr și-l trase la adăpost de vederea trecătorilor. În mână ținea un plic.

— "Ia-l, Bob, băiete, și încearcă ceva în altă parte. Eu mai am ceva strânși, iar rude doar . . . ziarul. Și gândește-te că, mai ai pe cineva care crede în cinstea ta!"

Bob simți că se rupe ceva în inima lui. Repede sărută pe bătrân pe obraz, și băgându-i cu forța plicul în buzunarul din care-l scosese, se îndepărtă mai mult fugind.

Atâta duioșie nu mai simțise el dela pierderea părinților. Pe-atunci avea doar 18 ani.

În noaptea aceia în Whitechapel, la "Pisica Galbenă", sgomotul părea mai asurzitor ca oricând. Strigăte, injurături și pocnituri ce marcau contactul paharelor cu pereții, era tot ce se mai putea distinge în acest haos, în care pianul se lua la întrecere în disonanță cu câte o artistă răgușită. În careul de dans, perechi topăiau grotesc și desordonat. Învăluți pudic de fumul "să-l tai cu cuțitul", al tutunului. Petrecerea era în toi, când deodată ușa se deschise violent și un grup de bărbați își făcură apariția. Păreau cunoscuți aici, căci intrarea lor fu primită cu țipete. În învălmășeala produsă, o voce urlă "sticleții".

Strada era încercuită de nenumărați polițiști, ce împiedecau astfel strecurarea indivizilor din capcana întinsă. În local, lucru-

rile păreau să ia o întorsătură cu totul defavorabilă inspectorilor, însărcinați cu descinderea. Cineva aruncase în candelabru un scaun, astfel că întunericul mărea și mai mult haosul din sală. Se schimbau pumni și se călcau în picioare, fiecare căutând să iasă, prin singura eșire blocată de cei trei inspectori și de dublul cordon al polițiștilor.

Când s'a restabilit lumina și a început trierea, un singur personaj lipsea și de acesta habar n'aveau anchetatorii. Era acelaș care spărsese candelabru și care familiarizat cu localul, se strecurase prin spatele barului, spre a dispărea printr'o ușiță, într'o curte interioară.

De aci cu ușurința unei maimuțe, se cățără pe burlanul casei învecinate, ca apoi printr'un luminator ce se căsca în acoperiș, să pătrundă în interiorul imobilului. În mai puțin de zece minute eșea printr'un gang, în străduța prost luminată.

*

Pe Bob întunericul îl îndepărtă de centru. Apucând pe străzi de periferie, hoinărea prin cartierul Whitechapel. Se opri sub un felinar și-și scotoci buzunarele în căutarea unei țigări, mașinal și fără speranță, căci ultima fusese de mult consumată și el o știa prea bine. Se îndepărta cu pași alene, când un sgomot înăbușitor îi încordă atenția. Doar un salt făcu el până la unghiul întunecos al zidului în care se ascunse.

O umbră se furișă grăbită. Ajunsă în dreptul felinarului, și întorcând capul în direcția lui, Bob putu distinge trăsăturile individului. O exclamație de surpriză fu repede înăbușită. Puține clipe erau acelea în care, chipul individului de sub felinar să nu-l frământa și să nu-i provoace din ziua accidentului său, furnicări în pumni.

Umbra parcurse cercul luminos, intrând în întunericul din care cu câteva clipe mai înainte eșise. Dar de data aceasta era spionată îndeaproape de Bob, care pentru o și mai mare siguranță, își aruncase încălțăminte.

Profitând de un început de tuse a individului, Bob parcurse dintr'un salt cei câțiva metri ce îi mai separau. Un fășăit în urmă făcu pe individ să sară în lături, dar pumnul lui Bob tot îl găsi. Sub arcul destins al brațului, figura de maimuță a

celuilalt fu materialmente îngropată în fierul pumnului. Ceva moale și umed pe mână îi dădu senzația de bine și ușurare lui Bob.

— "Knock out!", mârâi el cu satisfacție, aplecându-se asupra corpului celuilalt. Cu o singură mișcare îl târî de guler într'un colț. Cu mișcări înfrigurate, îl desbrăcă de haine. Sub mână individualului simți metalul rece al unui pumnal, prins într'o teacă de piele, direct pe antebraț. Îl luă, apoi făcând sul pachetul de haine, se retrase pe partea cealaltă a străzii, în umbra unei case și așteptă.

Se scurgeau secunde, minutele, sferturile de oră și Bob simți teama strecurându-i-se ca un fier rece în suflet. Era tocmai pe punctul de a se deplasa spre a-și inspecta victima, când un geamăt slab îl umplu de bucurie. "Vasăzică", reflectă Bob, "e în regulă". O pată albă pe partea cealaltă, înainta împleticindu-se.

— "Ce caraghioși arată bărbații în toaletă sumară", gândi el reluându-și urmărirea, care se prelungi până în apropierea centrului. În cartierul acesta locuit numai de privilegiații soartei, în fața unei vile albe, ce se ridica impozantă în mijlocul unui parc, împrejmuț de un grilaj artistic lucrat, individul, de data aceasta complet stăpân pe mișcările sale, inspectă strada, scrutând cu atenție întunericul și convins fiind că se găsește la adăpost de orice privire indiscretă, escaladă cu ușurință înălțimea, spre a dispărea în umbra pomilor.

În sufletul lui Bob, nehotărârea îi clătină acțiunea. Să-l urmărească sau nu? Ezitarea aceasta avea să-l aducă mai târziu la câțiva pași de moarte.

Câștigase un round dar îndepărtase victoria.

*

Mijeau zorile când Bob își părăsi postul de observație având în brațe pachetul de haine al "maimuței", cum îl numea el. Era obosit și brațul ce fusese odată dislocat îl durea. Lovitura aplicată cu atâta sete, îl făcu să se resimtă. O suportă însă cu inimă ușoară, la gândul că maimuța suferise mai intens și fără anesteziant, intervenția lui de înfrumusețare.

Merse direct către Hyde-Park, unde își avea domiciliul în nopțile fără ploaie. Vârât într'un boschet, inspectă buzunarele

și nu găsi nimic din care să reiasă identitatea individului. Dar cele 1500 de lire din portofel îl făcură să întrezărească rozul din viață. Aruncă absolut totul, neoprind decât banii, pe care îi introduse în propriu-i buzunar, găsind totodată și formula morală a acestei însușiri.

— "Cheltuieli de întreținere în spital și daune materiale pentru încercarea de omor prin violență, (neisbutită decât în parte), asupra subsemnatului Bob, băiete, să nu mai spui că justiția e oarbă, când ea te privește cu ochi de 1500 lire!"

Primul gând și prima cumpărătură fu aceia de țigări. Până la prânz, o bună parte din "despăgubiri" luaseră drumul diferiților negustori. O baie bună de aburi, un masaj artistic executat și hainele noi de pe el, deschiseră lui Bob un apetit grozav, satisfăcut cu multă promptitudine în cel mai mare restaurant londonez. În aceeași zi, reținu într'un hotel de prim rang, o cameră cu baie. De mult timp nu mai gustase el satisfacția unui așternut de zăpadă. Așa că douăzeci și patru de ore dormi tun.

*

O foame teribilă îl puse în picioare. Dușul îl învioră și eleganța personificată ce părea a fi Bob, coborî. Era cinci după amiază, când acesta făcea să dispară cu mișcări de prestidigitator, piramide de sandwichuri, în lipsă de orice altă mâncare caldă.

— "E bine să fii Regal" reflectă vesel Bob, părăsind barul devastat.

Pășind alene și fără țintă, se gândi că n'ar strica o vizită la locul unde "binefăcătorul său" dispăruse cu treizeci și șase ore mai înainte. Cu pașii omului fără griji, parcurse strada de nenumărate ori. Nezărind nimic ce ar fi putut să inspire teamă, sună la poartă, prelung. Apăsând apoi pe clanță, observă că nu era închisă. Împinse poarta de fier și se îndreptă pe aleea largă și îngrijită, spre vila strălucitor de albă. Înainte de a sui cele câteva trepte, un valet cu o figură adormită, apără în cadrul ușii. Întrebă degajat.

— "Domnul este acasă?"

— "Nu, dar ce doriți?"

— "Am venit într'o chestie de afaceri. E vorba de asigurarea casei. Și cum dl. Parker a telefonat să o prezentăm la..."

— "Care domnul Parker?" obiectă valetul; "aci locuiește domnul Wilhelm Klett!"

— "Pictorul?", întrebă nevinovat Bob.

— "Nu,", zâmbi valetul — "armatorul!"

— "Na, că greșii adresa", spuse încludat Bob, bătându-l prietenește pe umăr. Continuă peste câteva momente:

— "Dar casa este asigurată?"

— "Nu știu, domnule, dar veniți dumneavoastră când este stăpânul acasă", închise discuția acesta.

În acelaș timp, o mașină puternică claxona la poarta parcului și valetul se repezi să deschidă. Cum ușa dela intrare era deschisă, Bob, împins de o inspirație de moment, pătrunse în hall, ascunzându-se într'o firidă, sub scara masivă de marmură.

Peste câteva clipe, mașina stopa în fața portalului și în hall răsună o voce groasă și o alta, în care recunosc pe cea a valetului.

— "Tom, ți-am ordonat să închizi poarta parcului imediat ce mașina va eși. În plus găsesc ușa dela intrare deschisă!"

— "Scuzați-mă, domnule, dar nici un moment nu a rămas deschisă. V'a căutat un domn pentru asigurarea casei. Adică nu pe dumneavoastră, ci pe un domn Parker. Trebuie să mai fie încă afară".

— Să-l văd" se auzi vocea care părea a fi a stăpânului casei, și care suna puțin îngrijorată. Se auziră pașii valetului, ce răsunau pe lespezile hallului, îndreptându-se spre eșire. În tot acest timp, Bob regreta ușurința cu care intrase într'o casă străină. Se întreba:

— "În cazul unei descoperiri, ce oare ar putea justifica prezența mea aci?"

De pe acum se vedea arestat, legat și condamnat pentru tâlhărie. Dar își făcuse planul de bătaie și cu liniștea dinaintea furtunei, aștepta desnodământul.

Valetul anunță că domnul plecase și totul reintră în normal. Pași înăbușiți pe scară îl făcură pe Bob să respire ușurat. De sus un ultim ordin îl încredință că pericolul pentru început se îndepărtase. Tom era învoit pentru toată ziua împreună cu toți ceilalți servitori. Când nici un sgomot nu se mai auzi, în-

drăzni și el să iasă din ascunzătoare. Rotind ochii admiră hallul, pe ai cărui pereți erau atârinate picturi de bună calitate. Patru uși dispuse câte două la dreapta și stânga scării de marmoră, duceau undeva. Aceasta era tot ce cunoștea Bob din topografia casei.

Orele se scurgeau încet. Și în el se dădea lupta pentru o țigară. Cumințenia însă îi învinse patima. Nici un sunet nu tulbura liniștea casei, dela plecarea servitorilor, plecare ghicită mai mult după sgomotele de pași și după câteva chicoteli de femeie. Întunericul se lăsase deabinelea. Familiarizat cu el și cu liniștea, trecu în explorare. Cele două camere de pe dreapta, ale căror uși bine unse nu produsese nici-un scârțâit la deschidere, aveau transperantele lăsate. În întunericul opac pipăi peretele și degetele atinseră comutatorul. Să-l răsucească sau nu? O fracțiune de secundă, lumina năvăli brutală, orbitoare, și-l făcu pe Bob să închidă ochii. Stinse. Primise totuși atât, încât să se poată strecura printre mobilele biroului, fără sgomot.

Bâjbâind în întunericul ce parcă era de cerneală, se apropie de biroul masiv. O veilleuză fu primul obiect ce-i căzu sub mână. Butonul fu pus imediat în funcțiune și o lumină difuzată blând se răspândi în încăpere. Pe masa de lucru obiecte obișnuite și indispensabile oricărui om de afaceri. Trase rând pe rând sertarele. Nimic de valoare. Stinse lumina. Un sgomot ușor ce pornea din hall, îl încordă. Se pregăti. Cu mușchii și nervii întinși, aștepta ceva. A stat astfel până când subconștientul lui îl liniști că nici o primejdie nu-l pândește. Râse încetșor, mai mult în el: "nervii mi-o făcură!" Aprinse din nou lumina. Trecu în a doua încăpere. O sufragerie în stil barock. Din ce în ce deveni mai calm, nepăsător chiar atunci când făcu lumină "a giorno". Între două ferestre o vitrină cu aurărie scânteia. Peste tot, discret, erau răspândite statuete și bibelouri. Bob, erudit, admiră sincer bunul gust al proprietarului, când un sgomot imperceptibil în direcția ușii, îl făcu să tresară. Distanța până la comutator era destul de mare spre a o putea parcurge dintr'un salt. Și apoi trebuia să treacă prin fața ușii. Privi cum aceasta se întredeschidea încet. Clanța luă poziția de repaus, treptat, treptat. Ghici mâna pe ea și mai mult chiar, bănuî țeava revolverului înainte de a fi fost introdusă în deschizătură. Și atunci jucă totul pe o carte. Dacă bănuielile

lui erau îndreptățite, ar fi avut o armă de apărare, dacă putea fi numită astfel atitudinea lui. De nu "pe dracu", — închisoarea și într'un caz și în altul.

Întorcând spatele ușii, trecu la vitrină. Diamantul inelului său sfâșie cristalul, într'un careu mai mult sau mai puțin regulat. Introduse mâna și scoase din interior tot ceiace i se părea mai de valoare. În timpul operației simți în ceafă privirea celui alt. Îl ardea. O dorință nebună îl îndemna să se întorcă, dar și-o reprimă. Continuă cu operația în ciuda oricărei tendințe. Un vas de Sevre odihnea pe covor, alături de tacâmurile din aur masiv. Apucă un Buda mic, de aur cu rubine în cavitățile ochilor. Îl privi cu aer de cunoscător și îl lăsă să-i alunece în buzunar. Se întoarse, având grijă să prezinte tot spatele. Scoase cu mișcare rapidă fața de masă și ambală în ea obiectele alese cu atâta grijă. Ridică balotul, apoi încet și liniștit, întoarse fața spre individ.

O exclamație de surpriză îi scăpă lui Bob, iar fața lui prezenta o groază atât de sinceră, încât necunoscutul rânji de plăcere. Surpriza îl făcu să nu mai poată articula cuvintele. Avea în față "maimuța", cu figura-i tumefiată de lovitura primită. Nasul prezenta o desrădăcinare aproape, iar ochiul îi era mascat de o plagă vânătă. Constatând ravagiile de pe figura celui alt, se simți mândru de el.

— "Halal pumn Bob", își spuse, dar figura îi rămase tot contractată. "Maimuța" rupse tăcerea; în ochi îi lucea crima.

— "Așa prietene! la spune, cărui fapt datorim plăcerea acestei vizite?"

Vocea lui cârâitoare îi călca pe nervi. Apoi cu ochii la balot: "borfaș ordinar!"

Constatarea aceasta o simți Bob din vocea disprețuitoare ca o comutare a pedepsei capitale, în muncă silnică pe viață. Ripostă ușurat întrucâtva:

— În nici un caz frumuseții dumitale Sir?

Degetul "maimuței" se cărci pe trăgaci, rupse piedica... Bob gândi: "mor ca o vită" și tinerețea se revoltă în el. Când glonțul porni în mijlocul unui nioraș albastru, se miră că sunetul asurzitor pe care îl așteptase, nu-i huiă în urechi. Bănuî surdina aplicată la revolver și de jos, unde se aruncase, aștepta nemișcat, cu ochii închiși repetarea gestului și... moartea. În cădere

se răsuci puțin, așa că putu vedea printre genele ușor întredeschise, "maimuța". Dar glonțul nu mai porni. Probabil încredințat că proiectilul îl doborâse nu mai trase a doua oară și acesta fu norocul lui.

Cu a mia parte dintr'o fracțiune de secundă, Bob luase înaintea glonțului vrăjmaș. Ar fi pariat unul contra o sută, că vasul de Sevre, îi luase locul; dar continuă să joace comedia, lipsindu-se de plăcerea pe care i-ar fi dat-o un pariu câștigat. Mai gândi: "dacă așa propune acum pariul, m'ași prinde unul contra un milion, că l-aș câștiga mort". Dar Bob nu mai zâmbi ca în alte dăți, când făcea reflecții.

"Maimuța", cu pași felini se apropie de el, întrucâtva contrariat. Ce se petrecea în creierul lui, Bob nu avea de unde ști. În schimb știa ce vrea. Printre pleoape ghici mai mult decât văzu silueta din față. Revolverul în gardă îl împiedică să facă acte pripite. Dar o scăpare din ochi îi fu fatală japonezului. O lovitură puternică de picior și automatul sbură într'un colț. Saltul lui Bob, vijelios, îl aduse pe adversar în raza lui de furie deslănțuită.

Îi apucă grumazul și strânse, strânse până când simți corpul celui alt moale și greu. Își reveni și avu oroare de gestul său. Își descleștă degetele și-i dădu drumul. Cu ochii aproape scoși din orbite, "maimuța" se clătină o clipă, dar printr'o încordare formidabilă a voinții sale asiatice, își reveni. Un fulger sclipi în mâna lui. Dar Bob care pândea, nu-i dădu posibilitatea de a se servi de pumnal. Îi prinse mâna în aer și năprasnicu-i pumn izbî. Capul "maimuței" ce sună ca o tărtăcuță, se înclină brutal. Bob avu grijă să îl îndrepte printr'o contra lovitură. De data aceasta voința nu-i mai ajută la nimic asiaticului. Fusese învinsă de forța năprasnică a pumnilor englezi.

În furia lui, Bob mai izbî odată și înfierbântat de luptă nu mai auzi nimic în spate.

Simți doar, ca o alunecare în vid și o groaznică durere în creier. Apoi se prăbuși, murmurând un neinteligibil "doi la unu".

*

Într'o încăpere ce aducea a birou-salon, șase bărbați cu fețe grave, comod așezați în fotolii de piele, erau reuniți. Întâlnirea fu dictată de apariția lui Bob, pe teatrul de bătălie al acestora.

Bărbatul care prezida adunarea, al șaselea, nu părea a fi trecut de 50 ani. Greoiu în mișcări, era prototipul prusacului. Avea un cap pătrat, un păr scurt tăiat, ce lăsa descoperită țeasta cu mult deasupra tâmpelor, cap ce părea înfipt direct pe umeri. Ochi de un albastru murdar, păreau reci și cruzi. Ochi de financiar calculat sau de călău. Îmbrăcat sobru și fără eleganță, cu mâinile împreunate pe pântecul diform, privea corpul neînsuflețit al lui Bob.

— "Domnilor", începu el, proptindu-și trupul pe picioarele-i scurte și puțin îndepărtate. "V'am convocat aci în urma insistențelor amicului comun, Dr. Honsu Tojo".

Cinci perechi de ochi alunecară în direcția celui vizat, care înfundat până aproape de umeri în fotoliu, prezenta o față, în care vânătul predomina. Ochișii președintelui urmăriră la rândul lor privirile celorlalți. Zâmbi, constatând ciclonul ce trecuse peste figura lui Honsu Tojo. La destinderea mușchilor, o dungă albă brăzda dela frunte până la colțul buzelor, figura lui grasă. Era semnul unei lovituri de sabie, primite în războiul mondial, pe frontul dela Marna.

"Întâmplarea va fi redată de doctorul Honsu Tojo peste câteva momente de odihnă. Eu completând-o doar din momentul intervenției mele. Un sgomot înăbușit de armă într'una din încăperile dispuse sub aceea în care ne găsim acum, m'a determinat să cobor, nu înainte însă de a mă fi înarmat cu această măciucă".

Cu un gest larg, arătă arma ce se odihnea pe birou.

— "Și acum domnilor, să ascultăm pe doctorul Tojo".

Tojo rămase în aceeași poziție. Era frânt; dar ura îi dădea destulă putere, spre a-și scuipa veninul, în cuvinte ațâțătoare. Explică întâlnirea ce-o avea cu Wilhelm Klett, în casa acestuia. Cum, ajuns în hall, zărind lumină și auzind zgomote suspecte în sufragerie, a intrat furișându-se. A descris lupta cu mici retușeri în favoarea lui, apoi focul de armă și încercarea de asasinat a lui Bob. Ștergându-și sângele ce încă-i păta buza, comunică celorlalți bănuiala sa.

— "Domnilor, își începu el fraza, bolborosindu-și cuvintele prin golurile ce i se căscau în dantură. Figura lepădăturii acesteia, — cu degetul arătă în direcția lui Bob, am cunoscut-o imediat ce am văzut-o. Ea este una și aceeași cu figura indivi-

dului, pe care l-am doborât odată cu spionul. Mai norocos decât celălalt, cred că încrucișarea drumurilor noastre cu ale lui va trebui împiedicată pentru viitor.

"În noaptea aceea, când o parte din planuri ni se furaseră, am urmărit spionul până într'o tavernă din Whitechapel. Urmărirea lui a fost destul de grea. Se ferea, își luase măsuri de siguranță care împiedicau acțiunea. Mi s'au ivit nenumărate ocazii dela Southamton până la Londra, de a-l curăța. Dar nu ar fi ajutat cu nimic acțiunii noastre. Ar fi însemnat ca planurile să intre în mâna primului agent de poliție și atunci nobilul nostru țel ar fi fost compromis. În taverna "Pisica Galbenă" am încercat din nou, dar cuțitul aruncat, prilejui "scăparea de griji" a unui matelot. L-am urmărit până la locul unde l-am și răpus. Dar de data aceasta, ghinionul a făcut mai mult sau mai puțin publică tentativa mea isbutită. A urmat intrarea mea din nou în acțiune și de data aceasta cu efect mai puțin îmbucurător. Spre a salva scopul, nu aveam de ales mijlocul. Cred că am asentimentul dumneavoastră".

Bărbații care ascultau cu viu interes povestirea asiaticului, aprobară printr'o mișcare afirmativă a capului.

— "Astfel am reintrat în posesia documentelor. A doua zi, luam cunoștință din ziare de numele acestui încurcă lume. M'am liniștit însă deabea atunci, când verificând activitatea lui, am ajuns la concluzia că este străin de totul. L-am urmărit pentru o mai completă informare, astfel că astăzi sunt pus în situația de a vorbi în cunoștință de cauză.

Fost reporter la Daily Mail, licențiat al Universității Oxford, trăia în sărăcie până la întâlnirea cu mine. După vindecare, mai primește "o licență", de data aceasta a ziarului, spre a fi peste câteva săptămâni condamnat pentru furt.

Era o situație, de care puteam să ne batem joc până acum câteva ore; dar de data asta ea ne prezintă o față pe care trebuie să o înlăturăm, imediat și indiferent de vinovăția sau nevinovăția ratatului de față. Propun dispariția lui, cu atât mai mult cu cât personal, bănuiesc că vizita de astă seară nu e străină nici de agentul Intelligence Serviciului distrus și nici de activitatea noastră. Bănuiala mea nu este întemeiată pe nici un fapt concret, dar datorita noastră ne împiedică de a comite greșeli. E vorba aci de mai mult decât niște vieți, chiar dacă acestea sunt ale noastre".

Vocea hârâitoare a asiaticului încetă. Un glas melodios cu accent mediteranian rupse tăcerea.

– “Propun domnilor să inspectăm îmbrăcămintea condamnatului. De altfel mă miră faptul, că nici unul dintre noi nu s’a gândit să ia cele mai elementare măsuri de siguranță. Observ că este deslegat”. Râsul gros al Președintelui precedă ironia:

– “L-am legat eu de așa manieră, încât puțin îi mai lipsește de a fi deslegat de existență”. Totuși parcurse distanța ce-l separa de Bob, și-l scotoci cu atenție.

Între nimicurile depozitate pe birou, scânteia și Buda cu ochii de rubin. Albindu-și cicatricea într’un rictus ce numai zâmbet nu putea fi numit, continuă:

– “Mult zgomot pentru nimic!”.

Vocea melodioasă relua discuția:

– “Domnilor, propun, având în vedere lipsa temeinică a oricărei bănueli, – culpa fiind prea concludentă, – să căutăm să facem acum trecerea din acest somn sbuciumat, în celălalt fără de durere, întristare sau suspin. Propunerea mea fiind de natură umană, ar scuti pe acest nenorocit de a mai simți chinurile, ce deobicei preced spiritualizarea!”

Atâta nepăsare și atâta muzicalitate în glas când era vorba de un asasinat, impresiună neplăcut pe celelalte patru persoane, ce nu scosese nici un cuvânt până atunci. Doar asiaticul și prusacul păreau satisfăcuți. În ochii lor mijea plăcerea bestială a evenimentului. Gândul doar lua proporții excitante în creierul lor. Se grăbiră a se asocia propunerii făcută de italian, dar se izbiră totuși de refuzul celorlalți. O discuție aprinsă se încinse, în care argumentele pro și contra asasinării se ciocneau violent. Fețele tuturor se aprinseră și vocile, treptat, treptat, deveniră mai ascuțite. Cei patru cereau pur și simplu înaintarea spărgătorului pe mâna Parchetului. Argumentau că o crimă fără folos, înfăptuită numai din plăcerea de a ucide, putea să-i prăbușească pe toți. Și deși în majoritate, ei cedau încet.

Discuția aceasta îi fu salvatoare lui Bob, care revenit de mult din amețală, auzise totul. Neliniștit în mare măsură, continuă totuși să-și păstreze poziția în care fusese trântit. Acum când spiritele erau agitate și discuția antrenase pe toți, riscă mișcarea piciorului ce aproape îi amorțise. Sângele ce i se scursese abundent, îi încrustase fața. Știa că totul este

pierdut și că fiecare clipă îl apropia irevocabil de moarte. Mai avea o șansă, poate unica, surprinderea celorlalți. Dar pentru aceasta trebuia să acționeze imediat, până nu era prea târziu. Ca prin farmec durerea și neliniștea dispărură. Simți izvoare de energie, ce-i învolburau sângele. Să trăiască!.. să respire și Doamne... să învingă! Patima luptei ce se anunța puse atâta stăpânire pe el, încât dintr’un salt fulgerător fu în picioare. Cum a putut prinde pe “Buda” și cum de l-a putut izbi în țeasta prusacului, în acelaș timp cu executarea saltului, avea să se întrebe Bob multă vreme. Mai înainte ca Japonezul să poată întorce capul, pumnul năpraznic se abătu asupra fălcei acestuia. Automat gândi: “nu cred să-i mai fi rămas în gură nici chiar măseaua de minte!” Capul pleșuv al lui Tojo dispăru între brațele fotoliului. Imaginea aceasta o primise încă, în acelaș timp în care îi smulsese italianului pistolul. Cu o mișcare fulgerătoare, îl răsuci apoi, îl lipi cu spatele de pieptul său, își strecură brațul stâng în jurul gâtului acestuia și strânse puternic. Horcăitul lugubru îl calmă relativ. Slăbi puțin strânsoarea. Cu țeava îndreptată spre pieptul celorlalți, îi fixa cu ochi scrutători. Simțind o oarecare mișcare în corpul pavază al italianului, strânse din nou prin încheștarea brațului, gâtulejul celui alt și adăugă: “fii calm, prietene, sau pe viul Dumnezeu voi fi urmărit pentru asasinat”.

Și către ceilalți: “primul care caută să mă împiedice va simți ceva gloanțe’n burtă!” Acum că suntem lămurii, personal, mă degajez de orice responsabilitate. Viața voastră stă în cumințenia voastră. Și acum hopa sus! Așaa! Acum îndepărtați-vă de fotolii!.. Binee! La perete toți! Încet și în bloc! Nu vă grăbiți, am timp suficient!” Vocea lui domina încăperea. Constată arma surprizei și rapiditatea acțiunii sale, în starea de prostiție a celorlalți.

– “Cu fața la perete, băieți și țineți mâinile în poziția ordonată. Din ce în ce mai bine! Fiți fără teamă; nu sunt asasin de profesie! Nu ucide niciodată, pentru că nu-mi place să văd sânge. Chiar am oare de el. În schimb sinuciderile semenilor nu mă impresionează! Mișcați?.. Trag!.. Nu este asasinat, ci numai sinuciderea voluntară a celui ce nu-mi ascultă sfatul!

– It’s Clear?! Răspundeți!.. Vă ordon!!!

– “Yes!” scânciră vocile lor înăbușite de frică.

Bob mai strânse odată, cu putere, gâtul italianului. Un alt horcăit, de data aceasta mai accentuat, urmă gestului său. Simțea în el un obstacol redutabil. El fusese primul ce-și revenise din surpriză și care scosese revolverul. "Ai grijă Bob, băiete, să nu pierzi din vedere constatarea!" — cugetă el.

În momentul în care gura italianului se căsca pentru a inhala aer, Bob se gândi să i-o închidă cu un pat de revolver în creștet. Era pe cale să-și pună în aplicare măsura, când, ca o străfulgerare, acțiunea lui deslănată actualmente, se încheagă în creier. Zâmbi în sine: "am rămas cu el neterciuit; mai judecă!"

Strânse de data aceasta mai puternic, dar scurt. Gura celui-lalt își repetă mișcarea, iar brațul lui Bob coborî odată cu vocea care urca.

— "Mâinile sus!"

Italianul execută automat.

Îi scotoci buzunarele în care găsi un box și pe care și-l însuși. Un gând negru puse stăpânire pe el. Dădu curs inspirației și-i buzunări în regulă. Îl împinse cu un ghiont până în apropierea biroului, ușurându-l de tot ce avea. Dela batistă la inel; dela ceas de mână la stilou, dela acul de cravată, la port-țigaret, nimic nu-i lăsă.

Pe birou se făcuse o grămadă respectabilă, din lucrurile acestuia; iar peste toate trona un porte-feuille țicsit. Îneli totul în batista de mătase. Se întoarse la italian. Îl răsuci și îl privi în ochi. Văzu în ei ura ucigătoare, dar nu se înfioră. I se adresă cu o voce duioasă, căutând să o imite pe a lui.

— "Regret faptul, dar se impune și fiindcă pari mai svelt, ridică urangutanul și aruncă-l lângă ceilalți".

La mișcarea de împotrivire a italianului, răspunse prin lipirea țevii pistolului în coastă:

— "Executarea frumosule!"

Voința celui-lalt se frânse la contactul cu fierul. Înciudat, apucă corpul lui Tojo în brațe și îl lăsă să cadă fără gingășie, la pământ. Bob îl pisă în continuare:

— "Acu târăște și hoitul bursucului ăsta, dar mai repede, căci încep să-mi pierd răbdarea — strălucitorule! Și acum felicitările mele pentru grația cu care te pretezi poverilor. Cred că ai face furori ca hamal, printre chanteuzele portului Alger!"

Apoi schimbându-și brusc tonul:

— "Lasă arma la locul ei și scoate laba din buzunarul grăsunului, că trag!" Italianul execută fulgerător.

— "Imbecilule!" Și vocea lui Bob deveni brusc metalică. Încă o încercare și te voiu răci fără avertisment!"

Celălalt se înfioră. Era înfrânt. Vocea lui Bob îl convinsese.

— "Și acum la perete; nu, nu cu fața. Așa! pari inteligent; te întorci singur amice!"

Se aplecă într'un genunchi în fața asiaticului. Erau de data aceasta cunoștințe vechi. Fără greutate îi luă stiletul dela antebraț. Aplică în totul procedeul precedent. De data aceasta posedă două revolve. Desfăcu piedica celui "împrumutat" dela Tojo. Se uită la al lui și răsă puternic. Bob redeveni pentru câteva minute acelaș fără de griji, cum era la Oxford. Nu se putu abține și cu râsul gâlgâind în voce, se adresă italianului:

— "Amice, știi că nu m'ași fi putut servi de al tău? Ușor m'ai fi putut scoate din circulație, dar se pare că frumusețea prea feminizată la bărbați, întotdeauna dăunează inteligenței!"

Italianul se întoarse transfigurat de furie. Fața lui se îngustase, se urîțise, galbenul făcu loc vânătorului și Bob își dădu seama că amenințarea revolverului nu-i mai prezenta nici o siguranță. I-o luă înainte. Avea însă de ales între pumn și revolver. Alese pe cel dintâi, doar din dorința de a-i stâlci frumusețea.

Pumnul lui întâlni falca celui-lalt, la jumătatea distanței ce-i separa. Capul italianului se bălângăni ca rupt. Fusese enorm de mult ajutat Bob, de lipsa de calcul al acestuia, care în furia lui, dublase șocul prin repezire.

— "Knock-out, domnilor! Puteți să vă întoarceți pentru o clipă spre a vă fi învățatură de minte. Gata, vă este suficientă lecția, acum la stânga împrejur!"

Până la revenirea din leșin a victimelor, ușură pe Klett și pe ceilalți, cu aceeași lipsă de scrupule de care dăduse dovadă și în primele două cazuri. Pe birou se îngrămădeau, triate, lucrurile dela amfitrioni. Apucă servieta din piele de porc ce se odihnea în colțul opus măciucii de pe masa de lucru. Introduse în ea cele cinci pachetele învelite în batistele proprietarilor lor. O închise, nu fără a privi personagiile. Ordonă celor patru să se întoarcă. Îi privi adânc, căutând să-și memoreze fiecare trăsătură a figurii lor. Și Bob nu ducea lipsă de memorie vizuală. Pe ultimul din stânga îl obligă să alinieze fotoliile

între birou și ușă. Dirija lucrările cu vocea liniștită și fermă. Dădu dispoziții ca ceilalți doi din dreapta să ridice corpurile leșinate ale celorlalți trei. Cum Klett dădea de știre, prin svăcnituri ale corpului, că e pe cale de a-și reveni, ordinele deveneau aspre și tăioase. Văzu cele trei corpuri așezate în fotolii în poziții caraghioase. Ordonă și celorlalți, să ia loc la dreapta și stânga "accidentaților" câte doi. Pe ultimul neîntrebuințat îl obligă să-i aducă ultimul scaun al încăperii și servieta de pe birou. Luă loc și el și așteaptă revenirea celorlalți. Buzunarele îi erau diformate de cinci revolve.

Măsură din ochi cele trei epave, apoi restul. Privi cele două revolve îndreptate spre toți, și gândi: "Mat sau Pat!"

Urmări curios mișcările desordonate ale grasului Klett. Pleoapele îi băteau des și aerul îi eșea, producând un șuerat printre buzele-i cărnoase, întredeschise. Holbă ochii. Ochi de broască. Irisul își pierduse aproape complet culoarea, se colora însă, pe moment ce înțelegea situația. Riscă ridicarea, dar Bob îl avertiză printr'o înălțare a pistolului. Gestul prea elocvent, îl aduse la realitate. Se reazează cu un geamăt și-și pipăi craniul. Dar Bob aspru îi curmă mișcarea:

— "Pe genunchi, dragul meu. Nu așa, invers, cu degetele răschirate! Mulțumesc. Așa îmi place. Ești german amice?... Frumoasă țară! Am vizitat-o cândva și când îți privesc degetele, îmi reamintesc cu multă duioșie de crenwurștii dela Munchen. Rămâi așa. Pipăitul nu-ți va ameliora cu nimic durerea, prietene", impuse el. "Te înțeleg și te simpatizez. Aș putea jura cu mâna pe inimă, dacă aceste liniștite jucării mi-ar permite-o... Cum spuneam, aș jura că sufăr odată cu tine și vezi că totuși nu mă mângâi!"

Dacă privirea înveninată a prusacului s'ar fi putut materializa, Bob ar fi plutit de mult în grădinile verzi ale "Vânătoriei", cum spun indienii Apași despre acei ce părăsesc lumea aceasta trecătoare.

Japonezul își reveni și el. Văzându-l pe Bob, automat schiță mișcarea de a apuca pumnul. Bob interveni:

— "Mai pianissimo, pisică galbenă și știrbă. Mi-am însușit dreptul de a confisca tot ce-mi place. Astăzi este ziua mea, dacă putem numi zi, întunericul de afară. Și cum sunt ahtiat după tot ce e frumos, n'am înțeles să-ți jicnesc gustul prost,

în alegerea de obiecte de artă. Ar fi fost o indelicateță din partea mea, de a ușura pe ceilalți prieteni ai tăi de bijuteriile artistice lucrate în stil "box" și tocmai cuțitul tău să-ți fi disprețuit? Îmi voiu aduce aminte cu multă plăcere, de prietenia noastră, scobindu-mă cu lama lui argintie, între canin și incisiv". Apoi „pentru că veni vorba de dinți, vezi că ți-a rămas o măsea pe gulerul cămășii".

Dar japonezul tăcea împasibil. Ironiile mușcătoare ale lui Bob păreau a nu-l irita. Simți ciudă și de aceea continuă. Nu înțelegea să se lipsească de plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea pe celălalt încovoiat de furie.

"Maimuță stafidită, ai avut vreodată ocazia să-ți vezi mușcia într'o oglindă? Nu?... Nici nu te povățuesc... S'ar sparge de rușine!"

Dar firea asiatică a acestuia izbuti să-i domine pornirea. Ochii lui oblici ce se bălăceau în sânge priveau în față, drept. "Ochi de câine turbat", reflectă Bob în așa fel, încât să poată fi auzit. Dar fața japonezului își menținea fixitatea. — "Să mă fi înșelat eu?" "A fost capabil să mă curețe dintr'o lovitură doar pentru greșeala de a fi făcut aluzie la frumusețea lui. Și cum săgețile mele să nu-și fi nimerit ținta? E posibil oare?" Scruta adânc ochii celuilalt. Într'înșii se ciocneau un haos de sentimente în care ura, ura de moarte, nu era cel mai gingaș dintre ele; dar și o străfulgerare de speranță, care neliniști pe Bob.

Simțea cum îl învăluie primejdia. Citise undeva de o sectă religioasă din India, Vogh sau Vogt, ai cărei șefi sunt înzestrați cu acest simț.

— "Nu sunt Vogh, căci astfel alarma ar fi fost dată de un sunet de clopoțel, ce și-ar fi repercutat ecoul în creier".

Dar clopoțelul în cazul lui, fuseseră ochii japonezului în care mizea speranța. Deveni prudent și atent. Își aruncă privirea în direcția italianului și ceva schimbat în poziția corpului, îi mări atenția. Ascultă în tăcere, dar liniștea domnea adâncă peste tot. E ceva putred aci. Dar ce? Furișă hoțeste privirea spre italian și-l fulgeră sclipirea din ochii acestuia. Era ca o scântee, ca o muchie de cuțit în timpul unui fulger și-i fu suficient.

Se miră totuși cum de nu simțise alunecarea italianului, în această poziție de atac. Se gândi să se joace cu el ca pisica cu

șoarecele, dar faptul strecurării neobservate a acestuia sub ochii lui, în fața lui, fără ca vreo mișcare să-i atragă atenția, îl uimi și-l îngrijoră.

O parte din firea sa se revolta la gândul întreruperii acestui duel ce se anunța între forțe egale. Era luptătorul, haimanaua, ușuraticul care fură învinși de calculatul și precautul Bob. O voce înfiorătoare bubui surd, dar nu fără un accent de veselie jucăușe în ea:

— "Făcuși ochi Cocuțo?" Și cum celălalt nici nu clipea, adăugă:

— "E timpul să-i deschizi, altfel ți-i închid eu, — și ce e mai prost, — pentru totdeauna!"

Tevele ambelor pistoale fixară convingător capul acestuia. Un tremur în tot corpul italianului încredință pe Bob de primejdia iminentă, în care se găsisse. Ghici mușchii lui încordați și pregătiți pentru saltul de panteră, ce acum și-l reprima. Extinderea lor înceată îi provoca italianului tremurăturile. Bob declamă aproape:

— "Frumosul meu șarpe cu clopoței, te'ntrecui și de data această! Nimic nu-mi scapă, căci ochii mei au primit lumina pâlpâită pe cale să se stingă, a argusului. Văd cu doi tot așa de bine ca și acesta cu o sută. Am asistat la revenirea ta, la pregătirea saltului tău și mai puțin uman decât tine, mă gândesc că nu ți-ar sta rău cu ceva plumbi în creier. Dar te-am lăsat până acum, și-ți mulțumesc pentru amuzamentul acestei situații. Am vrut duelul, l-am provocat chiar eu. Eu te-am încordat. Eu te-am mișcat cu viteză de un milimetru la 15 minute! Mie să-mi fii recunoscător, pentru nervii tăi excitați și pentru speranțele ce-ți involburau creierii tăi de broască cu sânge fierbinte! Și când ți-ai pregătit saltul, doar pentru tine era mister. Pentru tine și imbecilii tăi prieteni! Eu ți-l calculasem cu 25 minute înainte și știam când trebuie să intervin. Adică nici cu o secundă mai devreme, sau mai târziu.. Căci mai devreme cu o secundă, mi-ar fi stricat plăcerea victoriei; iar mai târziu, aceeași secundă ți-ar fi furnizat plăcerea unei întâlniri cu câinele meu "spiritualizat" încă de acum doi ani, — spre a face uz de o expresie plăcută ție. Dar norocul tău, să știi că a stat în calitățile mele excepționale, căci la drept vorbind, nu aș fi renunțat după cum nici nu renunț, la micile și nevinovatele mele satisfacții!"

Căuta într'adins să facă impresie și izbuti. Fețele tuturoră exprău consternare, atunci când Bob continuă:

— "Dintre prietenii noștri, singurul suflet cu rezonanțe, la încercarea ta de evadare de pe meleagurile acestei lumi, e șobolanul răpciugos și știrb de alături.

— "Câine", șueră japonezul.

— "Repetă cuvântul", îl cântări din ochi Bob, "și-mi voi lua fetiș urechea ta dreaptă".

Vocea liniștită impresionă mai neplăcut poate, decât punerea în aplicare a promisiunii. Dominând încăperea prin înălțimea sa, prin pistoalele, prin libertatea sa în mișcări, izbuti să se strecoare în sufletele celorlalți, ca o întruchipare de Zeu. După fețele lor, după pasivitatea și fatalitatea cu care acceptaseră înfrângerea, își dădu seama că orice insultă de acum înainte nu-i putea decât dăuna. De aceea ironic, dar fără răutate, își începu expunerea:

— "Domnilor, am fost convocat aci, fără să-mi fi dat cel puțin adeziunea. Nu port pică nimănuia pentru loviturile primite, onoarea mea luându-și de pe acum satisfacția. Iar ura dumneavoastră nu mă neliniștește câtuși de puțin. Regret numai faptul de a mă vedea forțat să păstrez încă în mâini, aceste jucării de copii mari; dar și regretul acesta se estompează, în constatarea necesității. De aceea caut, ca în măsura posibilităților mele să îndulcesc această conferință, prin fotolii moi, puse la dispoziția dumneavoastră". Zâmbind cu înțeles, adause imediat — "și de care observ că vă serviți din plin și din alte motive în afară de cele ale comodității.

Dulciuri nu vă pot servi, subsemnatul nefiind gazdă. Aceste fiind spuse, voi căuta să intru direct în subiect.

Domnilor, țin ca, pentru liniștea dumneavoastră, să vă mărturisesc că am luat parte auditivă la prelegerile a trei dintre dumneavoastră; prelegeri al căror obiect era asigurarea fericirii mele veșnice, într'o lume fără durere, întristare și... adresându-se direct italianului, "cum i-ai mai spus frumosule?" — Nu răspunzi, ai? Treacă dela mine. Cunosc suficient ca să-mi dau seama că am devenit deținătorul nedorit al marelui secret și al "marei opere" pe care o serviți. Cele câteva puncte, rămase nebuloase, inteligența mea fără falsă modestie le-a elucidat.

“Nu-mi pasă că sunteți criminali sau eroi, cinstiți sau hoți, buni sau răi; în lumea aceasta nimic nu mă interesează în afară de persoana mea. Că omorâți agenții Intelligence Service-ului mă doare tot atât de puțin, cât ași suferi la moartea fiecăruia dintre voi. Nu-mi pare rău decât de viața mea, atâta timp cât o am; totuși nu tremur pentru ea. Că sunt o victimă a societății, sau numai a d-lui Tojo, cum l-a numit Domnul Klett, aceasta nu diminuează cu nimic părerea bună ce o am despre mine. Și cum țara nu s’a îngrijit de sufletul și de stomacul meu, nu mă voiu îngriji nici eu de viitorul ei. Dela condamnarea mea pentru furt, am înțeles că poliția nu mă va prinde niciodată. Vreau să spun bineînțeles că... viu. Mi-e dragă viața, dar numai în adevăratul înțeles al cuvântului. Adică liber și bogat. De nu-mi pot îndeplini gusturile, fără nici cel mai mic regret renunț la viață tot atât de simplu, ca și la o pereche de ciorapi cârpiți.”

“Honsu Tojo mi-a sgândărit mânia prin doborîrea mea. Atât și nimic mai mult”.

“Nu din altruism față de un cadavru, fie el chiar de agent secret și nici că datorită lui Tojo, viața mi-a fost structural schimbată. Nu duceam o viață prea îmbelșugată spre a o regreta. Nu regret nimic, pentru că adevărata mea fire aceasta este. Am nevoie de bani, de femei, de emoții, de victorii, într’un cuvânt de viață, — viață adevărată”.

“Și am găsit-o. De aceea mândria mea se revolta la gândul că am fost doborât și măcelărit, ca o vită la abator. Da! Termenul adecuat acesta este. Măcelărire lașă și josnică. Cred că dacă nu m’ași fi răsbunat, ași fi înebunit poate”.

“Polița trebuia plătită, și am plătit-o d-lui Tojo în astă seară, când venisem pentru furt aci. Întâmplarea l-a adus din nou în drumul meu în această casă. Și eșisem învingător din matchul Robby-Tojo din repriza a doua. Dar domnul Klett intervine. Aci sus, de data aceasta nu mai era vorba de răsbunare sau ură. Era în joc libertatea mea și eu nu o dau nici pe bătăile inimii mele și nici pe acele ale prietenului Tojo and Comp. Mulțumesc zeilor, pentru această fericită întâmplare și dintr’un alt punct de vedere. Eram pe cale să izbutesc în acest furt ordinar și fără alte intenții. Complet străin de “înaltele voastre opere”, primesc totuși încrederea voastră măgulitoare și totală”.

“Ei bine, pentru a doua oară, prin încrucișarea pașilor mei cu cei ai domnului Tojo, viața mea își schimbă cursul. De aceea mărturisesc domnilor și afirm, că pentru prima și ultima oară Bob Robby a fost un borfaș ordinar, cum pe bună dreptate l-a calificat domnul Tojo”.

“Mi-e rușine de mine dar, am scuza începătorului. De azi în viitor, doar pofta de mai mult și mai mare îmi va fi îndrumător. Societatea nu m’a primit ca ziarist; ei bine, mă va accepta ca răufăcător și încă nu dintre aceia de duzină”.

— “În concluzie vă propun un schimb: discreție pentru discreție. Atât și nimic mai mult. Fiecare dintre noi să-și urmeze calea aspirațiilor sale, fără suspiciunea și trădarea celui alt. Într’un cuvânt să rămână aci tot ceea ce am auzit și văzut, contra banilor și modestei mele persoane, care va trebui lăsată să dispară”.

“Denunțul vostru nu va provoca în nici-un caz pe acela al meu, deoarece am oroare de trădători. Dar dacă ceva transpiră din tot ceea ce s’a petrecut astă seară aci, aveți cuvântul meu, că veți muri de mâna mea. Acest schimb de discreție cred că ar fi singura soluție viabilă. E drept că m’am gândit și la cealaltă, adică la asasinarea voastră și apoi la incendierea casei. Dar serviciul de dactiloscopie lucrează cu atâta artă, încât mă îngrozesc numai la gândul descoperirii ampretei mele, pe unul dintre obiectele admirate în mai deaproape. Și pe urmă nici nu-i necesar. N’ași câștiga cu nimic mai mult, prin asasinarea voastră și a valetului cu care am stat de vorbă, cu opt ore în urmă”.

“Vă las suficient timp de a reflecta asupra propunerii mele. Voi primi răspunsul în... Hm! Daily Mail, deacum în trei zile!” gândi cu vocea tare:

— “Mare lucru este obișnuința la om. Servești cu credință ziarul; el te aruncă ca p’un gunoi și totuși continui să te simți legat de el. Îl citești ca mai înainte, dela prima la ultima pagină, în fiecare zi și continui să te bucuri de succesele lui de tiraj. Vedeți D-lor? Cât de pietrificată să fie inima celui mai de rând dintre oameni și tot mai poți stoarce din ea un strop de duioșie!”

Dar Bob nu era cătuși de puțin înduioșat. Urmărea efectul, (eftin pentru el) în vederea unui scop ce începuse a prinde viață în mintea lui.

— "Și acum domnilor vă las. Rămâneți pe locurile D-voastră și nu mișcați. Sus mâinile: Nu așal introduceți degetele între degete și apucați-vă strâns!.. Așa e bine!"

"Dar ce-mi văzură ochii? Domnule Klett, împrumută-mi inelul d-tale cu briliante. În vederea acestui scop poți descleșta și coborî brațele: Dar numai D-ta.

"Scoate-l repede, că de nu, îl iau eu, cu deget cu tot. Forțază amice, că-i simt strălucirea, arzându-mi sufletul. Rămâi așa... Acum aruncă-l pe covor. Bun! Acum mâinile sus și întinde-le frățește celorlalți gealați... Nu vă mișcați că trag!"

Cu ochii pândind nemișcarea lor, ridică inelul și adause tare: "pe puțin patru carate". Se îndreptă cu spatele spre ușă. O deschise, după ce se descurcă de un revolver, pe care îl vârî în buzunar. Se reîntoarse și completă: "Voi primi răspunsul la mica publicitate sub B. C. Până atunci declar armistițiu". Continuă: "cu dreptul pe care ți-l dă uneori forța, îmi iau permisiunea de a considera pe acest Buda, drept o mică atenție din partea D-tale, Domnule Klett. De altfel nu prea v'a adus noroc, bănuiesc după sângele ce vi s'a prelins pe lângă ureche. Părăsindu-vă, rog doar, să rămâneți pe locurile unde vă găsiți. Vă cer totuși îngăduința de a mă retrage, având în vedere orele prea înaintate. E drept că regret că sunt în situația de a mă lipsi de plăcerea unei astfel de distinse companii. Dar ce să-i fac, dacă mămica nu-mi permite să întârzii".

Făcând apoi un gest grațios, ca pe vremurile pline de galanterie ale Regelui Soare, înștiință că nu dorește să fie condus.

Urmărit de șapte perechi de ochi, deschise ușa, mai fixă pentru o ultimă dată întreaga cameră, luă statueta și servieta și cu pași liniștiți se îndreptă spre comutator. Un gest brusc și Bob dispăru în întunericul ce învăluia camera. O fâșiere arăta însă că se găsea încă înăuntru.

În aceeași clipă, încordați la culme, bărbații coborîră brațele buimăciți, dar din nou fură copleșiți de vocea aspră a celui alt. Fulgerător ridicară brațele. Pentru ultima oară, învingătorul ordonă încleștarea degetelor și promise solemn un întreg încărcător, în burta primului care va vorbi sau va lăsa brațele în jos.

Cu mâinile înlănțuite în aer, ce făcea imposibilă poziția lor din fotolii, cele șapte personaje holbau ochii în întunericul în care se găseau. Ultima intervenție a lui Bob, amenințarea lui, înfrângerea pe toată linia prin acțiunea bărbătească a acestuia, înfricoșă de așa natură pe toți, încât absolut nici unul nu îndrăznea să calce consemnul primit. În jumătatea de oră ce se scurse, avură de gustat toate chinurile iadului. Doar frica, groaznica frică de Bob, le dădu puterea de a rezista oboselei. Trecură secunde ce păreau minute și minute ce semănau a veacuri. Într'un târziu brațele, bustul, picioarele, cu un cuvânt toți mușchii refuzară prelungirea efortului. În această situație, Italianul strânse de câteva ori prin încleștare, degetele vecinilor. Fu ca un apel ce se răspândi cu o iuțeală de fulger, prin mințile tuturor. Înțelegerea tacită îi făcu să reacționeze instantaneu. Rapiditatea gestului l-ar fi uimit chiar și pe Bob. Șapte corpuri bușiră podeaua. Șapte corpuri săltară într'un ultim efort spre inamicul din întuneric, prin singura deschizătură existentă, ușa. Concentric, șase corpuri striviră corpul lui Klett, ce pârâi aproape. Din învălmășală se născu haosul. Își pierduseră literalmente capul. Izbeau cu sete corpurile ce se apropiau, sau mâinile ce se n'tindeau spre a apuca, în lovituri salvatoare sau asasine. Loviturile răbufneau printre icnituri, și scâncete, marcând astfel prin întuneric țintele. Câteva brațe apucară un corp, ce căuta să se strecoare spre ușă. Un țipăt de bucurie marcă victoria: "L-am prins. Aprinde lumina, țineți-l bine, amețiți-l!"

Îndemnul fu binevenit. Toată ura se abătu asupra dușmanului de moarte. Picioarele și pumnii împroșcau și pe lături, dar în mare majoritate își nimereau ținta. Cineva urlă în întuneric: "Aprindeți lumina să nu scape".

Unul dintre ei execută ordinul și în acest moment, ca într'un film întrerupt, ca un clișeu de mărime naturală, se prezintă realitatea.

Unul cu mâna în părul celui alt. Altul căuta de gălci pe Italian, care mușca pulpa japonezului, cocoșat la rândul lui în cărca lui Klett și având urechea acestuia între dinți. Alți pumni se odihneau pe pântecul, parcă mai desumflat al prusacului ce-și spijinea un picior pe capul cât banița al unuia dintre prieteni.

Iar Bob, Bob învinsul, la câteva sute de metri de ei se bălăcea în cada de marmură a băii din apartamentul său.

*

Reîntors la hotel, unde intră fără să fi fost observat de portarul ce ațipise, Bob pătrunse în camera lui dela etajul I.

Aprinse lumina, se privi în oglindă și fu mulțumit. Puțină paloare și un început de cearcăne sub ochi îl făcură să filozofeze: "oboseală". Își privi capul spart mai mult la suprafață. Păru-i era năclăit de sânge. Când eși din bae era altul. Pe figura lui nu se putea citi nici urmă de oboseală. Își curăță apoi hainele de sângele și praful luptei. Aruncă prada în geamantan. Pe sală servitorii începuseră curățenia. Privindu-și vestmintele boțite, Bob sună. Femeia de serviciu care bătu în ușă peste câteva minute, primi hainele și pantofii la călcat și curățat. Rămas singur, Bob apucă receptorul interior al hotelului și ceru poarta. La sunetul strident al clopoțelului, o voce, probabil acea a portarului, îl rugă să aștepte câteva minute.

Înainte de a închide legătura, prinse un cuvânt ce-i trezi curiozitatea. Portarul răspundea: "... Nu! D-le!.. nu!.. Doar cinci clienți nu s'au întors la hotel astă seară: D-l dela optzeci și șapte; dela patruzeci și nouă; Grain dela doi și D-l Williams Post dela douăzeci și nouă!.. De maximum o oră?... Nu...nu!!!.. Ultimul client, dela luarea postului în primire de mine, s'a întors la două!.. Nu!.. nimeni altul!.. Pentru puțin D-le!" Bob șueră îngrijorat, "s'a deslănțuit haita!" Era totuși bucuros că a putut constata rapiditatea cu care lucrau aceștia și că fusese pus în gardă, de intențiile lor "prietenești".

Ceru portarului să i se aducă gustarea de dimineață la el, în cameră. De altfel tare modestă, ea era compusă doar din trei ouă la pahar, un biftec în sânge cu cartofi pai, o litră de smântână, o pulpă de curcan cu ceva garnitură și o șocolată cu lapte. Nu simți nevoie să-și inventarieze prada mai înainte de a face să dispară ultima picătură a șocolatei.

Hainele aduse se prezentau impecabil ca și pantofii de altfel. Se gândi câteva clipe și apucând receptorul celui de al doilea telefon cu legătură directă în oraș, formă informațiile. Ceru numărul hotelului "Athenee Palace" și "Lloyd". Intrat în legătură cu

acestea puse o întrebare portarului și i se răspunse afirmativ. Vasăzică bănuiala lui fusese întemeiată. O confirmau cei doi portari, care comunicaseră telefonic, la cererea "Poliției", numele persoanelor care lipsiseră până la ora aceia din hotel, precum și celelalte care se reîntoarseră cu aproximativ o oră, — o oră și jumătate, înaintea cererii informative.

Bob avea idee de ce fel de Poliție era vorba și spre a pune la punct lucrătura celorlalți, ordonă portarilor cu calitatea ce i-o dădea titlul de procuror general, să comunice agenților, ce se vor prezenta la anchetarea în secret, că domnia-sa, dl. Procuror General Sir Robby a luat personal ancheta în mâini. Mai rugă să le transmită acestora ordinul expres, că nu mai este necesară culegerea datelor ce trebuia să le furnizeze portarii în legătură cu pasagerii lipsă, deoarece cadavrul groaznic mutilat al necunoscutului din stația Metroului a fost identificat în persoana unui oarecare Tojo. Închise telefonul. Mai câștigase un round.

CAPITOLUL IV

În acest timp în care se petrecea acțiunea noastră, un vânt de nebunie brăzda văzduhul Europei. Peste tot nu circulau decât cifre. Cifre în materiale de războiu: oameni, armament, tancuri, avioane. Războiul părea a-și spune cuvântul, în ciuda tuturor antipatiilor. Forțe puternice intacte, sub — sau supra — evaluate de indivizi sau state, așteptau să declanșeze atacul, într'un iureș de ucigătoare avalanșă.

Germania și Italia atacau economic, politic, armat, reputând succese care îngrijorau chiar țările de dincolo de Ocean. Se anunța războiul ce avea să înece, în sânge și dărămături, — oameni și civilizație. Discursuri incendiare, meetinguri armate, înarmări masive în ritmuri accelerate, strecurau în suflete groaza și neliniștea. Societatea Națiunilor mai exista doar ca firmă. Toți ochii Marei Britanii și Franței erau ațintiți spre Berlin și Roma, care nu mai făceau un secret din țelurile lor. Întâlnirile Hitler—Mussolini se repercutau în Statele Majore ale celorlalte Națiuni.

Dela războiul trecut, înarmările puterilor învingătoare se executaseră numai sub crezul păcii și se rezumau doar la o

linie Maginot și la oroarea gândului unui al doilea măcel. Pentru că spiritul de omenie, de dreptate și înfrățire se revolta de mai bine de 22 ani, la gândul distrugerii.

CAPITOLUL V

Bob trecu în sfârșit la inventarierea averii sale. Nu-și imaginase că șapte oameni puteau să poarte atâta avere asupra lor. Se declară complet satisfăcut, la gândul că era mai bogat cu șaptezeci și nouă de mii de lire și șaisprezece shillingi. "Pentru început nu e rău!", aprecie el. Dacă ar trebui să trăiesc ca redactor la "Daily Mail", bănuiesc că spiritul meu s'ar preta la reîncarnări dubioase, spre a putea strânge în șapte sute de ani, jumătate doar din suma ce o am acum în față. Sunt încurcat numai cu căutarea textului de lege, în care să pot încadra activitatea mea din ultimele ore, spre a utiliza atâta bănet, fără să mă văd terorizat de muștrări de conștiință! Ajutor de înmormântare, — îl luminează gândul. Dar cu o ușurință demnă de el, frână continuarea. Făcu să dispară "mica sa avere", în pachete fracționare și trecu curios ca o fată bătrână, la scotocirea tuturor lucrășoarelor strânse "cu sudoarea frunții lui".

Enumără ca pentru altul, cele zece porunci și constată vesel: că a primi daruri, nu constituie o crimă. "Sunt un om onorabil", conchise el definitiv.

Ceeace îl interesa mai mult și care făcu să-i scape o șuerătură, fu identificarea indivizilor. Prea sus puși, murmură el, și prea puternici spre a-i putea doborî; iar eu prea singur!

Pentru un moment, gândul retragerii din scenă îl cuprinse, dar un gest involuntar al mâinii de îndepărtare inconștientă a lașității, trădă hotărîrea. Reflectă cum îi era obiceiul, cu glas tare, ca și cum ar fi muștrat pe cineva:

— "Bob, băiete, nu fi laș. M'as rușina de tine și te-ăș disprețui. Să lupți, acesta-i farmecul existenței! Că ești înfrânt sau învingi nu mai contează. Lumea așa cum e, bună sau rea, preferă moartea eroică a luptătorului, scâncetului laș și nepuțincios al octogenarului, intoxicat cu buline. Luptă copilul meu... și învinge! Învinge pentru tine, sau mori! Și într'un caz și într'altul, părerea bună ce o am despre tine îți va fi suport.

Nu da înapoi. Mergi înainte, drept sau cu ocoluri, nu contează. Principalul lucru de care să ții cont, este aceea că mi-i tare dragă viața ta!"

Și tot mormâind așa, sfârși trierea inelelor, stylourilor, ceasurilor, actelor și a nenumăratelor obiecte, cărora le promisese solemn o mai amănunțită examinare altădată. Îi atrase puternic atențiunea, doar un ceas ordinar de buzunar, de proporții și formă demodată, ceasul "Kolosal" al micului Klett. — "Dar de ce două?", se întrebă el, aruncându-și privirea printre lucrurile prusacului. "E amator doar, nu un colecționar de antice pendule". Rămase gânditor, cu el în mână. Trase un scaun spre fereastră, se așeză și deschise ceasul.

Prea complicat spre a nu ascunde nimic. Bănuiala îl înfrigurase. Îl răsuci, îl întoarse, observă atent mecanismul. Prea multe roțițe pentru simplitatea lui. Își reamintea, poate sub impresia bănuielii, de gestul automat al lui Klett în momentul revenirii. Văzu mâna lui îndreptându-se spre buzunarul vestei. Lumina invadează brutal în creierul lui Bob. Acum lega gestul lui Klett, acela al "mângâierii" capului de care își bătuse joc, nu de durerea pricinuită de lovitură, ci de mișcarea caracteristică a gestului necontrolat, provocat de surprindere. Scena se redepână în mintea lui Bob, aidoma realității.

Exact, murmură el cu înfrigurare crescândă.

— "Nu la tâmplă sau rană a schițat mișcarea, ci la frunte!" Repetă mașinal mișcarea celuiilalt. "Exact". Gândul lui prinse rădăcini. "De ce nu se furișase? De ce?" Răspunsul îi veni fără efort: "Pentru că dispariția ceasului îl consternase! Dar de ce?" Privi din nou masivul obiect, ghici în el secretul, dar nu-l putea găsi. Atunci reflectă el: dacă ceva nu e în regulă, probabil haita va căuta prin orice mijloc să reintre în posesiunea lui și s'ar putea să mă descopere. Dacă averea de aci prezintă o oarecare importanță, atunci cât mai departe de mine! Gândi mult, mult de tot. Împachetă la loc și introduce totul în servietă, în afară de ceasul care-i atrase atenția și de statueta. Se îmbracă, comandă o mașină la telefon, închieie ușa apartamentului, lăasă cheia la portar și în pas viu parcurse hallul. Suit în mașină, comandă șoferului Hyde Park. Coborî ținând puternic servieta. Intră în primul magazin de fierărie și comandă un șpiraclu. La privirea întrebătoare și totodată mirată a vânzătorului, minciuna

binecuvântată îi năvăli pe buze. Cu un aer nepăsător, puse în curent pe acesta de pierderea cheilor dela apartamentul său. Motivă urgența și obțină până la fabricarea altor chei, cu titlu de împrumut și contra a două lire, trei passepartout-uri de diferite dimensiuni.

Peste un sfert de oră, deschidea la a doua încercare, ușa unui apartament dela etajul 2, al unui block din Newman Street Nr. 14. Pe cartea de vizită, fixată pe tăblia ușii era trecut numele Mr. King Newton arheolog, membru corespondent al Academiei Regale, iar sub el un adaus de mână: "introduceți corespondența în cutie. Plecat în misiune științifică în Africa".

Peste câteva clipe, Bob intra într'o încăpere mobilată cu gust și eleganță. Doar praful așternut pe mobilă și aerul înăbușit din încăpere, dovedea că nu fusese locuită de mult timp. Bob privi strada mai bine de o oră, printre perdelele trase. Cum trecătorii supravegheați nu prezentau nici o caracteristică, care să-l fi putut alarma, o părâsi, spre a forma un număr la telefon. Odată obținută legătura, un schimb de cuvinte avu loc, după ce un nume "Mecmidan" precedă începutul.

Agăță receptorul, trecu la birou și scrisse aproape o jumătate de oră. Așeză scrisoarea peste lucrurile din servietă și cu pași liniștiți, se îndreptă spre unghiul întunecos al garsonierei. Într'un colț, la o mică depărtare de ușă, forță în sus o bucată din placajul de stejar, ce înconjura încăperea. Un buton invizibil pentru un necunoscător, ușor apăsat, provocă un mic sgomot metalic. Intră în baie și împinse una din plăcile de faianță. Era a treia de jos și a patra dela tocul ușei. Un alt sgomot, de data aceasta mai accentuat, imprimă alunecarea pe niște șine a unei părți din perete. O deschizătură se căscă sub ochii vrăjiți ai lui Bob. Nu era mai mare de 40 cm. în înălțime. Iar adâncimea o forma grosimea peretelui.

Lungimea nu avu curiozitatea de a o măsura. Găsi înăuntru trei chei și o mică schiță, pe care o arse la flacăra brichetei, iar scrumul îl risipi în spatele caloriferului. Introducând apoi servieta în cavitate, repetă, de data aceasta invers, operația precedentă și șuerând admirativ exclamă: "strașnic safeu". Cio-căni cu degetele pereții băii și pe cei ai biroului — dormitor, în dreptul ascunzătorii și în lăturile ei. Acelaș sunet. Plăcile de faianță și placajul de stejar sunau peste tot la fel.

Peste câteva minute închidea ușa pe dinafară, lua liftul până la al zecelea etaj și deschidea cu cheia ce prezenta două crestături, camera d-lui Mark Prierson, voiajor comercial. Camera de om nevoiaș în care intrase și pe care o reîncuiasse, aducea aidoma cu orișicare cameră de hotel de mâna a treia.

Singura diferență o constituia garderobul cu fund dublu și prin care Bob putu trece, prin manevrarea unei pârgii cu aspect de cuier, într'un alt garderob, de data aceasta plin de fuste și rochii și din care el se strecură cu anevoință.

Încăperea prezenta caracteristici specific feminine. Singura apropiere ce se putea face între cele două încăperi, era — și Bob zâmbi, — nelocuibilitatea lor și proprietarul comun al ambelor blockuri. Închizând, deschizând și iar închizând locuințe străine, Bob ironiză: — "Cine intră noaptea cu chei potrivite în locuințe ce nu-i aparțin?" Ghici bătrâne?

Coborî cu liftul și părâsi de data aceasta imobilul cu Nr. 73 Berners Street.

*

Dar grotescul situației scăpă bărbaților înlănțuiți în biroul dela etaj al lui Klett. Erau prea frânți de lovituri și nemișcare, iar efortul la care se pretaseră, îi epuizase complet. Se reasezară în fotolii. Un observator mai puțin atent tot ar fi văzut umbra de neliniște cum dispărea de pe fețele lor, spre a face loc groazei. Se priveau cu atenție. Figura unuia reflecta stările sufletești ale altuia. Complexele de sentimente asatine măcinau însă sufletele tuturor. Mașinal, Prusacul își pipăi buzunarul vestei și apoi se adresă prietenilor de suferință. De data aceasta vocea parcă-i fusese frântă. Dispăruse încrederea și siguranța de mai înainte. Cu hainele în dezordine, pe alocuri rupte, cu părul sburlit de lup înfometat în atac, cu urechea perforată de caninii Italianului, prezenta atât de viu imaginea celorlalți, încât nimeni nu râse.

— "Domnilor, am primit cea mai urâtă înfrângere din existența mea. Singura-mi satisfacție rămâne însă impresia puternică cu care v'a copleșit Robby, dacă-mi reamintesc precis numele său".

Japonezul fricționându-și piciorul, mișcă afirmativ din cap. "Pare să fie cu totul excepțional și de aceia înfrângerea noastră în comun, cu un întreg arsenal la dispoziție, cu avantajul pe care ni-l dădea proporția șapte la unul, ne determină să fim mai îngăduitori cu fiecare din noi. Am fost prădați, izbiți și, ce e mai rușinos, caraghios de lași.

Sunt convins că își va pune planul în aplicare și se va ține de cuvânt. Nu știu însă ce să cred despre el. Personal sunt tare dezorientat. Va denunța sau nu? Va încerca un șantaj acum, când ne cunoaște pe fiecare în parte, sau va fi fost sincer, atunci când ne-a mărturisit felul lui de a privi viața. Ași înclina să cred în ultima alternativă, însă neîncrederea mă stăpânește. Refuz domnilor să cred, că un astfel de om, — un drac mai bine zis, — să fie capabil de un act așa de nebunesc, ca obținând victoria asupra unor oameni de talia noastră, să se mulțumească cu cele douăzeci de mii de lire luate dela mine!"

Ceilalți adăugară cu vehemență: "dela mine zece mii lire; mie douăsprezece mii lire; mie opt mii lire, nouă mii lire, cincisprezece mii lire" și ultimul încheie: — "Eu nu știu cât aveam!" "Sau poate", adause în continuare Klett, "tocmai suma prea mare îi va trezi pofta de mai mult; d-voastră ce credeți?"

Dar ceilalți prăbușiți în ei, nu mai erau capabili să creadă nimic. Deaceia tot Klett continuă:

— "Avem doar două zile, în care timp trebuie să dispară, sau riscăm să cădem noi pradă lui. Dacă nu isbutim, nu rămâne decât să-i răspundem afirmativ și prin mijloacele ce ne stau la dispoziție, să traducem în fapt împlinit, dorințele noastre ale tuturor. Suntem angajați într-o luptă, în care interesele noastre personale sunt cele mai mici. Dar nu vom putea întreprinde nimic, atâta timp cât d-voastră nu vă scuturați apatia, ce v'a anchilozat creierul. Trebuie. Mă înțelegeți? Trebuie sau de nu pentru fiecare din noi plutonul de execuție. Și e absurd să privim cu fatalitate viitorul negru, sterp de orice avânt combativ. Luptând, avem șanse mari a duce la bun sfârșit marea noastră operă. Nu vă lăsați impresionați de un singur om. Singurul regret este acela că un astfel de om nu poate fi legat de noi prin acțiune comună. Dar dacă și această posibilitate s'ar ivi necesară pentru noi și cauza noastră, eu trec peste resentimentele mele, oricât de dureroase ar fi și așa admite colaborarea".

Încet, speranța se strecură în sufletele tuturor. Gustul vieții se readeșteptă în ei, italianul fu acela care dădu ideea demersului, telefonând la hotelurile mari. Hotărârea fu acceptată în urma unei mici discuțiuni, în care argumentul convingător a fost cele câteva zeci de mii de lire, în posesia cărora intrase Bob și dorința acestuia de a trăi intens. Deaceia peste treizeci și cinci minute posedau o listă de patruzeci și cinci persoane, pasageri ai celor mai luxoase hoteluri. Peste mai puțin de trei ore la alarma telefonică a lui Klett o companie de agenți blocau intrările hotelurilor, rețineau camerele din imediata vecinătate a celor vizați, alergau în Londra după patruzeci și cinci de oameni, care căzuse în vina de a fi întârziat în vre'un chef sau dormiseră la vre'o prietenă. Alții mai ghinioniști purtau prin Anglia, escorta agenților lui Klett.

Se făcuse ziuă de mult, când mesagiul d-lui Procuror Sir Robby reveni statului major al haitei. Blestemele, înjurăturile și amenințările plouau în camera plină de fum a lui Klett. Neputința de a reacționa înebuni deabinelea haita. Japonezul bolborosea cuvinte fără șir. Barba i se încovoiasse fiind pe punctul de a-i atinge nasul. Avusese dreptate Bob, când afirmase lipsa ultimului dinte din gura acestuia.

Fixară răspunsul în Daily Mail și cu senzația condamnaților la moarte, părăsiră sfârșiți sufletește, frumoasa vilă a lui Klett...

*

NOTĂ: Cu părere de rău, situația financiară modestă a Editurii ne face să rupem aici firul romanului "Europa în revoltă" ce numără un total de 300 de pagini.

ALEXANDER O'CRISTALL: EUROPA ÎN REVOLTA

Cu mult înaintea războiului gustul pentru literatura polițistă prinsese atât de multe rădăcini, încât majoritatea cititorilor era câștigată pentru ea.

Vremurile confuze, greutatea timpurilor, dar mai ales vitregia și asprimea realității, au făcut din romanul senzațional, cu adânci și misterioase rezonanțe în lumea presupunerilor, a deducțiilor și a cercurilor interlope, cel mai gustat gen literar de pe urma căruia s'a resimțit și teatrul.

La noi, după drumul trasat de colecția celebră a lui Sherlock Holmes, prelucrată după cele câteva nuvele ale lui Conan Doyle, sau după traducerile excepționale din Maurice Leblanc, sau din colecția vestită "LE MASQUE VERT" și Edgard Walice, romanul senzațional a prins din ce în ce mai mult gustul publicului, marile edituri tipărind în acest sens o serie de lucrări originale.

Și iată dar că pe linia aceasta "Cartea Românească" deschide și ea porțile editurii sale, unei cărți adecuate vremurilor, publicând "Europa în revoltă" (Haita) roman excepțional din toate punctele de vedere, datorit unui scriitor care posedă necontestate calități literare și care dovedește dela primele pagini, un viguros și excepțional talent. Alexander O'Cristall, se arată dela primul său volum un realist dublat de un simț fantezist, posedând la perfecție limba și stilul romancierilor polițiști de mare clasă.

"Haita", pătrunde așa dar în literatura modernă românească cu vigurozitate, marcând un loc bine stabilit, constituind un grad de comparație între trecut și viitor.

Aventurile lui Bob Robley, gazetar iscoditor și pregătit sufletește pentru toate întâmplările pe care soarta și neprevăzutul i le vor scoate în cale, plimbându-l pe jos, cu trenul, sau cu avionul prin toate misterele, în căutarea adevăratei identități a numărului "Unu" spion și dușman al Angliei, cu toate greutatea ce isvoresc din ingeniozitatea unui răufăcător de o rară inteligență "Fratelli", te fac să parcurgi cele 300 de pagini ale romanului cu înfrigurarea misterului care te pătrunde dela prima

pagină și care te prinde din ce în ce mai mult, încât la sfârșit îți pare rău că s'a terminat și ai vrea să capeți continuarea.

Departe de a fi adepți ai romanului senzațional, nu putem totuși să nu subliniem această carte, care dacă ar fi fost tipărită dela început într'o limbă cu o mai mare circulație în lumea cititorilor — franceza sau engleza — ar fi fost deja un roman celebru.

Prevedem editurii "Cartea Românească" un succes de librărie remarcabil, iar autorului, căruia îi respectăm anonimatul, un viitor excepțional, bazați pe un debut care e perfect din toate punctele de vedere.

("LIBERALUL" din 16 Iulie 1946.)

"EUROPA ÎN REVOLTA"

Apărut acum câteva luni, sub semnătura d-lui Alexander O'Cristall, romanul "Europa în revoltă" a trezit dela început interesul și simpatia cititorilor. Sub pana inspirată a autorului, imagini și fapte din Anglia, anterioare războiului, oglindesc fidel eroismul poporului englez.

Acțiunea se petrece în Marea Britanie la începutul anului 1938, când lupta din umbră a serviciilor de spionaj germane primește răspunsul bărbătesc al Intelligence Service-ului. În încrâncenarea aceasta mută, dragostea de glie nu mai cunoaște margini. Se sacrifică pe altarul patriei vieți care primesc astfel aureola eroismului necunoscut. Autorul romanului a prins întreaga măreție a acestei lupte, pe care o redă atractiv, ținând încordată atenția cititorului. Te face să trăiești odată cu eroul principal, ziaristul Bob Robby, emoția ce se desprinde din toate acțiunile lui dinamice.

Variat și complex autorul acestui roman se detașează net de literatura polițistă. Aventura se împletește pe fiecare pagină cu emoția. Este o carte bogată în acțiuni și soluții, care pentru noi — profani în acțiunile de spionaj — apar revelatoare.

Romanul a apărut în editura "Cartea Românească"

("UNIVERSUL" din 21 Iulie 1946.)

SENZAȚIONAL!

EUROPA ÎN REVOLTĂ
— HAITA —

de Alexander O'Cristall

O EPOPEE A TIMPURILOR
DE AZI

(“FLAMURA” din 20 Septembrie 1946.)

ALEXANDER O'CRISTALL:
Europa în revoltă (Haita)

În editura “Cartea Românească” a apărut de curând o nouă carte intitulată “Europa în revoltă” (Haita) dintr'un ciclu cu acelaș titlu, semnată de Alexander O'Cristall, desvăluind lupta Intelligence Service-ului englez contra Gestapoului german. Acțiunea se petrece în perioada premergătoare războiului. O carte interesantă, plină de acțiune, care te ține încordat dela primele pagini până la sfârșit. Lucrarea împacă spiritul de aventură al cititorului și noțiunea de jertfă pentru patria engleză constituind în același timp un divertisment literar.

Cartea apare într'un moment în care literatura de nuanță polițistă este cea mai căutată și cercetată în Anglia cât și în Statele Unite.

(“ORDINEA” din 18 Decembrie 1946.)

Soției, de ziua nașterii

DORINȚA MEA

Atunci când la urechea-ți, crunt urlă iarna grea,
În timp ce disperarea-ți sfâșie inima;
De vei simți speranța că-ți stinge flacăra,
Să nu plângi, draga mea.

Hain de-ți viscolește și-ți fierbe doru'n sânge,
Și vezi cum peste visuri, pustiu prăbușește
Tot málul neputinței, ce nu se mai sfârșește,
Soția mea, nu plânge.

Visând că sunt alături, iubirea va învinge.
Speranțe noi vor crește, cum cresc furtuni în munți.
Și'n suflete-amintirea ne-or face din nou prinți.
Zâmbește-mi, draga mea.

Să-ți fie bucuria prag zilelor de mâine.
Să-mi deie Domnul darul întoarcerii acasă,
Ca să ne stingă dorul, ce inima ne-apasă,
Iar jalea să devină cânt, pace, răs și pâine.

Paris, 14 Aprilie 1952.

TE CAUT

Zefiru-adie'n noapte o baladă,
Și țese lumii tainice povești.
Iar ochii mei, deprinși ca să te vadă,
Te caută și plâng, că nu mai ești.

În van îți cat privirea ta cea caldă
Și'n colțuri caut glasul tău domol.
E noapte. Strada-i tristă și e goală
Și sufletul mi-e trist, dar și mai gol.

Paris, 27 Mai 1954.

DRAGA MEA SOȚIE

— De ziua ta,
Aș vrea să fur rubinul unor nori, însângerați într'un apus de soare,
Și să-ți culeg nemărginiri albastre, spre care tinde zborul de cocoare.

— De ziua ta,
Să strâng aș vrea argintul unor sălcii, scăldate'n noapte, de frumoasa lună,
Când susurul izvoarelor din vale, cu foșnetul stejarilor se'ngână.

— De ziua ta,
Din spuma dantelată-a munților, aș face cuib iubirii arzătoare.
Și'n adâncimea mării aș mai închide-o primă rază, a soarelui răsare.

— De ziua ta,
Te-aș înveli cu-amurgul munților, și-atunci și visul care s'estompează
Te-ar prinde'n colorit de curcubeu, din prima clipă când se înserează.

— De ziua ta,
Aș înșira pe fire de lumină, chiar și mărgăritarele de rouă.
Le-aș răspândi prin păru-ți, ca frumusețea ta să aibe-o strălucire nouă.

— De ziua ta,
Aș strânge muzicanții de prin crânguri neștiute, cu triluri curgătoare,
Ca să privesc cum ochi-ți devin mai calzi, mai luminoși ca cei de căprioare.

— De ziua ta,
Din pâlpâiri sfioase a miilor de stele, ți-aș face diademe.
Să ude, să'nverzească pustiul fără margini, a visurilor mele.

— De ziua ta,
Eu ți-aș mai da rubine, safire și topaze, și mari mărgăritare.
E bogăția mare a sărăciei mele. Grăbește-te și ia-le.
C'am sângerat de doru-ți și nopțile-au fost grele, ca și exilul meu.

— De ziua ta,
Din omenescul practic eu nu mai am a-ți da
De cât poemu-acesta, ce-l scriu

De ziua ta.

Paris, 4 Decembrie 1956
(Sf. Barbara)

L U N A

Față palidă de mort,
Stropită cu arome,
Dorită de somnambuli
Și pisici înamorate.

Izvor sfânt de nestemate,
Greu culese de prin scoici,
Dăruite la iubite
Și-aruncate-apoi la porci.

Tu plăcintă țigănească
Ce-ți bați joc de poezie,
Frământând-o în amestec
Cu refrenul nerozie.

Zăpăcești pe'ndrăgostita,
Cea naivă ca un miel,
Ca s'o pătezi cu nămolul
Unei cameri de hotel

Patronezi în seri de iarnă
Mârșăvia unor simțuri,
Terfelind curate gânduri
Pe taraba unor prețuri.

Geometrie limitată
Într'un spațiu prea ceresc;
Stau în parc amorezații
Și cu ceasuri te privesc.

Ce-or vedea la tine, oare,
Aspră glumă cu țărână,
Care'n nopți pustii de iarnă,
Gerului îi ești cunună.

Călăuză-a tinereții
Și tovarășe la vicii,
Pela colț de bulevarde,
Faci și tu trotuar dorinței.

Amalgam de definiții
În poeme mari și mici,
Dai prilej de satisfacții
Materiale, la nemernici.

Ești otrava desnădejdei
Anilor cerniți de vârstă,
Care nu-și găsește păsul
Tinereții de mult stinsă.

Frații Petre și Alexandru Cristescu în 1943

FILE DE MANUSCRIS (25–81) REGĂSITE DUPĂ 30 DE ANI DELA DISPARIȚIA AUTORULUI LOR

... Stalin și Hitler recoltau ceea ce semănaseră la Moscova cu o lună în urmă. "Abominabilul bastard", așa cum declarase, plin de orgoliu, Molotov, referindu-se la Polonia, încetase "în sfârșit de a mai exista". Din protocolul secret la anexa pactului de neagresiune dintre Germania și URSS, încheiat la 23 August 1939, ei soluționaseră punctul 2:

"În cazul în care se va produce o modificare teritorială și politică în regiunile aparținând Statului polonez, limita între zonele de influență ale Germaniei și URSS-ului va urmări în mod sensibil linia râurilor Pissa, Narev, Vístula și San. Chestiunea de a ști dacă este de dorit, în interesul celor două țări, de a se menține un Stat polonez independent și cum el va fi delimitat, nu va putea fi rezolvată decât în lumina viitoarelor desfășurări politice".

Și pentru că "modificări teritoriale și politice" se produseseră, grație baionetelor germane și pumnalului sovietic, Ribbentrop se deplasează din nou la Moscova spre a completa pactul de neagresiune din 23 August 1939 cu un: "Acord de delimitare a frontierei și de prietenie germano-sovietică". Pact semnat la 28 Septembrie 1939.

Mai rămăseseră din cele patru puncte ale Protocolului secret din 23 August doar două să se îndeplinească pentru gloria lui Stalin și a "invincibilei lui armate roșii". Adică Punctul 1: "Pentru cazul în care se va produce o modificare teritorială și politică în Statele Baltice (Finlanda, Estonia, Lettonia și Lituania), frontiera de nord a Lituaniei va constitui simultan limita zonelor de influență a Germaniei și URSS-ului". Și bineînțeles Punctul 3, care prevede mutilarea României în termenii următori: "În ceace privește Europa de sud-est", se subliniează din partea sovietică "interesul pe care aceasta îl poartă Basarabiei. De partea germană se declară completa dezinteresare de soarta acestei regiuni".

Unde avea să se producă actul sovietic mai întâi? În nordul sau sudul Europei? Doar timpul era în măsură de a pune tragicul lui sfârșit, îngrijorărilor nefericitelor popoare, asupra cărora plana amenințător imperialismul sângeros al URSS-ului.

Într'adevăr numai timpul, pentru că eroismul "curagioasei armate roșii" se spărsese ca un balon de săpun, la primul contact cu eroismul micului popor finlandez, decis să plătească cu ultima picătură de sânge dreptul lui la libertate. Căci în disprețul zdrobitoarei disproporții de forțe (Finlanda 4 milioane de locuitori, iar URSS-ul peste 170 milioane), campania "fulger" a lui Stalin se eternizase de-alungul liniei de rezistență finlandeză Mannerheim.

Atâta risipă de eroism finlandez, mobilizase însă simpatia lumii întregi, traducându-se la anglo-francezi printr'un "proiect de debarcare al unui corp expediționar" la Petsamo în Finlanda. Numai că executarea intențiilor aliaților fusese paralizată, atât de încetineala cu care se elaborase planul, cât și de prezența diviziilor lui Hitler, gata să intervină încă în Ianuarie 1940, atât în Baltica, cât și în Marea Nordului, spre a-i permite Moscovei realizarea sărmanei și rușinoasei ei victorii. La 7 Martie 1940 mica Finlandă se înclina colosului roșu, — după ce-l ridiculizase pe câmpul de onoare. Așa că vapoarele franceze rechiziționate și grupate în vederea transportării corpului expediționar aliat în Finlanda, primeau ordinul de împrăștiere. Tratatul dela Moscova pusese sfârșit inegalei lupte susținute de finlandezi pe linia Mannerheim, străpunsă în urma neîntrepruptelor lovituri de măciucă ale armatei roșii.

Și în timp ce vapoarele rechiziționate în vederea sprijinirii Finlandei se îndepărtau pe ziua de 18 Martie, aliații anglo-francezi lichidau astfel și ultimul mijloc de care mai dispuneau, spre a da o greutate ofensivei lor diplomatice, declanșate zece zile mai târziu. Minarea apelor teritoriale ale Norvegiei de către englezi începe la 5 Aprilie 1940, iar francezii lansează la rândul lor un nou ordin de rechiziționare a vapoarelor în vederea unei debarcări combinate a aliaților în peninsula scandinavă. Prea târziu însă, pentru că inițiativa scăpase de mult din mâinile anglo-francezilor.

Căci cu impetuozitatea și rezoluția aventurierului, cu toată inferioritatea Kriegsmarinei, Hitler ordona totuși atacul surpriză al Norvegiei și Danemaricii, preparat încă în luna Februarie. Astfel că în seara de 6 Aprilie 1940, vânătorii de munte germani ai locotenent-generalului Dietl părăseau portul german Wilhelmshaven, imbarcați pe zece contratorpiloare. În dimineața

de 9 Aprilie ei debarcau și ocupau fără lupte Narvik. În seara aceleiași zile partida fusese complect jucată. Capitala Oslo, porturile Bergen, Kristiansand, Trondheim, erau cu toate depozitele lor de armament, echipament și alimente în mâinile Wermachtului. Elementul surpriză complectase pe acel al totalei lipse de înțelegere a evenimentelor de care se făcuseră culpabili conducătorii Norvegiei. Trupele aeropurtate germane ocupaseră la rândul-le, o mare parte din aerodromuri, paralizând astfel timidele încercări de rezistență. Totala lipsă de instrucție militară a armatei norvegiene, la care se adăuga un armament incomplet, devin astfel aliații maiorului norvegian Quisling, înfocat pro-hitlerian, care constituise din timp cea de a 5-ea coloană inamică.

Restul se datora atât precizunii de ceasornic, cu care se operau debarcările germane simultane, de-alungul coastei norvegiene, cât și moleșelei de care dădeau dovadă aliații. Căci cu toată alarma dată la timp, guvernele Reynaud și Chamberlain se dovediră incapabile să reacționeze așa cum impunea momentul. Și când în sfârșit cele trei batalioane britanice ale generalului Mackezy, izbuteau în urma unei băătăii navale să debarce pe coasta norvegiană, balanța victoriei se înclinase demult de partea Germaniei. Nimic nu-i mai putea smulge lui Hitler succesul pe teatrul de operații norvegian. Nici detașamentul aero-naval britanic ce aterizase la 14 Aprilie ocupând fără pierderi porturile Andalsnes și Namsos și nici chiar debarcarea corpului expediționar francez, ce se efectuase la Namsos, cu o întârziere ce se dovedea fatală, deabia pe ziua de 20 Aprilie. De prisos se dovedeau și debarcările târzii ale vânătorilor de munte francezi, în ziua de 28 Aprilie; a legiunii străine din 4 Mai, cât și debarcarea jumătății de brigadă poloneză, efectuată în 7 Mai.

Partida fusese câștigată de forțele germane de sub comanda supremă a colonel-generalului Falkenhorst, cu toate eforturile disperate ale anglo-francezilor, ce se băteau sub comanda generalului englez Sir Claude Auchinleck.

În afara spectacularei ofensive a trupelor franceze de sub comanda generalului Bethuart, menite să înscrie pagini de glorie în istoria celui de al 2-lea războiu mondial, rezultatul se datașa dela sine. Ordinul de reîmbarcare a Corpului expediționar

aliat se executa pe ziua de 7 Iunie 1940. Adică trei zile după ce ultimul soldat englez care mai putuse fi salvat pe plaja Dunkerque, recâştigase Anglia.

Lipsa de inițiativă, încetineala cu care aliații răspundeau strategiei de războiu fulger, impus de Hitler, o aviație inexistentă în comparație cu aceea a lui Goering, își găsea scadența în acele retrageri din 4 și 7 Iunie 1940, cu toate că eroismul soldaților aliați se dovedea a fi la înălțimea eroismului soldatului german.

Norvegia capitulase în timp ce regele ei, Haakon, lua drumul exilului împreună cu miniștrii lui, după o rezistență din care se desprindea o dureroasă lecție pentru viitor. Danemarca care profesase religia periculoasă a dezarmării și demilitarizării, plătea la rândul ei cu independența polițai venită la scadență: deasupra ei fâlfâia fără lupte, drapelul de războiu al celui de al 3-lea Reich.

Și în timp ce tunurile bubuiau și cohorte de refugiați în zdrențe, rătăceau cu priviri halucinate pe drumurile vestului Europei, alte cohorte, de sclavi polonezi și finlandezi, înaintau, sărmane epave, spre infernalul cimitir al Siberiei lui Stalin, sub cnutul "armatei roșii eliberatoare".

Departa de bubuitul tunurilor, la Pearl-Harburg, tatăl lui John încerca să deslușească viitorul din informațiile sosite de pe teatrul de operații european. Cuprins de negre presentimente, se întreba dacă poporul american învățase ceva din sângeroasa lecție, pe care i-o serveau cei doi cavaleri ai apocalipsului: Hitler și Stalin. Cu gândul că "la 1 Iulie 1939, efectivele armatei Statelor Unite cuprindeau, înglobând armata aerului, armata de uscat și diversele servicii anexe, mai puțin de 130 mii de oameni", ("Croisade en Europe" de Dwight D. Eisenhower), tatăl lui John simțea că lipsa de pregătire militară a Patriei lui suna ca o invitație de a fi atacată.

Și cu îngrijorarea de viitorul celor dragi lui, rămași la New York, a început să umple cu scrisul său mărunț, cea de a doua scrisoare pe care le-o adresa soției și copilului în acea zi.

*

În timp ce bătălia pentru Norvegia se apropia de fatalul ei deznodământ, în noaptea de 9 spre 10 Mai 1940, la orele 4

Wehrmachtul trecea la atacul frontal al bastionului aliat: Olanda, Belgia și Franța.

Două viziuni de înaltă strategie și tactică, două concepții de viață diametral opuse, într'un cuvânt două lumi complet diferite se înfruntau însfârșit, după 9 luni de "drôle de guerre" — cum avea să-l califice însăși francezii — într'o întrecere de forțe ce depășea tot ceea ce istoria înregistrase până atunci.

La Marele său Cartier, Hitler cu pleoapele umflate de oboseală, aștepta cu încordare primele vești de pe front. Căci își dădea seama, că în acele ore se juca, într'un imens "chit sau dublu", atât mitul "genialității" sale, cât și viitorul Reichului național-socialist.

Își reamintea cum fusese cucerit, din capul locului, de îndrăznețul plan de campanie în Vest al generalului său von Manstein. Ce îl determina oare să i-l accepte, să i-l sprijine și ceva mai mult, să și-l însușească, se întreba el, parcurgând încăperea cu pași nervoși și oprindu-se din când în când, în fața hărții. Își spunea că, fără umbră de îndoială, decizia îi fusese forțată de considerente mai mult personale. El făurea istorie, și ca atare, tot ceea ce istoria înregistrase până atunci, nu-l privea. În schimb se impunea imperios tot ce prezenta originalitate în răsturnarea de concepții strategice și tactice. Ori, ce plan de invazie a Franței îi propusese până la von Manstein — strategii lui generali? Un plan aproape, dacă nu identic celui din 1914.

Făcând însă abstracție de vanitatea, de ambițiile lui, putea el oare să accepte vechiul plan, când fără îndoială dușmanii lui din Vest, se preparaseră din timp spre a-i face față? Unde era elementul surpriză, ce jucase un rol determinant în primul războiu mondial? Lipsit de acest element, nu i se reduceau șansele lui de victorie într'atâta, încât totul devenea nesigur? Fără îndoială că înșirate numeric pe hârtie, numărul diviziilor lui depășea pe acele inamice, numai că la ce servea această efemeră superioritate, când în efective, în numărul oamenilor mobilizați, balanța înclina greu de partea dușmanilor lui? Unitățile lui de parașutiști? Ele se reduceau la un efectiv de 4500, adică tot ceea ce aruncase în luptă, în zorii acelei zile: 500 la frontiera Belgiei spre a pune mâna pe podurile canalului Albert, iar restul parașutați în Olanda, între Haye și Rotterdam. Pentru Franța nu-i mai rămăsese decât manechinele, pregătite în vede-

rea lansării lor, spre a provoca panica în momentul psihologic. Blindatele lui? În afara unei superiorități în viteză și în putere de foc, nimic deosebit. Franța singură alinia în fața celor aproape 4000 de tancuri germane, un număr aproape egal. Singurul sector în care Reichul excela era acel al aviației, căci în fața a trei avioane germane, aliații nu puteau opune decât un singur aparat.

Pe o coloană a 5-ea, el nu putea conta în Franța, Belgia și Olanda. Iar în ceea ce privea moralul trupelor dușmanului, Hitler avea toate motivele de a fi îngrijorat. Serviciile lui de informație înregistraseră tendința unanimă a francezilor spre un războiu ofensiv, iar nici decum limitat la o defensivă pe linia Maginot, care dealtfel nu acoperea decât jumătate din frontiera de est a Franței. Nu avea și el oare o linie de fortificații — Siegfried — la frontiera cu Franța? Războiul de tranșee sau dimpotrivă toată strategia Reichului național-socialist își avea izvoarele în războiul de mișcare?

Din nou Hitler s'a oprit în fața hărții, ca și cum ar fi căutat un răspuns ușurător îndoielilor în care îl aruncaseră atâtea întrebări. Gândul că providența îi era prietenă, că îl servea, l-a destins în oarecare măsură. Dacă ar fi atacat în toamna lui 1939, cum avusese intenția — zădărnicită doar de condițiile atmosferice precare unui războiu fulger — șansele lui ar fi fost minime. Căci ar fi aplicat vechiul plan de invaziune din 1914, neavând pe acela al lui von Manstein, care cuprindea, în egală măsură, și elementul surpriză și originalitate, dar și riscul fără de care aventura ar fi fost lipsită de nota ei pasională.

Căci genialitatea planului lui von Manstein, consta în aceia de a forța blindatele germane să-și croiască drum printre înălțimile împădurite ale masivului Ardennes. Și specialistul lui în tancuri, generalul Guderian, al cărui principiu era că locul blindatelor se găsea în vârful săgeții atacului, și nici decum simple "auxiliare ale infanteriei" cum le considerau francezii, îi declarase, după ce privise îndelung harta pe care i se odihnea în clipa aceia pumnul: "Main Fuhrer, străpungerea Ardennes-ilor de către unitățile de Pantzer este posibilă".

Și totuși, acum când partida este angajată, gândul lui Hitler se oprea mai mult pe "mâna providenței" decât pe avizul expertului său Guderian. Căci "ei" i se datora în cele din urmă, decizia de a adopta definitiv planul lui von Manstein.

Cu exact patru luni de zile în urmă, adică la 10 Ianuarie 1940, numai providența îl împinsese pe maiorul german Reinberger, — curierul celei de a 7-ea divizii aeriene, să nu execute întocmai ordinului categoric de a se deplasa cu trenul dela Berlin la Cologne, — spre a preda lui von Kesselring, comandantul celei de a 2-a Luftflote, — documentele secrete în legătură cu planul de invaziune. Și maiorul Reinberger se urcase într'un Messerschmitt, spre a se pierde, împreună cu pilotul prieten, într'o cuvertură de ceață. Aterizarea avusese loc nu la Cologne, ci în Belgia, la Mechelen-sur-Meuse. Conducătorul de gardă, imediat după arestare, imprudentul maior, profită totuși de un moment de neatenție, spre a arunca în foc documentele de o importanță capitală. Numai că un ofițer belgian izbutește să le smulgă flăcărilor. Reconstituite imediat, autenticitatea lor avea să fie confirmată ulterior. Căci la cererea Atașatului militar la Bruxelles, o conversație între acesta și maiorul Reinberger în stare de arest, avea să fie înregistrată de nenumărate microfoane plasate de belgieni prin unghiurile ascunse ale încăperii.

Ce valoare mai putea avea pentru Hitler acel plan? Putea el oare clădi noua ordine europeană pe cuvântul de onoare al lui Reinberger, dat Atașatului militar dela Bruxelles, că documentele fuseseră arse? Așa se făcea că, cu un singur gest, el măturase vechiul plan și-l impusese generalilor lui pe acel al lui Manstein.

Ori acum nu-i mai rămânea decât să aștepte confirmarea sau infirmarea geniului său militar. Nu fără ca totuși să se întrebe, ros de îngrijorare, dacă dușmanii lui trăsaseră concluziile impuse de mâna cerească: Reinberger.

Telefoanele însă au început să zbârnâe. Pretutindeni victorii germane, rapide ca niște fulgere. Și Hitler a răsuflat din adâncul plămânilor. Dușmanii lui nu înțeleseseră nimic, absolut nimic. Așa cum nu înțeleseseră nici la Munich, nici la Moscova, nici din campania lui și a lui Stalin în Polonia, când aceasta plătise cu existența ei de Stat liber himera unei garanții anglo-franceze. Cum nu învățase nimic nici din greșeala lor de a nu fi sprijinit Finlanda și nici chiar din usturătoarea lecție pe care Wehrmachtul le-o servea în Norvegia.

Și pentru că dușmanii lui nu înțeleseseră la timp, acum plă-

teau cu propriul lor sânge nenumăratele lor greșeli. Pe cerul Olandei se desena în formații strânse cea de a 7-ea Divizie a aerului germană.

— Achtung!.. Achtung!.. Săriți!..

La comanda seacă, stridentă, parașutiștii maior-generalului Student dispăreau prin portierele avioanelor de transport, rostogolindu-se în adâncimile amenințătoare ale spațiului. Una după alta, parașutele se deschideau și căderea vertiginoasă a primilor invadatori germani, frânată cu brutalitate, se transforma în binecunoscuta legănare.

Privirile lor scotoceau orașele La Haye, Delft, Rotterdam și Dordrecht de sub ei. Cei aproape 4000 parașutiști germani știau că soarta lor depindea din clipa aceea numai de focul armelor lor automate. Căci ei constituiau împreună cu bombardarea surpriză a aerodromurilor olandeze, — ce avusese loc doar cu câteva ore mai înainte, — atât ultimatumul cât și declarația de războiu pe care Hitler i-o făcea Olandei în noaptea de 9/10 Mai 1940.

Misiunea lor trebuia îndeplinită cu orice preț, pentru că ideea acelei lovituri de maestru era însăși opera Fuhrerului. Și pentru că de realizarea ei depindea, — prin creerea panicei, — paralizarea rezistenței nederlandeze și scoaterea din luptă a 8 mari unități de infanterie. Adică de tot ce dispunea ca forțe țara a cărei invazie fusese decretată.

Și lupta a început. O luptă a cărei câmp de bătae se dovedea a fi mai mult psihologic. Cu toate că oamenii lui Student fuseseră forțați să cedeze din teren, în jurul lui La Haye, în schimb aerodromul pe care-l ocupaseră la Vaalhaven rezista, așa că avioanele de transport și planoarele germane devărsau întăririle de care ei aveau atâta nevoie.

Concomitent cu saltul lor, pornise la atac și singura divizie blindată de care dispunea cea de a 18-a Armată a lui von Kuechler. În zgomot infernal de șenile, Pantzerule acestei a 9-a Divizii, printr'un concurs de împrejurări deadreptul uluitoare, nu întâlnește în calea ei decât vidul lăsat de unitățile olandeze. Căci cu câteva ore mai înaintea atacului german, un ordin al comandamentului olandez decisese schimbarea de dispozitiv, exact în fața blindatelor germane. Ori prin această miraculoasă breșe, blindatele lui Hitler avansau în maximum de re-

gim al motoarelor spre Rotterdam. Cei peste 140 de kilometri ce-i despărteau de trupele parașutate în jurul marelui oraș sunt parcursi aproape dintr'un singur salt, după ce mătura-seră din calea blindajului lor cele două mediocre brigăzi olandeze ce le stăteau în drum.

Așa se face că în două zile numai, îndrăzneța concepție strategică a lui Hitler, sprijinită de o uimitoare șansă, — rar întâlnită chiar pe câmpul de luptă, — precum și de înebunitoarele sirene ale avioanelor de bombardament în picaj, Stuka, scosese din luptă Olanda. Și cum totul contribuise a masca inferioritatea numerică a invadatorului, în ziua de 12 Mai, guvernul dela La Haye punea guvernul francez în dureroasa alternativă: sprijin militar imediat sau... capitularea forțelor olandeze. În imposibilitatea de a răspunde guvernul francez este obligat să se încline în fața inevitabilului, din clipa în care îi parvenea vestea bombardării Rotterdamului de către aviația germană. Astfel că pe ziua de 14 Mai 1940 armata olandeză depunea armele, în clipa în care regina Wilhemine și guvernul olandez luau drumul Angliei spre a întâlni în exil pe regele și guvernul Norvegiei.

O situație identică amenința încă din noaptea invaziei și țara prietenă și vecină Belgia. În acea noapte de 9/10 Mai trupele belgiene ce se găseau pe poziții, la frontiera Germaniei, erau alarmate. Soldații se și precipitaseră spre posturile de luptă, căci alarma fusese dată dela Bruxelles, de către însăși Regele Leopold, informat de serviciile lui de spionaj de iminența atacului german.

În fortul Eben-Emael, apărătorii așteptau și ei cu degetele crispate pe trăgaciul armelor lor automate ordinul prin care o ploaie de proiectile ucigătoare avea să măture fiecare metru al malurilor canalului Albert. Cea de a 7-ea Divizie de Infanterie belgiană era astfel gata să primească botezul focului în liniștea nopții întretăiată doar de orăcăitul broaștelor și țârâitul greerilor.

Din cazematele podurilor canalului Albert Veldwezet, Briegden și Vroenhoven, apărătorii acestora sfârșiseră verificarea fitilurilor ce trebuiau să le arunce în aer, în cazul în care cele trei poduri ar fi fost amenințate de un atac german.

O bună jumătate de oră s'a scurs astfel, apoi un zgomot înăbușit de motoare a încordat și mai mult nervii soldaților

belgieni. Uruietul acela a crescut în intensitate, a atins punctul lui culminant și a dispărut pe curba delicată a stingerii.

Câțiva soldați au ridicat frunțile spre înălțimi, descoperind cu stupeoare imensele planoare ce coborau în liniștea începutului de dimineață. Ei luaseră parte la nenumărate exerciții de noapte și de zi; știau tot ceea ce trebuiau să facă în cazul unui atac venit de pe uscat; focurile tunurilor și armelor automate ale tuturor fortificațiilor se încrucișaseră de mult pentru a acoperi terenul ce trebuia apărat. Dar niciodată nu li se vorbise că inamicul ar putea coborî din aer. Pentru că niciodată această posibilitate nu înflorise în mintea celor cărora le revenea sarcina de a prevedea totul și de a face față chiar însăși imposibilului.

Continuau deci să privească cu uimire în așteptarea ordinului de deschidere a focului. Ordin care din nefericire nu putea fi dat în faza cea mai critică pentru invadatorii germani, pentru simplul motiv că toate țevile armelor de care dispuneau cazematele nu puteau fi orientate în misiune aeriană. Ori, invazia germană de acolo venea.

Dezorientarea belgienilor nu era însă comună unităților de șoc pe care le aruncase Hitler în dimineața aceea. Pentru că fiecare luptător german știa ce avea de făcut. Atacul lor fusese mai dinainte studiat. Terenul pe care își depuneau în liniște planoarele le era familiar piloților germani. Tot așa de familiar cum le era și parașutiștilor, pionierilor și soldaților, ce se mobilizaseră și goleau pânțele aparaturii într-o ordine și cu o rapiditate ce trăda un lung exercițiu. Căci cu mult în urmă, la Grafenwoeher, lângă Bayreuthul Bavariei, nenumărate repetiții generale ale misiunii ce trebuia să fie executată în dimineața aceea automatizase mișcărilor lor.

Izvorâtă din imaginația lui Hitler, ideea aceluși atac de noapte, greu de consecințe în ceea ce privea desfășurarea războiului, — și în a cărui reușită nu credeau nici chiar generalii lui, — trebuia să fie executată cu punctualitate de ceasornic. Ori, pentru reușita operației se ridicase din ordinul lui Hitler, în mărime naturală, la Grafenwoeher, macheta locurilor al cărui asalt îl dădeau în clipa aceea.

Comandoul de 80 de oameni cărora le revenea sarcina de a scoate din luptă fortul Eben-Emael, executaseră la rândul

lor aceeași manevră, lângă Hildesheim, pe un "Eben-Emael" de exercițiu, construit grație spionilor germani ce-și procuraseră planurile lui până în cele mai neînsemnate detalii. De aceea mișcărilor lor perfect sincronizate se executau într-o liniște ce îngheța sângele. Ingenunchiați sau culcați pe platforma fortului, înfundând cu încărcături explozibile gurile tunurilor și țevelor mitralierelor, blocând turelele, lansând jerbe de foc din puternicele lor lance-flame, minând, arzând, aruncând în aer, cei 80 de germani impuneau tăcerea de mormânt aceluși bastion, model de tehnică pus în serviciul apărării. După 32 de ore de luptă cei 1300 apărători belgieni ai fortului Eben-Emael încetau în sfârșit eroica dar inutila lor luptă.

În acelaș timp, din cele trei poduri ale canalului Albert, ce trebuiau să cadă intacte în mâinile germanilor, doar unul izbutea să fie aruncat în aer. Celelalte două: Vroenhoven și Veldwezelt, a căror fitiluri ce conduceau la încărcăturile de dinamită fuseseră deja aprinse, erau stinse de echipele de șoc germane și odată operația terminată se și năpustiseră pe urmele apărătorilor belgieni, și-i masacraseră în cazematele din care tocmai eșiseră.

Mai rămăsese să fie executată ultima idee personală a lui Hitler, nu mai puțin bogată în consecințe dezastruoase pentru aliați. Adică cucerirea acelei poziții cheie a Belgiei, care era Maestricht. Și cum el știa cât credit acordau generalii lui realizării acelei idei Hitler dăduse ordin să fie ținut la curent cu operațiile ce se desfășurau. Când în sfârșit a primit confirmarea că Maestricht se găsea în mâinile parașutiștilor lui, privirea lui metalică de hipnotizator a scotocit încărcată de flacăra orgoliului figurile celor ce-l înconjurau. Wehrmachtul, Luftwafful se arătaseră demni executanți ai genialei lui concepții strategice. Căci, cea de a 4-a Panzer a lui, de sub comanda generalului Stever, se și înșiruia în lung convoi pe cele două poduri intacte ale canalului Albert, și-și continua înaintarea spre Maestricht, îl depășeau și forțau, aproape fără lupte, Meuse-a olandeză.

Ordinul de evacuare prematură a Meusei liegeoise da posibilitate grosului armatei germane de invaziune să se reverse în câmpia Brabantului.

Venise însă clipa în care strategia lui von Manstein, însușită de Hitler, avea să decidă soarta armatelor franceze, engleze

și belgiene. Victoria național socialistă trebuia pentru aceasta să se detașeze din primele șase zile de lupte. Altfel terenul devenea nesigur sub picioarele Wermachtului. Pentru că din tot vechiul pian de invazie al lui Schlieffen din 1914, Hitler nu reținuse decât obiectivul major: distrugerea forțelor inamice într'un timp limitat la șase săptămâni. Ori, pentru realizarea acestui scop, el nu avea decât un singur mijloc: grupul de armate al colonel-generalului von Runstedt, sub ordinele căruia se găseau și diviziile de Panzer, ce formau grupul de blindate al generalului von Kleist. Adică cea mai mare parte din cele 2800 de tancuri, (din totalul de 4000 de care dispunea Hitler în momentul invaziei) și care se găseau masate în fața redutabililor Ardennes.

Și Cancelarul celui de al 3-lea Reich măsoară cu privirile, aplecat pe hartă, topografia înfricoșătoare a masivului. Râuri și fluvii își săpaseră adâncile lor albi printre colinile împădurite. Acolo unde degetul lui se opri, se găsea baza plecării la atac a armatelor lui. Privirea lui rece, scotocitoare, dură, cântărea trecătorile pe unde trebuiau să-și facă drum pantzerelor lui. Aveau ele oare să se transforme într'un cimitir al unităților lui mecanizate, punând astfel sfârșit visului lui de a obține o victorie fulgerătoare? Pentru că trecătorile puteau fi apărate chiar și de un pumn de oameni, dotați însă cu materialul necesar.

— Mein Fuhrer, atacul este declanșat!

Hitler a tresărit. S'a întors încet spre șeful de Stat Major al Wermachtului, — colonel-generalul von Brauchitch, — la fixat un lung minut, apoi și-a consultat ceasul-brățară.

Exact în aceeași clipă, la sute de kilometri distanță, von Kleist ce-și fixase blindatele în fața infanteriei ordona palid de emoție: "ÎNAINTE!"

Din clipa aceia orele aveau să se depene cu anevoință la cartierul general al lui Hitler, căci blindatele lui von Kleist înaintau pe drumuri șerpuitoare spre frontiera Franței. Dar în afara terenului dificil, nimic nu se ridica în calea lor. Miilor și zecilor de mii de cai putere ce învârteau neostenite șenilele grelelor tancuri germane nu li se opuneau decât caii unei cavalerii franceze. Ori, pentru această demodată cavalerie, căreia entuziasmul nemotivat al ofițerilor de Stat Major francezi i se rezervase, în cadrul planurilor lor de ofensive, misiunea de a

purta războiul pe teritoriul Germaniei lui Hitler, deci pentru această cavalerie, toate căile de acces unei invazii germane fuseseră lăsate libere. Drumurile se ofereau blindatelor lui Kleist, a căror înaintare nu era întârziată nici cel puțin de barajele eficace ale copacilor doborâți și îngrămădiți deacurmezișul drumurilor. Așa că pe ziua de 13 Mai, cele trei divizii de Panzer ale generalului Guderian atingeau în apropierea Sedanului, fluviul Meuse.

Nu-i mai rămăsese lui Kleist decât să verifice personal informația ce o primise dela cartierul lui Hitler înaintea atacului. Adică, că fortificațiile de pe Meuse, ce-i dăduseră atâtea dureri de cap, nu erau nici cel puțin terminate. Din cele trei puncte în care el forțase fluviul, unul cedase, dovedind că informația fusese exactă, căci cazematele individuale, apărate de bătrâni rezerviști francezi, nu dispuneau decât de un număr ridicol de mic de tunuri anti-tanc.

"O altă unitate de Panzer traversa la Montherme, a doua zi. Această localitate se găsește în fundul unui pas adânc, unde un batalion decis și bine echipat, ar fi putut ține piept unui corp de armată. Dar divizia franceză care ocupă sectorul nu era compusă decât de bătrâni rezerviști, și nu poseda nici un tun anti-car". ("Défense de l'Europe" de B. H. Liddellhart).

"Și în timp ce aviația germană scuipa tone de bombe deasupra cazematelor, Guderian traversează Meuse, lărgește capul de pod și se avântă spre Marea Mâneicii, apropiind astfel capitularea Belgiei. Căci după o ultimă și disperată încercare de rezistență pe linia Lys, armata belgiană cedează sub presiunea forțelor germane. Astfel că în ziua de 27 Mai, regele Leopold, care-și dădea seama că soarta celor 22 divizii ale lui era pecetluită, ia singura măsură pe care situația disperată o impunea: încetarea focului. Vedeă cum colonel-generalul von Reichenau, împingând în direcția Ypres, urmărea despărțirea armatei belgiene de forțele expediționare britanice ale generalului Gort și copleșirea lor prin aripa sa dreaptă. Această manevră reprezenta un pericol cu atât mai mare pentru apărare, cu cât englezii, la 26 Mai, nu numai că refuzau de a sprijini pe aliații lor printr'o intervenție în coasta adversă, dar îi descoperea prin mișcărilor lor de repliere". ("La guerre des Blindées" de Major Eddy Bauer).

Așa că a doua zi, la 28 Mai 1940, orele 4 dimineața, supunându-se intransigenței lui Hitler, — care îi impusese în ajun capitularea fără condiții, — regele Leopold împreună cu întreaga armată belgiană al cărei șef suprem era, se constituie prizonier de războiu.

Infernala împerechere Stuka—Panzer; nefericita retragere generală a armatei belgiene, "exact în momentul în care îi veneau, conform planului Dyle, întăririle de trupe franceze și engleze" și "faptul straniu că aliații n'au reacționat (după incidentul Reiberger, N.N.) ca să-și modifice planurile lor, dând astfel lui Hitler o șansă în plus" ("*Défense de l'Europe*" de B. H. Lidell Hart), consumaseră toate rezervele de rezistență ale Belgiei, în 18 zile de lupte, de haos, de ordine de contraatac, greșit interpretate și de panică.

Venise însă rândul Franței și Angliei să cunoască pe viu cele întâmplate în Polonia, Norvegia, Danemarca, Olanda și Belgia.

Retragerile succesive ale aliaților, prezența trupelor germane în preajma portului Calais, după ce ele depășiseră Boulogne, cei peste 800 mii de refugiați ce împânziseră drumurile, stăpânirea spațiului aerian de către Luftwaffe, cramponarea statului major francez de halucinantă obsesie a contraatacurilor, când o regrupare de trupe în vederea unei stabilizări definitive a frontului, poate că ar fi schimbat rezultatul campaniei lui Hitler, într'un cuvânt totul contribuise a strecura pe cancelarul celui de al 3-lea Reich în rândul marilor căpitani ai istoriei.

Căci intuiția de jucător a cancelarului, îndrăzneala cu care el își jucase întreaga existență a sa, a Wermachtului și a național-socialismului; meticulozitatea cu care generalii lui, — în ciuda scepticismului de care dădeau dovadă, — îi preparaseră totuși campania în Apus, se dovediseră a fi fost la înălțimea clarviziunii, inteligenței și voinței lui de oțel. Astfel că, dacă pe plan militar victoria lui Hitler se detașase din primele 6 zile de campanie, în schimb pe plan psihologic victoria lui era de mult un fapt împlinit.

Momentul decisiv al celui de al 2-lea războiu mondial sosise în clipa în care corpul expediționar englez al lordului Gort, — sub ordinele căruia se găseau generalii Alexander și Montgomery, — încerca o disperată ieșire din cleștele german, spre a câștiga Dunkerque, cu singurele plaje ce se mai ofereau reîmbarcării spre Anglia.

Dar soarta corpului expediționar englez era pecetluită în acea zi de 24 Mai 1940. Și ceea ce era mai grav, Anglia însăși se găsea în pericol de moarte, pentru că acel corp expediționar constituia "miezul și armatura fără de care Marea Britanie n'ar fi putut reface noile sale armate". ("*La lutte pour l'Europe*" de Chester Wilmot). Victoria imediată și definitivă a lui Hitler cum și înfrângerea lui totală în timp se jucase însă în noaptea de 24 Mai la Munstereifel, unde Hitler își fixase marele său cartier general.

Actor și regizor în acelaș timp, victimă — în ochii lui — a propriilor săi generali și erou de legendă în fața propriei lui convingeri, Hitler îl convocase pe comandantul suprem von Brauchitch și ca o fiară, încordată sub fiorosul val al violenței, urlase:

— Vreți să-mi distrugeți toată campania?

Brauchitch a înclinat fruntea, fără ca totuși să dezarrneze:

— Mein Fuhrer, armatele lui von Bock se găsesc la 55 kilometri de Dunkerque. Dacă opriți în clipa aceasta Panzerule lui von Rundstedt, — acum când nimic nu le stă în cale și când numai 24 de kilometri le mai separă de acest port, — englezii ne scapă!.. Și sunt cu sutele de mii acolo.

Vinele dela gâtul lui Hitler se umflară și fața-i deveni stacojie. Se stăpâni însă în parte și glasul lui spuse înăbușit:

— Brauchitch, v'am înșelat eu cu Polonia? Victoria din Danemarca și Norvegia la actul cui se înscrie? Atacul prin Ardennes a cui operă este? N'a trebuit să treacă von Manstein pe deasupra capetelor voastre când mi-a expus planul lui? Scoaterea din luptă a Olandei în două zile și a Belgiei în numai optsprezece zile cui i se datorește, von Brauchitch? Ție, vouă generalilor mei... sau mie? Nu v'ați ridicat îndeajuns împotriva planurilor mele? N'ar fi plătit poporul german prea scump anchilozarea voastră de atâtea învechite teorii și planuri?

Brauchitch, am fost și voi rămâne arhitectul acestei victorii. Între obiectivul imediat, distrugerea unui corp expediționar și acel politic, scoaterea Franței din luptă, crezi că mă voi opri pe primul? Între Dunkerque și Paris eu am ales ultimul oraș, pentru că luptând pe acest front în primul războiu mondial, am învățat că "miracolul" în războiu nu este decât consecința logică a unui neîntrerupt lanț de greșeli.

Flancul nostru sud ne este descoperit, Brauchitch, și armata franceză nu este încă la pământ. Dacă îi lăsăm acesteia timpul să se organizeze pe Somme, îi dăm din nou șansa "miracolului" dela Marne, din 1914—1918!

Și complet destins, Hitler a continuat plin de ironie:

— Pe englezi n'o să-i mai vedem în acest războiu. Să admitem chiar că stopând pe Kleist în acest moment, englezii se reîmbarcă, ceea ce nu este cazul, deoarece de decimarea corpului expediționar englez se vor ocupa atât Luftwafful, cât și armatele lui von Bock. Să admitem deci că englezii ne scapă. Ei bine, din clipa în care vor pune piciorul pe solul patriei lor, din acel moment ei se și pot considera prizonierii insulei lor.

Și cu privirea în care juca lumina unui nemăsurat orgoliu, Hitler și-a relut expozeul pe care-l făcuse generalilor lui cu un an în urmă, la 23 Mai 1939:

— Anglia nu va mai fi capabilă să mai combată pe continent; atacurile zilnice ale aviației și marinei germane îi vor tăia liniile de comunicație vitale. Din momentul în care acestea vor fi tăiate, ea va fi constrânsă să capituleze.

Apoi din nou glasul lui a devenit metalic, casant, el nu mai admitea nici o replică.

— Bătălia Flandrei a luat sfârșit aci. De altfel, însuși Rundstedt s'a aliniat punctului meu de vedere. Așa că ordon: blindatele și armatele lui se vor opri și se vor organiza în vederea atacului decisiv al Franței. Armatele lui von Bock însă să atace și să distrugă forțele engleze. Goering cu aviația lui se însărcinează să execute pentru Rundstedt misiunea pe care i-o fixasei lui!

Și cum prin acest ordin Hitler își jucase atât existența de Fuhrer al Europei, cât și capul, nu-i mai rămânea lui von Brauchitch decât să-și apropie călcâiele cu un zgomot sec, și cu un "Hail Hilter" să părăsească camera și marele lui cartier general.

La scurt timp, la ordinul său, blindatele lui von Kleist, care se găseau "mult mai aproape de Dunkerque, decât grosul infanteriei lui Gort" ("**La lutte pour l'Europe**" de Chester Wilmat) se opreau cu un "HALT" categoric pe înălțimile dintre Saint-Omer și Bethune. De partea sa, von Bock pornea la atac, făcea față contraatacurilor engleze și din nou ataca, măcinând astfel timpul și odată cu el și visul napoleonian al Cancelarului celui de al 3-lea Reich.

Căci din ziua de 24 Mai 1940, providența care-l servise pe Hitler până atunci, se întorcea cu identica inflexibilitate spre dușmanii lui. Și pentru că aerul aparținea doar aviației germane, ea îi surâde lui Churchill, făcând ca cerul să se întunece sub năvala norilor, dovedind astfel că Luftwafful lui Goering era incapabil să realizeze ceea ce ar fi putut obține cu atâta ușurință blindatele lui Kleist.

De aceea, în timp ce a 32 Divizie de infanterie, împreună cu cea de a 12 Divizie de infanterie motorizată, ambele franceze, "plăteau cu distrugerea lor aproape completă salvarea camarazilor lor" ("**La guerre des blindées**" de Eddy Bauer) aceștia, în număr de "338.000 de oameni (dintre care două treimi erau britanici), au fost astfel ridicați de către marinarii englezi de pe plajele și din portul Dunkerque". ("**La lutte pour l'Europe**" de Chester Wilmat).

În locul loviturii de grație rezervate de von Brauchitch, Corpul expediționar britanic primise din partea lui Hitler termenul de grație de trei zile, suficient realizării "miracolului". Această operație de reîmbarcare, de a cărei reușită se îndoia până și optimistul Churchill, — când apreciasse drept număr al eventualilor soldați salvați acela de 20—30.000, — se transformase, grație lui Hitler, într'un succes ce avea să facă posibilă marea victorie aliată de mai târziu.

Pentru că tot ce realizase Hitler până în acea clipă, precum și toate celelalte victorii ce avea să le obțină ulterior, se anulau și se înecau în ceața dimineții de 4 Iunie 1940, care învăluisese ultimul vapor încărcat cu trupe engleze, smulse de pe plaja Dunkerque. Numai că înțelesul amenițător al acelei monumentale greșeli îi scăpase lui Hitler, obsedat cum era doar de ideea fixă: distrugerea armatelor franceze.

La cartierul general al lui von Brauchitch însă, șeful de stat major al acestuia — generalul Halder — reflecta cu filozofică amărăciune pe marginea carnetului său intim: "și acum sub însuși nasul nostru, trebuie să asistăm la reîmbarcarea pentru Anglia a mii și mii de dușmani".

Dar Hitler alesese Parisul și obiectivul lui politic trebuia atins, mai înainte ca cele 70 de divizii franceze să se poată regrupa. Imensa mașină de războiu a Reichului național-socialist s'a urnit deci spre a da ultimul asalt Franței, după ce în

urma învingerii Flandrei, comunicatul special al lui Hitler din 3 Iunie anunța 1.212.000 prizonieri olandezi, belgieni, englezi și francezi.

Strigătul de alarmă, plin de tragic patetism al generalului Weygand: "Pe Somme... Pe Somme... Țineți până la 15 Iunie..." se izbise însă de reacțiile atât de omenești ale luptătorilor cu moralul zdruncinat de atâtea "strategice" retrageri; de atâtea lupte pierdute; de demoralizantul spectacol al milioanele de refugiați ce se înșiruiau prin praful drumurilor; de urletul neîntrerupt al Stukasurilor stăpâne pe cerul Franței și de atâtea și atâtea încruntări ale nenorocului.

Bătăliei pierdute de pe Somme îi urmasă aceea dela Champagne și astfel, după celelalte bătălii pierdute, sosește și ziua întunecată de 17 Iunie 1940, zi în care Mareșalul Petain cere armistițiu.

Așa că pe ziua de 24 Iunie 1940, în timp ce blindatele lui Hoth atinseseră Cherbourg, Brest și Royan, ale lui Kleist orașul Lyon (ale cărui poduri erau împiedicate să fie aruncate în aer, prin intervenția atât de demoralizantă a președintelui Herriot), în timp ce blindatele lui Hoepfner ocupau Dijon și atingeau masivul Jura, pe când cele ale lui Guderian defilau în apropierea frontierei elvețiene, într'un cuvânt, în timp ce mai mult din jumătatea Franței se găsea în mâinile lui Hitler, ultimul act al tragediei se juca în interiorul unui vagon de cale ferată.

Aci, în numele Mareșalului Petain, generalul francez Huntziger își depunea semnătura, alături de aceea a lui von Keitel, trimisul lui Hitler, pe convenția de armistițiu ce punea sfârșit inutilului masacru. Îi mai rămăsese lui Hitler, îmbătat de victoria lui, să-i acorde o mică satisfacție și lui Mussolini care, clocotind de invidie, se invitase cu disperare la masa copioasă a succesului partenerului său din "Axă".

Pentru că într'adevăr, în ciuda celor 17 divizii italiene comandate de Prințul de Piémont, adică a 550.000 de soldați italieni, masați la frontiera cu Franța, Ducele Mussolini după tactica lui Stalin și a "victorioasei lui armate roșii" (experimentată cu atâta succes în Polonia), așteptase deci momentul unei victorii "fulgerătoare". Momentul se înscrieseră pe ziua de 10 Iunie, în clipa în care guvernul francez evacua Parisul. În acea zi, în timp ce-și rechemă diplomații, ordinul de atac par-

venea unităților italiene, masate pe un front de 450 kilonetri. Numai că în fața armatelor Prințului se găseau 185.000 de francezi, așa că ordinul Ducelui se împotmolise în nepuțința de a străpunge apărarea îndârjită a unităților generalului Olry.

Era normal deci ca Hitler să pună un sfârșit ridicolului în care se scălda Mussolini. De aceea, delegația franceză ce semnase armistițiul cu germanii la Rethondes, în vagonul în care mareșalul Foch culesese roadele victoriei din războiul din 1914-1918, este obligată să se deplaseze în Italia, la Villa Incisa, spre a perfecta la 24 Iunie convenția franco-italiană, fără de care armistițiul cu Germania devenea inoperant.

În ziua de 25 Iunie 1940, la orele 0.35, ultima rafală de mitralieră a unui tanc german, secerând un cuib de rezistență francez, punea sfârșit războiului fulger al lui Hitler în Vestul Europei, adică după 45 de zile, în care Panzerele și Stukasurile lui Hitler semănaseră moartea, grație livrărilor URSS. După 45 de zile, în care Wehrmachtul se revărsase ca valurile unei mări desiănțuite, atingând fiordurile Norvegiei și coastele Atlanticului, grație liniștei și siguranței furnizate de URSS, ce asigurase lui Hitler spatele frontului. Deci după 45 de zile de ciclon, o liniște de mormânt se lăsase peste Franța, peste Belgia, Olanda, Norvegia și Danemarca.

Și prin comunicate speciale Hitler, spre a lăsa o poartă deschisă propagandei lui Goebels, mistifica până și pierderile suferite de armata lui pe câmpul de bătaie. Astfel el anunța pentru campania din Norvegia: 1.317 morți, 1.604 răniți și 2.375 dispăruți. În timp ce din toată campania din Belgia, Olanda și Franța, printr'o simplă operație contabilă, el redusese numărul pierderilor Wehrmachtului și Luftwaffeului la 27.074 morți, 111.034 răniți și 18.384 dispăruți.

O mărturie însă a eroismului aliaților o constituia însăși numărul pierderilor lor. Franța singură pierduse peste 100.000 de morți, în timp ce numărul răniților depășea cifra de 200.000. Olanda: 2.890 morți și 6.899 răniți. Belgia: 7.500 morți și peste 15.000 de răniți, în timp ce cele 10 divizii britanice, care formară Corpul expediționar englez, înregistrau 3.457 morți și 13.602 răniți.

Politica de coexistență pacifică clădită la Munich pe cadav-
rul Cehoslovaciei, Rhenaniei și Austriei se înscrieseră muștră-
toare pe lespezile atâtor morminte de eroi.

Hitler își atinsese obiectivul. Drapelul de războiu al celui
de al 3-lea Reich fâlfâia în Vestul Europei. La Kremlin însă,
prietenul Stalin, îngrijorat de rapiditatea cu care Hitler obți-
nuse victoriile lui, își aștepta răsplata promisă la Moscova de
către Ribbentrop.

În sfârșit sosite clipa atât de mult așteptată, căci de-a
lungul frontierei URSS-ului cu România și Țările Baltice, mi-
lioanele de soldați ai lui Stalin nu așteptau decât semnalul lui
spre a se năpusti asupra pradei.

În același timp peste Canalul Mânecei, Anglia încerca să se
organizeze în vederea unei debarcări germane, ce se anunța
iminentă. Dacă 360.000 de oameni din cei 400.000 cât numă-
rase la începutul ostilităților Corpul expediționar englez, fuse-
seră salvați în Franța, în schimb întregul lor armament rămăsese
pe plajele de reîmbarcare. Din 704 tancuri doar 25 reintraseră
în Anglia, în timp ce în zece zile de lupte aeriene, aviația de
vânătoare engleză pierduse 463 aparate.

Avea oare Hitler să atace Marea Britanie? Voia el oare să
debarce acum când războiul cu Franța luase sfârșit? Anglia
era la pământ și se găsea într-o situație disperată, cum nu
se găsisese niciodată de-a lungul bogatei ei istorii.

„Pe timpul mai multor săptămâni după Dunkerque,
cum Churchill putea să spună în Camera Comunelor, reu-
nită în ședință secretă: „o forță de debarcare compusă din
150.000 de soldați de elită, ar fi putut cauza ravagii mor-
tale printre noi”. La sfârșitul lui Iunie, ordinul de bătaie
al forțelor interioare, alinia 27 divizii și 14 brigăzi indepen-
dente, armată importantă... pe hârtie. Douăsprezece din
aceste divizii erau antrenate și primiseră botezul focului
în Franța, însă ele se găseau realmente fără arme. Celelalte
erau echipate pentru manevre, însă, cu excepția a patru
sau cinci, ele nu erau nici instruite, nici înarmate pentru
luptă. Câteva începeau de abia să învețe să tragă”. (*„La
lutte pour l'Europe” de Chester Wilmot*).

Providența îi întindea încă odată o mână prietenoasă lui
Hitler. Voia el oare sau nu să o prindă la timp, după ce prin

ordinul dat de Munstereifel lui von Brautwitch, o respinsese
în acea noapte de 24 Mai 1940.

Destinul lui de om providențial se juca din nou. Era ultima
șansă pe care i-o acordau zeii războiului. De decizia lui spontană,
integrală, depindea ca el să reușească acolo unde genialul Napo-
leon eșuase. De ordinul lui de debarcare imediată depindea scoa-
terea Angliei din luptă. De nu, nu-i mai rămânea alt drum decât
acel al marelui lui înaintaș, căci așa cum spunea Jacques Bain-
ville despre Napoleon: „ideea de a învinge Anglia prin Europa și
Asia, marea prin pământ, conducea la consecințele sale, absurde
la prima vedere, și cu toate acestea logic legate”.

Numai că Hitler alesese. Căci la 18 Iunie 1940, când victoria
lui în Vest devenise fapt împlinit, discutând cu Ciano la Munich,
dădea posibilitate acestuia să-și înscrie în agenda sa: „Hitler
însă face numeroase rezerve asupra oportunității de a distruge
Imperiul Britanic, pe care-l consideră, astăzi încă, ca un factor
important de echilibru mondial”. După ce cu cinci zile în urmă
îi dădea posibilitate și lui Halder să noteze în jurnalul său, inten-
ția sa de a nu distruge Anglia, pe care Hitler personal o expusese
în cadrul unei conferințe în termenii următori:

„Aceasta nu va fi de nici un avantaj pentru Germania. Sân-
gele german va curge în vederea unui rezultat profitabil doar
Japoniei, Statelor Unite și altora”. Ultima șansă se îndepărtase
deci, pentru că în timp ce Hitler se îndârjea să obțină o pace de
compromis cu Anglia, aceasta din urmă descărca la Liverpool
primele vapoare americane cu armament și muniții, pe care
Statele Unite le expediase într-un moment de răscruce a istoriei.
Adică: o jumătate de milion de puști, 80.000 de mitraliere, 900
tunuri de campanie și munițiile corespondente.

Și pentru că sprijinul Statelor Unite strica socotelile Ger-
maniei, Stalin intervine în sprijinul prietenului dela Berlin,
declanșând, prin intermediul agenților comuniști, războiul
lui psihologic.

Astfel „Yankees go home” nu este decât reluarea vechei for-
mule „Yankees stay home” prin care, în 1941, comuniștii încer-
cau să mențină Statele Unite în neutralitate și izolaționism. Sta-
lin mobilizase atunci — era în luna de miere a pactului germano-
sovietic — tot aparatul său de propagandă, pentru a împiedeca nu
numai intervenția americană în războiul contra lui Hitler, dar

însuși ajutorul american dat Mării Britanii. Roosevelt era numit la acea epocă de către presa comunistă "criminal responsabil", pentru că violase neutralitatea americană, prin trimiterea armelor în Anglia. Burghezia americană devenea în limbajul comunist "o manufactură de armament pentru Anglia și Franța". Campania atingea punctul ei culminant după discursul lui Molotov, la 31 Octombrie, prin care el ataca "ridicarea embargoului asupra armelor americane". ("L'Amérique n'a pas encore parlé" de Stepan Lighton).

"La 25 Octombrie, secretarul partidului comunist american, Foster, declara că "lupta pentru a împiedica ridicarea embargoului asupra armamentelor este un aspect vital al luptei poporului american pentru a menține America în afara războiului". A doua zi după discursul lui Molotov, "Daily Worker" condamnă această ridicare, pentru că ea aducea un ajutor "imperialiștilor anglo-francezi"... Moscova se forța să distrugă iluziile ce puteau să se păstreze în Europa, asupra unei intervenții a forțelor armate americane, ca în 1917. În Ianuarie 1940, comuniștii difuzau acest placard: "Yankeii nu vor veni", semnat DI și Dna America. La 6 Aprilie, ziua aniversării declarației de războiu din 1917 împotriva Germaniei, editorialul partidului comunist ("Daily Worker") scria:

"Nu va mai fi un nou 6 Aprilie... Mii de americani vor defila în orașele Americii, ei vor purta plăcarde proclamând: "Yankeii nu vor veni". Sloganele acestor manifestații vor fi: "Nu aduceți nici un ajutor, sub formă de împrumuturi sau credite, nici unuia dintre beligeranți. A se opune bugetului de războiu și de foamete al cabinetului Roosevelt, care a făcut din Statele Unite un arsenal pentru beliciștii străini". (6 Aprilie 1940).

La 10 Mai începea bătălia Flandrei. Partidul comunist american proclama a doua zi: "Înfomețați războiul și hrăniți America. Nu lăsați America să ia parte la acest războiu criminal"... Aceste campanii corespundeau atitudinii pe care o lua fiecare în planul lor, guvernul dela Moscova și presa sa, atât "Izvestia" cât și "Pravda". Partidul comunist american denunța "lovitura de stat" și "cinismul lui Roosevelt" care la 2 Septembrie 1940 a livrat lui Churchill cincizeci de distrugătoare ale marinei americane. Campania împotriva realegerii lui Roosevelt este purtată cu aceleași cuvinte de ordine de către comuniști și izolaționiști...

Între Martie și Aprilie 1941, comuniștii organizau un "Congres al Păcii", pentru a face să eșueze "planurile de războiu ale lui Roosevelt... Manifestul partidului lor, lansat de către Comitetul Central la 29 Aprilie 1941, se termina prin această serie de cuvinte de ordine: "Ești din războiu și rămâneți în afara războiului imperialist. Nici un convoi, nici o forță expediționară. Yankeii nu vor veni. Să rupem alianța militară anglo-americană". Aceleași formule erau reluate în manifestul din 2 Iunie, douăzeci de zile înaintea atacului Wermachtului în Est". ("Le pacte germano-soviétique" /Cahiers des amis de la Liberté/ A. Rossi)

Și această propagandă se consuma doar cu douăzeci de zile mai înainte ca armata rusească să cunoască la rândul ei ascuțișul baionetelor Wermachtului. Pentru ca apoi, de pe scara de serviciu a nazistului Hitler, aceiași acoliți și același Stalin (oncle Joe de mai târziu), să socotească drept act istoric, intrarea în războiu a Statelor Unite, alături de Marea Britanie.

*

George și-a șters cu brațul gol sudoarea ce-i brobonise fruntea, în timp ce împingea ușa cu piciorul. A intrat astfel în camera în care dormea o plăcută răcoare și privirile lui s'au oprit pe scrisoarea aranjată cu grijă în stânga farfuriei de pe masă.

Recunoscuse scrisul tatălui pe plicul încărcat de timbre și ștampile, așa că și-a sărutat în fugă mătușa, a îndepărtat cu iuțea petele de ulei ce-i înnegriseră mâinile, și-a ocupat locul și a deschis cu grijă scrisoarea pe care de mult timp o aștepta.

Citind, fruntea i se descrețise și în priviri i se aprinsese o lumină plină de duioșie, ce nu-i scăpase bătrânei femei, care între timp își apropiase scaunul de al lui și îl fixa cu atenție prin lentilele ochelarilor.

— Ce spun ai noștrii, George?.. Vești bune? Nu?

— Vești bune, mătușă! — i-a surâs el, mai înainte de a citi tare rândurile venite dela mii și mii de kilometri depărtare.

Când a terminat, ochii bătrânei jucau în lacrimi. Atâtea nume înșirate îi treziseră un număr însutit de amintiri de care erau legați anii copilăriei și adolescenței ei.

Au mâncat în tăcere, fiecare cu dorurile și gândurile lui.

George își părăsise părinții cu cincisprezece ani în urmă. Născut în România, în provincia Basarabia, el își făcuse clasele primare în satul în care generații de ale lui văzuseră lumina zilei pentru prima oară și în pământul căruia se și fărâmițaseră. Și existența lui s'ar fi depănat identic aceleia a fraților și surorilor lui, dacă nu s'ar fi oprit în fața casei lui din România, într'o după amiază din vara anului 1925, automobilul mătușei și unchiului său, ce emigraseră cu patruzeci de ani în urmă în America.

Părinții lui erau la lucrul câmpului și George care rămăsese cu frații lui mai mici acasă se și repezise în calea noilor veniți, pentru că îi recunoscuse după o fotografie pe care ai lui o primiseră doar cu o lună în urmă, odată cu scrisoarea prin care li se anunța vizita.

Din clipa aceea unchiul și mătușa din America îl și adoptaseră, căci voiajul lor se datora atât dorinței de a vedea locurile și oamenii de care, în ciuda zecilor de ani de înstrăinare, ei continuau totuși să se simtă legați, cât și intenției lor de a adopta, — ei care nu aveau copii, — pe unul dintre acei ai rudelor lor de sânge.

Două luni mai târziu, George pleca cu noii lui părinți de parte, spre noua patrie, America, în timp ce satul se strânsese la poarta lor, ca în zilele de horă.

Trecuseră anii, dar cu toată dragostea nețărmurită a unchiului și mătușei lui, ce-i mângâiasc copilăria și adolescența, George nu putuse să șteargă din amintire imaginea adevăraților lui părinți. Îi vedea umăr lângă umăr, cu ochii umezi de o tristețe fără margini, în timp ce plânsul le tremura în brazdele adânci ale fețelor lor de țărani necăjiți, așa cum îi apăruseră pentru ultima oară, atunci când puternica mașină americană se urnise din loc, învăluind în praful ulitei pe aceia care îi dăduseră viață.

Ani de zile imaginea aceea îi torturase sufletul de copil și poate că tocmai acelui imens dor i se datora faptul că sufletește se legase atât de mult de mătușa și unchiul său.

La ferma lor el învățase mai întâi să conducă tractorul și mai apoi, după moartea bătrânului, cu câțiva ani în urmă, el preluase conducerea întregii gospodării, devenită prea grea pentru umerii subțiați de ani ai mătușei lui.

În toamna lui 1939 decisese, de comun acord cu bătrâna lui mătușă, ca el să-și viziteze familia. Dar proiectul rămăsese

proiect, căci războiul izbucnise în Polonia și se transformase într'un incendiu ce mistuia Europa. Cu douăzeci și patru de ore în urmă însă, ziarele și posturile de radio anunțaseră că armistițiul cu Franța avusese loc. Deci visul lui devenea realitate.

Smulgându-se din gânduri, George a împins farfuria, și-a aprins o țigară și a desfăcut jurnalul cu un gest mașinal. Și dintr'odată cerul s'a prăbușit peste speranțele și dorurile lui. Căci vestea paralizantă se etala privirilor lui în caractere imense: "URSS-ul adresează un ultimatum României".

A citit până când literele au început să joace în fața ochilor lui împăienjeniți de deznădejde. "În trei zile România trebuia să cedeze URSS-ului provinciile ei Basarabia și Bucovina septentrională".

George a luat jurnalul și a ieșit în soarele, ale cărui raze cădeau pieziș pe tremurul buzelor lui. S'a lăsat să cadă la umbra unui măr și acolo, cu tâmpile prinse în podul palmelor, a plâns.

Căci George nu cunoștea nimic din toate protocolurile secrete ce-l legau pe Stalin de Hitler. Pentru el războiul se sfârșise erii. Deci putuse să spere, putuse să creadă. Ori, dintr'odată, focul pe care îl crezuse stins, se aprinsese în răsăritul Europei, flăcările lui îi mistuiau părinții, frații și surorile, lăsați de atâta amar de vreme în satul basarabean al fostei lui patrii.

Din clipa aceea zilele s'au scurs cu dureroasă încetineală la ferma lui George din apropierea Clevelandului, în timp ce la mii de kilometri depărtare, într'un mic sat din România, din preajma Chișinăului, armatele roșii ale lui Stalin repetau aceleași acte, aceleași gesturi ca și strămoșii lor, strânși cândva în identice hoarde de Genghis-han.

Căci Hitler, spre a-și răsplăti partenerul, îi deschisese porțile Dunării și ale Europei, și hoardele lui se năpustiseră avide de sânge. Țările Baltice (Lituania, Letonia și Estonia), Bucovina și Basarabia românească dispăreau înghițite de revărsarea tulbure a Asiei. Din nou "glorioasă și invincibilă armată roșie învingătoare" se acoperea de glorie, ca în Polonia și Finlanda, pe trupurile însângerate ale femeilor și fetițelor violatate. Și în timp ce preoții în odăjdii și învățătorii erau ridicăți în spânzurători, foarte grăitor exemplu de "eliberare sovietică", sate întregi de români basarabeni și bucovineni, erau mânați ca vitele la abator, spre câmpurile de concentrare și spre lagărele de exterminare.

Franța la pământ, Anglia eliminată de pe continent, nimic nu-i mai stătea în calea lui Stalin și a miliioanelor lui de soldați roșii, ca să realizeze visul atât de scump lui Petru cel Mare și Ecaterinei II.

Mutilarea României constituia doar un prim pas spre obiectul final al lui Stalin: Dardanelele, Suezul, câmpurile de petrol ale Asiei, Africa și în fine dominarea lumii.

Ori, Hitler îl servea mai bine decât se dovedise pe frontul finlandez a-l servi "glorioasă" lui hoardă roșie. De aceea Stalin așteptase cuminte victoria lui Hitler în Vest. Odată aliații la pământ, garanțiile pe care ei le dăduseră României și Greciei în Martie 1939, se anulau dela sine. În momentul acela Stalin nu știa că încă din Noiembrie 1939, oportunistul începuse să joace, descoperind astfel toată lipsa de valoare a unor angajamente pe care Anglia le luase doar în funcție de interesele ei de moment.

La fel ca Polonia, crezuse și România în eficacitatea acelor garanții, până când, în fața amenințării ce se detașa din cărdășia Stalin-Hitler, România ceruse explicații asupra garanțiilor grațios oferite de anglo-francezi. Garanții, care de altfel nu conțineau excepții sau rezerve în ceea ce privește naționalitatea sau ideologia agresorului. Ori, Londra răspunsese printr'o finețe diplomatică: "Guvernul britanic nu este în măsură să dea explicații publice asupra acestui subiect". ("Préliminaires à la Guerre à l'Est" de Grigoire Gafenco). Iar mai târziu, la 14 Decembrie 1939, după ce Polonia dispăruse de pe harta Europei, iar Finlanda era atacată de URSS, răspunsul Angliei atât de așteptat de aliata ei România, în sfârșit sosește:

"Guvernul Majestății Sale examinând dacă este posibil, în circumstanțele actuale (adică: angajamentul de a face să joace garanția engleză în cazul unei agresiuni sovietice), a ajuns la concluzia că va fi posibil de a ține angajamentul în singura eventualitate în care Turcia va veni imediat în ajutorul României și dacă nici o opoziție nu se va face simțită din partea Italiei. Dacă guvernul român este în măsură să dea un răspuns afirmativ la aceste două chestiuni, guvernul Majestății Sale este dispus să examineze imediat cu guvernul francez noua situație, spre a stabili ce contribuție îi va sta în posibilitate să furnizeze apărării României". ("Préliminaire à la Guerre à l'Est" de Grigoire Gafenco).

Era formula elegantă, diplomatică, de a nu-și respecta semnătura și de a se degaja de responsabilitățile pe care Anglia singură și le asumase, față de credincioasa ei prietenă. Pentru că condiționând astfel garanțiile date, Marea Britanie își închisese aliata într'un cerc vițios. Mai întâi că Turcia, în virtutea tratatelor ce o legau de marea putere europeană, nu putea interveni decât odată cu intervenția hotărâtă a Angliei. Și apoi la acea dată un divorț între Hitler și Mussolini apărea de domeniul fanteziei.

Dar cu toată comedia garanțiilor aliaților, România totuși se crampona de politica sa, continuând să înainteze sentimentală pe aceeaș pantă periculoasă, pe care alunecase Polonia. Căci deși "aliații" îi declaraseră război lui Hitler, când acesta atacase Polonia, ei excelasera prin totala absență a forțelor lor armate de pe teatrul de operații polonez. Și ceea ce era mai grav, Anglia și Franța închiseseră ochii și amuțiseră când Polonia se prăbușea înjunghiată în spate de mișelescul atac al armatei roșii. Ori, tratatul de alianță ce o lega pe Marea Britanie de Polonia, tratat semnat la Londra doar cu 23 de zile mai înaintea atacării Poloniei de către URSS, fusese atât de proaspăt și atât de precis, încât nu putea afecta memoria guvernului Majestății Sale. Termenii întrebuițați: "În cazul în care una din părțile contractante va suferi agresiunea unei puteri europene și se va găsi antrenată într'un războiu, cealaltă îi va da imediat tot sprijinul și asistența de care este capabilă", — în virtutea căroro aliații declaraseră războiu Germaniei, trebuiau din considerente de înaltă morală și de probitate internațională să atragă dela sine o identică declarație de războiu și împotriva agresorului URSS, și el "putere europeană".

Exemplul furnizat de nefericita Polonie nu diminuase întru nimic însă atașamentul României față de Anglia și Franța, cu toate că prin atitudinea lor mai mult decât echivocă, ei o împingeau în brațele lui Hitler sau ale lui Stalin, dacă nu în brațele amândurora. Totuși la 19 Aprilie 1940, acei care țineau destinele poporului român în mână, deciserasă: "în cazul unei agresiuni germane, ne vom bate"; "în cazul unei agresiuni sovietice, rezistență armată". Adică rezistență armată în nordul și răsăritul țării și acelaș lucru în vestul și sudul ei.

Franța însă se prăbușise. Armistițiul franco-german intrase în vigoare de abia cu 24 de ore în urmă, când URSS-ul se decide

să atace România. Ultimatul lui Stalin, sprijinit de Hitler și Musolini, ai căror reprezentanți la București exercitau presiuni pe lângă guvernul și oamenii politici români de a se înclina în fața exigenței Kremlinului, prezenta suficientă greutate, pentru ca cele două provincii românești Bucovina și Basarabia să treacă fără lupte în mâinile averse de teritorii ale lui Stalin. Astfel că la sfârșitul lui Iunie 1940 URSS-ul devenea, prin ocuparea Basarabiei românești, putere dunăreană.

Dar Anglia, ale cărei interese erau în joc, nu reacționează nici de data aceasta în fața noii agresiuni sovietice, cum nu reacționează nici în cazul Poloniei, Finlandei și Țărilor Baltice. Balcanii, Statele tampon și în sfârșit echilibrul de forțe, al cărui atlet fusese înaintea lui Churchill însuși Melborough, ilustrul său strămoș, săreau în aer, în timp ce memoria acelor ce se oboseaseră la Geneva spre a așterne pe hârtie termenii justii ai noțiunii de agresiune și agresor, se împotmoliseră la marginea unui nou tacit și laș Munich stalinian.

Stalin își făcuse intrarea în Europa centrală și schița primii pași spre Balcani și Strâmători, în timp ce Hitler le și forțase porțile.

Pentru România însă se ridica o problemă de viață și de moarte. Strivită între cei doi coloși ce se înțeleșeră pe trupul ei la Moscova cu un an în urmă, mutilată deja în Nord și Est și grav amenințată în Vest și Sud, o singură politică se impunea: salvarea a ceea ce se mai putea salva. Așa că la 2 Iulie 1940 ea renunța la inexistentele garanții anglo-franceze, aceleași garanții pe care de altfel Anglia le retrăsese atât de diplomatic cu o jumătate de an în urmă.

Prea târzie însă schimbarea de direcție, deoarece la două luni după aceea, peste trupul României cade și cuțitul dictatului dela Viena.

„La 30 August 1940, același Ministru (de Externe al României N. N.) mereu încrezător, se deplasează la Viena. El află, sosind la Palatul Belvedere, că era presupus de a fi venit pentru a cere un arbitraj. Mai înainte ca el să fi formulat această cerere, D-nii Ribbentrop și Ciano, o și acceptaseră. Și abia arbitrajul acceptat, sentința era și dată: pe harta pe care D-nii Ciano și Ribbentrop o trăsuseră din buzunarele lor, Transilvania era separată în două părți egale, printr'o linie ce se înfidea până

în inima Carpaților. Cei doi miniștri au utilizat argumentele cele mai convingătoare: ei au fluturat pericolul rusesc, nemulțumirea germană, făcând apel la bunele lor sentimente în numele „Ordinei Noui” care binemerita câteva sacrificii...” („*Préliminaires à la Guerre à l'Est*” de Gregoire Gafenco).

Și cu drept cuvânt, argumentele în ceea ce privea pericolul rusesc nu erau lipsite de greutate, căci în seara premergătoare șantajului dela Viena, Subsecretarul de Externe al URSS-ului Dekanozov, convoca pe Ministrul României la Moscova la orele 12 din noapte.

„D-l Dekanozov părea nervos. El luase o voce din cele mai grave, înmânându-mi o „notă verbală” care includea un avertisment în termeni amenințători:...”până astăzi”, spunea nota, „nu există încă victime, dar dacă vor fi victime, afacerea poate să ia o turnură serioasă”... A doua zi, la 30 August, ziua în care arbitrii trebuiau să regleze la Viena soarta Transilvaniei, un comunicat TASS publica nota amenințătoare care-mi fusese dată în ajun de către comisarul sovietic, natural fără să se menționeze răspunsul meu. Acest comunicat a făcut senzație în cercurile diplomatice dela Moscova. Ambasadorul Japoniei, D-l Togo — actualul Ministru de Afaceri străine — vizitându-mă în acea zi, mi-a făcut cunoscută impresia sa: gestul guvernului sovietic, coincizând cu evenimentele dela Viena, „ascundea ceva”. („*Préliminaires à la Guerre à l'Est*” de Gregoire Gafenco).

Părăsită de aliații ei firești, — Franța crucificată și în imposibilitate de a-și spune cuvântul, în timp ce Anglia, care nu se pusese de acord cu propria-i conștiință, își pansa rănilile, — România era sfâșiată de URSS (care-i răpea provinciile Bucovina și Basarabia, atât în nord, cât și în răsărit) și mutilată de către unguri în vest, prin smulgerea aceluși leagăn al românismului, care era provincia Transilvania. Și în timp ce în sud, bulgarii își atribuiau o parte din pământul Dobrogeiei, ea plătea astfel cu existența ei, fidelitatea față de politica aliaților. Căci respingând propunerile lui Hitler, formulate de către Goering în primăvara lui 1937, propuneri prin care cel de al 3-lea Reich se declara dispus să recunoască și să garanteze frontierele României, în cazul în care aceasta își ia angajamentul de a rămâne neutră în eventualitatea unui război și de a nu lua parte la nici o coaliție cu puteri ostile Germaniei. România, refuzând deci, își atrăsese

asupra ei fulgerele răzbunării lui Hitler. Faptul că între prietenoasa lui ofertă, — în schimbul căreia el nu cerea nimic decât o neutralitate, — România alege prietenia față de Franța și Anglia, prietenie pentru care era dispusă să-și verse sângele împotriva Wermachtului, — această atitudine îl determinase pe Hitler să-și apropie Ungaria. Să și-o apropie și s'o sprijine în politica ei de revendicare a Transilvaniei.

Milioane de români intraseră astfel în robie la ruși, în timp ce alte milioane deveneau sclavii ungarilor și bulgarilor, ai căror conducători avuseseră cuminența să mizeze din timp pe cartea lui Hitler. Sub amenințarea a peste 30 de divizii sovietice, masate pe noua frontieră, România cedase Dictatului dela Viena, pentru faptul că "Germania și Italia asumă, cu începere din ziua de astăzi (30 August 1940 N.N.), garanția de integritate și inviolabilitate a Statului Român", dar nu ratifică pierderile ei teritoriale, și ceva mai mult, nu face nici un secret din intențiile ei de a readuce la sânul Patriei provinciile atât de mișelește furate.

Așa a început calvarul lui George, american de origine română, care pentru patria părinților și strămoșilor lui Români avea să traseze cu viața lui drumul sublim al sacrificiului, ce nu se sfârșea decât sub o albă cruce de marmoră, printre atâtea alte mii din cimitirul eroilor americani din St. Avold — Franța.

*

Numai că în pactul de neagresiune și de prietenie germano-sovietică ce se dovedise atât de fructuos pentru cei doi dictatori, se ascundea însuși microbul ce rodea încet dar sigur "prietenia" atât de mult trâmbițată de presa Berlinului și a Moscovei.

Stalin, ale cărui intenții cu grijă desimulate, se reduceau în fond la dorința și speranța lui de a vedea atât pe aliați, cât și pe germani angajați cu toate rezervele lor în oameni și materiale, într'un războiu pe cât de lung, pe atât de obositor și sângeros, înregistrase cu ascunsă dar furioasă nemulțumire victoriile fulgerătoare ale lui Hitler.

Visul lui de a-și construi imperiul pe ruinele unei Europe epuizate într'atât, încât nici o forță să nu fie capabilă să se ridice în calea milioanei lui de soldați, se prăbușise odată cu Franța. Apoi cu reînnoite speranțe se agățase de îndârjirea

Angliei, care refuza o înțelegere cu Germania. Și dorințele lui mângâiau eventualitatea invaziei Mării Britanii de către armatele lui Hitler. Dar invazia Insulei întârzia să se producă. Agenții lui secreți nu-i putuseră furniza nici o informație asupra datei invaziei, iar ambasadorul lui, Ichkvarzev, cât și Dekanosov, nu-i putuseră smulge D-rului Peter Kleist, nici chiar cu aproximație data "când Hitler va ataca Anglia și cât timp îi va trebui".

Atât de necesară îi era scopurilor politice a ceea ce privea atitudinea lui de cuminte spectator, "când ambasadorul britanic Cripps încercă să-l pună în gardă împotriva unui atac german, el a încercat o rea primire din partea lui Stalin, care a însărcinat pe Molotov să informeze pe ambasadorul Reichului la Moscova, la 13 Iulie 1940".

Și când "Cripps încearcă încă odată să avertizeze Kremlinul de atacul care se prepara, indicându-i însăși data exactă: 22 Iunie, el nu izbutește să ajungă decât la Vyschinski, comisarul adjunct al Afacerilor străine, care l-a respins ca un provocator". ("Entre Hitler et Stalin" de Dr. Peter Kleist).

Pentru Hitler însă, faptul că Stalin se cramponase ca o imensă lipitoare pe victoriile lui, neînțelegând să se mulțumească numai cu ceea ce îi întinsese el la Moscova dintr'o necesitate de moment, ci manifestând o foame de "spații vitale" fără de margini, pentru Hitler deci, dorința de a sfârși odată pentru totdeauna cu aliatul lui dela 23 August 1939, prindea din ce în ce temeinice rădăcini.

Anglia eliminată de pe continent, în timp ce Wermachtul devenea stăpân pe coasta Atlanticului, era normal ca vecinătatea supărătoare a URSS-ului să înceapă să-i calce pe nervi lui Hitler.

Faptul că URSS-ul își permisesese o concentrare de trupe la frontierele cu Reichul, în momentele în care el se găsea încă angajat pe frontul de Vest, constituia pentru el un prim semnal de alarmă. Urmaseră la rând altele din care se desprindeau cele mai intime intenții ale lui Stalin. Căci ce interpretare putea da Hitler atâtor amănunte ce răsturnau tot ceea ce realizase revoluția bolșevică din 1917? Când salutul militar devenea obligatoriu în armata roșie și când accentul nu se mai punea pe "proletariat", ci pe "patriotism", pe "familie", pe "Sfânta Rusie"; când URSS-ul își atribuisese din România nu numai Basarabia, pe

care el i-o dăduse, dar și Bucovina de care nici nu fusese vorba în discuțiile lui Ribbentrop cu Stalin purtate la Moscova; când însăși partea din Lituania ce-i revenea lui, fusese ocupată de armata roșie, putea el să vadă altceva decât că într'adevăr "colosul" se consolidase și continua să se consolideze?

Și pentru că îl enervau pretențiile "prietenului" Stalin, cu un "Halt", pe cât de scurt, pe atât de amenințător, Hitler își manifestă indispoziția. La 17 August 1940, el ordonă mutarea trupelor din Vest în Est, după ce cu o lună mai înainte îi declară lui Jodl că "explicația cu URSS-ul va avea loc".

În fața dorinței lui de a se "explica" cu Stalin se ridica însă ca un spectru greșeala Kaiserului din primul războiu mondial. Din grija de a nu se lăsa antrenat într'un războiu pe două fronturi, el regizase mai întâi Munich, apoi Moscova. Nu-i rămănea decât să mai pună în scenă o nouă comedie, în care actorul de data aceasta trebuia să fie Churchill. Ori, pentru a-și asigura spatele în Vest, n'avea decât să se arate mărinimos cu Anglia.

Pentru că ce lega Marea Britanie de URSS?.. Ceea ce îl lega desigur pe anticomunistul Churchill de comunistul Stalin. Adică nimic. Îndârjit campion anticomunist în trecut, Primul ministru britanic avusese ocazia să adaoge la arsenalul lui de argumente antibolșevice piesa cea mai convingătoare: alianța Kremlinului cu Reichul. Adică, acel pact de neagresiune și prietenie germano-sovietică care făcuse posibilă pe frontul Flandrei umilitoarea înfrângere a armatelor engleze.

Și pentru că Hitler credea într'o înțelegere cu Anglia, — atât de necesară planurilor lui în Estul Europei, — el măturase toate argumentele lui Goering și-i interzise formal bombardarea Mării Britanii.

În acelaș timp îl însărcinase pe Ribbentrop să tatoneze terenul în vederea reluării contactului cu guvernul britanic. Și Ribbentrop, care realizase acea legătură prin mijlocirea Nunțului apostolic din capitala Elveției, făcuse să parvină Londrei mărinimoasa ofertă a Fuhrerului lui. "Un preț relativ scăzut", adică: recunoașterea supremației germane în Estul Europei și bineînțeles restituirea vechilor colonii germane.

"Mărinimoasei" lui oferte, Churchill îi răspunde însă de maniera lui: "noi nu dorim să ne informăm de condițiile de pace cu Hitler". Și pentru că el înțelegea că poarta ce o trântise

trebuia să rămână definitiv închisă, cu spontaneitatea caracterului lui impulsiv, completează: "toți agenții noștri au primit interdicerea formală de a apleca urechea la astfel de sugestii".

Când și-a făcut intrarea în biroul lui Hitler, Ribbentrop era palid. Informațiile pe care i le aducea Fuhrerului conțineau în esența lor suficientă dinamită, care să-i arunce în aer toată cariera lui de Ministru de Externe al celui de al 3-lea Reich. Din fericire pentru el reacțiile lui Hitler erau de neînțeles, pentru că în locul exploziei așteptate, Hitler îi surâsesse atotștiutor. Cu o siguranță ale cărei izvoare trebuiau căutate în logica omului de stat și în mistica convingere a omului "providențial", Hitler respinsese realitatea. Răspunsul lui se traduce prin succesive amânări ale discursului, prin care trebuia să anunțe omenirii întregi, nu numai victoria lui "epocală", dar și... încheierea unei păci cu Anglia.

Atât de înrădăcinată era intenția lui Hitler de a nu distruge Imperiul britanic, — pentru el "factor important de echilibru mondial", — și atât de puternică îi era convingerea că o pace cu Anglia era doar o chestiune de timp, încât spre a face față unei eventualități — mai mult teoretice — statul major naval german fusese forțat să lucreze "pe ascuns" planurile unei invazii a Insulei.

Bineînțeles că la "providențiala" lui intuiție se adăuga și lipsa de încredere în reușita unei astfel de aventuri. Căci dacă pentru Halder, generalul său, invazia Mării Britanii se reducea atât de simplist la: "metoda va fi aceeaș ca pentru trecerea unui larg fluviu", pentru Hitler însă, ea lua proporții de-a dreptul fantastice. Atâția factori necunoscuți interveneau, încât Hitler, nepregătit în materie de operații amfibii, privea cu pesimism eventualitatea unei debarcări, ori de câte ori Reader sau Goering îl întrețineau în legătură cu acest subiect.

Numai că tot așteptând ca evenimentele să se desfășoare pe linia dorințelor lui, timpul se depăna îndepărtând cu fiecare oră, cu fiecare zi, șansele ce-i mai rămăseseră să-și înfrângă adversarul. Și când așteptarea îl obosi, se decise, în ziua de 16 Iulie 1940, să ordone "începerea preparativelor în scopul invaziei, dacă era necesară".

Planul de debarcare german, botezat "Seelowe" se năștea astfel, sub oscilările lui Hitler, între intenție și realizare. Pentru

că data la care preparativele trebuiau să ia sfârșit, ("pentru jumătatea lui August"), prezenta o elasticitate neobișnuită caracterului german, ale cărui trăsături se rezumau la o precizie matematică în emiterea ordinelor și a executării lor.

Acel termen "pentru jumătatea lui August", la care se ajutau atât scopul ("în vederea unei invazii de va fi necesară"), cât și obiectul ("Insula va fi ocupată de va fi nevoie"), trădau starea de spirit a lui Hitler, ce suprapusese realității propriile lui dorințe.

Englezii însă recidivau. Ca și în timpul pactului său cu Stalin, când cei doi dictatori sfâșiaseră și-și împărțiseră Polonia, așa cum nu căzuse atunci guvernul Chamberlain, nici acum, după dezastrul din Flandra, guvernul Churchill nu înțelegea să facă loc unei alte formațiuni guvernamentale, care să pună sfârșit războiului anglo-german.

De aceea, când în sfârșit Hitler și-a ținut discursul, el a trebuit să se rezume doar la anunțarea victoriei germane. Adresându-se însă în acea zi de 19 Iulie Reichstagului, Hitler se adresa pe deasupra capetelor partizanilor lui, însăși Angliei. Și o făcea întrebuițând aceleași accente patetice, cu care îl învăluiseră și pe ambasadorul englez Henderson, în noaptea premergătoare războiului cu Polonia. Spre a-și determina dușmanul să pună sfârșit unui războiu ce nu-și găsea nici o rațiune "să se prelungească", Hitler repeta o identică mărturisire de credință. Plin de "întristare la gândul sacrificiilor pe care războiul le va cere" și care nu putea să se termine decât cu "distrugerea completă a unuia sau a celuilalt adversar", Hitler nu uitase să sublinieze, la adresa Imperiului britanic, că: "n'a fost niciodată în intențiunile mele de a-l distruge, nici măcar de a-l jigni".

Era ultima încercare pe care el înțelegea să o facă, mai întâi ca decizia lui să se oprească pe: "dacă Londra vrea războiu, el va fi total, complet, neiertător".

Și spre a nu ajunge aci, Hitler ordona Luftwaffeului să-i imprăști discursul deasupra Angliei. Goering execută ordinul cu aceeași promptitudine cu care englezii aveau să organizeze vânzarea aceluia discurs la licitații, iar lirele obținute astfel să le verse Crucii Roșii a Mării Britanii.

După două zile dela discursul lui din incinta Reichstagului, prin care Cancelarul adresase adversarului acel "ultim apel" la "cuminenie și bun simț", fiind în posesia informațiilor în legă-

tură cu reacțiile englezilor, Hitler ordonă comandanților lui de armate să acorde întâietate planului de invazie "Seelowe", singura cale ce îi mai rămânea spre a ajunge la o "rapidă încheiere a războiului".

Decizia lui Hitler fusese luată, numai că ea se dovedea tardivă, deoarece timpul lucrase pentru englezi. Copilul "Seelowe" se născuse mort, căci generalii lui cereau timp și iarăși timp și nu puteau garanta reușita invaziei atâta timp cât Luftwaffeul nu-și asigura supremația deasupra spațiului aerian englez. Orice încercare, mai înainte ca R.A.F. să fie complect distrus, echivala fie cu "o curată sinucidere", fie cu "o mașină de făcut cârnați" era punctul de vedere al armatei de uscat în legătură cu invazia Angliei, sintetizat astfel de generalul german Halder.

Când șansele fuseseră de partea Germaniei, Hitler se opusese debarcării, cu toată insistența cerută de Reader și de Goering. Totuși, în ciuda timpului risipit inutil, "la 10 August 1940, Luftwaffeul încă număra 3242 aparate de luptă disponibile, când la aceeași dată R.A.F nu ar fi putut pune în linie decât în jurul a 1350 aparate" ("La lutte pour l'Europe" de Chester Wilmot).

Și acum când o dorea cu o febră bolnăvicioasă, debarcarea se îndepărta. Fixată la începutul lui Septembrie, amânată de pe ziua de 15, pe 21 și pe 27 a aceleași luni a anului 1940 și în sfârșit indicându-se o dată sine die — operația "Seelowe", prin care putea să se obțină "rapida încheiere a războiului", lua drumul calendelor grecești.

Nu-i mai rămăsese lui Hitler decât să culeagă satisfacții aiurea. Adică în continuarea bombardării Londrei și în mărunta satisfacție acordată vanității lui rănite în 1937, de către România, ce-i respinsese prietenia, împodobindu-se ostentativ cu fidelitatea față de Anglia și Franța. Așa că în timp ce docurile Londrei și turnurile bisericilor se prăbușeau în flăcări sub bombele Stukasurilor, Hitler superviza Dictatul dela Viena, aplicându-i în același timp lui Stalin o usturătoare lovitură de picior. Căci spre a-și apropia țara pe care o mutilase, Hitler ordonase lui Ribbentrop să-i șuşotească victimei, în termeni destul de voalați, că schingiuirea ei era o suferință de moment, conflictul germano-sovietic nefiind decât o chestiune de timp. Și spre a proba soliditatea intențiunilor lui, îl împiedică pe Stalin să-și facă intrarea în

Balcani. Căci marșul armatelor lui Stalin, masate în vederea unei noi invazii a României, este distrus în fașe prin comunicat oficial: "Germania și Italia asumă, cu începere din ziua de astăzi, garanția de integritate și inviolabilitate a Statului Român".

Stalin nu înțelegea să încaseze lovituri fără să schițeze cel puțin un gest. Liniștea pe care i-o dăduse lui Hitler spre a-și învinge dușmanii din Vest, nu-i acorda oare acest drept? Nu grație pactului lor de "prietenie", victoria devenise fapt împlinit? Credea oare Hitler că putea să se debaraseze atât de ușor de un partener de talia URSS-ului?

Cum Stalin se simțea în forțe egale cu Hitler, el ridică pe ziua de 11 Septembrie problema dunăreană. Hitler, care avea informații precise asupra valorii armatei roșii, culese de altfel în timpul "glorioasei" ei campanii din Finlanda, îi răspunse pieziș cu un "Acord militar între Germania și Finlanda", urmat imediat de un altul, mai puțin bogat în perspective: acordul între Germania, Japonia și Italia, cunoscut sub numele de "Pact Tripartid". Apoi, mulțumit, îi lăsase lui Ribbentrop sarcina explicațiilor cerute de URSS.

Pentru că Goering nu izbutise să-și asigure supremația cerului Angliei, și ceva mai mult, grație radarului englez și greșitei lui strategii, pierduse bătălia Londrei, cu tot avantajul ce i-l dădea numărul aparatelor lui, Hitler da ordin, în ziua de 19 Septembrie, ca flota de îmbarcare să fie împrăștiată, iar Wehrmachtul să înceteze cu exercițiile de înot la care se dădea pe plajele Atlanticului în vederea "Seelowe"-ului decedat.

Apoi, plin de "providențială" inspirație, pornește în turneu strategic. Căci dacă Anglia nu putea fi doborâtă prin "Seelowe", operația "Felix" putea să realizeze ceva, acolo unde celebra Armada a lui Filip II al Spaniei eșuase cu 452 de ani în urmă.

Cel puțin el eșuase fără să încerce ceva.

Reader îl câștigase cu teoriile lui, din care se și născuse "Felix". Această operație viza Gibraltarul, Insulele Canare și Dakarul, pe unde forțele germano-italiene urmau să-și deschidă un drum spre Suez, Palestina și Siria, învâluind astfel Turcia și transformând Mediterana într-o "Mare a Axei".

Pentru realizarea aceluși plan "Felix", Hitler se urcă în trenul din care coborî, în ziua de 23 Octombrie 1940, în gara Irun. (Irun, după criticul istoric elvețian Eddy Bauer; Hedaye după

criticul englez Chester Wilmot. Faptul are o oarecare importanță, ținând seama că cele două localități sunt separate de frontiera franco-spaniolă). Aci îl aștepta Franco care, amestecând politetea fără cusur spaniolă, cu un machiavelism de perfect om de Stat, se strecurase în nouă ore de discuții, ca o svârslugă, tot jonglând fie cu "lipsurile militare și economice", fie cu "aspirațiile politice".

Când îl părăsi pe Caudillo, spre a-l întâlni a doua zi, 24 Octombrie, pe Mareșalul Petain la Montoire, tot ceea ce realizase Hitler cu operația lui "Felix", era închis în câteva fraze înregistrate de Ciano în carnetul lui intim. Adresându-i-se lui Mussolini mai târziu, cu gândul la Franco, Hitler concretiza eșecul "Felix" astfel: "Decât să mai trec din nou pe acolo, mai bine să mi se smulgă trei sau patru dinți".

Dar și la Montoire îl aștepta un identic insucces. Căci Mareșalul Petain refuzase oferta lui de a intra în războiul alături de Germania împotriva Angliei.

Nu-i mai rămase lui "Felix" decât să se alăture "Seelowe"-ului în arhivele secrete germane, din praful cărora avea să le scoată doar victoria aliaților de mai târziu. În timp ce istoriei îi revenea sarcina de a înregistra cu imparțialitatea ei corectitudinea lui Hitler în tratativele purtate atât cu Petain la Montoire, cât și cu Franco la Irun.

*

Napoleon îi spusese cândva Țarului Alexandru II: "lumea este destul de mare pentru noi". Pentru Hitler și pentru Stalin însă lumea se dovedea a fi prea mică iar ei prea coloși, spre a putea fi împărțită. Pactul de neagresiune și de prietenie germano-sovietică, semnat la Moscova în 1939, cu toată interpretarea oficială pe care cei doi dictatori o dădeau acelei "epocale" realizări, îi legase de maniera în care sunt legați doi răufăcători, ce comit împreună o crimă, cu intenția ascunsă a fiecăruia de a-și ucide partenerul, spre a-l lipsi de partea ce i se cuvinea. La aceasta se rezumă cam tot ce-i apropia pe cei doi dictatori, exceptând bineînțeles, similitudinea mijloacelor întrebuintate în realizarea scopurilor urmărite. Ceea ce îi despărțea însă, era doar felul diferit de a gândi. Hitler gândea la "imediat", Stalin

în "timp". Pentru Hitler "explicația" cu URSS-ul trebuia să aibă loc imediat. Altfel, cu lipsa de scrupule a lui Stalin, — ce nu o egala decât pe a lui, — se putea aștepta să-l vadă pe acesta alături de Churchill. Hitler știa cum putea să-l țină alături de el, dar se săturase să mai împartă cu Kremlinul imperiul clădit doar de armatele sale.

Parazitismul lui Stalin îl dezgusta în măsura în care îl și enerva totodată. Alianța lor fusese bună atâta timp cât dușmanii lui din Vest prezentaseră un pericol de care trebuise să țină seama. Acum însă, când Europa se găsea în mâinile lui, el refuza să mai hrănească cu sângele Wermachtului său ambițiile imperialiste ale țarului roșu. Când Ribbentrop semnase în numele lui pactul dela Moscova, el nu se așteptase să obțină o victorie atât de ușoară în Vest, căci de ar fi prevăzut-o, nu s'ar fi precipitat să apară într-o companie atât de compromițătoare filozofiei lui național-socialiste.

Se impunea deci o ruptură definitivă, totală. Și cu cât "explicația" avea să aibă loc imediat, cu atât înfrângerea Angliei avea să se detașeze într'un viitor apropiat. Stăpân pe URSS, pe grânarele, pe petrolul și pe minele lui, el realiza izolarea Statelor Unite de Marea Britanie și, în sfârșit, prin blocarea Insulei, scoaterea ei din luptă.

Cu o egală lipsă de sentimentalism, Stalin însă gândea în timp. Pentru el, cu cât războiul se prelungea, cu cât devenea mai sângeros, mai crud, cu atât șansele lui de a domina lumea creșteau. Un războiu pe scară mondială îl servea politic. Ar fi vrut, — și pentru această dorință era capabil să semneze chiar cu Japonia un pact identic celui semnat cu Hitler, — ca nici o putere din lume să nu scape incendiului aprins de el și de Hitler. Dacă Japonia ar fi atacat USA, — și Stalin o dorea în măsura în care spera o invazie a Mării Britanii de către armatele lui Hitler, — imperiul pe care vroia să și-l clădească, ar fi început să prindă forme concrete. Pentru că, învingătoare sau învinse, puterile încleștate într'un războiu întins pe suprafața globului, s'ar fi dovedit incapabile să reziste milioanele lui de soldați, în clipa în care el avea să le ordone atacul. De altfel, cum ar fi putu rezista o Anglie sau o Americă, o Japonie sau o Germanie, epuizate într'un războiu total, puternicelor coloane a 5-a, constituite din milioanele lui de agenți, grupați în partide comuniste sau zise naționale?

Nu-i rămânea lui Stalin decât să aștepte momentul lui. Să-l aștepte și să-l pregătească. Îi trebuia deci timp și în același timp o infinită doză de răbdare și de insensibilitate. Trebuia subordonate țintei urmărite și vanitatea, și orgoliul, dar și dorința de a-și materializa visul imediat. Căci își dădea seama Stalin de formidabila armă ce îi stătea la dispoziție: comunismul. Armă mai puternică decât panslavismul înaintașilor lui la destinele "Sfintei Rusii". Orice precipitare din partea lui, nu ar fi putut decât să compromită realizarea aspirațiilor lui colonialiste. Trebuia să jongleze, trebuia să mizeze pe toate tablourile, trebuia să-și gradeze jocul, impunându-și coloanei vertebrale o elasticitate de șarpe. Căci numai astfel putea să se mențină în afara războiului, câștigând în felul acesta timpul necesar "explicației" lui cu capitalismul, în clipa în care Europa, America și Asia și-ar fi consumat în sânge și în ruini întregul lor potențial uman și economic.

Numai că toată politica realistă a Kremlinului se izbea de precipitarea lui Hitler. Căci Fuhrerul celui de al 3-lea Reich dădea ocazie lui Halder să-și înscrie în jurnalul lui intim, în ziua de 31 Iulie 1940, — cu ocazia unei conferințe ținută șefilor armatei, — determinarea lui Hitler în felul următor: "Anglia își plasează speranțele în Rusia și Statele Unite. Dacă Rusia iese din joc, America va fi în același timp pierdută pentru Anglia, pentru că eliminarea URSS-ului va crește în mod considerabil puterea Japoniei în Extremul Orient. Decizie: distrugerea Rusiei constituie deci o parte din această luptă... Cu cât mai devreme, cu atât va fi mai bine. Atacul nu-și va atinge ținta, decât în cazul în care Statul rus va fi zguduit dintr'o singură lovitură până la baza lui... Dacă "începem în Mai 1941, noi vom avea cinci luni pentru a duce afacerea la bun sfârșit".

Și pentru realizarea "deciziei", Hitler își deplasează armatele din Vest în Est, apoi încercă operația "Felix", neîndepărtându-se cu nimic de obiectivul pe care și-l propusese. Dar dacă planul "Felix" fusese înmormântat de refuzul Franței și al Spaniei de a combate alături de armatele lui, în schimb își asigurase concursul militar împotriva URSS-ului a celor două victime ale lui Stalin, adică al României și Finlandei.

Pentru că aceste două națiuni, ce fuseseră invadate și mutilate de către URSS, grație neprețuitului sprijin al Germaniei lui

Hitler, nu așteptau decât un concurs de împrejurări fericite lor, spre a reintra, cu ajutorul armelor, în posesia teritoriului lor național.

Pactul militar semnat de Finlanda cu Germania îi asigurase primei o relativă siguranță, în timp ce garanția acordată de Hitler României, o salvase pe aceasta din urmă de o nouă invazie a armatelor lui Stalin.

Hitler realizase astfel intrarea lui politică în Balcani, odată cu instructorii germani solicitați de Generalul Ion Antonescu, conducătorul României, care preluase puterea în urma izgonirii Regelui Carol II și a guvernului lui de dictatură, cărora poporul român le reproșa cedarea fără luptă a provinciilor românești: Bucovina, Basarabia, Transilvania și Sudul Dobrogei.

Și Stalin își mușă degetele când Hitler îi trântise astfel în nas poarta infiltrării în Balcani și marșul lui spre Strâmțori.

Dar dacă între înaltele ziduri ale Kremlinului dictatorul comunist încerca una dintre acele crize de turbată mânia ce nu o putea egala decât pe cea a lui Ivan cel Groaznic, intrarea Fuhrerului în zona de influență a Italiei îi crispase și lui Mussolini ura cu atâta grijă învăluită sub surâsuri.

Căci cu cât steaua lui Hitler prindea străluciri pe cerul victoriilor Wermachtului, cu atât vanitatea rănită a Ducelui se transforma în rană deschisă. Fiecare victorie a partenerului lui de Axă, se repercuta în sufletul bolnav de invidie al lui Mussolini, ca o imensă răsucire de cuțit. "Austriacul" pe care el îl protejase se transformase în stăpân absolut. Experiența lui "de patruzeci de ani", cum îi scrisese Mussolini lui Hitler, cu o vanitate pe cât de umflată, pe atât de rănită de succesele Cancelarului, — nu mai interesa pe nimeni. Personalitatea lui însăși murise în umbra siluetei Fuhrerului, proiectată pe o Europă ce i se refuzase lui.

Încă din 1939 invidia începuse să-i muște sufletul, căci mai înaintea atacului Poloniei, dându-și seama de incapacitatea lui nu numai de a-și depăși "protejatul", ci cel puțin în a se menține la înălțimea lui, Mussolini gândise serios să se îndepărteze de el. Iar când Hitler îl puse la curent cu intenția atacului lui în Vest, atât de ascuțită îi fusese ura, încât îi dăduse ordin lui Ciano să-i pună în gardă atât pe ambasadorul belgian, cât și pe cel olandez, de intențiile agresive ale "prietenului și aliatului" său german.

Nici o trădare, nici o lovitură de pumnal în spate, nici o intrigă demnă de istoria familiei Borgia, care să nu fi fost accesibilă lui Mussolini la care să nu fi făcut apel, spre a-l împiedica pe Hitler să ocupe locul în istorie, ce socotea că i se cuvenea numai lui. Încercase totul spre a-i fixa "Austriacului" locul ce i se cuvenea în spatele lui, dar Hitler, care nu bănuia cât de adâncă era vanitatea lui Mussolini și care nu se îndoise de prietenia acestuia, continuase nepăsător drumul succesului său. Trădarea de dinaintea atacului în Vest, o pusese în sarcina regelui Italiei. Nici o clipă nu-și dăduse seama, de-a lungul conversațiilor lui cu Mussolini "că el vorbea tot timpul" sau că viictoriile lui nu trezeau în sufletul prietenului Mussolini decât, așa cum notase Ciano "...este umilitor de a rămâne cu brațele încrucișate, în timp ce alții fac istorie".

Și pentru că "Hitler mă pune totdeauna în fața faptului împlinit" și îndrăznește să intre în sfera lui de influență, — Balcanii și Mediterana, — dându-i "ordine" de a nu întreprinde nimic, el își eliberează brațele, eliberându-se în același timp de îndelungatul lui complex de inferioritate. Și în frazele transcrise de Ciano în jurnalul său, Mussolini se scutura de toată ura, de tot veninul strâns picătură cu picătură: "de data aceasta am să-i plătesc polița. El o să afle din jurnale, că eu am ocupat Grecia".

Momentul pentru Mussolini "de a face istorie" se înscrisese pe ziua de 28 Octombrie 1940. Cum ratase pe frontul francez, în lunie din același an, intrarea lui în istorie, își luă toate măsurile de siguranță spre a nu fi împiedicat să-i plătească lui Hitler "polița", la care-i dădea dreptul orgoliul, involuntar sau calculat călcat în picioare de fostul lui "protejat".

În acea zi de 28 Octombrie, în timp ce Hitler și cu Ribbentrop coborau în gara Florența, un Mussolini necunoscut, un Mussolini cu pieptul bombat de o neașteptată și neimaginată vanitate, îi primea la scara vagonului care îi purtase în turneul lor pe la Irun și pe la Montoire.

Cu figura transfigurată de satisfacția mult așteptatei lui revanșe, lăsând cuvintele să cadă ca niște victorii pe câmpul de bătaie, el anunța teatral, măreț: "Fuhrer, noi ne-am pus în marș".

— "Gogomănie", a șuierat prin scrâșnitura dinților diagnosticul lui Hitler, cu gândul că Mussolini până la urmă avea să-i

solicite "ajutor pentru realizarea marșului" său triumfal în Grecia diviziile lui destinate "explicației" cu URSS-ul, în timp ce, pe plan politic, "gogomănia" Ducelui asigura sută la sută alegerea la președenția Statelor Unite a dușmanului său declarat: Roosevelt.

Reîntors în Berlin, Hitler avea să descopere și lipsa de eleganță, dar și de corectitudine a lui Mussolini. Pentru că acesta nu se dăduse în lături, pentru ca scrisoarea lui să nu parvină lui Hitler decât după atacarea Greciei și el o antidatase și în același timp să o expedieze la Berlin, în timp ce Fuhrerul se găsea în Franța. Deci Hitler odată reîntors la Berlin și epuizase adjectivele la adresa lui Mussolini, este obligat să se încline în fața realității.

În așteptarea clipei în care Wermachtul avea să fie chemat să despotmolească "marșul" în Grecia al Ducelui, Berlinul primește în ziua de 12 și 13 Noiembrie pe Molotov. O mică "explicație" se impunea, acum când Mussolini aprinsese un incendiu pe cât de neașteptat, pe atât de periculos în Balcani. O mică explicație cu URSS-ul, în așteptarea mării, totale, definitivei explicații.

Hitler își dădea seama că garantarea frontierelor României și pactul militar încheiat de el cu Finlanda, ar fi putut determina pe Stalin să schimbe "prietenia" și să treacă astfel de partea Angliei. Ceva mai mult, pactul tripartid, semnat la 23 Septembrie de către Japonia, Germania și Italia îi impunea lui Stalin o schimbare radicală de politică, cu toate că propaganda lui Goebels se forța să acrediteze la Moscova versiunea că pactul tripartid nu era îndreptat împotriva URSS-ului, ci din contră, el era consecința logică a pactului germano-sovietic, semnat de Ribbentrop în 23 August 1939.

De aceea, când Molotov sosește la Berlin, fastul cu care este primit, amabilitățile cu care oaspetele "Niet" este copleșit, atenția prietenoasă pe care Hitler i-o acordă, într'un cuvânt, toată comedia regizată de Berlin și Moscova nu izbutise să ascundă cuțitele cu care "prieteni" de ieri nu așteptau decât clipa în care aveau să se lovească.

Surâzător Ribbentrop și încruntat Molotov și-au început duelul oratoric, la care avea să se adauge însuși Hitler. Și pentru că Ribbentrop se precipitase să-i ofere lui Molotov o împărțire a

lumii, Hitler i-o amputase, înlocuind-o cu propunerea ce i-o făcea URSS-ului ca aceasta să subscrie la pactul tripartid. Și Molotov principial acceptă. Dar cere în schimb să i se asigure URSS-ului spațiul vital atât de dorit. Și pentru că Hitler îi întindea o parte din Imperiul britanic, imediat după înfrângerea Angliei, Molotov, dominat de ideea fixă a stăpânului lui dela Kremlin, se opunea propunerilor Fuhrerului cu tranșantul lui "Niet". Respingând Oceanul Indian ce i se oferea, el cere și se cramponează de Golful Persic, de Baltica, de Strâmători și de "soarta României și a Ungariei, ce nu poate fi neglijabilă în nici un caz în ochii URSS-ului".

Spre a nu lăsa poarta deschisă unor greșite interpretări, după reîntoarcerea lui Molotov la Moscova, Stalin așterne pe hârtie pretențiile lui și însărcinează pe Molotov să i le predea contelui Schulemburg, ambasadorul lui Hitler. El era "gata să accepte proiectul de Pact" cu Japonia, Italia și Germania "sub rezerva următoarelor condiții" și le enumără, neomițând să ceară "retragerea trupelor germane din Finlanda", "baze aeriene și navale" ale URSS-ului în apropierea "Bosforului și Dardanelor", renunțarea din partea Japoniei "la concesiunile sale carbonifere și petrolifere din partea de Nord a Sahalinului" și în fine, a patra și ultimă condiție pusă "fiind înțeles că regiunea situată în sud de Batumi și Baku, în direcția generală a golfului Persic, va fi recunoscută ca centrul de aspirații al Uniunii Sovietice".

Dacă Hitler accepta, Stalin era dispus din partea sa să lase: "Africa Centrală Germaniei, Africa de Nord și Nord-Est Italiei", în timp ce Japoniei îi recunoștea că "aspirațiile sale teritoriale în Extremul Orient se întind în sudul arhipelagului nipon".

Deci, URSS-ul îi asigura spatele Japoniei, pentru ca aceasta să-și poată ataca dușmanul U.S.A.

Contrapropunerile lui Stalin veniseră să-i întărească lui Hitler convingerea că prietenul dela Kremlin, se dovedea a fi nu numai un parazit, ci așa cum avea să-i declare lui Reader în 8 Ianuarie 1941: "un oribil șantagist".

Mai înainte deci ca propunerile concrete ale lui Stalin să treacă, la 26 Noiembrie 1940, din mâinile lui Molotov în acele ale ambasadorului german, Hitler își apropie oficial la pactul tripartid: pe ziua de 10 Noiembrie Ungaria, pe ziua de 23 a aceleiași luni România și doar cu o zi mai înaintea înmânării contrapropunerilor lui Stalin — Slovacia. Iar la primirea

"oribilului" șantaj al lui Stalin, Hitler ordona în ziua de 18 Decembrie 1940, prepararea planului de invazie a fostei lui aliata URSS, grație căreia el putuse obține victoria strălucită în Vest. Acel plan numit "Barbarossa" trebuia să fie gata până în ziua de 15 Mai 1941.

În același timp, printr'o scrisoare datată 20 Noiembrie, adresată lui Mussolini, el insista că "chestiunea mediteraneană trebuie să fie lichidată în această iarnă".

Numai că ordinul dat nu putea să fie executat de către Duce, deoarece "marșul" lui în Grecia se dovedea mai dezolant, mai catastrofal, decât se dovedise a fi "marșul" lui împotriva Franței, din Iunie. În timp ce în Africa de Nord, armatele de sub comanda Mareșalului Graziani, ce-l înlocuise pe Mareșalul Balbo, ucis de un obuz italian, tras din greșeală de pe crucișătorul "San-Giorgio" — nu se "mișcau" cu toate ordinele Ducelui din 19 August 1940. Și când amenințat de destituire, Graziani își începe în 8 Septembrie expediția lui din Egipt, trei luni fuseseră pierdute inutil cu pregătirea.

La cincizeci de zile după ce Graziani, în sfârșit, se urnise cu armatele lui în direcția Egiptului, deci cu câteva ore mai înainte ca Mussolini să-i anunțe lui Hitler, pe peronul gării Florența, superb și declamator: "Führer, noi ne-am pus în marș", Ministrul Italiei la Atena, Grazzi, ce-și descoperise cu întârziere vocația de artist imitator, "cerea audiență generalului Metaxas, Primul ministru al Regelui George II, imitând vocea colegului său francez. El i-a notificat ultimatumul D-lui Mussolini, pentru a ieși câteva minute mai târziu, cu un refuz categoric și cu o declarație de război în buzunar". ("La guerre des Blindées" de Eddy Bauer).

La ordinul lui Mussolini, generalul Visconti-Prasca trece frontiera și înaintează în Grecia în fruntea unităților lui, din care nu lipseau diviziile de infanterie Ferrara și Giulia. Generalul Papagos, șeful armatei grecești, căruia i se alia o nesferată ploaie, ce transformase drumurile de acces în șantiere mocirloase, izbutește să ia inițiativa.

Și cum Mussolini avea nevoie de un țap ispășitor, îl găsește în persoana lui Visconti-Prasca. Așa că generalul Soddu îi preia comandamentul. Generalului Soddu îi urmează la comandă generalul Cavallero, care se menține la comandament grație intervenției engleze, ce atrage astfel intervenția armatelor lui

Hitler. Și odată cu această intervenție se pune capăt războiului din Balcani, prin înfrângerea eroicei armate grecești, exterminarea corpului expediționar englez și ocuparea Greciei.

Era necesară intervenția Mării Britanii în Grecia? Acestei arzătoare întrebări, îi găsește un răspuns, criticul istoric de mare anvergură B. H. Liddell Hart. Extragem deci din cartea sa "Défense de l'Europe" din capitolul II, pagina 23, următoarele:

"În Iunie 1941, calea spre Tripoli se deschidea aproape fără obstacole armatelor britanice, după înfrângerea ultimei bucăți a armatei Mareșalului Graziani, în prima săptămână a acestei luni. Nu mai rămăsese în Africa de Nord, pentru apărarea Tripoli, decât câteva rămășițe ale armatei italiene. Nici o unitate germană nu fusese încă debarcată".

"Însă în acest moment atât de propice, guvernul se decide să rețină trupele în Anglia. Pentru ce? Pentru că Primul ministru și Ministrul Afacerilor străine, D-l Churchill și D-l Eden, vroiau să trimeată o armată în Grecia, pentru a preveni orice intervenție eventuală a germanilor. Această decizie avu ca efect împiedicarea unui marș asupra Tripoli. Armata expedită în Grecia a fost repede aruncată în afara acestei țări, însă șansele noastre în Africa erau de acum trecute".

Și istoricul B. H. Liddell Hart continuă în pagina 25 din cartea sa:

"Scena balcanică fascina pe D-l Churchill de mult timp. De pe timpul aventurii Dardanelor din primul război mondial, aventură mai puțin fericită în concepție, decât în execuție. Imaginația sa se aprinsese la spectacolul rezistenței opuse lui Mussolini de către greci și el era obsedat de ideea de a da o palmă lui Hitler, dacă acesta se aventura în Grecia. Însă D-l Churchill, în ardoarea sa, se lăsă antrenat departe de realitate. El ținea prea puțin cont de întinderea limitată a resurselor sale, în comparație cu acelea ale lui Hitler".

"După eșec, s'a pretins, anunțând evenimentele publicului britanic, că guvernul se lansase în această aventură, pentru a răspunde unui presant apel al grecilor. Marea Britanie nu putea, se spunea, de a se abține fără infidelitate, indiferent ori cât ar fi costat-o. Adevărul însă este tare diferit. În realitate cabinetul britanic a presat pe greci să accepte un ajutor, a cărui valoare le părea îndoielnică acestora".

“Când la jumătatea lui Ianuarie D-l Churchill îi presa să accepte acest ajutor, el a primit un serios duș. Primul ministru grec, generalul Metaxas, respinge oferta, spunând că ea este susceptibilă de a provoca o agresiune germană și că ea era departe de a satisface oprirea. Comandantul suprem, generalul Papagos, a precizat că cel puțin nouă divizii erau necesare, față de oferta britanică ce menționa doar aportul imediat a două regimente și acordarea ulterioară a două sau trei divizii. El credea că era mai cuminte din partea britanicilor să termine victoria lor în Africa, mai înainte de a încerca altceva nou, evitându-se o greșeală de strategie prin divizarea forțelor”.

Pornită în război împotriva Germaniei, spre a-și respecta semnătura pusă pe un tratat de alianță, Anglia sprijini Polonia doar sentimental. Umilită de URSS, ce-i dădea lovitura de grație aliatului ei, Polonia, Anglia strălucește prin absența singurei atitudini ce i se impunea: declararea războiului împotriva agresorului sovietic. Alianța ce o lega de România, Anglia o îndepărtează cu subtilitate diplomatică, lăsând-o singură în fața dușmanului comun, dintr-o inexplicabilă cochetărie față de Stalin. Balcanii, obsesia de totdeauna a D-lui Churchill, dispar din preocupările sale cu ușurința aceluși “lapsus memoria”, dictat de întortochiatul joc al politicei de periferie. Și în clipa în care porțile Balcanilor sunt încuiate de Hitler, spre a-l împiedica pe Stalin să-și atingă țelul, Turcia, Grecia, Bosforul și Dardanelele, aceiași Grecia și Turcie sunt implorate de Winston Churchill să se sinucidă pentru “fascinația sa balcanică. Jugoslavia și Grecia, ca și România și Polonia, ca și Țările Baltice și Finlanda, plătesc cu sângele lor când “coșmarul balcanic”, când “fascinația” eroică a primului ministru britanic. Turcia, grație “relei primiri” a ofertei D-lui Churchill, izbutește să iasă din îngrozitorul război, fără a avea să-și plângă morții, să-și panseze rănilor sau să-și fi pierdut măcar o palmă din teritoriul ei atât de dorit de URSS.

Cât reprezentau în realitate pentru D-l Churchill Balcanii și Europa Centrală se desprinde din acea scenă, demnă de un târg de sclavi, în care neguțătorii, de data aceasta nu mai erau Hitler și cu Stalin, ci Stalin și europeanul Winston Churchill.

Locul întâlnirii nu era vreo poiană din Africa Ecuatorială, ci Moscova. Data? Nicidecum în secolul al 16-lea, ci în anul

Domnului 1944, luna Octombrie. Scena nu poate fi desmintită, pentru că este redată de către însăși D-l Churchill, în memoriile sale, Volumul II, prima parte.

Transcriem deci:

“Momentul era favorabil pentru a acționa, de aceea am declarat: Regulăm afacerile noastre din Balcani. Armatele Dumneavoastră se găsesc în România și Bulgaria. Noi avem interese, misiuni și agenți în aceste țări.

Evităm de a ne contraria pentru chestiuni ce nu merită oboseală. În ceea ce privește Marea Britanie și Rusia, ce spuneți D-stră de o predominanță de 90% în România, pentru D-stră, de o predominanță de 90% în Grecia, pentru noi și de egalitate de 50% în Jugoslavia”. În timp ce se traduceau cuvintele mele eu am scris pe o jumătate de foaie de hârtie:

ROMÂNIA:

Rusia90%

Ceilalți10%

GRECIA:

Marea Britanie90%

(în acord cu Statele Unite)

Rusia10 %

JUGOSLAVIA50—50%

UNGARIA50—50%

BULGARIA:

Rusia75%

Ceilalți25%

Eu am împins hârtia în fața lui Stalin, căruia i se făcuse deja traducerea. El a avut un scurt timp de oprire. Apoi el ia creionul său albastru, trasează o groasă subliniere în maniera de “aprobare” și ne-a restituit-o. Totul fusese reglat în mai puțin timp, decât mi-a fost pentru a-l scrie.

Bineînțeles, noi am studiat mult și cu atenție chestiunea și noi nu ne-am ocupat decât de acorduri, ce priveau timpul de război. Toate problemele mai vaste erau rezervate, de o parte și de alta, pentru ceea ce noi speram atunci a fi o conferință pacifică după victorie.

A urmat atunci o lungă liniște. Hârtia subliniată cu albastru rămăsese la mijlocul mesei. Eu am spus la sfârșit: “Nu va fi un pic cinic, că noi avem aerul de a fi reglat aceste probleme, de

care depinde soarta a milioane de ființe, de o manieră așa de semeață? Să ardem această hârtie". "Nu, păstrează-o" — a spus Stalin".

De atunci multă apă a curs pe sub podurile Tamisei și ale Moscovei. Polonia, pentru care Anglia a făcut războiul Germaniei naziste, din țară împărțită între imperiile lui Hitler și Stalin, devine sută la sută "satelita" URSS-ului. Și identice soartei ei, Țările Baltice, Balcanul întreg, cu excepția Greciei și Turciei, România, Cehoslovacia și jumătate din Germania, plătesc cu sudoarea, cu sângele și cu viața a 110 milioane de ființe umane, crima unui om, jucată cândva pe o jumătate de foaie de hârtie, de care s'a îndepărtat cu dezgust însăși fiara crudă, care a fost Stalin.

*

Hitler s'a întors spre el:

— "Jodl, noi n'avem decât să dăm o lovitură de picior în poartă și putreda construcție se va prăbuși".

Von Brauchitch a schimbat o furișată privire cu generalul Halder, lăsând lui Goering sarcina de a încerca să se opună și pentru ei strategiei mai mult decât îndrăznețe a Fuhrerului.

Hitler și-a măsurat însă mareșalul cu o scotocitoare atenție, din care nu lipsea o grea muștrare. Și masivul Goering, cu gândul la eșecul aviației lui, atât în bătălia Londrei la Septembrie 1940, cât și în aceea a Angliei, a amuțit. Așa cum de altfel amuțise și amiralul Raeder, ce sfârșindu-și expunerea, concretizase neîncrederea generală: "asupra oportunității de a lansa operația Barbarossa (campania prevăzută împotriva Rusiei) mai înainte ca Anglia să fie doborâtă".

Și Hitler, cu gândul la "tendința Rusiei de a interveni în afacerile Balcanilor", a pus capăt conferinței cu un tranșant: "trebuie, cu orice preț, eliminat ultimul dușman rămas pe continent, mai înainte de a ajunge la pumni cu Marea Britanie".

Dar dela acea conferință navală din 27 Decembrie 1940 și "până la buna lovitură de picior în poartă", ce principial fusese fixată pentru jumătatea lui Mai, dar care avea în realitate să se producă pe ziua de 21 Iunie 1941, multe transformări se opera-

seră în prietenii și dușmăniile de pe continent ale Cancelarului celui de al 3-lea Reich. Căci, așa cum i se plânsese în scris și lui Mussolini, săturat de "grețoasa peltea spaniolă", pe care Franco i-o servise de-a lungul lunilor, Hitler, spre a înfrânge politicoasa rezistență a lui Caudillo, își împinsese argumentele până acolo, încât îi și scrisese: "bătălia pe care o livrează Germania și Italia va determina în mod egal destinul Spaniei". Și nu uitase să-i strecoare lui Franco și acel izvor de întunecate reflecțiuni: "căci numai dacă noi suntem învingători, regimul vostru actual va continua să existe". Apoi în ciuda aceluia categoric: "noi ne batem pentru existența noastră și nu ne putem permite de a face cadouri", Hitler trebuise să se încline în fața realității: eliminarea Angliei din Mediterană, prin aplicarea planului Felix, fusese contracarată. Și ceea ce era mai dezolant pentru el era faptul că contrarierea planurilor lui i le datora lui Franco, care nu numai că refuzase să-și alinieze armatele alături de acele ale lui, dar se și opusese (în egală măsură din oportunitate politică, cât și din considerente economice) ca Wehrmachtul lui să-și facă intrarea pe teritoriul Spaniei, spre a pune mâna pe fortăreața Gibraltar, extrem de vulnerabilă la acea dată.

Între timp alegerea lui Roosevelt la președenția Statelor Unite îi asigurase Angliei, prin livrările masive de armament, posibilitatea de a continua lupta în condițiuni optime. Și în timp ce livrările de petrol acordate Spaniei se înjumătățeau (211.840 tone în cel de al 2-lea semestru al anului 1940, față de 428.480 tone livrate de U.S.A. în primul semestru al aceluiași an), Congresul american vota, la 8 Februarie 1941, acea lege Pret-Bail, pe care Churchill avea să o numească drept "actul cel mai generos din istorie".

Prin atitudinea lor fără echivoc, Statele Unite nu numai că-i dăduseră posibilitate Mării Britanii de a continua lupta, dar îi și salvaseră, prin intimidarea Spaniei, atât Gibraltarul, cât și bastioanele ei din Mediterană: Alexandria, Cipru și Malta. În același timp îi măriseră riscurile lui Hitler într'un războiu pe care avea intenția să-l extindă pe două fronturi.

Cum însă distrugerea URSS-ului se impunea, iar decizia campaniei din Est fusese demult luată, nu-i mai rămăsese lui Hitler decât să-i deschidă o identică situație și implacabilului său adversar. Adică un al doilea front și Angliei în Oceanul Indian.

În acest scop îl invitase la Berlin pe Matsuoka, Ministrul de externe al Japoniei. Cum însă drumul acestuia trecea prin Moscova, Matsuoka profită de ocazie, spre a face o escală în capitala URSS-ului, între 22 și 24 Martie 1941. Timp în care "ministrul japonez a înălțat dimineața slavă Axei, iar seara a cinat în intimitatea Ambasadei Statelor Unite".

Odată cu sosirea emisarului nipon în capitala Germaniei, discuțiile germano-japoneze s'au și angajat. În acele conversații dintre cei doi miniștri de externe, poziția lui Ribbentrop era cea mai puțin de invidiat. Obligat de către Hitler să mențină secretă intenția acestuia de a ataca URSS-ul — discreție motivată de altfel de lecția pe care i-o furnizase Mussolini, atunci când îi dăduse ordin lui Ciano să-i pună în gardă pe olandezi și belgieni de iminența atacului german în Vest, — Ribbentrop fusese totuși forțat să-și dezvăluie în parte secretul. Și o face din necesitatea de a înfrânge îngrijorările lui Matsuoka, în felul următor: "Dacă URSS-ul atacă Japonia, Germania îl va izbi în același timp..."

Drumul îi impunea lui Matsuoka o nouă oprire la Moscova, spre "a limpezi atitudinea sovietică". Și această oprire se impunea cu atât mai mult "omului periculos cu idei periculoase" care era Matsuoka, cu cât îi era motivată "teama de a nu putea convinge guvernul său, acestuia fiindu-i frică de a nu fi atacat prin spate de către ruși îndată ce ar fi mers în direcția Singapurului".

Ori, la Moscova, Matsuoka realizează mai mult decât simpla "intenție de a descifra atitudinea sovietică". El realizează în intimitatea lui Stalin și a lui Molotov: Pactul de neagresiune sovieto-japonez. Adică un pact similar celui semnat de Ribbentrop la 23 August 1939, grație căruia Hitler izbutise câteva zile mai târziu să-și distrugă dușmanul polonez (în timp ce armatele lui Stalin îi dădeau lovitura de grație) și mai apoi în 1940, să-și îngenuncheze dușmanii din Vest.

Numai că, cu toate că victima noilor manevre ale Kremlinului era aceeași Anglie, principalul beneficiar al prieteniei URSS-ului nu mai era Germania lui Hitler, ci Japonia lui Matsuoka. Căci acesteia din urmă înțelegea Stalin să-i asigure spatele, spre a-și ataca nu numai dușmanul englez (cum o dorea Hitler), ci înșiși Statele Unite ale Americii. Căci fără asentimentul, fără încurajarea oficială a URSS-ului, Japonia n'ar fi îndrăznit să atace în

Oceanul Pacific și Indian. Căci orice extindere a războiului prin atacarea Statelor Unite și a Angliei, ar fi echivalat cu o sinucidere a agresorului nipon, atâta timp cât în fața armatelor Japoniei (destul de ocupate încă din 1938 cu războiul împotriva Chinei și cu ocuparea ei), ar fi continuat să se maseze amenințările la frontierele Mancuriei armatele roșii ale lui Stalin.

Dar "pactul de neagresiune sovieto-japonez" pusese capăt îngrijorărilor nipone și în același timp elibera armatele în vederea agresiunii împotriva Statelor Unite și a Angliei.

Spre a fi interpretată la justa ei valoare complicitatea URSS-ului la agresiunea japoneză dela Pearl-Harbor de mai târziu, agresiune pe care Kremlinul o făcuse posibilă prin pactul de neagresiune sovieto-japonez, Stalin se simte obligat să-i dea și toată greutatea prezenței lui pe peronul gării Jaroslaw. Gară în care Transsiberianul fusese forțat să-și întârzie plecarea cu o oră, numai spre a-l aștepta pe Ministrul de externe japonez și suita lui.

Cu atât mai mult se impunea acea mărturisire de înaltă considerație din partea lui Stalin, cu cât visul lui de dominare a lumii, începuse să capete forme concrete. Căci, dacă printr'o genială lovitură Kremlinul realizase descongestionarea frontierelor lui asiatice, în același timp el făcuse posibilă și imensa emoragie de mai târziu a națiunii americane. Războiul mondial, pe toate longitudinile și latitudinile planetei, de care se agățaseră morbidele lui speranțe; războiul total, epuizator, imensul măcel mondial pe ruinele căruia Stalin visa să-și clădească un imperiu fără de margini. Acel războiu deci el îl făcuse posibil.

Și pentru că era fericit de uluitoarea întorsătură pe care o luaseră relațiile URSS-ului cu Japonia (relații ce până atunci sălăsluiseră pe un vulcan în erupție), Stalin a ținut (și aceasta pentru prima oară în existența lui de "zeu") să coboare de pe culmile Kremlinului, până la înălțimea unui simplu Ministru de externe, fie el chiar japonez.

Căci acolo, pe peronul gării Jaroslaw, sub privirile uluite ale jurnaliștilor și diplomaților, Stalin, "recunoscând un frate în fiecare trecător, strângea mâinile călătorilor și funcționarilor de pe cheiu. Apoi, după ce a salutat pe invitatul japonez, a venit în fața lui cu un aer grav, solemn și emoționat, s'a îndreptat spre grupul înzorzonat al atașărilor militari și a îmbrățișat pe toți ofițerii care îi erau prezentați".

Prezența lui Stalin la plecarea lui Matsuoka avea să fie relatată și de către ambasadorul Germaniei la Moscova, sub forma unui raport adresat Berlinului pe ziua de 13 Aprilie 1941, în termenii următori: "Stalin și Molotov au sosit în persoană pentru a-l saluta pe Matsuoka și suita lui de o manieră particular de prietenoasă și a le ura drum bun. Apoi, în mod vizibil, Stalin m'a căutat, a venit spre mine și când m'a descoperit, și-a trecut un braț în jurul umerilor mei și mi-a spus: "Trebuie ca noi să rămânem prieteni și D-stră trebuie să faceți totul pentru aceasta". Un pic mai târziu el s'a întors spre colonelul Krebs, reprezentantul atașatului militar, s'a asigurat că el era un adevărat german, apoi i-a declarat: "Noi rămânem prietenii D-stră, indiferent ce ar veni".

Fără îndoială, că în clipa aceea Stalin știa ce "avea să vină". I-o spunea destul de elocvent prin atitudinea, prin ascuțimea glasului, însuși Tatekawa, ambasadorul Japoniei în capitala URSS-ului, care din cauza puțințimei trupului fusese forțat să se urce pe o bancă, spre a-și putea agita entuziasmat batista și a-și urla în mod vizibil și din toți plămânii, recunoscătorul său: "șpasiba, șpasiba" (mulțumesc, mulțumesc). Căci în acel strigăt Stalin deslușea urletul milioaneilor de soldați japonezi ce, cu un "Banzai" puteau, în sfârșit, să se năpustească la atac împotriva Statelor Unite și Mării Britanii și a se răspândi: "sub forma unui evantai, al cărui bază ar fi fost Tokio și a cărui ramuri, lungi de mai mult de 4.800 de kilometri, se întindeau în Răsărit până în mijlocul Oceanului Pacific, în Sud — până în coastele Australiei și în Apus — până în acele ale Indiei.

Și pentru că Stalin înțelegea să rămână cu adevărat prietenul Axei, el da ordin ca presa oficială: "Steaua Roșie", "Pravda" și "Izvestia" să ridice pactului de neagresiune sovieto-japonez osanale, din care nu lipsesc, în legătură cu viitoarele raporturi dintre Kremlin și Tokio, perle de genul acestora: "În afara oricărei influențe americane sau europene", sau "Noul acord va permite URSS-ului și Japoniei să săvârșească, fiecare de partea sa, misiunea lor istorică", etc., etc.

Pentru un început îi revenea Japoniei "misiunea istorică" de a masacra cetățenii americani din Filipine, de a distruge flota de războiu a Statelor Unite prin atacul mișelesc dela Pearl Harbor și mai apoi să provoace împreună cu Hitler, acel dure-

ros și sfânt tribut de sânge al eroilor americani: "Până în ziua victoriei din Pacific, 322.188 de oameni tineri au fost omorâți în luptă sau au murit în serviciu, iar alți 700.000 au fost răniți".

"Misiunea istorică" a Japoniei și Germaniei lui Hitler nefiind decât preludiul definitivei "misiuni istorice" a URSS-ului de a desăvârși masacrul, când "momentul istoric al marelui revoluții bolșevice" avea să se înscrie pe ruinele unei civilizații agonizante.

Numai că Hitler nu avea nevoie de "explicațiile" sentimentale date de Stalin ambasadorului Schulenburg sau colonelului său Krebs. Își cunoștea prea bine partenerul din Polonia și știa cât valorează "putreda construcție" a "oribilului șantagist", pentru a nu-i rezerva un cu tot alt gen de "explicații". Adică acea "bună lovitură de picior în poartă" de care îi vorbise lui Jodl. Căci dacă putuse citi în intențiunile atât de ermetic închise ale lui Stalin, chiar și aprigul dușman cehoslovac al lui Hitler, Beneș, cu atât mai profund citise Cancelarul Reichului german. (În memoriile sale editate la Praga înainte de a se sinucide, Beneș explica ce-l determinase pe Stalin să încheie acel pact de neagresiune și prietenie cu Hitler. Adică, dintr'o imperioasă necesitate, dictată de bolnăvicioasa lui viziune de a se menține în afara războiului, de a se pregăti intens din punct de vedere militar, cu scopul de a declanșa revoluția comunistă, în clipa în care atât Aliații, cât și puterile Axei ar fi ajuns la epuizare totală).

Și pentru că Hitler citise ca într'o carte deschisă intențiile lui Stalin, așa cum o recunoștea Beneș și odată cu el, în Ianuarie 1948, "Contemporary Review" ("It was indeed one of the absurdities of this muddled war of 1939 to 1945 that it was Hitler who unfailingly saw through Russia's game"), el se decide să realizeze ordinea în Balcani, mai înaintea supremei "explicații" cu "oribilul șantagist".

Căci Hitler nu putea accepta prezența pe teritoriul Greciei a celor 60.000 de soldați neozeelandezi și australieni ce formau Corpul expediționar britanic. (2 Divizii neozeelandeze întărite cu a 9-a Divizie australiană și cu Brigada blindată metropolitană, pe care Churchill, în urma neobositelor lui presiuni pe lângă guvernul grec, izbutise să le asigure debarcarea în porturile Pireu și Volo, la sfârșitul lui Martie 1941).

Și cu atât mai mult, cu cât prezența englezilor în Grecia se repercutase până în interiorul Jugoslaviei, la numai două zile

după ce ministrul ei, Tzvetkovitch, semnase la Viena (25 Martie 1941), aderarea Jugoslaviei la Pactul tripartid. Grație acelei îndepărtate prezențe engleze, generalul Simovitch preia puterea printr'o lovitură de Stat, realizată în ziua de 27 Martie, când anulează, prin arestarea prințului regent Paul și a ministrului Tzvetkovitch, toate angajamentele pe care aceștia le luaseră în numele Jugoslaviei, față de Germania.

"Ordinea în Balcani" este realizată de Hitler grație celor 19 mari unități, întărite de zece unități blindate, ce intervin pe ziua de 6 Aprilie 1941 în Grecia, iar pe ziua de 8 Aprilie în Jugoslavia. Și în timp ce Salonicul cădea la 9 Aprilie în mâinile colonel-generalului Veiel, cea de-a 4-a Panzer a lui Kleist ocupa printr'un salt de 300 kilometri, într'o săptămână (13 Aprilie), Belgradul.

Pentru realizarea promisiunii pe care Hitler le-o făcuse comandanților armatelor lui, imediat după lovitura de Stat a generalului jugoslav Simovitch ("va distruge pe calea armelor Jugoslavia și va sfărâma unitatea sa națională"), Mussolini se grăbește să-și arunce și el asupra noii victime cele 18 divizii de infanterie, cavalerie și motorizate. Ungaria amiralului Horthy, a cărei poftă de teritorii fusese ațâțată prin răpirea, cu mai puțin de un an înainte, a jumătății din provincia românească Transilvania, profită în egală măsură de prietenia lui Mussolini și a lui Hitler și de situația disperată a Jugoslaviei, spre a ataca cu cea de-a 3-a Armată a sa.

Pe ziua de 30 Aprilie, odată cu comunicatul german prin care Hitler anunța capturarea a 337.864 de soldați și 6.298 de ofițeri jugoslavi, drama era consumată. Peste Jugoslavia se lăsase ca un lințoliu "noua ordine" impusă de Hitler.

În ceea ce privea Grecia, strategia Cancelarului Hitler desprinsese victoria din primele șase zile de lupte. Căci linia de rezistență "Metaxas", de care se sfărâmasese până atunci, odată cu atacurile armatelor lui Mussolini, însăși umflata lui vanitate, cedase sub pumnul blindatelor germane, aplicat în puncte ce fuseseră cu ușurință decretate "inexpugnabile". Pe ziua de 28 Aprilie 1941, unitățile generalilor germani Boehm și Veiel, înscriu la activul viictoriilor lor portul Pireu și capitala Atena.

315.834 prizonieri aliați (dintre care doar 9.000 aparțineau Corpului expediționar britanic, ce sub comanda lui Sir Henry

Maitland Wilson lăsaseră mai mult de 3.000 de morți pe câmpul de onoare), veniți să completeze astfel tragicul bilanț al eroismului poporului grec.

De partea germană, comunicatul lui Hitler din 30 Aprilie anunța drept număr al pierderilor lui 5.436 morți, răniți și prizonieri. Adică mai puține pierderi decât avea să anunțe comunicatul din 2 Iunie 1941, prin care se pusese oficial sfârșit luptelor pentru cucerirea Cretei, de către divizia aeropurtată a generalului Kurt Student. Divizie ce fusese parașutată în zorii zilei de 20 Mai 1941 și ulterior întărită prin operații amfibii și aeropurtate. Căci drept bilanț al pierderilor germane, comunicatul de mai sus anunța: 3.742 morți și 1.919 răniți, în timp ce "după expozeul făcut asupra acestei afaceri de D-I Winston Churchill, din 27.550 oameni, cât număra detașamentul major-generalului Freyberg, flota a recules 14.580, dintre care 7.130 englezi, 2.890 australieni și 4.560 neozelandezi".

Odată ordinea restabilită în Balcani, atenția lui Hitler putea, în sfârșit, să se concentreze pe fostul lui complice Stalin și pe imperiul acestuia URSS-ul. Căci el nu putea uita și nici ierta atitudinea Kremlinului de-a lungul celor aproape doi ani, de când îi lega pactul de neagresiune și prietenie sovieto-nazistă, încheiat la Moscova. Căci pe cât se dovedise de profitabilă prietenia acestuia față de Stalin, cu atâta se dovedise de nesățios Kremlinul în pretențiile lui imperialiste. Coloniile pe care Hitler și le dorea, Stalin le și realizase prin anexarea jumătății din Polonia, Țărilor Balitice, a sudului Finlandei și a celor două provincii românești Basarabia și Bucovina. Dar Stalin nu se mulțumise cu ceea ce îi întinsese el, ci se servise, în disprețul angajamentului luat, cu încă o parte din teritoriul României, teritoriul, pe care el și Mussolini îl garantaseră acesteia, când îi fusese impus Dictatul dela Viena. Brațul Chilia cu insulele lui, prin posesiunea cărora se traducea în fapt, prin stăpânirea gurii Dunării, cea mai importantă cale navigabilă din Europa.

Apoi, devenită putere dunăreană, URSS-ul înțelesese să-și afirme nemeritatele-i drepturi, cu impertinența și violența ce caracterizează un șantagist. După ce ceruse cu insistență Berlinului eliminarea definitivă a Mării Britanii și Franței din Comisia Europeană a Dunării (fapt ce-i smulsese Angliei un protest făcut cu o jumătate de gură: "Anglia nu recunoaște noile acor-

duri”), URSS-ul obținuse fără nici o greutate satisfacție. O satisfacție ce atrăsese după sine un nou protest al Londrei, ce se dovedea incapabilă să descopere altceva în atitudinea Kremlinului, decât o sărăcăcioasă “violare a legii de neutralitate”.

Faptul că sovieticii deveneau ostili Angliei până la o fățișă brutalitate (nota pe care Vișinski i-o înmânase ambasadorului englez la Moscova, Sir Stafford Cripps și umilitor dată publicității, împingea ostilitatea până la reproșuri în legătură cu tratatul dela Versailles), îl servea pe Hitler, dar în același timp îl și întărâta. Pentru că Kremlinul se insinuase și față de Reichul german ca unic posesor al gurilor Dunării. Ceea ce în fapt se traducea cu intenția URSS-ului de a închide întregii Europe accesul la Marea Neagră. Europă, ce în acele zile se reducea la Reichul german.

O altă ieșire din acel impas în care se vârase la 23 August 1939, când acceptase ca Stalin să-și mărească imperiul (prin incorporarea Basarabiei românești, permițându-i astfel accesul la gurile Dunării), lui Hitler nu-i mai rămăsese decât acea “totală explicație”. Și în așteptarea lichidării socotelilor definitive cu Kremlinul, Berlinul se aliniaza României, în cadrul Conferinței dela București, ce se deschisese la 28 Octombrie 1940. La acea Conferință, România încercă să salveze ceea ce se mai putea salva “din vechiul regim de echilibru și de cooperare internațională”.

Ori, alinierea Berlinului și Romei la propunerile României, provoacă criza de isterie a delegatului sovietic la acea conferință, când nemulțumit explodează:

“Proiectul de reconciliere al delegațiilor Germaniei și Italiei sunt reproduceri, sub o formă abia diferită, ale propunerilor delegației românești. Ele nu pot fi considerate drept acte de reconciliere. Declarația susmenționată a delegației române și proiectele de reconciliere sunt din principiu inacceptabile, căci ele ignorează faptul de reluare de către Uniunea Sovietică a drepturilor sale de Stat dunărean și ele tind în fond la violarea drepturilor de suveranitate și a intereselor de Stat ale Uniunii Sovietice asupra Dunării. Atitudinea luată de către delegația română este susceptibilă numai de a face să eșueze lucrările conferinței etc., etc.”

Așa se face că lucrările acelei conferințe dela București, menite să întroneze în Europa Centrală și Balcani “noua ordine

Europeană” de tip stalinist, sunt torpilate de România, care prin delegația ei propune pe ziua de 21 Decembrie 1940 și obține o amânare “sine die” a lucrărilor.

Din partea României era o primă manifestare a unei atitudini fără echivoc, în legătură cu raporturile create de URSS, prin încorporarea cu forța a provinciilor românești Basarabia și Bucovina, la monstruosul imperiu al lui Stalin. Raporturi ce transformau un războiu rece, existent din clipa incalificabilei agresiuni sovietice, într’un războiu cald.

Căci, dacă pentru Hitler “explicația” cu Stalin își avea izvoarele în “aspirațiuni de nouă ordine europeană”, “spații vitale”, “ideologie anticomunistă”, precum și atâtea alte slogane, țâșnite din fecunda imaginație a neîntrecutului Goebels, pentru cele două țări martire, România și Finlanda, războiul cu URSS-ul exista în fapt și în drept. Pentru cele două țări, victime ale conspirației Hitler—Stalin din August 1939, războiul împotriva URSS-ului se impunea dintr’o necesitate de conservare a unor națiuni, amenințate în existența lor. Pentru Finlanda și România, războiul împotriva agresorului sovietic se impunea în același timp ca un imperativ de viață, de ordine, de civilizație și bineînțeles de drepturi istorice.

Pentru ele, războiul împotriva monstruosului URSS se impunea în măsura în care se impune oricărei națiuni libere, obligația de a purta războiul împotriva oricărui agresor, cu nobilul scop de a reîntregi frontierele mutilate și de salva dela o certă exterminare, milioanele de cetățeni căzuți în robia invadatorului. Pentru România și Finlanda se impunea deci războiul, dar ca un războiu sfânt de reîntregire a neamului lor, în timp ce prin structura sufletească a finlandezilor și românilor, dreptatea cauzei lor se proiecta pe imensa scenă politică a unei civilizații amenințate, și în același timp, ca o Cruciadă împotriva bolșevismului.

De aceea, spre a intra în drepturile lor istorice, în drepturile lor de mici popoare, orice sprijin militar, orice alianță ce se oferea, — fie ea chiar și a unei Germanii naziste, — se impunea cu acea logică ce nu-și găsește patetismul decât numai în existența micilor națiuni, ce totuși refuză mutilarea lor teritorială și sclavajul milioaneilor lor de copii.

Și cu atât mai mult trebuia să se proiecteze pe conștiința lumii libere războiul Finlandei și României împotriva agresorului

URSS, cu cât lupta lor anticipase Carta Atlanticului, în ceea ce avea ea să cuprindă înalt, sublim. Căci ori cât ar fi fost de greu tributul de sânge pe care cele două mici națiuni aveau să-l plătească pe altarul dreptății lor, lupta nefericitelor popoare finlandez și român era "ESENȚIALĂ PENTRU APĂRAREA VIEȚII, A LIBERTĂȚII ȘI A INDEPENDENȚEI".

De aceea, în clipa în care aceste două țări se aruncau în războiu, ele o făceau cu îndârjirea izvorâtă din însăși noțiunea de drept, de justiție. Un drept egal celui pentru care se bătuse Finlanda, în iarna anului 1940, împotriva hoardelor lui Stalin, la fel ca Polonia în toamna anului 1939, împotriva armatelor invadatoare ale lui Hitler și ale lui Stalin, pentru care luptaseră împotriva Panzerelor lui Hitler, alimentate cu benzină sovietică, și se jertfiseră atâția norvegieni, belgieni, olandezi, francezi, jugoslavi, greci și englezi.

Războiul pe care România și Finlanda îl purtau URSS-ului se dovedea a fi nu numai împotriva unui dușman al lor secular, ci și împotriva prietenului și aliatului Hitler, autorul dezastrului militar și politic al Aliaților în Vest, din primăvara lui 1940. În plus, dușmanul lor era același URSS, ce prin Pactul de neagresiune sovieto-japonez din 13 Aprilie 1941, îi asigurase Japoniei lui Matsuoka posibilitatea de a extermina atâta tineret american la Pearl-Harbor, Corregidor, Bataan și în atâtea alte locuri în care eroii americani aveau să scrie cu sfântul lor sânge istoria complicității sovietice la masacrarea lor.

Și dacă cele două mici națiuni porneau în războiu contra acestui călău al lor, al Poloniei și Statelor Baltice, alături de Hitler, aceasta se datora faptului că Aliații refuzaseră să poarte această luptă alături de ele, împotriva agresorilor lor comuni: Germania lui Hitler și URSS-ul lui Stalin.

Războiul României și Finlandei împotriva URSS-ului se impunea deci ca un războiu al dreptății cauzei lor. Și în același timp se dovedea a fi și o încercare disperată de a distruge pentru totdeauna microbul unor noi agresiuni, unor noi războaie. Același microb, ce avea să rodească zece ani mai târziu (agresiunea comunistă din Coreea) și să infecteze existența omenirii în anii pe care îi trăim și de-a lungul celorlalte secole care vor veni.

— "Să vină", — acesta fusese răspunsul dat de Stalin ambasadorului jugoslav la Moscova, Gavrilovitch, în noaptea de 6 Aprilie 1941, când acesta din urmă, fericit de semnătura sovietică pusă pe "Pactul de prietenie și neagresiune sovieto-jugoslav" îl întrebase cu o nedisimulată uimire: "Și dacă germanii se supără și vor ataca?"

Surâzător, ca și în noaptea de 23 August 1939, când fotografi oficiali îl mitraliaseră cu focurile magneziului lor, în prezența distinsului "fost" prieten Ribbentrop, Stalin îl trăsesese pe Gavrilovitch lângă el. Și încadrându-l cu Molotov și Vișinski, a pozat îndelung, prietenos și încurajator pentru presa sovietică, în timp ce gândurile lui se opreau pe certitudinea invaziei Jugoslaviei de către Wermachtul lui Hitler. Poate că chiar în acea clipă, o ploaie de bombe germane avea să se abată distrugătoare deasupra Belgradului în revoltă, își spunea Stalin, perfect cunoscător al reacțiilor lui Hitler.

Și Stalin nu se înșelase, așa cum nu se înșelaseră agenții lui de pe teritoriul Jugoslaviei. Agenți ce se epuizaseră în ațâțarea revoltei împotriva Germaniei, fără ca totuși să poată canaliza și colora în roșu imensa mișcare a maselor naționaliste ce răsturnaseră politica tripartidă a lui Tzvetkovitch și Tzintzer Markovitch.

Stalin putuse să spună deci în toată liniștea acel "să vină", căci el știa că armatele germane nu puteau să vină și spre el, atâta timp cât erau ocupate în Jugoslavia și Grecia. În plus mai știa Stalin că "Pactul de amicitie și neagresiune sovieto-jugoslav" ce de abia îl semnase, în fond nu-l angaja cu nimic față de Jugoslavia. Încheiase acel pact din multiple considerații de ordin personal și propagandistic, dar care n'avea nimic comun cu interesele patriei lui Gavrilovitch. Voia mai întâi să-i plătească lui Hitler atitudinea ostilă a acestuia în legătură cu interesele Kremlinului asupra gurilor Dunării. Apoi, să-i plătească pentru tratatul militar germano-finlandez, cât și garanțiile pe care Hitler i le acordase României. Adică intervenții pe care Hitler le ridicase ca niște uriașe bariere în calea intereselor imperialiste ale URSS-ului. În plus, Stalin știa cât de fotogenică îi era apariția în compania ambasadorului jugoslav Gavrilovitch, care prin demisia lui

spontană, în clipa aderării țării lui la pactul tripartid, constituise momentul protestatar al Jugoslaviei în capitala URSS-ului.

Numai că, de când Stalin pronunțase surâzător acel "să vină"; din 6 Aprilie și până în 5 Mai din același an 1941, surâsul lui se transformase într'o grimasă. Căci dictatorul roșu descifrase în greaua tăcere a dictatorului german din ajun, întreaga amenințare ce plana asupra imperiului său.

Neliniștit, înfricoșat (cu toate cele 360 de divizii ale sale mase la frontiera URSS-ului cu Finlanda, Germania și România), nu-i mai rămăsese lui Stalin decât să eschiveze periculoasa "explicație". Și el încercă să îndepărteze răfuiala ce se anunța, prin jonglerii de bâlci diplomatic. Așa se face că numai la trei zile după ce Hitler îl ignorase total în discursul lui din 4 Mai, Stalin se decide să preia, odată cu puterea oficială la care-i dădea dreptul titlul de "Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului" și titlatura burgheză de "Gospodin" (Domn), în locul aceleia perimate de "tovarăș". Apoi, printr'un gest uluitor, din dorința de a-l îmbuna pe Hitler, anunță pe ziua de 9 Mai, restituirea pașapoartelor diplomaților norvegieni și belgieni. Un tur de forță ce-și atinge apogeul în clipa în care, în numele "Gospodinului" Stalin, Vișinski îi retrace pașaportul și ambasadorului jugoslav Gavrilovitch, pentru greșeala de aș fi "pierdut teritoriul și suveranitatea națională". Apoi, cu totala lipsa de scrupule ce caracterizează Kremlinul, odată expulzat Gavrilovitch (la numai o lună după ce fusese acoperit cu panslaviste îmbrățișări), Moscova devine neobosită în executarea de temenele acordate Germaniei.

Spre a-și răscumpăra greșelile față de Hitler, greșeli ca acele ce culminaseră cu Pactul de amicitie sovieto-jugoslav, Stalin continuă să jingleze cu realitatea cu o înspăimântătoare facilitate. Și toate acestea, la opt zile interval dela declanșarea ostilităților în Est.

Astfel, în seara de 13 Iunie, Stalin ordonă difuzarea unui comunicat, care prin conținutul lui echivala atât cu o sărutare sovietică a mâinii naziste ce se refuza, cât și cu o palmă uriașă, aplicată pe obrazii Mării Britanii, care începea cu:

"Deja înaintea sosirii la Londra a D-lui Cripps, ambasadorul Angliei la Moscova, și apoi după sosirea sa, au apărut zvonuri în presa engleză și în toată presa străină în general, relativ la un războiu iminent între URSS și Germania".

Și după ce comunicatul sovietic enumeră pe puncte "zvonurile minciunoase și provocatoare", Stalin le dezmente printr'un egal număr, după ce pusese personal punctul pe "i" în felul următor:

"Cu toată evidenta absurditate a unor astfel de zvonuri, cercurile responsabile din Moscova au socotit ca necesar, — din cauza persistenței falselor noutăți, — de a autoriza Agenția TASS să declare că aceste zvonuri sunt produsul neîndemânic al propagandei forțelor inamice URSS-ului și Germaniei, forțe interesate de extinderea războiului".

Care erau acele "forțe inamice URSS-ului și Germaniei?" Nici o greutate în a le descoperi, știind că Anglia se găsea în războiu cu Germania, iar președintele Statelor Unite Roosevelt, în discursul său din 28 Mai 1941, rostit la Washington, prevedea transformarea războiului european într'unul mondial, pe care Statele Unite "erau dispuse să-l câștige".

Odată difuzat comunicatul, Stalin s'a declarat mulțumit de dibăcia cu care el manevrasse. Posibilitățile deschise de comunicatul lui TASS erau prea evidente pentru ca Hitler să nu se repeadă asupra lor. Războiul între Germania și USA plutea în aer, Stalin îl simțea. Ori, fără asigurarea prietenoasei neutralități sovietice, Hitler nu se putea aventura în acel războiu, când Anglia îi ședea în coaste.

Și cum logica lui Stalin nu putea fi altfel decât genială, el a fixat toate posturile de radio ale Kremlinului pe Berlin, în așteptarea contraofertei lui Hitler.

Și zilele treceau, fără ca nimic să se realizeze din tot ceea ce scontase el. Înghețata tăcere cu care i se răspundea prețioasei lui oferte, izbutise până la urmă să-l înnebunească pe "genialul" Gospodin Stalin.

În fața tăcerii amenințătoare ce-l înconjura, nu mai rămăsese nimic din duritatea metalului pe care și-l atribuisse spre a-i ține loc de nume. (Cuvântul Stalin în rusește vine dela oțel, fiind deci un nume de împrumut cu care se gratificase din nemăsurată vanitate).

Stalin tremura așa cum fără îndoială tremuraseră milioanele lui de victime, mai înainte de a se fi prăbușit în gropi comune cu câte un glonț în ceafă sau prin înfometare, prin funduri de mine siberiene. Așa cum tremuraseră și în fața crudei lui tăceri milioa-

nele de polonezi, finlandezi, estonieni, letonieni, lituanieni și români, ce dela 23 August 1939 și până la 26 Iunie 1940, așteptaseră cu panica înrădăcinată în suflete să se abată pe spinările lor de sclavi, knutul neomeneștei lui "eliberări".

Politica lui de exterminare, de asasinat, de viol monstruos, de furt organizat, într'un cuvânt politica lui de comunizare, de colonialism aplicat pe cadavrele atâtor țări pe care Stalin le mutilase împreună cu Hitler, își înscrisese scadența în acea zi de 22 Iunie 1941.

Căci, dacă în acea zi Hitler trecuse la executarea "explicației" lui cu "murdarul șantagist", pentru că "a sosit momentul în care o tăcere prelungită din partea mea ar fi nu numai o greșală, ci o crimă față de poporul german și față de Europa întreagă". Pentru finlandezi și pentru români, ziua de 22 Iunie 1941 se înscrie în fraze mai puțin sforăitoare, dar cu atât mai valabile.

Pentru România și pentru Finlanda acea zi se înscrie în zbu-ciumata lor istorie, drept ziua începutului războiului lor sfânt de reîntregire a frontierelor și de eliberare a fraților lor, căzuți cu un an în urmă în cea mai nemiloasă sclavie pe care a cunoscut-o istoria — sclavia URSS-ului.

Cu aproape doi ani de zile în urmă, la Kremlin, porțile turnului cândva numit al Mântuitorului, se deschiseseră spre a lăsa să iasă mașina trimisului lui Hitler. O mașină în care un Ribbentrop, amețit de "champanskoie" și de exuberanta prietenie pe care i-o manifestase Stalin, se legăna pe strălucitul succes obținut: "Pactul de prietenie și de neagresiune germano-sovietic".

Identice zori începuseră să albească turnurile Kremlinului și în dimineața zilei de 22 Iunie 1941. De data aceasta însă, limuzina pe aripa căreia fâlfâia fanionul Ambasadei Germaniei, pătrundea prin poarta turnului Mântuitorului, purtând pe contele Schulenburg, ambasadorul lui Hitler, devenit executorul oficial al fostei prietenii nazisto-comuniste.

O ușă s'a deschis și ambasadorul Germaniei s'a îndreptat spre ministrul de externe al URSS-ului. Pe fața de mongol a lui Molotov se coborâse ceva din paloarea zilei ce se năștea. În același timp și ceva din paliditatea și rigiditatea atâtor victime, pe care el și stăpânul lui și le îngrămădiseră pe încărcatele lor conștiințe. Și Molotov, tot ascultând verdictul pe care trimisul lui Hitler i-l transmitea, și-a înghițit saliva cu anevoință.

"... trupele germane au primit ordinul de a pătrunde în teritoriul sovietic".

Printre lentilele ochelarilor lui Molotov s'a strecurat o furisată privire, terorizată, înfricoșată. Privire de călău prins dintr'odată în angrenajul propriilor lui unelte de tortură. Apoi, cu un efort ce i-a schimonosit trăsăturile, a lăsat să cadă întrebarea:

— "Este o declarație de războiu?"

Se vroise calm și izbutise în măsura în care îi fusese deplasată întrebarea. Calmul lui, voitul lui calm, fusese dezmințit de fraza pe care o rostise, cât și de următoarea ce îi scăpase:

— "Este războiu? Aviația Dstră vine să bombardeze o duzină de orașe deschise? Credeți Dstră că noi am meritat aceasta?"

În spatele ușei întredeschise, Stalin asculta cu răsuflarea grea de ură. Nici el, cu toată genialitatea lui nu mai înțelegea nimic. Într'adevăr, URSS-ul nu merita aceasta, când tocmai grație lui, Hitler își construise imperiul și atâta sânge polonez, finlandez, letonian, estonian, lituanian, românesc, norvegian, olandez, belgian, francez, englez, jugoslav și grec cursese pentru gloria lui Stalin și a lui Hitler, în cei doi ani de prietenie nazisto-comunistă.

*

La 22 Iunie 1812 Napoleon își începuse campania împotriva Rusiei. Și ordinul pe care-l dăduse trupelor sale fusese acel: "Să mergem deci înainte, să trecem Niemenul, să purtăm războiul pe teritoriul ei".

La 22 Iunie 1941 Finlanda și România își începeau războiul pe teritoriul furat de URSS, pentru eliberarea provinciilor lor și pentru existența neamului lor.

De-a lungul și latul României, atât cât mai rămăsese după amputările suferite cu mai puțin de un an în urmă, întregul popor român îngenunchia cu capetele descoperite, în timp ce clopotele tuturor bisericilor făceau să vibreze aerul într'o melo-dioasă chemare spre rugăciune și reculegere.

Pentru ca în zorii acelei zile 22 divizii românești să primească în sfârșit ordinul amarnic așteptat de un an de zile:

"Pentru reîntregirea frontierelor Patriei, pentru eliberarea fraților basarabeni și bucovineni căzuți în sclavia bolșevică, ostași români, vă ordon: Treceți Prutul".

Războiul pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei, războiul sfânt al poporului român începuse. Și el avea să fie purtat cu acea rezoluție pe cât de disperată, pe atât de îndârjită, ce cu multe secole în urmă (1537) îl determinase pe domnitorul român Petru Rareș să-i scrie astfel regelui Sigismund al Poloniei: "Dumnezeu știe cine va avea norocul de partea sa. Și dacă noi suntem învinși de către Majestatea Voastră, noi vom fi învinși de către un Rege și un Senior puternic, care posedă multe țări. Însă dacă Dumnezeu ne vine în ajutor, de ceea ce noi nu ne îndoim de loc, și Majestatea Voastră va fi bătută, ea va fi învinsă de către un sărac prinț al Moldovei".

În nordul Europei, după un intermezzo de mai bine de un an, Finlanda reîncepea războiul ei de eliberare a teritoriilor anexate de Stalin, grație milioanelor lui de baionete sovietice.

Din nefericire, în seara aceleași zile de 22 Iunie 1941, primul ministru al Mării Britanii, Winston Churchill, vorbise la postul de radio Londra. Și o făcuse cu o precipitare din care avea să se nască mai târziu tot haosul, toată insecuritatea, cortinele de fer și de bambus, războaiele reci dela Potsdam, Berlin și Budapesta, precum și cele calde din Indochina și Coreea. Precipitarea D-lui Churchill, pe cât de lipsită de valoare politică se dovedea a fi, pe atât se dovedește astăzi a fi de nereparat. Pentru că din acea precipitare s'a născut Statutul de sclavizare a unei jumătăți din Europa, cu o populație de peste 110 milioane de suflete împărțite de către lumea liberă cu o simplitate ce nu este egalată decât de masiva iresponsabilitate, din țările "satelite" URSS-ului.

Căci, în seara zilei de 22 Iunie 1941, prin "certificatul de democrație și de martiraj pentru cauza libertăților și a păcii", pe care premierul Churchill îl dăduse URSS-ului, nu numai că adevărul era măsluit cu o inteligență ce nu avea nimic britanic, ci ceva mai tragic, îi asigura comunismului internațional al Kremlinului posibilitatea distrugerii radicale a civilizației.

Din nefericire D-l Churchill se precipitase astfel:

"Orice om, orice națiune care merge cu Hitler este dușmanul nostru. De aci rezultă că noi aducem tot sprijinul ce ne stă în putere Rusiei și poporului rus. Noi facem apel la toți prietenii noștri, la toți aliații noștri din toate punctele de pe glob, de a se angaja pe același drum și a-l urmări cum o vom face noi, cu o rezoluție fidelă și de nezdruccinat, până la sfârșit".

Și pentru că "de aci rezulta" însăși incalificabila atitudine a Angliei, care fusese pe punctul să intervină cu un corp expediționar la Petsamo pentru a sprijini Finlanda în lupta ei împotriva agresorului URSS (din iarna lui 1939/1940), venea de data aceasta să-i îndemne pe finlandezi să-și uite eroii, să-și uite granițele mutilate și să-și desăvârșească pieirea, alăturându-se implacabilului lor dușman: URSS-ul.

Prin gura primului ei ministru, Anglia își îndemna prietenii polonezi, închiși în câmpurile de exterminare sovietice, să-i legitimizeze călăului URSS, încorporarea definitivă a jumătății din patria lor, la monstruosul călău URSS.

Anglia își îndemna prietenii lituanieni, estonieni și letonieni să-și binecuvânteze călăii, să se alinieze luptei pentru ca țările lor, cotropite și înghițite de URSS, să nu-și mai recapete independența și suveranitatea în veci-vecilor.

Și pentru că Anglia fusese cândva dispusă să poarte războiul URSS-ului, în cadrul garantării frontierelor României (este drept că doar "în singura eventualitate în care Turcia va veni imediat în ajutorul României și dacă nici o opoziție nu se va face simțită din partea Italiei"), de data aceasta se depășise. Nu numai că fosta ei aliată și prietenă, România, trebuia să se resemneze de a fi pierdut pentru totdeauna provinciile Basarabia și Bucovina, dar ceva mai mult, ea trebuia să-și verse din nou sângele, pentru salvarea agresorului sovietic.

Căci D-l Churchill în discursul său din seara de 22 Iunie 1941, nu cerea nici mai mult, nici mai puțin victimelor URSS-ului, decât semnătura istorică printr'o alianță, că ele renunțaseră de a revendica agresorului sovietic părțile din teritoriul lor național, cotropite de acesta. Cu alte cuvinte, un fel de legitimare a pretențiilor imperialiste ale URSS-ului, dublată de o automutilare națională și de o cinică primă, acordată agresiunii armate.

Aveau de ales toate aceste popoare cu frontierele mutilate de către URSS, ce sângeraseră crunt pentru că la 23 August 1939 Stalin devenise prietenul lui Hitler, în timp ce ele se încăpățănaseră să rămână prietenele Angliei. Aveau deci de ales între moartea pe câmpul de onoare și aceea înceată, mizerabilă, de cetățeni ai URSS-ului, prietenului de ultimă oră a D-lui Churchill și "Oncle Joe" — Stalin.

Interesele Angliei îi dictau primului ei ministru, o cu totul altă atitudine, decât aceea pe care o luase (antieuropeană, anticreștină și inumană), exuberanță a D-lui Churchill. Căci pericolul ce-l strângea de gât pe Stalin, fostul partener și complice al lui Hitler la atâtea însângerați ale popoarelor europene, îi dădea posibilitate Mării Britanii să-și joace cu adevărat politic admirabila carte pe care destinul i-o pusese în mâinile primului ei ministru.

Se impunea ca atare o descriere între Hitler și regimul lui și acele popoare ce purtau războiul URSS-ului, din imperative naționale și din aceleași considerente de ordin moral, pentru care chiar Anglia și Franța îi declaraseră războiul Germaniei.

Pentru că imperatiile naționale ale României și Finlandei erau aceleași pentru care se și bătuse Polonia, dând astfel ocazie Mării Britanii și Franței să se aureoleze cu gloria de a fi început acest război tocmai pentru independența și integritatea teritorială a aliatului lor polonez.

Prin precipitarea primului ministru Churchill de a transforma URSS din agresor fără scrupule într-o inocentă victimă, de a fi aplicat, în disprețul adevărului și al realității, pe fruntea Finlandei și României pecetea de agresor, de a fi oferit Kremlinului prețioasa alianță engleză, fără să fi impus acestuia restituirea teritoriilor obținute fie cu baionetele armatelor roșii, fie din mărinimia interesată a lui Hitler, de-a lungul anilor prieteniei nazisto-comuniste, într'un cuvânt, prin precipitarea Domnului Churchill, lumea liberă câștigând războiul, a pierdut iremediabil pacea.

Prin greșeala Angliei din seara zilei de 22 Iunie 1941 se desprinde adevărul istoric: cei mai buni fii ai Statelor Unite ale Americii, ai Angliei și ai tuturor națiunilor ce au purtat greul războiului alături de ele, au sângerat și și-au dat viața, pentru ca pe ruinele nazismului să se poată clădi imperiul cel mai odios, cel mai crud și cel mai amenințător ce a planat cândva asupra moralei, asupra religiei, asupra civilizației și culturii, asupra omului: IMPERIUL URSS-ului.

Prin precipitarea sa, primul ministru al Mării Britanii anulase toată noblețea gestului de a fi declarat războiul lui Hitler pentru apărarea frontierelor Poloniei. În plus, sudând existența unor popoare ce se luptau pentru dreptul la pământul lor și la

o existență liberă de fantasticul vis al unui trecător "Führer", Churchill se angajase personal pe panta neiertătorului reproș al istoriei. Căci falsele suduri izvorâte din trecătoarele interese ale unei politici pline de improvizații, nu pot rezista verdictului pronunțat de suveranul TIMP.

Pe imensa tablă de șah, în care "marii" se înfruntau, două țări mici, deci, identice a doi pioni fără importanță — Finlanda și România — își angajau și își continuau partida existenței lor naționale, cu amărăciunea pe care le-o strecurase în suflet insensibilitatea oamenilor politici englezi.

Căci în timp ce frontul de Nord se rezema pe forțele armate finlandeze de sub comanda Mareșalului Mannerheim (ce nu depășeau 14 divizii), în Sud, Basarabia și Bucovina erau eliberate din sclavia sovietică de cele 22 divizii românești de sub comanda Mareșalului Antonescu.

Între acești doi poli ce se băteau pentru întregirea teritoriului lor național, pornise în același timp la atac cu tot ceea ce putuse alinia ca forțe cel de al 3-lea Reich. Adică un total de 121 de divizii. În fața acestora însă, se masa elita unităților de care dispunea URSS-ul. Superiori în număr (peste 360 de divizii), sovieticii mai aveau de partea lor și imensul spațiu.

Dezechilibrul de forțe nu se rezuma numai la atât. Superiori în tancuri (generalul german von Thoma nu putuse furniza efortului din 22 Iunie 1941 decât doar 2.434 tancuri, în afara celor ușoare pe care el le numise "cutii de conserve"), singur mareșalul sovietic Budionnâi opunea pe frontul de Sud celor 600 de tancuri ale lui von Kleist, un număr de 2.400 de care blindate. Cu toate acestea era oare partida mai dinainte câștigată de URSS? Putea oare "buna lovitură de picior în poartă", de care vorbise Hitler, să dărâme "putreda construcție" în scurtul timp propus de el? Pentru că doar câteva luni îi rezervase Hitler acelei campanii "fulger" din Est. (În cadrul uneia din acele obișnuite conferințe navale, la propunerea amiralului Reader de a se ataca și cuceri puternica fortăreață a Angliei în Mediterană, insula Malta, Hitler răspunsese în termenii următori: "Această operație este prevăzută pentru toamna lui 1941, după isprăvirea Barbarossei).

Răspunsul se desprinde din însăși desfășurarea operațiilor împotriva URSS-ului. Căci cu tot pesimismul generalului

german Halder (ce nota astfel în jurnalul său: "Noi am subestimat Rusia. Noi am contat pe 200 de divizii și am identificat deja 360"), situația unităților sovietice la acea dată de 11 August 1941, se dovedea a fi mai mult decât disperată. Atât de disperată, încât însuși Halder (ce împreună cu von Brauchitch se declaraseră cu mult înaintea operațiunilor din Est, categoric ostili planului Barbarossa și care mai târziu notase: "frontul nostru este prea subțire pentru o așa de vastă întindere"), trebuise să recunoască pe ziua de 20 Octombrie (bineînțeles cu obișnuitele-i rezerve): "încercuirea Moscovei poate reuși". Iar Brauchitch, neobositul opozant al strategiei lui Hitler, să se alinieze acestuia, pe ziua de 15 Noiembrie, împotriva lui von Rundstedt (care cerea oprirea pe pozițiile de iarnă), cu aceeași convingere cu care Hitler îi declarase lui Jodl: "Încă o ultimă lovitură și noi triumfăm".

Cât de aproape de dezastrul final se găsea URSS-ul, o spusese răspicat și lipsa de combativitate a soldatului sovietic, și inferioritatea evidentă a comandamentului sovietic, dar și întinderea teritoriului cucerit dela URSS.

Căci dela 22 Iunie și până la 3 Iulie, în timp ce Finlanda și România își liberaseră provinciile furate de Kremlin, blindatele generalilor Hoth și Guderian se închideau identic unui uriaș clește, în spatele armatelor sovietice din sectorul Minsk-Bialystok. Rezultatul: 324.000 prizonieri sovietici și capturarea a 3.205 tancuri și 3.102 tunuri.

În sectorul Smolensk, mareșalul sovietic Timoșenco plătea la rândul-i, în prima săptămână a luni August, dezolantul tribut al incapacității sale și al sărăciei de entuziasm "patriotic" al trupelor pe care le comanda: 310.000 prizonieri, 3.000 tancuri și peste 3.100 de tunuri pierdute.

La începutul lui Septembrie 1941, Guderian și Kleist, făcând joncțiunea blindatelor lor în spatele Kievului, dau posibilitate altor 665.000 de prizonieri sovietici să îngroașe numărul sutelor de mii de mai înainte, după ce abandonaseră 384 tancuri și 3.718 tunuri.

Alte punji uriașe, la Viazma și Briansk, se adăugau precedentelor. Astfel că la sfârșitul lui Octombrie 1941, un nou număr de 663.000 prizonieri sovietici, 5.452 tunuri și 1.242 tancuri aruncau o neînșelătoare lumină asupra aportului în luptă al soldatului roșu.

Armatele lui von Leeb ocupaseră poziții în fața Leningradului, în timp ce în sudul teatrului de operații, mareșalul sovietic Budionnâi (după ce lăsase la Uman, pe ziua de 3 August 1941, peste 103.000 prizonieri, 1.100 tunuri și 317 tancuri), în a doua bătălie pe care o pierde în ziua de 10 Octombrie 1941, vine să înscrie la fantasticul bilanț al pierderilor armatei roșii, un nou contingent de prizonieri (107.000) în mâinile românilor și germanilor, odată cu cele 212 tancuri și 672 tunuri pierdute.

Bugul, Niprul, Donețul și Donul se găseau demult în urmă. Odesa, Sevastopolul capitulasera în fața impetuosului atac al armatelor române și germane. Ucraina întreagă și Crimeea își manifestaseră atașamentul față de regimul comunist și de călăii lor dela Kremlin printr'o activă colaborare a populației cu trupele de ocupație. Rostovul, Nikolaevul, Hersonul, Dniepropetrovskul, Mariupolul și Yalta, întregul bazin minier al Donețului, asistasera cu un început de bucurie la descompunerea unui regim, ce din Octombrie 1917 coborise omul la nivelul vitei de povară.

Pornite la atac, pe ziua de 15 Noiembrie, armatele mareșalului von Bock, atingeau mahalalele Moscovei pe ziua de 2 Decembrie. O Moscovă care fusese măturată pe ziua de 16 Octombrie de un imens val de revoltă a populației. Pentru că identic șobolanilor, ce presimțind naufragiul părăsesc vaporul cu mult înaintea dezastrului, conducătorii URSS-ului în frunte cu Stalin evacuasera capitala.

Și dacă în acea zi de 16 Octombrie 1941, trupele germane s'ar fi găsit în fața Moscovei, ea ar fi căzut sub furioasa explozie de ură a populației. Căci în acea zi, magazinele de stat erau luate cu asalt, în timp ce membrii partidului mai neînsemnați se ascundeau prin pivnițe, după ce își distruseseră cărțile de identitate, (anticipând astfel atitudinea de mai târziu a comuniștilor unguri, din zilele revoltei ce avea să cutremure în toamna lui 1956 Budapesta). Căci în acea zi, flacăra de libertate țâșnise în înțelegerea cetățenilor Moscovei din adâncimile îndelungatei frici, pe care regimul lui Stalin le-o semănase în suflete, în gânduri, cu o tenacitate, cu o perfidie și cu o violență de asasini înăscuți.

Numai că trupele germane ajunseseră prea târziu și crima populației de a fi scuipat în plină stradă pe maculatura propagandei partidului și pe fotografiile lui Lenin, Stalin și mărunți

hrușciovii ai regimului, se plătise cu sânge. Trupele N.K.V.D.-iste ale lui Beria puseseră sfârșit chemării către libertate a moscoviților prin neiertătoarele salve de mitraliere.

Von Bock ajunsese în fața Moscovei de abia în ziua de 2 Decembrie. Dar ceea ce era mai grav, mai îngrozitor, războiul lui Hitler se dovedise a fi un războiu fără politică. Concepțiile lui politice, concepțiile lui rasiale, clarviziunea lui de consumat om de Stat, genialitatea lui de Fuhrer, rând pe rând se demonstrau a fi speculațiuni de mistic, grandomanie de parvenit. Și toate acestea la un loc, învăluite în dezordonatele reflecte ale unui dezichilibrat mintal sângeros. Așa se explică lipsa oricărei intervenții germane în sprijinirea acelei imense socoteli, pe care o populație de peste 170 de milioane de sclavi o aveau de încheiat cu cei șase milioane de turbați stăpâni, grupați în partidul comunist al URSS-ului.

Este drept că Hitler cântărise bine șansele victoriei lui în funcție de superioritatea de necontestat a soldatului german, finlandez și român față de cel sovietic, de superioritatea comandamentului, tacticei și strategiei lui față de cel rusesc. Și ceva mai mult, adăugase în balanța victoriei lui fulgerătoare, ca un suprem argument liniștitor, și probabilitatea unei revoluții anticomuniste în interiorul URSS-ului.

Dar dacă întrevăzuse acea posibilitate a revoltei, în schimb pe teren psihologic el făcuse totul pentru a paraliza din fașă încă formidabila explozie de revoltă a maselor așa zise "sovietice".

Greșelile lui Hitler nu erau nici puține și nici neînsemnate. Se angajase într-o luptă pe viață și pe moarte pe două fronturi, neținând seama de nici o lecție, pe care cu dărnicie i-o furniza istoria. Când se năpustise la atac în Vest, împotriva Aliaților, victoria lui fusese obținută grație acoperirii spatelui de către URSS. "Pactul de amicitie" sovieto-german îi eliberase toate forțele de care dispunea, (cu excepția a doar 7 divizii, ocupate cu misiune mai mult de poliție în jumătatea de Polonie ce-i revenise lui).

Ori, situația privilegiată din Mai 1940 se transformase prin atacul din Răsărit într-o parțială paralizare, ținând seama că 49 din diviziile lui, atât de necesare primului dar și decisivului efort, erau forțate să păzească cei 4.000 de kilometri de coastă a Mânecei și Atlanticului, spre a împiedica o eventuală debarcare engleză. La această greșală capitală se adăuga și complecta lipsa

de cunoaștere a execrabilelor drumuri sovietice. De aci a rezultat neînstrarea cu șenile a vehiculelor destinate transportului de trupe și aprovizionării lor cu hrană și muniții. În plus, după îndelungate ezitări, Hitler avea să ia o măsură diametral opusă aceleia propusă de von Brauchitch. Și astfel, în loc să atace în forță în sectorul lui von Bock, în fața căruia se găseau însuși "centrul de gravitate al armatei roșii", Hitler se pierde în digresiuni. Digresiuni de o mare valoare militară, dar tot pe atât de insuficiente, spre a obține o fulgerătoare și definitivă decizie.

Risipindu-și forțele în spectaculare bătălii și neținând seama de sfaturile lui von Brauchitch și ale lui Guderian, ce-l implorau de a împinge direct spre Moscova și a o ocupa, Hitler risipește timpul, acel factor determinant în imensitatea spațiului și asprimea climatului rusesc. Devenit prizonierul obsesiei de a pune mâna pe Lenigrad și Stalingrad, pe care el le considera drept "orașele sfinte ale comunismului", posesiune ce ar fi atras după sine "prăbușirea URSS-ului", Hitler se lăsase mânat de "providențiala sa genialitate" spre a se înfunda într'un războiu ce-și pierduse caracterul de "fulger".

Dar toate aceste greșeli la un loc, nu izbutesc să egaleze în amploare greșeala psihologică a lui Hitler.

Toată lipsa de politică în Est a lui se dovedise a fi lespede de mormânt peste strălucitele lui victorii militare. Căci la ce servea faptul că Moscova îi oferise mahalalele, în ziua de 2 Decembrie, în timp ce Caucazul își deschisese porțile și-i indicase drumurile ce conduceau direct spre inima în care îi pulsa petrolul? La ce serveau milioanele de prizonieri ce refuzau să moară pentru gloria lui Stalin și perpetuarea regimului lui, dar care se oferiseră să moară alături de armatele germane pentru libertate și independență, când Hitler ștersese din vocabularul lui aceste noțiuni de "libertate" și "independență"?

Țările Baltice și jumătate din Polonia, anexate prin violența baionetelor sovietice la URSS, se crezuseră o clipă eliberate de Hitler. O clipă doar, pentru ca în loc să-și fi recăpătat independența și suveranitatea, deveniseră, așa cum decisese Hitler în cadrul unei conferințe cu generalii lui (ce avusese loc la 30 Martie 1941) PROTECTORATE.

Toată politica în Est a lui Hitler se înscrisese la 23 Iulie 1941 în acel "Compliment la directiva Nr.33", prin care se fixase

sarcina trupelor germane: "afectate pazei teritoriilor câștigate în Est". O misiune care se rezuma la distrugerea oricărui spirit de rezistență "nu printr'o pedeapsă dreaptă a culpabililor, ci prin recursul la teroare, singura capabilă de a lua populației gustul de a se revolta".

O doctrină național-socialistă cu privire la dezmembrarea URSS-ului cu toate acestea existase. Numai că doctrina lui Rosenberg, numit la 17 Iulie 1941 "Ministru al teritoriilor ocupate în Est", suferise modificări în spirit și în esența ei. Căci Rosenberg însuși dovedise, prin instalarea ministerului lui în clădirea "fostei ambasade a Jugoslaviei" la Berlin, că doctrina lui bazată pe ideea unei dezmembrări a imperiului sovietic, prin crearea de State independente (ca acele ale Ucrainei, Caucazului, Rusiei Albe, etc.) își pierduse întreaga ei filozofie.

Și nu cu totala lui lipsă de caracter, cu complexul lui de slăbiciuni, ce-l smunceau neîntrerupt între cumpromis și renunțare, putea să-și impună "doctrinarul" Rosenberg filozofia în fața "inspiratului" și "genialului" său Fuhrer!

Așa se face că Țările Baltice (Letonia, Estonia și Lituania) deveniseră "Comisariat de Ostland", peste care trona "Marele Duce" Lohse, impus lui Rosenberg de Ribbentrop. Un Lohse a cărui singure preocupări se rezumau, în afara descoperirii castelelor, destinate adăpostirii serviciilor lui, — la semnarea ordonanțelor privitoare la ridicarea guoaielor de pe teritoriul orașului Riga, capitala Letoniei, la fixarea prețului haddockului (pește inexistent în Marea Baltică) sau a prețului "gâștelor, cu sau fără cap, vii sau moarte". Și pentru că toată opera constructivă de Comisar a lui Lohse se rezuma la propria lui mărturisire: "de partea mea, eu nu lucrez pentru mine, eu lucrez ca băiatul meu ce tocmai s'a născut, să pună într'o zi pe capul său coroana moștenită dela marele Duce", nimic mai anormal decât faptul că "un comisar general german a executat, în numele lui Lenin și al lui Stalin, o expropriere care fusese decisă de către sovietici, însă ne-realizată de aceștia". ("Entre Hitler et Stalin" de Dr. Peter Kleist).

În Rutenia Albă, comisarul general Kube, menținea la rândul-i cu religiozitate, înfiorătorul sistem de sclavizare, inventat de comuniști, adică: kolhozurile și sovhozurile sovietice.

Măsuri identice fuseseră luate și în Ucraina, ridicată la rândul-i la un superb "Comisariat german" peste care trona, din

voința lui Goering și lașitatea lui Rosenberg, dușmanul personal al acestuia din urmă, faimosul Eric Koch, ce sub denumirea de Reichskomisar își asumase sarcina de a continua și a perpetua practicile înfiorătoare ale comisarilor politici N.K.V.D.-iști ai lui Stalin și ai lui Hrușciiov.

Exponent fidel al politicii lui Hitler în Est, interpret fără lacune a imaginii pe care Hitler și-o făcuse despre "supraomul german", prin Eric Koch și prin atâția alți kochi înțelesese Hitler să-și distrugă imensele șanse ale victoriei.

Și Koch se înverșunează să aplice politica stăpânului cu o fidelitate de adevărat "supraom" nazist. Căci pentru el, care considera tot ceea ce nu era german în Est, drept "subom oriental" și care ignora total că existaseră "partizani" încă în îndepărtatele timpuri ale lui Stenka Razin și ale lui Mazeppa. O singură politică se detașa: cea a brutalității.

Acestei politici aplicate de Koch "Fuhrerului" i se datorește faptul că 40 de milioane de ucraineni, ce se oferiseră să se bată alături de armatele Germaniei, spre a obține independența unui suveran Stat Ucrainean, care ceruseră arme spre a sfârâma sistemul comunist ce adusese în sclavie întregul lor popor și care, cu toată lipsa de înțelegere a Reichului lui Hitler și a umilințelor la care erau supuși, se înrolaseră totuși în armata germană cu titlul de "auxiliari benevoli", de atinseseră cifra de aproape un milion (împreună cu ceilalți voluntari din sânul naționalităților ce constituiau oribilul mozaic URSS). Deci, această politică greșită e vinovată de a fi transformat zecile de milioane de prieteni în număr egal de dușmani ai Reichului.

Așa se face că la strategia plină de lacune a lui Hitler din primele luni ale campaniei în Răsărit, la lipsa lui de înțelegere a popoarelor îndelung redusă la sclavie, prin formula "republici populare sovietice", ce priveau lupta împotriva Moscovei ca unic și valabil mijloc prin care și-ar fi putut obține libertatea și independența, în cadrul unor State Naționale Suverane, deci, la această politică "apolitică" venise, în sfârșit, să se adauge și factorul determinant — iarna rusească.

Ploile toamnei transformaseră drumurile mai întâi într'un imens cimitir de nămol. Astfel că, ceea ce nu realizaseră armatele roșii ale lui Stalin, realizase mărul gras, mărul lipicios în

care aveau să se înfunde până la turele grelele tancuri germane, în timp ce în fața lor unitățile sovietice se evaporaseră, lăsând astfel liber drumul Moscovei.

Căci în afara dezertorilor ce refuzau să lupte pentru gloria lui Stalin și a călăilor lui, fără ca măcar să fi schimbat un singur foc de armă cu inamicul, dezertori ce se debarasaseră de uniforme, spre a îmbrăca zdrențele ce acopereau și pe civilii sovietici, nimic nu se opunea unei victorii germane iminente, în afara nămolului întinderilor fără de sfârșit. Nimic în afara frigului și zăpezilor, ce aveau să se adauge mai târziu mocirlelor.

Mihail Koriakoff, fost căpitan în armata sovietică, redă în cartea sa "Moscou ne croit pas aux larmes", imaginea reală a acelor zile: "Pe aceste drumuri se petreceau scene extraordinare. Pe acolo rătăceau mii, sute de mii de soldați, care abandonaseră unitățile lor și-și aruncaseră armele". Și Mihail Koriakoff își deapănă amintirile lui de ofițer al armatei sovietice astfel: "Ofițerii își smulgeau insignele, își distrugeau cărțile, amestecându-se în grămada soldaților în fugă și devenind vagabonzi fără șefi".

Două luni pierduse Hitler în bătălii de mare anvergură, de strălucitoare succese militare, dar în același timp și de dezastruoase consecințe. Ori, în aceste două luni Stalin își adusese trupe proaspete pe frontul Moscovei. Trupe, care împreună cu gerul (-22 grade) și cu furtunile intermitente de zăpadă, izbutiseră să oprească la porțile Moscovei, pe ziua de 2 Decembrie 1941, cea de a 4-a armată a lui von Kluge, echipată cu subțirile uniforme de vară, cu care porniseră în lunie la atac.

Și cu toate că armatele lui erau amenințate cu încercuirea, Hitler trece totuși peste sfatul plin de bun simț al lui von Rundstedt (ce-i ceruse retragerea Wehrmachtului pe poziții de iarnă în Polonia) și ordonă: "Armata a 4-a nu trebuie să se retragă nici cu un pas". Ordin ce-i da posibilitate Comandamentului sovietic, să-și publice, în sfârșit, primul comunicat victorios, atunci când avea să anunțe că între 16 Noiembrie și 6 Decembrie germanii pierduseră: 55.170 soldați, 777 care de asalt distruse, precum și 178 piese de artilerie. Ceea ce sovieticii nu dezvăluiau era faptul că benzina și uleiul ce înghețaseră în motoarele tancurilor germane le impusese tăcerea între aceste două date. Așa cum și în cazul soldaților germani, supremul cuvânt îl avusese tot iară, atunci când îi transformase în neînsuflite statui de gheață.

Pierderile (mici în realitate), nu au putut opri totuși pe Hitler să nu descopere în persoana mareșalilor lui, țapii ispășitori ai propriei lui greșeli. Mareșalilor von Leeb, von Rundstedt și von Brauchitch (în sfârșit) li se ia comanda, în timp ce colonel-generalului Hoepfner i se rezervă odată cu interzicerea portului de uniformă și ștergerea din controalele armatei.

Momentul prielnic pentru Hitler de a prelua oficial răspunderea operațiunilor din Est, se înscrisese. Debarasat de ceea ce el ura ("ura vechiul tip de ofițer, văzând în el reprezentantul unei elite, pe care o considera putredă și incompetentă" — notase Halder în jurnalul său intim), putea, în sfârșit, să-i acorde genialității sale laurii victoriei lui de om providențial. Căci surda lui bătaie împotriva generalilor lui se înscrisese din clipa în care fusese forțat să-și sacrifice S.A. pretențiilor lor. Generali, care îl forțaseră la 30 Iunie 1934, să-i asasineze pe cei mai buni, mai fideli partizani ai lui, în frunte cu acel credincios prieten Roehm.

Generali, ce-l pândiseră și-l pândeau încă spre a-i da lovitură de moarte. (În vara lui 1938, generalii germani Beck, Witzleben și Halder, preparaseră un complot împotriva lui Hitler, punând la cale arestarea lui spre a împiedica invazia Cehoslovaciei, ce în înțelegerea lor echivala cu un nou războiu mondial. Hitler fusese însă salvat de Anglia, care prin primul ei ministru Chamberlain, ce tocmai aterizase la Berchtesgaden, subscria astfel la asasinarea aliatului și prietenului ei Cehoslovacia).

Bătălia lui Hitler fusese lungă și grea. Rând pe rând coloanele vertebrale cele mai rigide fuseseră sfărâmate sau rupte. Mai înaintea anexării Austriei și dezmembrării Cehoslovaciei îl doborâse pe popularul șef al Wehrmachtului, generalul von Fritsch (sub falsă inculpație de homosexualitate). Acestuia îi urmase von Blomberg (pentru vina — reală de altfel de a se fi însurat cu o fostă prostituată).

În sfârșit, cu von Brauchitch, — și Hitler era convins, — rezistența Înaltului Comandament al Wehrmachtului fusese decapitată.

Din acel moment, istoria nu avea de reținut decât un singur nume: Hitler. Nume pe care Fuhrerul predestinat și-l înscrisese de mult în fruntea celorlalte nume ale istoriei: Hanibal, Cezar, Alexandru Macedon și Napoleon.

Devenit oficial, ceea ce de drept fusese până atunci, adică Comandant Suprem al Forțelor Armate ale celui de 3-lea Reich, situația se simplificase. Din acel moment, Adolf Hitler, ca șef suprem al armatei de uscat, aerului și forțelor navale, nu mai avea de dat socoteală decât: Fuhrerului Hitler.

Ceea ce în realitate echivala cu decizia "cea mai nenorocită de pe tot timpul războiului", așa cum avea să o califice Albert Speer, arhitectul, devenit ministru al Reichului, grație simpatiei personale pe care i-o purta Hitler. "Decizie nenorocită", pentru că așa cum o diagnostica Speer pe bună dreptate, "Hitler n'avea nici timpul și nici cunoștințele speciale necesare acestei sarcini".

Pierduse oare Hitler, de maniera aceasta, toate șansele de a câștiga războiul împotriva URSS-ului? Cătuși de puțin. Salvarea URSS-ului nu trebuie căutată nici în greșelile politice ale lui Hitler și nici în defectiunile lui strategice și tactice. Înfrângerea Wermachtului nu i se datorește nici incapacității dar demagogului Stalin, nici geniului militar al lui Jukov, nici crudului climat al Rusiei, nici întinderilor mocirloase ale stepelor ei, nici "eroismului glorioasei", "invincibilei", "eliberatoarei" armate roșii. Nici "Stalingradului, bastion al libertăților, etc., etc.", pe care imbecilii sau istoricii cu "tendințe" caută să-l acrediteze drept placă turnantă a victoriei aliaților.

Salvarea URSS-ului nu i se datorește nici "supraomului sovietic", nici ofrandei "existenței oamenilor muncii" pe "altarul Patriei socialiste" (slogane cu putere circulatoare chiar și în interiorul lumii libere) și nici chiar precipitării lui Churchill "de a oferi URSS-ului (agonizant în seara de 22 Iunie 1941) alianța morală a unei națiuni civilizate, democrate și creștine: Anglia".

Înfrângerea lui Hitler și salvarea URSS-ului este înscrisă în acel comunicat de războiu sovietic, prin care Stalin anunțase pierderile germane pe frontul Moscovei. Arătând sărmănele victoriei, Stalin a comis eroarea de a fi anunțat intervalul: "Între 16 Noiembrie și 6 Decembrie 1941". Deci, 6 Decembrie 1941. Adică ultima zi de neutralitate a Statelor Unite ale Americii. 6 Decembrie 1941, unica, veritabila, salvatoarea "placă turnantă" a istoriei URSS-ului se înscrisese.

A doua zi, la 7 Decembrie 1941, Statele Unite își făceau intrarea în istoria celui de al 2-lea războiu mondial. Prin prezența lor, factor psihologic determinant în conștiința națiunilor ale

căror valori: libertate, independență, suveranitate, justiție umană erau, au fost și vor fi întotdeauna complet străine bolnavicioasei viziuni a dictatorilor de toate spețele. Statele Unite ale Americii salvaseră în același timp și imperiul lui Stalin.

Cu instinctul sigur al fiarelor de pradă, oamenii Kremlinului au sesizat din aer toată valoarea incalculabilă a acestei masive prezențe. Și cu un rafinament diabolic au speculat, au măsluit, au jonglat cu profundul sentiment al Americii pentru democrație.

Au fluturat prin fața ochilor a 170 de milioane de sclavi avizi de libertate, mirajul unor zile ce "aveau să vină". "Din clipa intrării Statelor Unite în războiul împotriva Germaniei lui Hitler, toate naționalitățile sufocate în artificialul ciment URSS" au înțeles că era inutil de a căuta aiurea drumul spre eliberare, spre independență, când Statele Unite se găseau în luptă.

Ce mai puteau conta pentru ei anii de războiu sau steagul sub care aveau să moară? În conștiința lor, pe care scuipaseră anii de dictatură comunistă, o viziune nouă a lumii, a lumii lor, prinsese rădăcini, crescuse și se proiectase drept realitate pe visurile lor îndelung refulate sub apăsarea fricei.

Miracolul, eternul miracol al sufletului omenesc operase, cum nu fusese capabilă să opereze teama, în sufletele milioaneilor de dezertori ai armatei roșii, cu toate articolele din codul de justiție militară al URSS-ului, prin care noțiunea de "prizonier" era egală cu aceea a "dezertării și trădării". Și ca atare, pedepsită cu salva rușinoasă a plutoanelor de execuție.

Artiști în crearea de confuzii, neîntrecuți prestigiatori în escamotarea realităților, neîntrecuți drămuitori ai realităților, comuniștii lui Stalin au transformat prestigiul Statelor Unite și prezența lor alături de URSS, într-o zilnică hrană. Mirajul libertăților ce aveau să vină, democrația atât de mult visată (nu se numesc oare astăzi națiunile reduse la sclavie din spatele cortinei de fier: "republici populare socialiste ori democrate"?) — pentru care purta cheazăie însăși prezența Statelor Unite alături de Kremlin, — la aceasta se rezuma "miracolul sovietic".

În anii de luptă, unica hrană sufletească a luptătorilor a fost acea perfidă fluturare discretă de libertate, pe care propagandiștii partidului le-o strecuraseră în jumătăți de gesturi și în jumătăți de cuvinte.

Și pentru că propaganda sovietică descoperise, în sfârșit, cea mai teribilă armă de adormire a conștiințelor, milioane de hărți au fost împrăștiate prin școli, prin cazărmi, pe pozițiile de luptă și prin sate. Și toată această risipă de hârtie, numai și numai spre a prezenta falsa imagine a realităților: Statele Unite — hașurate în roșu. Același roșu ce însângera contururile continentelor, spre a ieși în evidență sloganul "Cine va câștiga războiul? Aliații hașurați în roșu, care luptă pentru democrație și libertățile cele mai sfinte ale omului? Sau nașiștii și fasciștii colorați în alb?"

Bineînțeles, că disproporția era atât de mare încât educația prin imagini se transforma, grație prezenței mult apăsate a Statelor Unite alături de URSS, în rezistență activă.

Luptătorul "sovietic" se transformase psihologic în luptător, pur și simplu.

URSS-ul fusese salvat psihologic de către U.S.A. în momentele în care crăpături imense se căscară în corpul lui și prăbușirea se dovedea inevitabilă.

*

O dimineață încărcată de lumină se înălțase peste insula Ford, peste Pearl-Harbor, peste flota de războiu a Statelor Unite și peste nesfârșitul albastru al apelor Pacificului.

Era duminică, 7 Decembrie 1941, și pe puntea vasului său de războiu, tatăl lui John a respirat profund aerul puternic ce venea dinspre larg.

Privirile lui s'au plimbat peste Royal, peste albul sidefat al Moana-ei. Au alunecat spre Fort Derussey spre a se odihni o clipă pe Waikiki Beach. Apoi au revenit pe oraș, spre a se pierde pe deasupra colinelor semădate cu vile, în verdele crud al munților din depărtare.

Calmul care transpira din măreția peisagiului, i-a strecurat în suflet o undă de duioșie. Atâtea amintiri îl legau de Hawaii și de legendele ei, încât ochii au scotocit în direcția Diamond-Head.

În punctul acela încredințase el și soția lui undelor Pacificului, cu nouăsprezece ani în urmă, salbele de flori ce le împodobeau umerii de tineri căsătoriți.

Își reamintea, tatăl lui John, căpitan în marina de războiu a Statelor Unite, cum salbele lui de flori se îndreptaseră legănat

spre Hawaii, în timp ce acele ale soției lui fuseseră antrenate spre larg de învolburarea apei, răscolite de elicele vaporului.

Și tatăl lui John a surâs strânsorii calde a amintirei. Reîntorcerea lui în paradisul din Hawaii fusese prezisă. Numai că legendei, ce se realizase prin detașarea lui la baza navală dela Pearl-Harbor, el îi adăugase o dezmințire, prin decizia luată de a-și petrece concediul ce i se acordase, pe insulă. În acest scop îi scrisese soției și copilului să vină, și numai două săptămâni îi mai despărțea de sosirea lui John și a mamei sale la Honolulu.

Un zumzuit îndepărtat de motoare l-a smuls pe tatăl lui John din lumea gândurilor. A ridicat fruntea și a scrutat cerul. Punctele negre, nenumărate puncte ce creșteau odată cu intensitatea zgomotului, i-au strecurat în suflet o grea senzație de neliniște.

Când, în sfârșit, a descoperit sub aripile avioanelor din formațiile de atac roșiile cercuri japoneze, primele explozii a bombelor lansate îi și parveneau din direcția aerodromului Wheeler.

Tatăl lui John s'a întors fulgerător spre puntea de comandă. Mișcarea însă i-a fost retezată scurt de ploaia proiectilelor ce se abătuse asupra vasului său. O groaznică arsură l-a frânt din șale în clipa în care explozii violente îi cutremurau vaporul. Sub mușcătura durerii respirația îi încremenise. Șuvița de sânge din colțul gurii se transformă într'un șuvoi ce se răspândi pe punte, în timp ce mâna i se crispase pe lemnul din care rafalele de mitraliere ale avioanelor japoneze smulseseră așchii.

Supraomenescului său efort de a se redresa i-a urmat șuieratul unei sirene, ce se pierduse în urletul de motoare al avioanelor dușmane, ce măturau din nou puntea cu armele lor de bord. Apoi o serie de noi explozii l-au smuls literalmente din locul în care se găsea, strivindu-l într'un infern de fierărie smulsă și de fum înecăcios.

Lucid, îngrozitor de lucid, când fiecare fibră a trupului lui martirizat implora sfârșitul, tatăl lui John s'a simțit purtat spre înălțimi.

De departe i-au parvenit, odată cu înțelegerea sfârșitului: atât de apropiat, bubuituri înăbușite din direcția câmpului de aviație Hickam. Apoi din nou apocalipsul a început să fiarbă în jurul său, în timp ce sub coșul pieptului îl scormoneau ghiarele de foc ale durerii. Apoi alunecarea vasului lui spre adâncimi

și-a început cursa. Mai înainte însă ca tatăl lui John să dispară odată cu vaporul său, el a putut închide în apriga lui durere, imaginea mârșăviei omenеști.

"Oklahoma", vasul pe care își începuse cariera de ofițer, se întorsese cu fundul în sus. "California", pe care atâta timp servise, dispărea la rândul-i într'un cazan de spume. "Vest-Virginia" se înfundase sub pumnul ucigaș al torpilelor japoneze.

Apoi, peste privirile tatălui lui John s'a așternut voalul, pe care-l coborâse moartea. Un voal, o clipă deșirat de formidabila explozie, ce arunca în aer fantasticele bucăți din fierăria "Arizonei"

Și în alunecarea ce se accentua, sângele lui s'a amestecat cu apele Pacificului, în timp ce ultima pâlpare a vieții ce se stingea, îi luminase răzlețe și șterse imagini din lumea ce o părăsea:

— "John, de acum tu ești un om... Promis?..."

— "Promis, Pa..."

Vestea eroicului sfârșit al tatălui și soțului îi parvenise lui John și mamei sale la New York, la scurt timp după mișeșcul atac al Japoniei la Pearl-Harbor.

În seara aceleași zile, John cu sufletul în țândări îi împărtășea mamei sale, decizia irevocabilă de a se înscrie voluntar în războiul care începuse. Și când a doua zi, în întinericul unui birou de recrutare el și-a depus semnătura pe actul de angajament, un voal de lacrimi i-a împăienjenit privirile.

Prin fața sufletului său defilase duioasa imagine a părintelui, așa cum i se dezvăluise într'o noapte de Septembrie a anului 1939. Și o clipă simțise a avea strânsoarea brațului părintesc, freamătul surd al Atlanticului și odată cu ruga șușotită a tatălui, toată disperata mângâiere a vremurilor definitiv apuse.

*

Japonia atacase, reeditând banditescul procedeu întronat în Răsăritul Europei de Stalin și Hitler, iar în Apusul și Sudul ei de către Hitler și Mussolini, sub binevoitoarea privire a acei lui Stalin.

Pactul de neagresiune sovieto-japonez semnat la Moscova, la 13 Aprilie 1941, dăduse posibilitate niponilor ca odată cu îndolierea atâtor familii americane, să distrugă și o mare parte a flotei Statelor Unite din Pacific.

URSS-ul, complicele moral al Japoniei la monstruoasa crimă dela Pearl-Harbor, își desăvârșea opera de incendiator: războiul continental devenise cel de al doilea războiu mondial.

O singură greșeală comisese Stalin, aceea de a se fi crezut la adăpostul perfidiei jocului de incendiator.

Căci, dacă el aprinsese focul în Polonia cu pactul lui de "prietenie și neagresiune sovieto-german", fără ca să-și fi ars mâinile, și ceva mai mult, izbutind să-și mărească imperiul prin încorporarea nefericitei Polonii, a Țărilor Baltice și a provinciilor românești Basarabia și Bucovina, Stalin crezuse că acel joc putea continua la infinit.

Cu avânturile eroice, paralizate de rușinoasa victorie, obținută în urma campaniei din Finlanda din iarna lui 1939/1940, Stalin înțelesese că singura politică rentabilă lui, era aceea de a aprinde focare de incendii pretutindeni. Și Hitler se servise de pactul sovieto-german spre a consuma în sânge și ruini: Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia și Franța.

Așa cum se servise și Japonia în hoțescul ei atac dela Pearl-Harbor, de binevoitoarea și ațățătoarea neutralitate sovietică.

Numai că flăcările pe care Kremlinul le ațățase cu atâta dărnicie și care mistuiseră atâtea popoare europene, până la urmă se înverșunaseră să-i mistuie și imperiul de colhozuri, de câmpuri de concentrare și de lagăre de exterminare, peste care trona Stalin și partidul lui de asasini.

Din nefericire riposta nu venise numai din partea țărilor pe care Moscova și le mobilizase împotriva ei prin repetatele furturi de teritorii, prin sclavizare și asasinat, și prin atâtea și atâtea crime, ce-și înscrieseră scadența în istorica zi de 22 Iunie 1941. Cum din nenorocire riposta nu venise nici din partea Angliei, atunci când tot intrând într'un războiu contra lui Hitler, pentru garantarea frontierelor aliatei ei, Polonia, o lăsase totuși să fie sfâșiată de baionetele armatelor roșii.

Riposta venise în același timp din partea fostului prieten și complice al URSS-ului: din partea Germaniei lui Hitler.

Și astfel toate planurile lui Stalin se prăbușiseră. Și toată

viziunea lui politică, de a putea înscrie în caractere chirilice "U.R.S.S." pe întreaga suprafață a globului, primise, odată cu șocul dela 22 Iunie, dezmințirea grandomanei și utopiceii lui "genialități".

Greșeala lui Stalin de a fi atribuit fostului prieten Hitler moleșeli pe care și le refuza sieși, de a fi mizat pe cuminenția "Führerului" de a nu se aventura într'un războiu împotriva URSS-ului atâta timp cât din toate declarațiile și din întreaga atitudine a președintelui Roosevelt se desprindea inevitabilul războiu dintre Statele Unite și cel de al 3-lea Reich, deci greșeala lui Stalin se înscriese cu milioanele lui de soldați făcuți prizonieri și, în același timp, cu pierderea unei mari părți din imensul teritoriu al URSS-ului.

Căci pe cât era de convins Stalin de iminenta intrare în războiu a Statelor Unite împotriva Germaniei, pe atât Hitler refuza să accepte, pentru viitorul imediat, existența aceluși pericol. Și aceasta chiar împotriva evidenței însăși.

Convins fiind că îndepărtase pericolul, prin ordinul categoric pe care-l dăduse amiralului său Reader "de a evita să creeze incidente cu U.S.A.", Hitler își preparase liniștit campania din Est, în timp ce vapoarele americane descărcau în liniște armamentul atât de necesar Angliei pentru a-și continua lupta.

În ajunul declanșării ostilităților în Est, Hitler dăduse același ordin lui Reader și mai apoi continuase pe acest drum "de a se evita să se creeze incidente cu USA", chiar și în Iulie, când trupele americane de protecție deja debarcau în Islanda.

De o neobișnuită lipsă de vanitate și de orgoliu avea să facă dovadă Hitler și cu ocazia acordurilor militare anglo-sovietice și protocolului americano-sovietic, ce luaseră ființă în 12 Iulie 1941. Acorduri, prin care URSS-ul era aprovizionat cu tunuri, tancuri, camioane, munițiuni, avioane, material sanitar, etc., etc. Aprovizionare ce se făcea prin Oceanul Arctic via Murmansk.

Aceiași inexplicabilă cuminenție, (dacă se ține seama de caracterul violent ce-l împingea pe Hitler la reacții, pe cât de imprevizibile, pe atât de radicale) o dovedise Cancelarul celui de al 3-lea Reich și cu ocazia declarațiilor din 14 August 1941 (cunoscute sub denumirea de Carta Atlanticului).

Și când în cursul lunii Septembrie 1941, Roosevelt anunța că dăduse ordin flotei de războiu americane să deschidă focul

"la prima vedere" asupra vapoarelor germane și italiene ce s'ar fi aventurat în "apele a căror protecție este necesară pentru apărarea Americii", Hitler se depășise. Căci printr'un efort, cu atât mai dureros cu cât îi fusese rănită vanitatea, Hitler rezistase până la urmă insistențelor amiralului său Doenitz, care-i cerea libertate pentru submarinele lui de a ataca flota de războiu și cea comercială a Statelor Unite.

Rezoluția lui Hitler de a nu se lăsa antrenat într'un războiu cu America, avea să fie pusă la o și mai grea încercare o lună mai târziu. Și după o obositoare luptă cu el însuși, dânsul își menținuse ordinul dat și repetat lui Reader și lui Doenitz, cu toată usturătoarea palmă aplicată de Roosevelt pe obrajii vanității lui.

Căci până la sfârșitul lunii, Americanii au făcut un pas mai înainte, pe calea beligeranței declarate, în dorința de a îndrepta "Neutrality Act", în timp ce președintele proclama că vapoarele de mărfuri americane "înarmate spre a se apăra împotriva piraților... trebuiau să fie libere de a transporta mărfurile noastre americane în porturile prietenilor noștri... sub protecția flotei noastre de războiu", care avea ordinul "de a trage la prima vedere". "Marșul înainte al lui Hitler și al hitlerismului, proclama Roosevelt, poate fi oprit — și el va fi".

Dar dacă Hitler se dovedise insensibil la flagelarea pe care i-o administra cu regularitate Roosevelt, nu însemna în același timp că el renunțase la "marșul lui înainte". "Obiectivele naturale" puteau suferi modificări, atâta timp cât obiectivul final era urmărit cu fanatică rezoluție.

Căci nenumărate modificări de "obiective naturale" se și operaseră până la declarația din 5 Decembrie 1941. Astfel prima intenție a lui Hitler, de a împinge Japonia împotriva Angliei în direcția Singapurului, se transformase, odată cu începerea ostilităților în Est, într'un imperativ pe cât de nou, tot pe atât de urgent. Adică, determinarea Japoniei de a-și anula "împingerea spre Singapur" în schimbul unui atac al URSS-ului. Numai că intervențiile lui Ribbentrop din Iulie pe lângă Matsuoka, și mai târziu cele făcute în Octombrie pe lângă Tojo, (ce-l înlocuise pe Matsuoka la Externe), în sensul intervenției Japoniei în războiul împotriva URSS-ului în vederea atingerii "obiectivului natural, rămâne joncțiunea noastră cu Japonia pe Transiberian, mai înaintea începerii iernii", se soldase cu un total

eșec. Noul guvern al Japoniei împărtășea în totul prietenia pe care i-o purta URSS-ului primul ministru japonez Hishi. Prietenie ce își avea izvoarele în explicabilul sentiment de recunoștință, pe care Tokio o purta Moscovei. Recunoștință motivată de altfel de posibilitățile pe care "Pactul de neagresiune sovieto-japonez" din 13 Aprilie 1941 i le deschisese Japoniei de a ataca America și Anglia într-o regiune pe care ea o considera "spațiu vital". Asigurarea atât de prețioasă a spatelui de către URSS nu cântărea oare mai mult într'un războiu de eliminare a Statelor Unite și Angliei din Asia și Pacific, decât Port-Arthurul, Vladivostokul și toate micile interese ale pescarilor japonezi, pe care le flutura Hitler în noua lui schimbare de "obiectiv natural"?

Atacarea URSS-ului implica îndepărtarea de obiectivul pentru care Japonia se preparase atâția ani: distrugerea U.S.A.-ului. Distrugere, ce n'ar fi fost posibilă fără asentimentul Kremlinului, materializat prin semnătura lui Molotov pe "Pactul de neagresiune sovieto-japonez".

Și pentru că prietenia URSS-ului era mai profitabilă Japoniei în intențiunile ei agresive, decât prietenia lui Hitler, Tokio respinge propunerile formulate de Ribbentrop.

Așa se face că după "obiectivul natural" Singapur, ce-i făcuse loc celui tot atât de "natural", "joncțiunea pe Transsiberian" a armatelor germane și nipone, inspirata diplomație a fostului reprezentant în șampanie, devenit ministru de externe al lui Hitler, se oprește în sfârșit. Se oprește, după o dezordonată oscilare, de pe cei doi dușmani oficiali Anglia și Rusia, pe cel semi-oficial: USA.

Căci Ribbentrop, care la începutul ostilităților împotriva URSS-ului, mângâiasse îndelung speranța unei păci cu Anglia (el credea ferm că anticomunismul Marelui Britanii ar fi determinat pe aceasta să-i lase Germaniei mână liberă în Est, spre a pune sfârșit pentru totdeauna unei forme de guvernământ ce renegase și continua să amenințe valorile morale și spirituale atât de scumpe Occidentului), deci, Ribbentrop obosisese să mai creadă într'un miracol.

Politica Axei, dezlănțată, rău inspirată și al cărui centru de gravitate se mutase de pe Berlin, când pe Roma, când pe Tokio, scosese în evidență antagonismul pe care Germania, Italia și Japonia își clădiseră "prietenii" și "ideologia".

Într'o lume în care domnea agresiunea, minciuna și șantajul, într'un cuvânt, dreptul celui mai tare, trăsătura comună a celor ce creaseră propagandistic "Axa", se dovedea a fi neîncrederea, suspiciunea și trădarea.

Exemplele de trădare reciprocă de până atunci (și ele erau multe), strecuraseră teama în gândurile lui Hitler și prin rîcoșeu, în cele ale lui Ribbentrop. Teama de a nu vedea Japonia aranjându-se cu Statele Unite și cu Anglia pe spînarea lui, fusese mai puternică decât aceea care îl mânase până atunci să nu împingă Japonia într'un războiu împotriva Statelor Unite.

Căci Hitler își dădea seama că în lumea Axei totul era posibil. Dacă a fost posibilă deschiderea seriei trădărilor de către Mussolini, atunci când îl vînduse ambasadorilor olandez și belgian, în ajunul atacului lui din Vest, cu atât mai posibilă era o nouă trădare din partea Japoniei.

Și cu atât mai periculoasă s'ar fi dovedit o înțelegere între Statele Unite și Japonia, cu cât aliatul de Axă japonez se dovedise la înălțimea perfidiei lui Stalin. Pentru că Hitler nu putea uita că la rugămîntea lui "de a nu împinge prea departe discuțiile cu Kremlinul", Matsuoka răspunsese cu "Pactul de neagresiune sovieto-japonez".

După cum nu putea uita refuzul Japoniei de a interveni împotriva URSS-ului, spre a îngreuna astfel aprovizionarea cu alimente și armament a URSS-ului de către Statele Unite.

Spre a împiedeca o posibilă înțelegere între America și Japonia, nu-i mai rămăsese lui Hitler o altă cale decât aceea de a alege dintre două rele pe cea mai puțin rea. Anume sprijinirea Japoniei, încurajarea ei, excitarea intransigenței sale în timpul discuțiilor ce se angajaseră încă în luna Noiembrie la Washington, între reprezentanții ei și ai Statelor Unite.

Informat de starea de spirit ce domnea în America în legătură cu acele conversații americano-nipone ("Cu toate că la Washington negocierile cu ambasadorii japonezi ajunseseră aproape la un punct dramatic, la începutul lui Decembrie, ușurarea care domnea printre populația civilă se reflecta în armată. Se avea impresia că bluful japonez fusese limitat și că războiul, cel puțin temporar, fusese îndepărtat din Pacific". "Croisade

en Europe" de Dwight D. Eisenhower.) Și înfricoșat de perspectivele unei înțelegeri japono-americane, Hitler se grăbi să o împiedice.

Și o face, dând ordin lui Ribbentrop să taie toate eventualele legături ce ar fi împiedicat izbucnirea războiului între cele două puteri. Și Ribbentrop se execută, făcând pe ziua de 29 Noiembrie următoarea declarație ambasadorului Japoniei la Berlin: "Bineînțeles, dacă Japonia se găsește angajată într'un conflict armat cu Statele Unite, Germania se va alinia imediat alături de ea".

Declarația lui Ribbentrop reprezenta pentru Japonia mai mult decât ar fi putut ea spera. Pe de o parte, binevoitoarea neagresiune a URSS-ului, ce echivala cu o invitație la atac. Pe de alta, promisiunea lui Hitler de a intra în războiu alături de ea împotriva Americii. Și între politica celor doi dictatori, ce-și lichidau prietenia cu lovituri de baionete și salve de mitraliere, se ridica semeață, irevocabilă și dușmănoasă, decizia Japoniei de a ataca și a distruge Statele Unite.

Și spre a ilustra practicile ce țineau loc moralei, Japonia, în timp ce cerea, pe ziua de 3 Decembrie 1941 puterilor Axei "de a declara războiu Americii, imediat după deschiderea ostilităților", ataca mârșăvește la Pearl-Harbor.

Încă odată în plus "providențialul", "genialul" Hitler fusese jucat. După Stalin, ce-i furase partea lui de pradă din Lituania (este drept că până la urmă i-o smulsese "oribilului santagist" dela Kremlin); după Mussolini "ce-i dăduse restul la monedă", când atacase Grecia; după Matsuoka, ce-și jucase atât de artistic rolul de "om periculos cu idei periculoase", spre a încheia până la sfârșit Pactul de neagresiune cu URSS-ul, se înscrisese în sfârșit pe răbojul "prietenilor" Axei, ultima lecție de "oameni noi" în "noua ordine mondială".

"Flota japoneză era în drum spre Pearl-Harbor mai înainte ca Germania și Italia să fie cel puțin informate că negocierile dela Washington fuseseră rupte". ("La lutte pour l'Europe de Chester Wilmot).

Erau practici pe care Stalin avea să le introducă cu o identică pasiune și în lumea aliaților. Practici de care el nu avea să se debaraseze nici chiar în zilele cele mai întunecate pentru existența lui, a "tovarășilor" lui și a monstruosului imperiu pe care și-l clădiseră cu crime fără număr.

Pentru că din ziua de 11 Decembrie 1941, dată la care U.S.A. și Anglia declarau războiu Germaniei și Italiei, și până la sfârșitul războiului, Stalin nici o clipă nu a încetat să sape la rădăcinile unei lumi mai bune, unei lumi pe care naivii rectori ai "drepturilor omului" o și declaraseră drept existentă.

Cu puterea de distrugere a unui măr putred, introdus în mijlocul merelor sănătoase, alianța lui Stalin cu lumea liberă s'a dovedit a fi înspăimântătoare în urmări, atât pentru prezent, cât și pentru viitor.

Cecul semnat în alb, pe care Statele Unite îl primiseră din partea URSS-ului, ca o cheazășie pentru viitor, s'a dovedit a fi un cec fără acoperire încă din primele zile ale alianței cu Moscova.

Și în timp ce, în jurul libertăților atât de sfinte omului, se ridicaseră drept zid de apărare piepturile eroilor americani, se introdusese în interiorul lumii libere calul troian al amenințării, al turpitudinii, al mistificării și trădării: alianța cu sens unic a URSS-ului și "unchiului Joe"—Stalin.

.....
.....
.....

când pe teritoriul ungar sau român, de unde cel mai mare număr câștiga discret Orientul mijlociu, apoi Franța. ~~xxxxxxxx~~ (1.)

" Guvernul român și poliția sa închid ochii asupra plecării polonezilor, conștienți de a refăcându-și armata pe care o organiza în Franța, generalul Sikorski. Ei nu usură plecarea spre Occident a Președintelui Mosciski și miniștrilor săi ." (2)

" Aceștia au fost, în căpurile dela Coetquidan și Parthenay, originile acestei a două armate poloneze, pe care faima navelor de Narvik, Clos du Doubs, Tobrouk, de Cassino, de Falaise și de Gronaugue, au acoperit-o de o glorie nemuritoare." (3)

" Stalin și Hitler rezoluția ce se semănaseră la Moscova cu o lună în urmă. " Abominabilul bastard", așa cum declarase, plin de orgoliu, Molotov, referindu-se la Polonia, încetase " înfarsit de a mai exista". În protocolul secret anexa pactului de neagresiune dintre Germania și URSS, încheiat la 23 August 1939, ei soluționaseră punctul 2:

" În cazul în care se va produce o modificare teritorială și politică în regiunile aparținând Statului polonez, limita între zona de influență ale Germaniei și URSS ului va urmări în mod sensibil linia râurilor Pissa, Narev, Vistula și San. Chestiunea de a ști, dacă este de dorit în interesul celor două țări, de a se menține un Stat polonez independent și cum el va fi delimitat, nu va putea fi rezolvată de-

partie bilonnetelor ~~xxxxxxxx~~, din nou kibbntrop se deplasează la Moscova, spre a completa pactul de neagresiune din 23 August 1939, cu un " Acord de delimitare a frontierei și de prietenie germano-sovietică ". Pact se nat la 28 Septembrie 1939.

Ei reasaseră din cele patru puncte ale Protocolului secret din 23 August, doar două să se îndeplinească pentru gloria lui Stalin și a " invincibilei lui armate roșii ". Adică Punctul 1: " Pentru cazul în care se va produce o modificare teritorială și politică în Statele Baltice (Finlanda, Estonia, Lettonia și Lithuania), frontiera nord a Lituaniei va constitui și ultima limită a zonelor de influență a Germaniei și URSS-ului". Si bineînțeles punctul 3, care prevedea mutilarea " aniel" " În cece privește Europa de sud-est, se subliniază din partea sovietică, interesul pe care aceasta îl poartă Basarabia. De partea germană se declară completa dezinteresare de soarta acestei regiuni."

Unde avea să se producă atacul sovietic prin țări, ~~xxxx~~ în nordul și sudul Europei? Doar timpul era în sejur de a pune ~~xxxxxxxx~~ în fața înfrângerilor nefericite ale popoare, asupra cărora linxișterul canceros al URSS-ului.

Intre timp nu și timpul, pentru eroii " euragiunii armate roșii " ce sămăse ca un balon de săpun, la primul contact cu eroii și micului honor finlandez, decis să plătească cu ultima picătură de sânge, dreptul și la libertate. Căci în isprutul zdrobitor al dispartitii a forte (Finlanda 4 milioane de locuitori, iar URSS-ul peste 170 milioane), se venis " furt" a lui Stalin, ce etimizare de-alunzul liniei de rezistență finlandeză " Mannerheim".

Atâta risică de eroii finlandez, mobilizase încă simpatia lumii întregi, traducându-se în ~~xxxx~~ printr'un " proiect de liberare al unui corp expeditiv" la Petsamo în Finlanda. Numai că executarea intențiilor ~~xxxx~~ fusese paralizată, atât de incetățea cu care se elaborase planul, cât de prezenta diviziilor lui Hitler, gata să intervină încă din Iunie 1940, atât în Baltica, cât și în Marea Nordului, spre a ~~xxxx~~ în septembrie 1940 mica Finlandă se înclina colosului roșu, după ce-l ridiculizase pe cășul de onoare, avansurile franceze reșizionate și ~~xxxx~~ în vederea transportării corpului expeditiv aliat în Finlanda, prizeau ordinul de înfrățiere. Tratatul dela Moscova pusese, sfârșit înegalei lupte susținute de finlandezi pe linia Mannerheim, ~~xxxx~~ străunghii ~~xxxx~~ loviturii de înclucă ale armatei roșii.

1. 3.
2. "L. Guerre des Blindés", de Major Eddy Bauer. (pag.46)
2. "Destin de la Roumanie", de Henry Prost

→ Moscova realizează învingerea și învingerea ei victorie,

" Evităm de a ne contraria pentru chestiuni ce nu merită oboseala " (sublinierea ne apartine N.N.). În cece privește Marea Britanie și Rusia, ~~xxxxxx~~ ce spunea D-stră de o pradoxiată de 90% în România, pentru D-stră, de o pradoxiată de 90% în Grecia, pentru noi și de egalitate de 50% în Jugoslavia. " În timp ce se traducea cuvintele cele cu au scris pe o jumătate de foaie de hartie:

" ROMANIA:	
Rusia	90%
Ceilalti	10%
" GREECIA:	
Marea Britanie	90%
Rusia (în acord cu Statele Unite)	10%
" JUGOSLAVIA	
Rusia	50-50%
" BULGARIA:	
Rusia	75%
Ceilalti	25%

" Su să lădina hartia în fata lui Stalin, s'ruia să se răuse reja traduserea. Si a avut un scurt timp de oprire. Apoi el ia creionul său albastru, trasează o groasă, subliniere în maniera de aprobare și și l-a restituit. Totul fusese regulat în mai puțin timp, decât și-a fost pentru ~~xxxxxx~~ a-l scris.

" Bine înțeles, noi am studiat mult și cu atenție chestiunea și noi nu ne-am ocupat decât de acorduri, ce priveau timpul de războiu. Toate problemele mai veste erau rezervate, de o parte și de alta, pentru ce să se noi speram atunci a fi o conferință pacifică după victorie.

" A urmat atunci o lungă liniște. Hartia subliniată cu albastru rămăsese la mijlocul mesei. Cu am spus la sfârșit: " Nu se va găsi un tip cinic, că noi avea aerul de a fi regulat aceste probleme, ce care depinde soarta milioanele de fiinte, de o maniera așa de seceată? Să ardem această hartie. " Ku, păstrează-o " - a spus Stalin."

De atunci multă apă a curc pe sub podurile " lui și ale Moscovei. Polonia ~~xxxxxx~~ pentru care Anglia a făcut războiu Germaniei naziste, din ~~xxxx~~ țară împărțită între ~~xxxx~~ imperiile lui Hitler și al lui Stalin, devine sută la sută " satelita " URSS-ului. Si identice soartei ei țărilor baltice, Balcanii întreg cu excepția Greciei și ~~xxxx~~ jumătate din Germania, plătesc cu sudarea, cu sângela și cu viața a 110 milioane de fiinte umane, ~~xxxx~~ unu ~~xxxx~~ ce s'au jucat cândva cu ei, pe o jumătate de foaie de hartie, ce care s'a îndepărtat cu dezgust însăși fără crudă, ~~xxxx~~ care a fost Stalin.

Două pagini din manuscrisul regăsit după 30 de ani dela moartea autorului.

Gorunii mor în picioare...

P O S T F A Ț Ă

Pentru cel ce a fost și rămâne Alexandru Cristescu: "Ghinionist fără pereche", începând cu acel 15 Iunie 1914, când văzu lumina soarelui la Glodeni-Dâmbovița și până la fatidicul 12 Decembrie 1957, când cunoscu întunericul pământului într'un cimitir alsacian.

Cimitir despre care mi-a fost dat să aflu dela fratele său Petre Cristescu din București după emisiunea mea din 12 Noiembrie 1984. De unde și ideea ca osemintele "ghinionistului" să fie mutate la cimitirul românesc din Soultzmatt. O idee ce ne-a aprins sufletele la amândoi. Logica era dintre cele mai simple și se baza pe inscripțiile de pe monumentele înălțate prin toate țările celor căzuți în urma războiului din 1914–1918, inscripții completate apoi și cu anii 1940–1945 – în amintirea eroilor celui de al doilea război mondial.

Ți trimiteam, deci, lui Petre Cristescu o scrisoare prin care îi aminteam că în 1987 se împlinesc 30 de ani dela moartea lui Bebe, că "Pro Basarabia și Bucovina" scoate cu acest prilej o carte despre și cu Alexandru Cristescu, că inițiază mutarea osemintelor lui la alt cimitir și că pentru această transhumare se impune prezența unei rude de gradul întâi. Adică, prezența unicului frate al răposatului sublocotenent.

"Multe scrisori am primit în viața mea, îmi răspundea interlocutorul meu dela București, dar puține au fost acelea care să-mi toarne în suflet atâta tristețe și bucurie, bine împletite între ele, cum a făcut scrisoarea Dvoastră din 28 Ianuarie 1987... Pentru că numai acum, târziu, norocul și întâmplarea mi-au descoperit nu numai modul de rezolvare a problemei ce mă frământa, dar și aurul din suflet și generozitatea unor oameni, care au îmbrățișat o hotărîre străină persoanei lor, căreia au înțeles să-i dăruiască timp și bani, preocupări și cheltuială, fără să aștepte recunoștință pentru această faptă, nu au acceptat ca cenușa uitării și tăcerii să se aștearnă peste acel invalid de războiu 100%, care și-a lăsat totul, familie, casă, bunuri, un trai liniștit și asigurat, pentru a alege calea dureroasă a exilului în căutarea unui vis naiv pe care, cu tot zbulciumul lui, nu l-a putut găsi până la moarte..."

Atunci, în acel 12 Noiembrie 1984, Petre Cristescu nu-și închipuia că ar putea fi tulburată vreodată odihna de veci a lui Bebe. Abia după un an, Primăria orașului Freyming-Merlebach îl înștiința că "concesia funerară expiră la 27 Decembrie 1987" și-l cuprinse teama că "asemenea rămășițelor pământești ale lui Nicolae Bălcescu", și osemintele lui Bebe vor lua calea gropii comune, "pentru că din lipsă de valută forte" nu găsea mijlocul de a împiedica acest anacronism.

Și parcă, pentru a i se dovedi că nu avea dreptate am hotărît să-i scriu lui bădița Petre, că "un prieten necunoscut din Belgia a inițiat mutarea osemintelor sublocotenentului Cristescu la un alt cimitir din Franța, unde să nu-i mai tulbure nimeni somnul de veci".

Despre viața lui chinuită, plină de deziluzii, lipsuri de tot felul și amărăciuni, ca emigrant, fratele răposatului n'a știut nimic, pentru că mândria lui Bebe nu-i dădea voie să comunice așa ceva. Și nici despre dorul pentru locurile bătute de el prin Bucegi, prin obcinele dulcei Bucovine, munții Vrancei, Apuseni sau ai Lăpușului. Târziu, și numai cu ocazia vizitei făcute fiului său din Canada, în 1985, adică la 28 de ani dela decesul fratelui său, a aflat de suferințele lui, când a citit necrologul scris de Pamfil Șeicaru pe mai mult de două pagini mari de ziar. Anume de atunci începu să-l frământa gândul aducerii osemintelor lui Bebe în Patrie, "dar lipsa posibilităților materiale" îi goneau de fiecare dată această dorință.

"Dar cred că făcând unele economii, îmi comunica îndureratul frate, ași putea ajuta la transmutarea osemintelor în cimitirul de care îmi vorbiți, mai ales că nu-i vorba decât de dezgroparea unor rămășițe, ce pot încăpea într'un rucsac și, bineînțeles slujba religioasă și înhumarea lor. De aceea vă rog să aveți amabilitatea de a mă informa în legătură cu această problemă, mai ales că nu cunosc nici lucrările ce se impun și nici valoarea lor, adică manopera și transportul, căci ași dori să contribui și eu, după puterea mea, la această sfântă datorie..."

Această "sfântă datorie" m'a înduioșat profund, înțelegând cât de mult suferă el pentru faptul că nu dispune de valută forte, deși bani românești, din propria-i mărturisire, ar avea destui "pentru o treabă ca asta".

M'am bucurat totuși de bucuria lui Petre Cristescu care-mi scria: "Sunt fericit că Alexandru a lăsat în urmă amintirea unui om demn de atenție, fie și prin simplul motiv că i s'a păstrat măcar o parte din manuscris. În problema fratelui meu, aveți acordul de transmutare a osemintelor ca și acela al realizării visului său: "Cartea"! Chiar dacă aceasta nu va fi asemănătoare cu aceea la care el a muncit 2-3 ani și s'a pierdut parțial în vârtoarea anilor, după decesul lui, fără să fi fost tipărită, chiar dacă gândurile Dvoastră de azi nu vor putea fi realizate..."

"Se poate ca varianta Soultzmatt să cadă, din cauza neaprobării ei, ceea ce n'ași crede fiind vorba de un invalid de război de 100%, cu 2 decorații "Coroana României", și alte două "Steaua României", de clase valoroase ca și faptele lui de arme, ca să nu mai amintesc de "Mihai Viteazu", cu care l-a onorat Regele Mihai în persoană la spitalul Z. I. 303 (am fotografia evenimentului, pe care o păstrez cu sfințenie), decorații ce mulți din generalii timpului și le-au dorit, dar nu le-au putut obține. În acest caz singura soluție ar rămâne Cimitirul Sf. Vineri din București, lângă măicuța lui..."

Petre Cristescu a fost, deci, primul care a exprimat rezerva în privința cimitirului dela Soultzmatt, deși știa că intervenisem deja pe lângă primăria acestul sătuc alsacian.

Răspunsul, care nu se lăsă mult așteptat și pe care îl reproduc aici în original, mă întristă și mă puse pe gânduri, deși nu era un refuz ca atare. Dar caruselul birocrăției porni. Carusel ce, până la urmă, nu ne-a adus bucurie nici dela președintele "Suvenerului" franțuzesc, al cărui răspuns în reproduc de asemeni, nici dela celelalte instituții indicate.

Mai dureros decât orice însă, a fost momentul când am aflat dela un compatriot din Paris dedesubtul pe care i l-ar fi divulgat cineva dintre autoritățile de resort: "N'ar fi exclus ca acest Sublocotent Cristescu să-și fi pierdut mâna luptând contra aliaților"!... Adică, contra Uniunii Sovietice... Și binevoitorul nostru compatriot se miră de ideea năstrușnică ca "un invalid din cel de al doilea război mondial" să fie reînhumat la cimitirul dela Soultzmatt, "când noi un grup de foști deținuți politici, am cerut o mică parcelă la acest cimitir și ni s'a refuzat..."

Unde dai și unde crapă!...

Nu-mi rămânea decât să-i anunț trista veste și lui Petre Cristescu, asigurându-l că se va face totul ca osemintele fratelui său să nu nimerească în nici un caz la "groapă comună". Îi propuneam, deci, trei posibilități de rezolvare a problemei: a) cumpărarea (de veci) a locului pe care-l ocupă, făcându-i-se în timpul cel mai apropiat un mormânt veritabil; b) transferarea rămășițelor dela cimitirul din Freyming-Merlebach la Geneva, unde comunitatea românească are un sector de cimitir; c) mutarea osemintelor în țară, "lângă măicuța lui".

Și ca să închei acest trist capitol voi cita câteva rânduri dintr'o ultimă scrisoare a necunoscutului meu prieten dela București: "Soluția valabilă, cred, este de adus osemintele la Cimitirul Sf. Vineri, lângă părinții lui, unde avem loc de veci, întrucât pentru el Merlebach, după 50 de ani, tot groapă comună rămâne..."

Urmează, deci, ca timpul, ce le rezolvă pe toate, să ne dea și soluționarea definitivă a problemei cu mutarea eroului și martirului Alexandru Cristescu la alt cimitir.

Voi adăuga doar atât că, pe parcursul acestui zbcium, am lansat la Londra, cu prilejul comemorării celei de a 70-a aniversări a reunirii Basarabiei cu România, un apel-chetă pentru editarea cărții și mutarea osemintelor lui Alexandru Cristescu, apel, la care, grație neîntrecutului spirit de solidaritate al prietenului Horia Georgescu, au fost adunate, dela membri și nemembri ai "Pro Basarabiei și Bucovinei", 204 Lire Sterline, pentru care le aducem donatorilor mulțumirile noastre calde.

Cât despre frântura de manuscris ce a supraviețuit timpului și a văzut, în sfârșit, lumina tiparului în copertă de carte, sunt sigur că, prin valoarea lui istorică și frumusețea expunerii, merită să fie publicat și în limbi de circulație mondială. O speranță ce rămâne pe seama timpului...

NICCLAE LUPAN

Bruxelles, 7 August 1987

POST-SCRIPTUM

"Soluția valabilă", - cum îmi scria Petre Cristescu cu puțin înainte de terminarea culesului cărții, - de a duce osemintele lui Bebe la Cimitirul Sf. Vineri, "lângă părinții lui, unde avem loc de veci...", a căzut și ea. Căci din vara acestui an, înhumările la Sf. Vineri sunt interzise.

Rămânea, deci, o singură ieșire: cumpărarea locului, pe care-l ocupă Bebe la cimitirul din Merlebach, pentru încă 30 de ani, facerea mormântului și fixarea unei plăci de marmoră la căpătâiul răposatului.

Lucru ce s'a făcut la sfârșitul lui August 1987, grație hărniciei lui Petre Cristescu.

N. L.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

Alexandru Cristescu (Bebe) la vârsta de un an (1915)	27
Instantanee rustice	28
La moartea lui Tăticu (1918): Bebe — 4 ani, Puiu — 6 ani	31
Bebe la ieșirea din Orfelinat	31
Puiu și Bebe în prag de intrare la Facultate	57
București 1942 — O fi el cal de birje, dar ne'nțelegem de minune	65
Alexandru Cristescu în mijlocul camarazilor	83
Frântură de manuscris	105
"Arendașul" — la treierat de grâu pe moșia Vrâncenii Noi (1943)	120
Decupare din "Gazeta Industriei și Comerțului din Bucovina"	121
Locotenentul invalid Alexandru Cristescu decorat de	
M. S. Regele Mihai I	122
Alexandru Cristescu — prin steța Nogailor și în curtea spitalului	126
Iarnă pe Moldavița	127
Fotografia lui Alexandru Cristescu	131
Coperta romanului "Europa în revoltă"	151
Frații Petre și Alexandru Cristescu în 1943	200
Două pagini de manuscris	288
Gorunii mor în picioare	290

C U P R I N S U L

Despre Alexandru Cristescu

Stegar al Țării de Pamfil Șeicaru	5
Fratele despre frate de Petre Cristescu	26
Camarazii despre camarad de Grigore Sturzu și Gică Sora	77
Un fost protejat al Domnului Bebe de Dofel Abramovici	100
Erou și Martir de Nicolae Lupan	107

Cu Alexandru Cristescu

Popasuri ardelene	133
Homorod — Odorhei	135
Satul Vlahița	138
Odorhei, oraș patriarhal	141
Odorheiul milenar	143
Legenda satului Tăureni	147
Europa în revoltă	151
E c o u r i	192
Soției, de ziua nașterii	195
Te caut	196
Draga mea soție	197
L u n`a	198
File de manuscris regăsit	201
Postfață de Nicolae Lupan	291
Post-Scriptum	295
Lista ilustrațiilor	297

Machetare, paginație și corectură de Ana Lupan

Dat la cules 25 Aprilie 1987. Bun pentru tipar 7 August 1987. ieșit de
sub tipar 12 Noiembrie 1987. Tiraj 500 exemplare.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

ALEXANDRE CRISTESCU

* 15-6-1914 ROUMANIE

† 12-12-1957

